T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRK DİLİ EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

EDİRNE SELİMİYE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ 22 SEL 7174'TE KAYITLI BULUNAN SĀʿATNĀME (vr. 38b-74a) ADLI ESERİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE BİLİM DİLİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Jale ACAR

(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2022

T.C.

Marmara Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı

EDİRNE SELİMİYE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ 22 SEL 7174'TE KAYITLI BULUNAN SĀʿATNĀME (vr. 38b-74a) ADLI ESERİN TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ÇERÇEVESİNDE BİLİM DİLİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

AN EXAMINATION OF THE WORK NAME SĀʿATNĀME (vr. 38b-74a), REGISTERED IN EDİRNE SELİMİYE MANUSCRIPTS LIBRARY 22 SEL 7174, WITHIN THE FRAMEWORK OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE EDUCATION IN TERMS OF SCIENCE

Jale ACAR

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman

PROF. DR Mesut ŞEN

İstanbul - 2022

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2022

ÖZ GEÇMİŞ

2017 Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans Programına giriş.

2017 Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalından mezun olma.

2012 Bursa Anadolu Kız Lisesi'nden mezun olma.

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

28 /04 /2022

Jale ACAR

ÖN SÖZ

Bu çalışmada Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi 22 SEL 7174 arşiv numarasında kayıtlı bulunan *Sāʿatnāme* adlı eserin 38b-74a yaprakları üzerinden bilim dili incelemesi yapılmıştır. Eserin Türk dili ve edebiyatı eğitimine katkısı üzerinde durulmuştur.

Sāʿatnāme adlı eser saatlerin özelliklerini ve bu saatler içerisinde gerçekleştirilmesi gereken davranışların anlatıldığı bir eserdir. Eserin kim tarafından, nerede yazıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Bu çalışma giriş, ilgili araştırma/alanyazın, yöntem, bulgular, sonuç ve kaynakça olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Giriş, ilgili araştırma/alanyazın, yöntem bölümlerinde çalışmanın konusu, problemi, amacı, sınırlılıkları, tanımları, araştırmanın modeli, verilerin toplanması ve çözümlenmesi üzerinde durulmuştur.

Bulgular bölümünde *Sāʿatnāme* ile ilgili bilgi verilmiş, dil incelemeleri ayrıntılı olarak yapılıp metin içerisinden örnekler verilip açıklanmıştır. Metnin yazılışında imla birliği bulunmadığından kelimelerin metin içerisindeki yazılışlarına bağlı kalınarak transkripsiyonu yapılmıştır. Açıklamalı dizin kısmında ise kelimelerin metin içerisindeki anlamlarına yer verilmiştir. Sonuç bölümünde eser üzerinden bilim dilinin nasıl ve hangi amaçla kullanıldığı tespit edilerek Türk dili ve edebiyatı eğitimindeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.

Bu zorlu salgın sürecinin de eşlik ettiği tez döneminde burslu öğrenci olarak bulunduğum TÜBİTAK 2211 Yurt İçi Lisansüstü Burs Programına, desteğini ve yardımlarını benden esirgemeyen hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Mesut Şen'e, bilim dünyasına sunduğu dizin programı için Ceval Kaya'ya teşekkür ediyorum.

Her daim yanımda olan, beni cesaretlendiren sevgili eşim Hüseyin Acar'a ve aileme en içten teşekkürlerimi iletiyorum.

Jale ACAR

ÖZET

Bu çalışmada Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi 22 SEL 7174 arşiv numarasında kayıtlı bulunan *Sāʿatnāme* (vr. 38b-74a) adlı eser üzerinden bilim diliyle oluşturulmuş ifade, kavram, üslubun nasıl ve hangi amaçla kullanıldığının tespiti, dilin bir unsuru olarak bilim dilinin Türk dili ve edebiyatı eğitimindeki yer ve öneminin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: dil, Türk dili, bilim dili, dil eğitimi, Türk dili ve edebiyatı eğitimi, Sāʿatnāme, İslam bilimi.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine how and for what purpose the expression, concept, style created with the language of science, based on the work named *Sāʿatnāme* (vr. 38b-74a) registered in the archive number 22 SEL 7174 of the Edirne Selimiye Manuscripts Library, and the determination of the language of science as an element of Turkish language and literature. It is aimed to determine the place and importance of education in education.

Key words: language, Turkish language, science language, language education, Turkish language and literature education, Sāʿatnāme, İslamic science.

KISALTMALAR ve İŞARETLER LİSTESİ

a	Her bir yaprağın ön yüzü
a.g.e.	Adı geçen eser
Ar.	Arapça
b	Her bir varağın arka yüzü
Bk.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Far.	Farsça
haz.	Hazırlayan
Krş.	Karşılaştırınız
mec.	Mecaz, mecazen
S.	Sayı
s.	Sayfa
Soğd.	Soğdça
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	ve benzeri
ve başk.	ve başkaları
Yun.	Yunanca
+	İsim tabanına gelen ekten önce kullanılır.
-	Fiil tabanına gelen ekten önce kullanılır.
/	Eklerdeki şekilleri gösterir. Dizinde yaprak numaraları ile satır numaralarını ayırmak için kullanılır.
>/<	Kelimenin hangi yöne değişim gösterdiğini belirtir.
[ ]	Yazmada okunamayan, olmayıp eklenen veya onarılan yerleri gösterir.
(?)	Okunamayan kelimeleri veya şüpheli durumu belirtir.

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ء	’
ا	a, ā, e
آ	a, ā
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	s̲
ج	c, ç
چ	ç
ح	ḥ
خ	ḫ
د	d
ذ	ẕ
ر	r
ز	z
س	s
ش	ṣ
ص	ṣ
ض	ż, ḍ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	ḳ
ك	k, g, ñ
نك	n͡g
ل	l
م	m
ن	n
و	o, ö, u, ū, ü, v
ه	a, e, h
ى	ı, i, ī, y

İÇİNDEKİLER

ÖZ GEÇMİŞ i
ETİK BEYANI ii
ÖN SÖZ iii
ÖZET iv
ABSTRACT v
KISALTMALAR ve İŞARETLER LİSTESİ vi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ vii
İÇİNDEKİLER viii
BÖLÜM I: GİRİŞ 15
1.1. Problem 15
1.2. Amaç 15
1.3. Önem 15
1.4. Sınırlılıklar 16
1.5. Sayıltılar/Varsayımlar 16
1.6. Tanımlar 16
1.6.1. Dil 16
1.6.2. Edebiyat 16
1.6.3. Dil bilimi 17
1.6.4. Bilim 17
1.6.5. Bilim Dili 17
1.6.6. Üslup, Söylem ve Söylem Çözümlemesi 18
BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR/ALANYAZIN 19
2.1. Sāʿatnāme 19
2.2. Eğitim, Dil Eğitimi, Edebiyat Eğitimi 19
BÖLÜM III: YÖNTEM 21
3.1. Araştırmanın Modeli 21
3.2. Evren ve Örneklem 21
3.3. Veri Toplama Araçları 21
3.4. Verilerin Toplanması 22

3.5. Verilerin Çözümlenmesi 22
BÖLÜM IV. BULGULAR 23
4.1. Giriş 23
4.1.1. Sāʿatnāme Tanımı ve Türk Edebiyatında Sāʿatnāme 23
4.1.2. Sāʿatnāme Adlı Eserin Tavsifi 24
4.1.3. Sāʿatnāme Adlı Eserin Müellifi 24
4.1.4. Sāʿatnāme Adlı Eserin İçeriği 25
4.1.5. İncelemeye Konu Olan 38b-74a Yapraklarının Özeti 26
4.2. Dil İncelemesi 27
4.2.1. Yazım Özellikleri 27
4.2.1.1. Ünlülerin Yazılışı 28
4.2.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı 28
4.2.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı 28
4.2.1.1.3. ı, i ünlülerinin yazılışı 28
4.2.1.1.4. o, ö, u, ü ünlülerinin yazılışı 29
4.2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı 29
4.2.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı 29
4.2.1.2.2. p ünsüzünün yazılışı 29
4.2.1.2.3. g, k, ñ ünsüzlerinin yazılışı 29
4.2.1.2.4. ġ, ķ ünsüzlerinin yazılışı 30
4.2.1.2.5. t ünsüzünün yazılışı 30
4.2.1.2.6. ḥ, ḫ ünsüzlerinin yazılışı 30
4.2.1.2.7. s ünsüzünün yazılışı 30
4.2.1.2.8. z ünsüzünün yazılışı 31
4.2.2. Ses Bilgisi 31
4.2.2.1. Ünlüler 31
4.2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri 31
4.2.2.1.1.1. e > i değişmesi 31
4.2.2.1.1.2. ı > i değişmesi 31
4.2.2.1.1.3. u > i ve ü > i değişmesi 31
4.2.2.1.1.4. u/ü > a/e değişmesi 31
4.2.2.1.2. Ünlü Uyumu 31
4.2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu 31
4.2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu 32
4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi 32
4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi 32

4.2.2.1.5. Ünlü Birleşmesi 33
4.2.2.2. Ünsüzler 33
4.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri 33
4.2.2.2.1.1. b > v değişmesi 33
4.2.2.2.1.2. t > d değişmesi 33
4.2.2.2.1.3. -d- > -ḏ- > -y- değişmesi 34
4.2.2.2.1.4. k/ḳ > g/ġ değişmesi 34
4.2.2.2.1.5. -ḳ- > -ḫ- değişmesi 35
4.2.2.2.1.6. g > k ve ġ > ḳ değişmeleri 35
4.2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi 35
4.2.2.2.2.1. b düşmesi 35
4.2.2.2.2.2. r düşmesi 36
4.2.2.2.2.3. l düşmesi 36
4.2.2.2.2.4. g düşmesi 36
4.2.2.2.2.5. y düşmesi 36
4.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi 36
4.2.2.2.3.1. y türemesi 36
4.2.2.2.3.2. n türemesi 37
4.2.2.2.3.3. Ünsüz İkizlenmesi 37
4.2.2.2.4. Ünsüz Benzeşmesi 37
4.2.2.2.5. Hece Düşmesi (Haploloji) 37
4.2.2.2.6. Ek Yığılması 38
4.2.3. Şekil Bilgisi 38
4.2.3.1. İsim 38
4.2.3.1.1. İsim Çekim Ekleri 38
4.2.3.1.1.1. Çokluk Eki 38
4.2.3.1.1.2. İyelik Ekleri 38
4.2.3.1.1.3. Hâl Ekleri 39
4.2.3.1.1.3.1. İlgi (Genitif) Hâli: +Uñ, +nUñ, nadiren +Iñ, Ø 39
4.2.3.1.1.3.2. Yükleme (Akkuzatif) Hâli: +I, +nI, +n, Ø 39
4.2.3.1.1.3.3. Yönelme (Datif) Hâli: +A 40
4.2.3.1.1.3.4. Bulunma (Lokatif) Hâli: +dA 40
4.2.3.1.1.3.5. Ayrılma (Ablatif) Hâli: +dAn 40
4.2.3.1.1.3.6. Eşitlik (Ekvatif) Hâli : +CA 40
4.2.3.1.1.3.7. Yön (Direktif) Eki: +rA, +ArU 41
4.2.3.1.1.3.8. Vasıta (İnstrümental) Eki: +lA 41

4.2.3.1.2. Soru Eki 41
4.2.3.1.3. İsim Yapım Ekleri 41
4.2.3.1.3.1. İsimden İsim Yapan Ekler 41
4.2.3.1.3.2. Fiilden İsim Yapan Ekler 42
4.2.3.1.4. İsimlerde Tamlama 43
4.2.3.1.4.1. Belirtili İsim Tamlaması 43
4.2.3.1.4.2. Belirtisiz İsim Tamlaması 43
4.2.3.1.4.3. Zincirleme İsim Tamlaması 44
4.2.3.1.5. Sayı İsimleri 44
4.2.3.2. Sıfat 44
4.2.3.2.1. Niteleme Sıfatları 44
4.2.3.2.2. Belirtme Sıfatları 44
4.2.3.2.2.1. İşaret Sıfatları 45
4.2.3.2.2.2. Sayı Sıfatları 45
4.2.3.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları 45
4.2.3.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları 45
4.2.3.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları 45
4.2.3.2.2.3. Soru Sıfatları 45
4.2.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları 45
4.2.3.3. Zarf 46
4.2.3.3.1. Durum Zarfları 46
4.2.3.3.2. Yer-Yön Zarfları 46
4.2.3.3.3. Zaman Zarfları 46
4.2.3.3.4. Miktar Zarfları 46
4.2.3.3.5. Soru Zarfları 46
4.2.3.4. Zamir 47
4.2.3.4.1. Şahıs Zamirleri 47
4.2.3.4.2. Dönüşlülük Zamirleri 47
4.2.3.4.3. İşaret Zamirleri 48
4.2.3.4.4. Soru Zamirleri 48
4.2.3.4.5. Belirsizlik Zamirleri 48
4.2.3.4.6. Bağlama Zamirleri 48
4.2.3.5. Edat 48
4.2.3.5.1. Ünlem Edatları 49
4.2.3.5.1.1. Ünlemler 49
4.2.3.5.1.2. Seslenme Edatları 49

4.2.3.5.1.3. Sorma Edatları ... 49
4.2.3.5.1.4. Gösterme Edatları ... 49
4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları ... 49
4.2.3.5.2. Bağlama Edatları ... 49
4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları ... 49
4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları ... 50
4.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları ... 50
4.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları ... 50
4.2.3.5.2.4.1. Fakat ifadesini taşıyanlar ... 50
4.2.3.5.2.4.2. Eğer ifadesini taşıyanlar ... 50
4.2.3.5.2.4.3. Gerçi ifadesini taşıyanlar ... 50
4.2.3.5.2.4.4. Çünkü ifadesini taşıyanlar ... 50
4.2.3.5.2.4.5. Netice ve izah ifade edenler ... 50
4.2.3.5.2.4.6. Benzerlik ifade edenler ... 50
4.2.3.5.2.4.7. Şart ve dereceye bağlama edatları ... 50
4.2.3.5.2.4.8. Aksi hâlde ifadesini taşıyanlar ... 50
4.2.3.5.2.4.9. Hele edatı ... 51
4.2.3.5.2.5. Sona Gelen Edatlar ... 51
4.2.3.5.3. Son Çekim Edatları ... 51
4.2.3.5.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları ... 51
4.2.3.5.3.1.1. Yalın hâl ile birleşenler ... 51
4.2.3.5.3.1.2. İlgi hâli ile birleşenler ... 51
4.2.3.5.3.1.3. Yönelme hâli ile birleşenler ... 51
4.2.3.5.3.1.4. Ayrılma hâli ile birleşenler ... 51
4.2.3.5.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları ... 52
4.2.3.5.3.2.1. Vasıta ve beraberlik edatları ... 52
4.2.3.5.3.2.2. Sebep edatları ... 52
4.2.3.5.3.2.3. Benzerlik edatları ... 52
4.2.3.5.3.2.4. Başkalık edatları ... 52
4.2.3.5.3.2.5. Miktar edatları ... 52
4.2.3.5.3.2.6. Zaman edatları ... 52
4.2.3.5.3.2.7. Yer ve yön edatları ... 52
4.2.3.6. Fiil ... 52
4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri ... 52
4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler ... 52
4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler ... 53

4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk 55
4.2.3.6.3. Fiil Çekimi 55
4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri 55
4.2.3.6.3.1.1. I. Tip Şahıs Ekleri 55
4.2.3.6.3.1.2. II. Tip Şahıs Ekleri 56
4.2.3.6.3.1.3. III. Tip Şahıs Ekleri 56
4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri 56
4.2.3.6.3.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri 56
4.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman 56
4.2.3.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman 57
4.2.3.6.3.2.1.3. Geniş Zaman 57
4.2.3.6.3.2.1.4. Şimdiki Zaman 57
4.2.3.6.3.2.2.1.5. Gelecek Zaman 58
4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri 58
4.2.3.6.3.2.2.1. İstek Kipi 59
4.2.3.6.3.2.2.2. Şart Kipi 59
4.2.3.6.3.2.2.3. Gereklilik Kipi 59
4.2.3.6.2.2.4. Emir Kipi 60
4.2.3.6.4. Ek Fiil ve Bildirme Ekleri 60
4.2.3.6.5. Fiillerin Birleşik Çekimleri 61
4.2.3.6.5.1. Hikâye Birleşik Çekimleri 61
4.2.3.6.5.2. Rivayet Birleşik Çekimleri 62
4.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimleri 62
4.2.3.6.6. Fiillerde Soru 62
4.2.3.6.7. Fiilimsiler 63
4.2.3.6.7.1. İsim-Fiiller 63
4.2.3.6.7.2. Sıfat-Fiiller (Partisip) 63
4.2.3.6.7.3. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar) 64
4.2.3.6.8. Birleşik Fiiller 65
4.2.3.6.8.1. Bir İsim ve Bir Fiille Oluşturulan Birleşik Fiiller 65
4.2.3.6.8.2. Bir İsim-Fiil ve Bir Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Kelimeler 67
4.2.3.6.8.3. Bir Sıfat-Fiil ve Bir Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Kelimeler 67
4.2.3.6.8.4. Bir Zarf-Fiil ve Bir Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller 67
4.2.3.6.8.4.1. Yeterlik (İktidarî) Fiili 67
4.2.3.6.8.4.2. Tezlik Fiili 68
4.2.3.6.8.4.3. Süreklilik (Devamlılık) Fiili 68

4.2.3.6.8.4.4. Yaklaşma Fiili 68
4.2.3.6.8.5. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller 68
4.3. Metin 70
Sāʿatnāme (vr. 38b-74a) 70
4.4. Açıklamalı Dizin 87
4.5. Tıpkıbasım 212
BÖLÜM V: SONUÇLAR 231
BÖLÜM VI. KAYNAKÇA 235

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem

Dil, edebiyat ve eğitim birbirlerinden bağımsız olarak düşünülemez üç unsurdur. Dil duygu, düşünce ve isteklerin, toplumlar içerisinde ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydalanılarak başkalarına aktarmaya yarayan, çok yönlü bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Edebiyat ise duygu ve düşüncelerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatıdır. Edebiyatın temel dayanağı dildir. Çünkü dil, tanımında da belirtildiği gibi duygu ve isteklerin aktarılmasına yarar. Edebiyat da dille aktarılan bilgileri toplumu eğitmek amacıyla kullanır. Edinilen bilgiler, dil sayesinde nesilden nesile aktarılabilir. Bu da dilin bilgi aktarma, göndergesel işlevini ön plana çıkartır.

Dilin içerisinde özel kategoriler vardır. Hukuk dili, sanat dili, din dili gibi bilim dili de dilin özel kategorilerindendir.

Bu çalışmada Türk edebiyatındaki edebî metinlerde bilim diliyle oluşturulmuş ifadelerin, kavramların, üslubun nasıl, hangi amaçla kullanıldığı ve işlevleri tespit edilerek ortaya konulmuştur. Bu amaçla Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi 22 SEL 7174 arşiv numarasında kayıtlı bulunan *Sāʿatnāme* adlı eser örnek metin olarak seçilmiştir. Örnek eser üzerinden dilin daha özel hâli olan bilim dili ve bilim dilinin Türk dili ve edebiyatındaki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılacaktır.

1.2. Amaç

Bu çalışmada;

- Türk edebiyatı ürünlerinde bilim dilinin kullanılması edebî ürünlere bir değer katıp katmadığı,
- Dil eğitiminde bilim dilinin etkili olup olmadığını,
- Bilim dilinin Türk dili ve edebiyatı öğretimindeki kullanımını,
- Bilim dili ile edebî dil arasında nasıl bir bağlantı olduğunu,
- İncelenen eserde dil ve bilim dilinin nasıl kullanıldığını saptamak amaçlanmaktadır.

1.3. Önem

Araştırmada elde edilen bulguların;

- MEB Talim ve Terbiye Kurulunun program geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı,
- Türk Dil Kurumuna katkı sağlayacağı,
- Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe Eğitimi ve Bilim Tarihi gibi bölümlerinin çalışmalarında örnek teşkil edeceği,
- Araştırmacıların, konu ile ilgili yeni çalışmalarına ışık tutacağı umulmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmada elde edilen bulgular;

- Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi 22 SEL 7174 arşiv numarasında kayıtlı bulunan *Sāʿatnāme* adlı eserin 38b-74a yapraklarını kapsamaktadır.

1.5. Sayıltılar/Varsayımlar

- Örneklem, evreni temsil edici niteliktedir.
- Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi 22 SEL 7174 arşiv numarasında kayıtlı bulunan *Sāʿatnāme* (vr. 38b-74a) adlı eserin orijinal olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Dil

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir (Ergin, 2012, s. 3).

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyülü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur (Aksan, 2009, s. 11).

Bir toplumun dili, yalnızca kişiler arasında karşılıklı anlaşma ve ilişkileri sağlayan gündelik, basit bir iletişim aracından ibaret değildir. Bunun dışında, toplumun edebiyat, bilim, teknoloji, sanat ve felsefe alanlarındaki her türlü gereksinimlerini de en yüksek düzeyde karşılaşama durumunda olan bir araçtır (Korkmaz, 2001).

1.6.2. Edebiyat

Edebiyat "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın. Sanatça, yani insanda estetik duyguyu heyecana getirecek değerde meydana getirilmiş şiir, sahne eseri, hikâye, roman, söylev gibi nazım veya nesir hâlindeki eserlerin hepsi." şeklinde tanımlanmıştır (Akalın, Şükrü Hâluk; [ve başk.], 2009).

1.6.3. Dil bilimi

Dilbilimin[1] en kısa tanımı, "dili inceleyen bilim, dilin bilimi" biçiminde tanımlanabilir (Aksan, 2009, s. 14).

Dillerin kendilerine özgü yasaları, eğilimleri, sorunları olduğu gibi, bütün dilleri kapsayan ortak yasalar, eğilimler ve sorunlar da vardır. İşte, dil dediğimiz bu çok yönlü, büyülü varlığı inceleyen, özellikle onun başlıca sorunlarına eğilen bilime *dilbilim*[2] adını veriyoruz (Aksan, 2009, s. 13).

Zeynep Korkmaz'a göre dil bilimi "Sosyal bir kurum olan dilin genel ve özel niteliklerini ve dil olaylarını inceleyen; dillerin doğuşlarını, zaman içindeki gelişmelerini, yeryüzündeki yayılışlarını ve aralarındaki ilişkileri araştıran ve niteliği bakımından diğer birtakım bilim dalları ile de yakın ilişkileri bulunan bilim dalı" şeklinde tanımlanmaktadır (Korkmaz, 2007, s. 68).

1.6.4. Bilim

Bilim, TDK Güncel Türkçe Sözlük'te "1. Evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, 2. Genel geçerlik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgisel bilgi, 3. Belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci" olarak tanımlanmaktadır.

1.6.5. Bilim Dili

Bilim dili en basit tanımı ile bir dilin genel kültür dilinden az çok ayrılan, çeşitli bilim dallarının, teknik ve sanat alanlarının gerekli kıldığı söz varlığını, üslûp ve anlatım özelliklerini ve terim ihtiyacını karşılayabilen bir dil demektir (Korkmaz, 2001).

Her bilim dalının dildeki genel kavramlar dışında özel kavramların karşılığı olan bir hayli terime de ihtiyacı olduğu için bilim dili, bir bakıma genel *kültür dili + terimlerin oluşturduğu* özel bir dil olarak da tanımlanabilir (Korkmaz, 2001).

Bir dilin *bilim dili* olma niteliğini taşıması öncelikle bir kültür dili olma özelliğini taşımasına bağlıdır. Bir dilin kültür dili niteliğine ulaşabilmesi de o dili konuşan ulusun tarih boyunca biriktirdiği kültür değerlerinin dile aktarılmasına, dolayısıyla dilin eskiliğine, yapı ve

[1] Kelimenin doğru yazımı "dil bilimi" şeklinde olmalıdır (Bk. TDK Güncel Türkçe Sözlük)
[2] Kelimenin doğru yazımı "dil bilimi" şeklinde olmalıdır.

işleyişindeki olanaklara ve tarihî gelişme şartlarının doğurduğu sonuçlara bağlıdır (Korkmaz, 2001).

1.6.6. Üslup, Söylem ve Söylem Çözümlemesi

Üslup, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te "1. Anlatma tarzı, oluş, deyiş veya yapış biçimi tarz. 2. Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, stil. 3. Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil." şeklinde tanımlanmaktadır.

Söylem; uzamsal, zamansal ve kişiye bağlı değişkenler (fr. *paramètre*) açısından oluşturulmuş dilsel ve dildışı yapılardır (Günay, 2018, s. 28).

Söylemin bir başka tanımı ise şöyledir: Kavram tanımlamaları kendine mahsus olan ve ifâde ettiği görüşler kendi içinde bir bütünlük oluşturan anlatım tarzı, söylenenden çok daha üst bir boyutta hissettirilen ifâde, bir fikri ortaya koymaktaki yaklaşım tarzı (Ayverdi & Topaloğlu, 2016, s. 1125).

Dil toplumsal yapının ve sürecin hem sonucu hem de parçasıdır. Söylem çözümlemesinin toplumsal ve anlambilimsel bir yaklaşım olduğu söylenir. Çözümlemede, sözcelemenin bağlamını, vericinin özelliklerini ve sözcenin anlamsal özelliklerini göz önünde bulundurur (Günay, 2018, s. 14.)

Söylem çözümlemesinin konusu, bir kez okuma ile fark edilemeyecek dilsel özdekliği (fr. *matérialité linguistique*) ya da söylemsel özdekliği (fr. *matérialité discursive*) çözümlemektir. Söylem denilen şeyin saydam olmadığını, her şeyi, olduğu gibi yansıtmadığını düşündüğümüz anda söylem çözümlemesine başlamış oluyoruz (Günay, 2018, s. 14).

BÖLÜM II: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR/ALANYAZIN

2.1. Sāʿatnāme

Sāʿatnāme, Arapça kökenli sāʿat sözcüğüne Farsça kökenli nāme sözcüğünün getirilmesiyle oluşturulmuştur. *Sāʿatnāme* saat ile ilgili yazılmış metin veya eser anlamını taşımaktadır.

Sāʿatnāmeler, zamanın nasıl tayin edileceğini ve bu belirlenen zamanın, bir ucu astrolojiye (ilm-i nücum) de dayanan, özelliklerini ve hikmetlerini yedi yıldız 12 burca (Hamel-Koç, Sevr-Boğa, Cezva-İkizler, Seretan-Yengeç, Esed-Arslan, Sünbüle-Başak, Mizan-Terazi, Akrep-Akrep, Kavs-Yay, Cedy-Oğlak, Delv-Kova, Hût-Balık) dayalı olarak anlatan eserlerdir. Bu eserlerde haftanın yedi günü "Şems-Güneş, Zühre-Venüs, Utarid-Merkür, Kamer-Ay, Zühal-Satürn, Müşteri-Jüpiter ve Merrih-Mars" gibi yedi yıldız tarafından temsil edilmektedir (Buran, 2004).

Sāʿatnāmelerde, "sāʿa / sāʿat" sözcüğünün dinî terminolojideki anlamına uygun olarak "belirlenmiş an, kıyamet günü" ve bu günlerin özellikleri de anlatılmaktadır (Buran, 2004).

Ahmet Buran'ın incelediği Sāʿatnāme eserinde, yıldızlara, burçlara ve güneş sistemine ait zamanın tayini konusuna fazlaca yer verilmemiştir. Eserde daha çok Tanrı tarafından belirlenmiş "akşam saati, uyku saati, gaflet saati, gökler saati ve arş saati" şeklinde adlandırılan ve gerçek zamanla ilgili olmayan saatlerden söz edilmekte ve bu saatlerin özellikleri ile yapılması gereken ibadetler hakkında bilgi verilmektedir (Buran, 2004).

2.2. Eğitim, Dil Eğitimi, Edebiyat Eğitimi

Eğitim, insanı diğer canlılardan ayıran en temel süreçlerden biridir. Toplumsal bir varlık olan ve bazı yeterliliklerle dünyaya gelen insan bulunduğu toplumun değerlerini, bulunduğu topluma uyumu, hatta hayatını sürdürebilmek için gerekli bilgi ve beceriyi eğitim yoluyla kazanır (Oktay, 2011, s. 2).

Kişinin etrafındaki insanlarla iletişim kurabilmesi, sosyal varlık olarak toplum içerisinde kendini ifade edebilmesi, bireysel gelişimini tamamlayabilmesi ve hayatın her aşamasında başarılı olmasının yolu iyi bir ana dili eğitim ve öğretiminden geçmektedir (Sinan, 2006, s. 79).

Dil öğretiminin amacı dille meydana getirilen yazılı ve sözlü kültür ürünlerini tanıyıp kavramak, yeni, zengin ürünlerin ortaya konmasına zemin hazırlamaktır (Çifci, 2015, s. 130).

Çetişli'ye göre edebiyat eğitimi, sanatkârın dil malzemesiyle hayat verdiği estetik değere haiz edebî metni, varoluş amacı doğrultusunda anlama/anlamlandırma, duyma/duyurma, sezme/sezdirme üzerinde odaklaşan bir tür sanat eğitimidir (Tatcı & Gökçeli, 2017, s. 444).

Edebiyat eğitimiyle, evrensel ve millî kültür değerlerine farkındalık, sanat eserini değerlendirme, estetik bakış açısı, eleştirel, yaratıcı ve özgür düşünme, yorumlama, etkili iletişim ve Türkçeyi doğru, güzel kullanma becerilerinin kazandırılması amaçlamaktadır (Tatcı & Gökçeli, 2017, s. 445).

Edebiyat öğretiminin iki temel görevinden birincisi öğrencinin dil bilimi bilgisini artırıp dil kullanma becerilerini geliştirmek, ikincisi ise öğrencinin dünya görüşünü geliştirip onun çeşitli yönleriyle insanlıkla ilişkiye girmesini sağlamak olduğu için ana dili öğretimi ile edebiyat öğretimini birbirinden ayırmak pek mümkün görünmemektedir (Demir, 2016, s. 65).

BÖLÜM III: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesinde 22 SEL 7174 arşiv numaralı *Sāʿatnāme* adlı eserin bilim dili ve bilim dilinin Türk dili ve edebiyatı eğitimindeki yeri ve öneminin literatür taraması ve içerik analizi yapılarak tespiti amaçlanmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi karışık dil özelliklerini taşıyan, astroloji ve bilim kitabı olan *Sāʿatnāme* adlı eser çalışmanın evrenini, eserin 38b-74a yaprakları da çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Örneklemde yapılmış olan, bilim dilinin Türk dili ve edebiyatı eğitimine olan katkısının tüm evreni kapsadığı düşünülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Literatür taraması,

> Sizin ilgilendiğiniz konuya ilişkin bilgileri bulmanızı, araştırmanıza kuramsal bir temel kazandırmanızı ve sizinkine benzer çalışmaların sonuçlarını görmenizi sağlar. Seçtiğiniz konuya ilişkin önceki çalışmaları inceleyerek araştırma probleminizin daha önce cevaplanıp cevaplanmadığını da bulabilirsiniz. Aynı zamanda araştırmanızı nasıl yapacağınıza ilişkin fikirler ve kullanabileceğinizi veri toplama araçlarını belirlemenizde yardımcı olur. Araştırmanız sonucunda elde ettiğiniz sonuçları, diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırarak farklılık ve benzerliklerin nedenleri hakkında fikir yürütmenize yardımcı olur (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2010, s. 43),

şeklinde tanımlanmaktadır.

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin[1] kullandığı bir yöntem olarak bilinir. (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 189).

Bu araştırmada da verilerin toplanmasında veriler literatür taraması ve doküman incelemesi ile elde edilecektir.

[1] Kelimenin doğru yazılışı "*dil bilimcilerin*" şeklinde olmalıdır. (Bk. TDK Güncel Türkçe Sözlük)

3.4. Verilerin Toplanması

Alan odaklı olarak yapılan bu araştırmada veriler toplanırken öncelikle bu alanla ilgili literatür taraması yapılmıştır, kullanılabilecek kaynaklar elde edilmiştir. Kaynaklara çeşitli kütüphanelerden, internet ortamında yer alan veri tabanlarından ve diğer internet kaynaklarından ulaşılmıştır. Araştırmaya konu olan eser içerik analizi ile incelenmiştir. Elde edilen bilgi ve bulgulardan yola çıkılarak veriler toplanmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Veri çözümlemesiyle ilgili olarak herhangi bir istatistiksel analiz çalışması yapılmayacak olup çalışmanın sonuç bölümünde genel ifadelere yer verilecek ve literatür taraması ile içerik analizinden faydalanılarak toplanan verilerin çözümlenmesi yapılacaktır.

BÖLÜM IV. BULGULAR

4.1. Giriş

4.1.1. Sāʿatnāme Tanımı ve Türk Edebiyatında Sāʿatnāme

Arapçadan Türkçeye geçmiş olan sāʿat sözcüğünün Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'ünde "1. Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası, 2. Vakit, zaman, 3. Bir işin yapıldığı belli bir zaman, 4. Günün hangi anı olduğunu gösteren alet, 5. Sayaç" olarak belirtilen beş tanımı vardır[1]. İslam Ansiklopedisi'ne bakıldığında sāʿat sözcüğünün Kurʾân-ı Kerîm'de kırk sekiz yerde geçmekte olduğu ve bunların kırkının "kıyametin kopma zamanı, kıyamet günü" anlamını ifade ettiği görülmektedir[2]. Bu durum da aynı zamanda sāʿat sözcüğünü dinî bir terim olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Sāʿatnāme Arapça sāʿat sözcüğüne Farsça nāme sözcüğü eklenerek kurulmuş bir sözcüktür. Farsça nāme sözcüğü "1. Mektup, 2. Sevgiliye yazılan mektup, 3. Sonuna geldiği ismi, o ismin belirttiği manaya ait olan yazı veya kitap anlamı katar" şeklinde tanımlanmıştır[3]. Nāme sözcüğünün kattığı anlamla birlikte sāʿatnāme, saat ile ilgili olarak yazılmış metin veya eser anlamına gelmektedir.

Nāme sözcüğünü almış diğer eserlerle ilgili (rūznāme, yıldıznāme vb.) edebiyat tarihi kitaplarında bilgiler varken, sāʿatnāmeler ile ilgili geniş ve kapsamlı bir bilgi bulunamamaktadır.

Tespit edilen sāʿatnāmelerin bir kısmı müstakil kitap şeklinde iken, bir kısmı da başka adlarla yazılmış bazı eserlerin içinde bir bölüm olarak yer almaktadır. Yazılış tarzları itibariyle bütünüyle manzum olanlar olduğu gibi, bütünüyle mensur olanlar da vardır. Bir bölümü ise manzum ve mensur karışıktır (Buran, 2011, s. 266).

Sāʿatnāmeler, zamanın nasıl tayin edileceğini ve bu belirlenen zamanın, bir ucu astrolojiye (ilm-i nücum) de dayanan, özelliklerini ve hikmetlerini yedi yıldız 12 burca (Hamel-Koç, Sevr-Boğa, Cezva-İkizler, Seretan-Yengeç, Esed-Arslan, Sünbüle-Başak, Mizan-Terazi, Akrep-Akrep, Kavs-Yay, Cedy-Oğlak, Delv-Kova, Hût-Balık) dayalı olarak anlatan eserlerdir. Bu eserlerde, haftanın yedi günü, "Şems-Güneş, Zühre-Venüs, Utarid-Merkür, Kamer-Ay, Zühal-Satürn, Müşteri-Jüpiter ve Merrih-Mars" gibi yedi yıldız tarafından temsil edilmektedir. Haftanın yedi

[1] Bkz. *Türkçe Sözlük,* TDK. Yay., Ankara, 1988.
[2] *TDV İslam Ansiklopedisi*

[3] *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* Kubbealtı Lugatı, İstanbul, 2005, s. 912.

günü yedi vakte bölünmüş ve her bir vakitte bu yedi yıldızdan birinin etkili olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca Sāʿatnāmelerde, "sāʿa / sāʿat" sözcüğünün dinî terminolojideki anlamına uygun olarak "belirlenmiş an, kıyamet günü " ve bu günlerin özellikleri de anlatılmaktadır (Buran, 2011, s. 266).

Sāʿatnāme metninde, tespit edilen diğer sāʿatnāmelerden farklı olarak, Tanrının tayin ettiği zaman dilimleriyle birlikte sadece öküz ve balık burçlarına atıfta bulunulmaktadır. Burçlar, göğün katları olarak geçmekte, bu iki kat büyüklük olarak kıyas edilerek öküz katının balık katı yanında küçücük kaldığı bildirilmektedir. Bu bilgi haricinde katlarla alakalı ayrıntılı bir bilgi mevcut değildir.

4.1.2. Sāʿatnāme Adlı Eserin Tavsifi

Sāʿatnāme adlı eser Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi koleksiyonunda 22 SEL 7174 arşiv numarası ile kayıtlı bulunmaktadır. Söz konusu çalışmada eserin 38b-74a sayılı yaprakları temel alınmıştır. Eserin fiziksel nitelikleri 70*120/110*155 mm. şeklindedir. Meşin ciltlidir. Eser 73 yapraktan oluşmaktadır. Her bir sayfanın 11 satırdan oluştuğu görülmektedir. Harekeli nesih hatla kaleme alınmıştır. Eserin nerede ve kim tarafından yazıldığına dair bir bilgi yoktur. Eserin Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi ve Manisa İl Halk Kütüphanesinde iki nüshası daha bulunmaktadır.

4.1.3. Sāʿatnāme Adlı Eserin Müellifi

Sāʿatnāme adlı eserlerde müellif adı olarak Hibetullah ismi ön plana çıkmaktadır. Milli Kütüphane, Süleymaniye Kütüphanesi, yurt içi ve yurt dışı başka kütüphanelerde müellif olarak Hibetullah ismini gösteren 233 yazma nüsha tespit edilmiştir[1].

Yaptığımız araştırmalarda, özellikle taradığımız Katip Çelebi'nin *Keşfüʾz-Zunûn* adlı eseri ile Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde Hibetullah isimli yazara rastlayamadık. Ahmet Buran'ın tespit etmiş olduğu yazma nüshalar arasında Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesindeki yazma bulunmamaktadır. Dolayısıyla Ahmet Buran bizim üzerinde çalıştığımız nüshayı görmediği için sāʿatnāmelerin müellifi olarak Hibetullah İbni İbrahim'i göstermektedir.

Metnimizde ise eserin müellifi Hibetullah ile ilgili şöyle bir ifade yer almaktadır:

" [65a] ***Pes*** *ey (5) ʿazīz ḳarındaşlar ve ey başı saʿādetlü ḫātūnlar bu kitāp (6) müʾellifi Hibetuʾllāh raḥmetuʾllāhı ʿaleyhi baña ilhām-ı Ḥaḳ oldı-ki (7) her kim ve her ḳangı er ve her*

[1] Ahmet Buran, *Sāʿatnāme*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2011, s. 21.

ḳanġı ʿavrat ġayret idüp (8) her ne vech ile olursa himmet ve semʿi idüp işbu sāʿat- (9) nāmeden üç dānesin dirüp Rıżāyuʾllāh vaḳıf eylese (10) ve bir kelāmuʾllāh daḫı vaḳıf eylese işbu güne dek suʾāl- (11) lerden ʿaẕāplardan emīn ola."

Bu ifadeden biz, müellifin kendi adını gizlediği, alçak gönüllülük göstergesi olarak, adını açık olarak yazmadığı ancak Allah'ın hibesi olarak kitabın ilham vasıtasıyla kendisine yazdırıldığını ifade etmek istediği kanaatine sahibiz. Bu nedenle diğer sāʿatnāmeleri dışarıda tutarak, üzerinde çalıştığımız eserin müellifi olarak adı geçen Hibetullah'ın gerçek bir kişi olmayabileceğini düşünmekteyiz.

4.1.4. Sāʿatnāme Adlı Eserin İçeriği

Eser, dînî ve didaktik bir eser olup içinde nelerin anlatıldığını ve yazılma amacını söyleyen bir cümleyle başlamıştır:

"*Bu kitab tasnif kılındı. Aylar vü ahbārdan dahı acāyib ahvālden ve geçmiş kıssalardan bir gün ne kim vardur yaradılmışdan ve ne kim Hak Subhāne ve Teʻālā yaratdı."*

Bu kitabın okuyanlar için ibret niteliği taşıdığı söylenmiştir. Yazar bu türde yazılan, bu türe benzeyen diğer eserler için de teşekkürlerini sunar. Allah'ın bize verdiği akıl ve idrâk ile anlama yetisine sahip olduğumuzu, gözlerle görmemizi, kulaklarla duymamızı, dil ile söylememizi, el ile tutmamızı, ayaklarla onun evine varmamızı sağladığını anlatmıştır. Allah'ın rızası yönünde yaşamak ve doğru yoldan çıkmamak, İslâm'ın yolundan gitmek, heves karanlığından çıkıp ilmin güneşinin ışığıyla boğulmak, Allah'ın yasakladığı amellerden, peygamberimiz Hz. Muhammed'i utandıracak işlerden sakınmak, ona layık bir ümmet olmak, cennete layık olmak, îmandan ve Kur'ân-ı Kerîm'den ayrılmamak, kabir azabından korunmak, Münker ve Nekir meleklerine kolay cevap vermek için dua etmiştir.

Allah'ın Kur'ân-ı Kerîm ile 6666 ayet gönderdiğinden ve bunların kaçının ne ile ilgili olduğundan bahsetmiştir.

Eserde belli vakitlerde yapılması iyi olan işler tavsiye edilir, yapılmaması gereken işlerin ise fayda getirmediği ya da zarara yol açtığı söylenir. Örnek verecek olursak;

"Şafak kaybolunca yatsı ezanı okumamak gerekir."

"Yatsı namazını cemaatle kılana bin sevap başka türlü kılana yüz sevap verilir."

"Akşam vaktinde kim bir fakiri kendi evine götürüp doyursa Allah katında yüzü rahmete boğulur."

"Bir adamın evine bir sabah beş vakit namaz kılan bir insan gelse ve ona hürmet göstermese cennet nimetlerinden mahrum kalır."

4.1.5. İncelemeye Konu Olan 38b-74a Yapraklarının Özeti

Eser balığın ne kadar azamet sahibi olduğunun anlatılmasıyla başlar. Musa peygamber Allah'a seslenerek bu azamet sahibi balığı göstermesini ister. Filan deryaya gitmesi gerektiği vahyedilince Musa peygamber balığın sadece burnunu sudan çıkardığını ve gitmeye başladığını görür. Balık çok uzun süreler gider ama durmaz. Bu girişten sonra **[39b]** sayfasının ilk satırından itibaren yatsı ezanının ne zaman okunmaması gerektiği, yemek yemeye oturulduğunda ezan okunması hususu, yemek yerken cemaatten kalma ve bunun Allah katından insanoğluna getirileri anlatılmaya başlanır. **[40b]** sayfasının 8. satırından itibaren Kur'ân-ı Kerîm'den ayetlerden gerek bütünü gerekse kelimeler alıntılanarak ne zaman ne yapılması yahut yapılmaması gerektiğine değinilir. Namaz kılmak, namaz kılmayan kişiyle ilgili ilişkiler, ölünün ibadet eksikleri sebebiyle verilen sadakaların nasıl ve kim tarafından verileceği, sağlıklı durumdayken verilmesi gereken zekat ve sadakalar, bir kimseye kızgınken yapılması yapılmaması gerekenler, kıyamette bunların sonuçları ve yapılacak olanlar açıklanarak anlatılır. **[45a]** sayfasının ilk satırından itibaren tövbeye gelen kulların Allah tarafından nasıl bir cennetle karşılanacağından bahseder.

[46a] sayfasının 8. satırından itibaren "gökler saatine" geçildiği söylenir. Bu saatin üçüncü saat olduğu, yedi kat göklerin her bir katının bir cevherden yaratıldığı, her bir katın meleklerle dolu olduğu anlatılmaya başlanır. Bu saatte şeytanların insanoğlunun yanına geldiği ve insanoğluna gaflet bıraktığı, bu saatte nelerin yapılması nelerin yapılmaması gerektiği anlatılmaya başlanır. Öküz katı, balık katı, yerler, cennet, cehennemin neye ne kadar benzediği, arş-ı azim katının hepsini nasıl kapladığından bahsedilir.

[51a] sayfasının 3. satırından itibaren artık gökler saati geçmiş "gaflet saatine" gelinmiştir. Gaflet saati, eserdeki dördüncü saat olarak geçmektedir. Bu saatteki uykunun nasıl bir düşman olduğu, uykuya aldanılmaması gerektiği, geçmişte bunu yapanların neler yaşadığı, hala daha hayatta olanlara neyi yapıp yapmamaları gerektiği ayrıntılı olarak anlatılır. Bu saatte yaşanılanlar daha çok zinadan, şarap içmekten, haram yemekten uzak durmamış, ölmüş insanoğlunun henüz hayatta olanlara bunlardan uzak durmasını öğütlemesiyle geçmektedir. **[54b]** sayfasından itibaren yine Kur'ân-ı Kerîm'den ayetler vererek, her şeyin Kur'ân'da açıkça anlatıldığı, haramdan, suçtan uzak durmayan insanoğlunun başına nelerin geleceği aktarılır.

[60a] sayfasından itibaren gaflet saatinin içinde temcîd saatinin geldiği haber verilir. Bu saatte Hz. Muhammed'in makamından bir nur çıkıp Kabe'yi tavaf etmesi, tüm dünyaya yayılması ve uyanık olan müminler için dua ve şefaat etmesi, meleklerin hayır ve şerleri yazması, ibadette bulunanlara meleklerin hizmet etmesi anlatılır. Hemen ardından bu saatte ibadette değil uykuda bulunanların sorguya çekilmesi, çekeceklerin cezalar ayet örnekleriyle betimlenir.

[65a] sayfasının 10. satırından itibaren sāʿatnāme yazan, tahsis edenler için dua etmeye başlar. Ardından tekrar anlatısına geri döner.

[67a] sayfasının 8. satırından itibaren Hz. İsa ile ölmüş bir kimsenin arasında geçen sohbeti anlatmaya başlar. Hz. İsa, cansız başa kim olduğunu, ölüm acısını, neden böyle azapta olduğunu sorar ve baş da cevaplar. Bu sohbetin ardından Hz. Azrail'in, sağlığında hayrı sevmeyen kişilerin canını nasıl aldığı, kişinin ne zor can verdiği anlatılmaya başlanır.

[71a] sayfasından itibaren arş-ı azimin ne kadar büyük olduğu tasviri başlar. Hz. Mikail'in arşı dolaşmak için uçuşu fakat ne kadar hızla uçarsa uçsun sekiz ayağı olan arşın henüz sadece bir ayağını bile dolaşamadığı aktarılır. Arşın büyüklüğünü aktarmak için şunlar sıralanır: Allah'ın arşta bir ejderha yaratması, onun büyüklüğü ve değerli cevherlerden yaratılması; gökte bir horoz yaratması, büyüklüğü ve hangi değerli cevherlerden yaratıldığı; cennetin yanında nasıl bir ördek yarattığı; cennetin ardında cenneti çepeçevre kuşatan bir yılan yaratması; tavus, ördek ve büyük bir melek yaratması ve bunların alametleri.

[73b] sayfası 9. satırdan itibaren dua etmeye başlayarak **[74a]** sayfasının 4. satırında duasını ve sāʿatnāmeyi şöyle sonlandırır: bu kitābı yazdurup vaḳıf idene ġarīk-ı raḥmet eyleye ve bunı yazanuñ taḳsīrātını ʿafv eyleye āḫir īmānıla ḫatim eyleye Rabbim amīn biḥürmeti seyyīdü'l-mürselīn

4.2. Dil İncelemesi

4.2.1. Yazım Özellikleri

Sāʿatnāme adlı eser geneli itibariyle Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi imla özellikleriyle yazılmış olup metnin içerisinde geçen Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunluğu sebebiyle bu dillerin imla özellikleri de göze çarpmaktadır. Nesih hat ile kaleme alınan eser, harekeleme yapılarak yazılmıştır.

4.2.1.1. Ünlülerin Yazılışı

4.2.1.1.1. a ünlüsünün yazılışı

Başta: Metinde ilk seslerde a ünlüsünü karşılamak için (ـَ) üstün, (ا) elif harfi ve (اَ) üstünlü elif harfi kullanılmıştır: arḳasında اَرْقاسِندَه (38b/01), açılur اَجِلُور (57a/01), acıdur اجيدُر (67a/07). İstisna olarak aç آج (39a/07) kelimesinde (آ) medli elif kullanılmıştır.

Ortada: Metinde orta seslerde a ünlüsünü karşılamak için (ـَ) üstün, (اَ) üstünlü elif ve (ا) elif harfi kullanılmıştır: aġaçlara اَغَجلَرَه (49b/01), arḳasında اَرقاسِندَه (38b/01), bucaḳlara بوُجاڤْلَرَه (69b/03). Metinde istek kipi ise (ه) harfi ile gösterilmiştir: ışmarlayalar اِصمَرلَيَه لَر (42a/11), oḳuyalar اُڤُيَه لَرْ (63b/11), bağlayalar بَغْلَيَه لَرْ (65a/02).

Sonda: Metinde son seste a ünlüsünü karşılamak için (ـَ) üstün, (ه) he ve (ا) elif harfi kullanılmıştır: ara اَرا (46b/01), düşmānına دوُشمانِنَه (41a/08), ḳaldıralar قَلدْيرَه لَر (48b/08).

4.2.1.1.2. e ünlüsünün yazılışı

Başta: Metinde ön seste e ünlüsünü karşılamak için (اَ) üstünlü elif kullanılmıştır: eger اَكَرْ (48a/11), el اَلْ (63a/10), ekinler اَكين لَرْ (48a/05).

Ortada: Metinde orta seste e ünlüsünü karşılamak için genellikle (ـَ) üstün kullanılmıştır: etmegüñ اَتمَكُك (52b/11), peyġamber پَيْغَمبَرْ (66a/04). Bazen de (ه) he kullanılmıştır: esirgemeyesiz اَسِركَمَيه سِز (68b/09).

Sonda: Metinde son seste e ünlüsünü karşılamak için genellikle (ـَ) üstün ve (ه) he kullanılmıştır: esirge اَسِركَه (57a/03), geçesiyle گَجَسيلَه (56b/08). Sadece (ـَ) üstün kullanıldığı örnekler de bulunmaktadır: ġayet غايَتْ (42b/11), ve وَ (66a/04), peyġamber پَيْغَمبَرْ (66a/04). (42a/11)

4.2.1.1.3. ı, i ünlülerinin yazılışı

Başta: ı, i ünlülerini ön seste karşılamak için (ا) esreli elif ya da (اِي/ايِ) esreli elif ile birlikte ye kullanılmıştır: ırak اِيراق (43b/09), ırmaġı اِرْماغِي (45a/08), ışmarlayalar اِصمَرلَيَه لَر (42a/11), içerü ايِجَرُو (68b/03), içinde ايِجَندَه (61b/01).

Ortada: ı, i ünlülerini orta seste karşılamak için (ـِ) esre ve (ـِي) esreli ye kullanılmıştır: bir بِر (38b/01), baʿzısı بَضِسي (57a/08), dilediler دِلَدِيلَرْ (44b/01), ikişer ايِكِشَرْ (54b/10), ṣāḥibidür صَاحِبِدُر (38b/01).

Sonda: ı, i ünlülerini son seste karşılamak için (ى) esreli ye kullanılmıştır: gibi كِبِي (38b/01), imdi اِمدِي (54b/09), ayaġı اَياغِي (40a/01).

4.2.1.1.4. o, ö, u, ü ünlülerinin yazılışı

Başta: o, ö, u, ü ünlülerini ön seste karşılamak için (اُ) ötreli elif ve (اۇ) elif ile birlikte ötreli vav kullanılmıştır: oldı اۇلْدى (38b/01), ögredelüm اُكْرَدَلۇمْ (63a/02), uyuduġı اُيۇدُغى (60b/09), üzerinde اۇزَرِنْدَه (63b/08).

Ortada: o, ö, u, ü ünlülerini orta seste karşılamak için (ُ) ötre ve (ۇ) ötreli vav kullanılmıştır: öldürmiş اُلْدُرمِشْ (64a/07), uçup اُجوُبْ (71a/08), üçünci اۇجُنْجى (46a/10).

Sonda: o, ö, u, ü ünlülerinin son seste karşılamak için (ۇ) ötreli vav kullanılmıştır: bu بۇ (38b/01), uyḳu اُيْقۇ (51a/05), eyü اَيۇ (51b/02).

4.2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

4.2.1.2.1. ç ünsüzünün yazılışı

Metinde ç ünsüzü bazı istinalar dışında başta, ortada ve sonda (ج) c harfi ile karşılanmaktadır: geçdi كَجْدِى (60a/01), içmek اِجْمَكْ (53b/01), ḳaç قَجْ (58b/07), çoḳ جُق (53b/04).

İstisna teşkil eden kullanımlar şunlardır: aḳça اَقچهَ (53b/02), geceden كَچهَ دَن (62a/04), çorba جُرْبهَ (62a/05), çāk چاك (54b/06), ṣaçılur صاَچِلۇرْ (72b/10), çevre چَوْرهَ (72b/11), çoḳluḳ چُقْلُقْ (40b/01), çomaḳlarla چُمَقْلَرْلهَ (63a/02), boḳça بُقْچهَ (53b/02).

4.2.1.2.2. p ünsüzünün yazılışı

Metinde p ünsüzü istisnalar dışında başta, ortada ve sonda (ب) be harfi ile karşılanmaktadır: pişen بِشَنْ (59b/10), pişmān بِشْماَنْ (44b/11), geçüp كَجۇبْ (43a/07).

Zarf-fiil eki olan –(y)Up daima (ب) be ile karşılanmıştır: çıḳarup چِقَرُبْ (42a/02), deyüp دَيُوبْ (43a/07), dirüp دِيرُوبْ (65a/09).

İstisna olarak p ünsüzünün (ب) be ile değil (پ) ile karşılandığı örnekler şunlardır: ḳapusı قَپُوسِي (59b/08), pādişāhdan پاَدِشاَهدَنْ (61b/08), pāk پاَكْ (55a/03), pāre پاَرهَ (53a/11), pas پاس (47b/05), pek پَكْ (57b/02), peyġamber پَيْغَمْبَرْ (66a/04), pūşt پُوشْتْ (62a/06), depesinden دَپهَ سِندَنْ (68a/11), depremesi دَپْرهَ مَسِي (49b/08).

4.2.1.2.3. g, k, ñ ünsüzlerinin yazılışı

Metinde ince sıradan kelimelerde g ve k ünsüzleri (ك) kef ile gösterilmiş, bu ünsüzlerden hangisinin kullanıldığına dair ayırt edici bir işaret kullanılmamıştır: kimseye كِمْسَيهَ (40b/01), gendi كَندِى (53b/11), gündüz كُنْدُزْ (55b/09), git كِتْ (56b/04).

ñ (nazal n) ünsüzü de (ك) kef harfi ile karşılanmıştır: aña اَكاَ (44a/03), göñlüñüzi كوُكْلُوكُزِي (63a/06), beñzemez بَكزَمَزْ (68a/03).

4.2.1.2.4. ġ, ķ ünsüzlerinin yazılışı

Metinde kalın sıradan kelimelerde ġ ünsüzünü karşılamak için (غ) gayın harfi, ķ ünsüzünü karşılamak içinse (ق) kaf harfi kullanılmıştır: aķça اَقچهَ (62a/04), ġayrı غَيْرِي (44b/02), ķanġı قَنْغِي (65a/07).

4.2.1.2.5. t ünsüzünün yazılışı

Metinde t ünsüzünü karşılamak için hem (ت) te hem de (ط) tı kullanılmaktadır. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin (ط) tı ile yazılanlarının dışında, kalın sıradan olan bazı Türkçe kelimelerde de (ط) harfi kullanılmıştır: ṭamarlara طَمَرْلَرهَ (69b/03), oṭurabilür اُطوُرهَ بِلوُرْ (55b/01), ṭamuya طاَمُويهَ (51a/07). Ön sesteki t harfi, Tañrı kelimesinde ve tut- fiili çekimlerinde kalın sıradan olmasına rağmen (ط) tı ile değil (ت) ile yazılmıştır: tutup تُوتُوب (61b/04), Tañrı تَكرِي (50a/09).

Kalın sıradan kelimelerdeki iç ve son sesteki t ünsüzü (ت) te harfi ile gösterilmiştir: ķatı قَتِي (44a/09), ķatarlar قَتَرْلَرْ (58a/07), ķatında قاَتِندهَ (49a/06).

Bazı Türkçe kelimelerin ön seslerdeki t harfini hem (ط) tı harfi ile hem de (د) dal harfi ile iki ayrı kullanımda karşıladığı görülmektedir. Bu kelimelerin yazılışında bir imla birliği ve düzeninden bahsetmek mümkün değildir: ṭaġları طاَغْلَرِي (73b/02) / daġlara داَغْلَرهَ (54b/05), ṭaķalar طاَقهَ لَرْ (55b/01) / daķalar دَقهَ لَرْ (65a/03), ṭırnıķları طِرْنِقْلَرِي (69b/01) / dırnaķları دِرْنَقْلَرِي (69b/04), ṭuran طوُرَنْ (39b/05) / duranları دوُرَنْلَرِي (57a/08).

İnce sıradan kelimelerde t ünsüzü (ت) te harfi ile karşılanmıştır: tiz تِزْ (39a/06), tenümüzi تَنوُمُزِي (51b/02). Kalın sıradan olmasına rağmen (ت) te ile yazılan ve yukarıda da örneği verilen tut- fiilinin yazılışında imla birliği söz konusu değildir: tutup تُوتُوبْ (61b/04) / dutup دُوتُوبْ (40a/03).

4.2.1.2.6. ḥ, ḫ ünsüzlerinin yazılışı

Arapça ve Farsça kelimelerde (ح) ḥ ve (خ) ḫ ünsüzlerinin yazılışında bazı problemler vardır. Kelimenin aslında ḫ ile yazılması gerekirken ḥ ile veya ḥ ile yazılması gerekirken ḫ ile yanlış yazıldığı birçok örnek mevcuttur. Metinde bu kelimelere dipnot düşülerek nasıl yazılması gerektiği gösterilmiştir.

4.2.1.2.7. s ünsüzünün yazılışı

Metinde kalın sıradan Türkçe kelimelerdeki s ünsüzünü (ص) sad harfi karşılamaktadır: ṣuçlular صُجْلوُلَرْ (52b/05), ṣoluduķça صُلوُدُقْجهَ (72b/08), ṣaķınuñ صَقِنُكْ (51a/09).

İnce sıradan Türkçe kelimelerdeki s ünsüzünü ise (س) sin harfi karşılamaktadır: sen سَنْ (40a/3), sekiz سَكِز (65b/02), sildiler سِلْدِيلَرْ (48a/11).

4.2.1.2.8. z ünsüzünün yazılışı

Metindeki Türkçe kelimelerin orta ve son sesteki z ünsüzünü (ز) ze harfi karşılamaktadır: gözsüz كُوْزْسُوْزْ (61b/06), başımız بَاشِمِزْ (52b/01), biz بِزْ (67a/04).

4.2.2. Ses Bilgisi

4.2.2.1. Ünlüler

4.2.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

4.2.2.1.1.1. e > i değişmesi

Aynı kelimelerin i ve e'li şekli bulunması göz önünde tutularak, her iki sesi kendinde toplayan bir kapalı e'nin varlığı ve bunun sonradan e ve i şeklinde inkişafı ileri sürülmüştür. Aradan uzun zaman geçmesine rağmen, bunun doğruluğunu gösterecek deliller bulanamamıştır (Timurtaş, 2012, s. 19-20).

Metnimizde de bazı kelimelerin hem e'li hem de i'li şekillerinin birlikte kullanıldığı görülmektedir: de- (38b/10) / di- (47a/07), et- (40b/05) / it- (40b/06), en- (66a/03) / in- (48a/08), endür- (54b/05) / indir- (54b/04), gece (62a/04) / gice (47a/10), gene (40a/01) / gine (39a/01), ver- (69a/02) / vir- (52a/09).

4.2.2.1.1.2. ı > i değişmesi

Metinde ı > i değişmesi şu örnekle yer almaktadır: ınan- > inan- (56b/08).

4.2.2.1.1.3. u > i ve ü > i değişmesi

Metinde u > i ve ü >i değişmeleri şu örneklerle yer almaktadır: büt- > bit- (38b/08), uşbu > işbu (60a/04), uşda > işte (45a/11), üçün > içün (43b/05), egsük > eksik (63a/06).

4.2.2.1.1.4. u/ü > a/e değişmesi

Metinde u/ü > a/e değişmesi şu örneklerle yer almaktadır: boğuz > boğaz (67b/11), odun- > uyan- (47a/09), töpü > töpe > depe (68a/11).

4.2.2.1.2. Ünlü Uyumu

Ünlü uyumu bir kelimedeki ünlülerin çeşitli bakımlardan birbirine uyması olayıdır. Türkçede bir kelimenin kök veya eklerdeki bütün vokalleri çeşitli bakımlardan birbirlerine benzerler. Ünlü uyumu *kalınlık-incelik uyumu* ve *düzlük-yuvarlaklık uyumu* olarak ikiye ayrılır.

4.2.2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Kalınlık-incelik uyumu, bir kelimedeki ünlülerin kalınlık ve incelik bakımından birbirine uygun olması durumudur. Türkçede bir kelimede ünlülerin hepsi ya kalın ya da ince olabilir, hem kalın hem de ince ünlü bulunamaz.

Bu uyum Türkçenin her devresinde işlevselliğini koruduğu gibi Eski Türkiye Türkçesi devresinde de Türkçe kelimelerde genel olarak korunmuştur: inmeyüp (48a/08), ḳulaḳlarına (55a/01), yarlıġamaġa (44b/04), ögrenmediñ (63a/01).

Metinde Arapça ve Farsçadan Türkçeye geçen kelimelere, kelimelerin son ünlüsüyle uyuma girecek şekilde ek aldıkları görülmektedir: muḥabbetlü (62b/07), ʿaẓametlü (61b/08), Müslimānlıḳ (56a/05), masḫaralıġa (64b/06).

Metinde geçen inan- (56b/08) fiili istisna durumlardan birisidir: inanmaḳ aslında ınanmaḳ olup normalde kısa ı ünlüsünün tek başına hecenin yükünü taşıyamaması yüzünden inanmaḳ şekline geçmiştir (Ergin, 2012, s. 71).

4.2.2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu bir kelimedeki ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uymasıdır. Türkçede köklerde olsun, köklerle ekler arasında olsun, bir kelimede ünlüler arasında umumiyetle düzlük-yuvarlaklık bakımından bir uygunluk olduğu göze çarpar. Umumiyetle diyoruz, çünkü bu uyum Türkçenin her devrinde her sahada kelime bünyesine kuvvetle hakim olan bir uyum değildir. Bu uyum ancak bugünkü Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir şekilde kendisini hissettirmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde böyle bir uyum mevcut değildi (Ergin, 2012, s. 72).

Metinde geçen kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyan örneklerden bazıları şunlardır: ayaġına (71b/01), esirgemeyesiz (57a/03), yarlıġanmasın (42a/07), saġlıġında (42a/09), etmek (41b/08), nedir (54a/03).

Metinde geçen kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan örneklerden bazıları şunlardır: etmegüñ (52b/11), varuñ (43b/11), sizüñ (43b/02), bunı (53a/10), gelürler (57b/04), yazalum (58b/02), ögredelüm (63a/02), nedür (54a/03).

4.2.2.1.3. Ünlü Türemesi

Arapça ve Farsça kelimelerde son iki ünsüz arasına, kelimenin teleffuzunu kolaylaştırmak için bir ünlü türetilir. Metin harekelendirme sistemine sahip olduğu için, kelimeler harekelendirilmiş şekillerine sadık kalınarak okunmuştur. Bu sebepten bazı kelimeler ünlü türemesi gerçekleşmiş şekliyle yazılmıştır: ḫayır (56a/07) < Ar. ḫayr.

4.2.2.1.4. Ünlü Düşmesi

İki heceli bazı kelimeler ünlüyle başlayan ek aldıklarında ikinci hecelerindeki dar ünlüler düşer. Bu duruma ünlü düşmesi denmektedir. Bu durum incelenen metinde de görülmektedir: bağır >

baġrı (66a/06), beñize- > beñze- (68a/03), beyin > beynin (68b/04), boyun > boynı (72b/04), kim+ise > kimse (57b/10), vaḳıt > vaḳtı (73a/02).

Ek fiil olarak kullanılan i- fiili, ile ve içün edatları bazen kendisinden önceki sözcükle bitişik yazıldığında ilk ünlülerinde düşme gerçekleşmiştir: virmezdi (68b/10), rıżāsı-çün (41b/08), namāz-la (50a/08).

4.2.2.1.5. Ünlü Birleşmesi

Gramer birliklerinde bazen yan yana gelen ünlüler birleşerek tek bir ünlü meydana getirirler. Bu birleşme neticesinde ortaya çıkan ünlü bazen önceki bazen de sonraki ünlü gibi olmaktadır. Bu duruma ünlü birleşmesi adı verilir. Bu birleşme neticesinde gramer birliğinde bir darlaşma, bir kısılma, bir büzülme göze çarpar (Ergin, 2012, s. 52).

Metinde ünlü birleşmesine örnek olarak şu sözcükler bulunmaktadır: ne+eyle- > neylersin (40b/04), ne+ol- > nolaydı (52a/11), ne+içün > niçün (63a/09), bu+öyle > böyle (68a/04), şu+öyle > şöyle (67a/07), şu+ol > şol (45a/05),

4.2.2.2. Ünsüzler

4.2.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

4.2.2.2.1.1. b > v değişmesi

b-v değişmesi Eski Türkçedeki bazı kelimelerde bulunan b'lerin v olmasıdır. Kelime başındaki b > v değişimine metin içerisindeki örnekler şöyledir: bar > var (55b/07), bar- > var- (43b/05), bir- > vir- (62a/03).

Kelime içi ve sonundaki değişime örnekler ise şöyledir: eb > ev (41a/11), seb- > sev- (68a/04).

4.2.2.2.1.2. t > d değişmesi

Eski Türkçede kelime başında d- sesi yoktur. Eski Türkçeden sonraki dönemde ve incelenen metnin de ait olduğu Eski Türkiye Türkçesinde hem t- hem de d- bulunmaktadır. Kelime başında bulunan t-'leri dörde ayırarak inceleyebiliriz:

a. İnce sıradan ünlü bulunduran kelimelerdeki t-'lerin d-'ye dönüştüğü örnekler: demediñiz (63a/04), degil (56b/10), dek (65a/10), demüri (54a/05), deñizlerüñ (73a/10), deñlü (57a/07), depesinden (68a/11), depremesi (49b/08), diliyle (58a/03), diledik (53a/08), diñleyüp (61a/06), diñlensün (58b/03), dibinden (69b/01), dirüp (65a/09), dizleri (47b/02), döküle (50b/11), döndükçe (73a/07), dört (73b/03), döşeginde (68b/05), dükeli (51a/10), dükenmezdi (39a/01), dürlü (45b/03), düşer (39a/10), düzerler (50b/02).

b. İnce sıradan ünlü bulunduran kelimelerdeki t-'lerin d-'ye dönüşmediği tek örnek: tütüni (47b/07).
c. Kalın sıradan ünlü bulunduran kelimelerdeki t-'lerin d-'ye dönüştüğü örnekler: daġlara (54b/06), daḫı (42b/04), daḳalar (40b/01), darlıdıḳda (42b/02), doġan (68b/01), doḳunaydı (73b/01), dolandı (72a/02), dolaşur (60a/05), dolayı (70a/04), donanur (57a/01), dudaḳ (63a/10), duranları (57a/08), dutup (40a/03).
d. Kalın sıradan ünlü bulunduran kelimelerdeki t-'lerin d-'ye dönüşmediği örnekler: ṭaġda (49a/06), ṭaḳalar (55b/01), ṭamarların (54b/11), Tañrı (65b/03), ṭavarı (46a/06), ṭaşardur (72a/05), ṭaşdur (54a/04), ṭarṭalar (42b/07), ṭapundururşıñ (55a/08), ṭanıḳlıḳ (63b/03), ṭırnıḳları (69b/01), ṭoġunça (55b/04), ṭoġrı (65b/01), ṭoḳsan (73b/08), ṭoḳuz (67b/10), ṭoludur (46b/02), ṭoyurmaġa (39a/09), ṭuralar (59b/02), tutasız (61b/01), tutıcı (64b/10), tuz (41b/08).

Kelime ortasındaki -t-'ler -d-'ye dönüşmeyip genellikle korunmuşlardır: altında (71b/03), altı (56a/08), altmış (61a/02), altundan (72b/04), artıḳ (55a/09), artururlar (47a/02), ata (52b/10), bitmedi (38b/08), bitisinde (64a/03), bitürdik (46a/07), bütün (49a/06), getürdiñüz (62a/01), gitdi (72a/01), gösterüp (52a/07), götürmege (58b/04), gözetmek (52b/10), ḳatı (44a/09), oturanlara (55a/04). Kelime orasında bulunmasına karşı istisna olarak yedi (46a/10), aldadı (51b/01) kelimelerindeki -t-, -d-'ye dönüşmüştür.

Kelime sonundaki -t'ler bir ek alıp ünlüler arasında kaldığında -d'ye dönüşmüştür: idelüm (58b/01), ögredelüm (63a/02). Kelime sonunda bulunmasına rağmen ünlü ile başlayan bir ek almadan -d'ye dönüşmüş şekilde and (41a/09) ve ardına (65a/02) kelimesi karşımıza çıkmaktadır.

4.2.2.2.1.3. -d- > -ḏ- > -y- değişmesi

Eski Türkçede kelime ortasındaki -d- sesi, değişime uğrayarak -y-'ye dönüşmüştür:

adaḳ > aḏaḳ > ayaḳ (63a/10), adır- > aḏır- > ayır- (60a/01), edle- > eḏle- > eyle- (40a/01), todġur- > toḏur- > ṭoyur- (39a/09).

4.2.2.2.1.4. k/ḳ > g/ġ değişmesi

Batı Türkçesinde genel olarak ince sırada kelime başındaki k-'ler g-'ye dönüştüğü Türkiye Türkçesinin bugünkü durumu da emsal alınarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda metnimizde k- >g- değişiminin yaşandığı kelimeler şunlardır: kice > gece (62a/04), keç- > geç- geçdi (60a/01), kel- > gel- geldikde (63b/11), kendü > gendi (53b/11) kergek > gerek (39b/01), keltür- > getür- getüreler (63b/07), kez- > gez- gezdim (71a/10), kibi > gibi (38b/01), kir- > gir- giren

(45b/02), ket- > git- gitdik (52a/01), kizlen- > gizlen- gizlen (43b/06), kök > gök gökde (72a/06), kögüz > gögüs gögüsine (60b/11), köngül > göñül göñülden (67a/03), köndger- > gönder- gönderdim (61b/10), kör- > gör- göreyim (62a/01), körset- > göster- göster (38b/03), kötür- > götür- götüren (38b/03), köz > göz gözlerin (47b/09), közel > gözel (52b/02), közet- > gözet- gözetmek (52b/10), kün > gün (39a/03), kündüz > gündüz (46b/04), küz > güz (50b/10).

Metinde -g-'nin korunduğu örnekler şöyledir: ögrenmediñ (63a/01), ögredelüm (63a/02), ögüt (63a/08).

Metinde Eski Türkçedeki k-, -k- şekliyle aynı kalan kelimeler şunlardır: kim (44b/02), keserler (55a/01), kesileydi (48a/08), kimse (57b/10), kişi (44a/02), körpe (66a/11), öküz (39b/02).

Metinde ḳ- > ġ- değişimine ait bir örneğe rastlanmamıştır.

Kelime sonundaki -ḳ'nın -ġ'ya dönüştüğü tek örnek metinde mevcuttur: aḳ- > aġ- (47b/04).

Kelime ortasındaki -ġ-'nın Eski Türkçede de var olduğu kelimeler metinde de aynı şekilde geçmiştir: baġrı (66a/06), baġlayalar (65a/02).

4.2.2.2.1.5. -ḳ- > -ḫ- değişmesi

Metinde Eski Türkiye Türkçesi metinlerinde de karşılaşıldığı gibi -ḳ- > -ḫ- değişmesine örnekler mevcuttur: ṭaḳı > daḫı (44b/06), yoḳsa > yoḫsa (53a/07), yoḳsul > yoḫsul (50a/11).

Kelime başı ḳ- > ḫ- değişmesi ile karşılaşılmamıştır.

4.2.2.2.1.6. g > k ve ġ > ḳ değişmeleri

Metinde ġ > ḳ değişmesine iki örnekte rastlanılmaktadır: Far. baġçe > baḳça (53b/02), Eski Türkçe boġça > boḳça (53b/02).

4.2.2.2.2. Ünsüz Düşmesi

Seslerin birbiriyle ilişkisi sırasında gramer birliğindeki bir ünsüzün bazen düştüğü görülür. Buna ünsüz düşmesi adı verilmektedir.

4.2.2.2.2.1. b düşmesi

Eski Türkçede bol- fiili Türkçenin sonraki safhalarında baştaki b sesinin yitirerek ol- fiiline dönüşmüştür: olurdı (53a/11), olursıñız (53a/07).

Eski Türkçede sub sözcüğünde bulunan -b sesi Türkçenin sonraki safhalarında düşerek su sözcüğüne dönüşmüştür: suyunadır (48a/07), sudan (38b/05).

4.2.2.2.2.2. r düşmesi

Eski Türkçede -r- ve -r ünsüzü, Türkçenin sonraki safhalarında titreşimli ve düşmeye müsait bir ses olması sebebiyle bazı sözcüklerde düşmüştür: er- > i- maẕlūm idi (43a/01), berkle- > bekle- (47a/10), berk > pek (52a/06), birle > bile (47b/01).

4.2.2.2.2.3. l düşmesi

Eski Türkçede -l- ünsüzü, metinde de karşımıza çıkan bazı sözcüklerde düşmüştür: keltür- > getür- (62a/01), oltur- > otur- (39b/03).

Sıfat olarak kullanılan ol kelimesinin, metinde bir yerde sonundaki -l ünsüzünün düştüğü tespit edilmiştir: o yılan (72b/08).

4.2.2.2.2.4. g düşmesi

Birden fazla heceli kelimelerin sonunda bulunan -ġ ve -g'ler ile eklerin sonundaki -ġ ve -g'ler Batı Türkçesinde düşmektedir (Timurtaş, 2012, s. 50).

Metnimizde de ġ ve g'lerin düştüğü örnekler şunlardır: açıġ > acı (68b/01), aġrıġ > aġrı (68a/02), bitig > biti (63a/10), edgü > eyü (51b/02), ellig > elli (71a/05), kergek > gerek (40b/08), ḳapuġ > ḳapu (56b/11), ḳatıġ > ḳatı (54a/04), ḳulġaḳ > ḳulaḳ (63a/10), muḥabbetlig > muḥabbetlü (62b/07), ne teg > nite nite-ki (44a/05), saʿadetlig > saʿadetlü (65b/05), sarıġ > saru (72b/04), ṭamuġ > ṭamu (51a/07), türlüg > dürlü (45b/03), uluġ > ulu (71b/10), yatsıġ > yatsu (39a/06).

Eski Türkçedeki yükleme hâl eki +ıġ/+ig > +ı/+i, yönelme hâl eki +ġa/+ge > +a/+e, yön gösterme eki +ġaru/+gerü > +aru/+erü, sıfat fiil eki +ġan/+gen > +an/+en, zarf fiil eki +ġınca/+gince > +ınca/+ince, +ġalı/+geli > +alı/+eli şekline dönüşmüştür. Bu eklerle ilgili örnekler şekil bilgisi kısmında verilecektir.

4.2.2.2.2.5. y düşmesi

Eski Türkçedeki y- sesi bazı kelimelerde düşmüştür: yinçü > incü (72a/03).

4.2.2.2.3. Ünsüz Türemesi

4.2.2.2.3.1. y türemesi

Ünlü ile biten kelimelerin sonuna ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde koruyucu ünsüz ortaya çıkmaktadır. Metinde bulunan y türemesine ait örnekler şunlardır: secdeye (39a/08), oḳuyanı (40a/03), kimseye (42b/02), geçesiyle (56b/08).

4.2.2.2.3.2. n türemesi

Kelimeye üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra isim çekim ekleri geldiğinde araya bir -n- ünsüzü türer: ṣofrasında (40a/05), sāʿatinden (39a/06), ḥürmetine (65b/08), ṣaġlığında (68a/04).

4.2.2.2.3.3. Ünsüz İkizlenmesi

Metinde ünsüz ikizlenmesi, s ikizlenmesi olarak bir örnekte mevcuttur: issi (59b/04).

Metinde Arapça ve Farsça kelimelerdeki durumu ünsüz ikizlenmesine örnek olarak göstermemekteyiz. Kelimenin aslında aynı ünsüz çift şekilde bulunmaktadır. Kelime eksiz halde ve ünsüzle başlayan ek aldığında tek ünsüz, ünlüyle başlayan ek aldığında aslında var olan ikinci ünsüzü ile birlikte yazılmıştır: ḥaḳdır (63a/05), ḥaḳḳı-çün (55a/06).

4.2.2.2.4. Ünsüz Benzeşmesi

Bir gramer birliğinde bir kelimede bazen yan yana gelen veya biraz aralıklı olarak bir arada bulunan iki sesten birinin diğerine tesir ederek onu kendisine benzettiği, böylece iki sesin birbirine benzeştiği görülür. İşte bu hadiseye benzeşme denir (Ergin, 2012, s. 52).

Seda bakımından benzeşme bir sesin diğer sesi sedalılık sedasızlık bakımından kendisine benzetmesidir (Ergin, 2012, s. 52).

Metindeki kelimeler seda bakımından benzeşmeye umumiyetle uygun değildir: geçdi (60a/01), dehşetden (66b/07), açdığız (47a/09).

Temas derecesi bakımından benzeşme bir sesin diğer bir sesi kendi temas derecesine çekmesidir. Burada aynı zamanda bir seda benzeşmesi vardır (Ergin, 2012, s. 53). Metinde bu duruma uyan bazı örnekler şunlardır: eydeler (62b/05), ayaġı (71b/01), işidince (69a/03), bölügi (73b/06).

4.2.2.2.5. Hece Düşmesi (Haploloji)

Bir gramer birliğinde arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki heceden birinin bazan eridiği, düştüğü görülür. Böylece o iki hece bir hece hâline gelir (Ergin, 2012, s. 52).

Metinde bulunan haploloji örnekleri şunlardır: turur/durur > -dur/-dür büyükdür (71b/11), kim+ise > kimse (40a/11), kim ise ne > kimesne (57b/07), ne ise ne > nesne (56a/08), ne ara > nere nerede (67a/06), ṭoḳuz on > ṭoḳsan (73b/08).

4.2.2.2.6. Ek Yığılması

Bir ekin veya aynı görevi yüklenmiş şekilce farklı eklerin kelime içinde arka arkaya sıralanmasına ek yığılması denir.

Metinde ek yığılması tespit edilen kelimeler şunlardır: baʿżısı (57a/08), hepisi (49a/05).

4.2.3. Şekil Bilgisi

4.2.3.1. İsim

4.2.3.1.1. İsim Çekim Ekleri

4.2.3.1.1.1. Çokluk Eki

Eski Türkçeden beri var olan +lAr çokluk eki, Türkçenin diğer safhalarında da aynı vasfı devam ettirmiştir. Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi Eski Türkiye Türkçesinde de isimlere çoğul anlam katmak için +lAr eki kullanılmıştır: bulutlar (73b/03), melekler (59a/11), ḳulaḳlarına (55a/01).

Eski Türkçede bir diğer kullanılan çokluk eki +An, kalıplaşmış olarak, metinde tek bir sözcükte karşımıza çıkmaktadır: oġlana (62a/06).

4.2.3.1.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa veya bir nesneye âit olduğunu ifade eden işletme ekleridir. Bir nesnenin başka bir nesnenin malı olduğu, bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğu ifade edilmek istenirse o nesneyi karşılayan ismin sonuna iyelik eki getirilir (Ergin, 2012, s. 222).

a. Teklik I. şahıs iyelik eki +m, +(I)m, +(U)m şeklindedir: ḳulum (43a/05), cennetüme (44b/11), ḳullarım (43b/07), ṣuçum (67b/02).
b. Teklik II. şahıs iyelik eki +n, +(I)ñ, +(U)ñ şeklindedir: ehliñle (40b/06), cehennemiñden (57a/03), ʿırżıñ (52b/10), ḥaḳḳuñ (52b/11), ʿizzetüñ (40b/08).
c. Teklik III. şahış iyelik eki +I, +sI şeklindedir: gözi (66a/05), yarlıġanması (42a/07) baʿżısı (57a/08), cümlesi (43b/04), ḳarşusı (39b/07).
d. Çokluk I. şahıs iyelik eki +mUz, +(I)mIz, +(I)mUz, +(U)mUz şeklindedir: cānumuz (51b/03), tenümüz (51b/02), peyġamberimüz (53b/05), ʿayıblarımız (43a/02), cümlemiz (40b/11).
e. Çokluk II. şahıs iyelik eki +ñUz, +(I)ñIz, +(U)ñUz şeklindedir: başıñız (43b/10), diliñüz (57b/02), ʿamelüñüz (57b/02), birbiriñiz (64b/03), dostuñuz (70a/08).

f. Çokluk III. şahıs iyelik eki +lArI(n) şeklindedir: günāhların (44b/04), dostları (41b/08), içleri (42a/01), ḳalbleri (41a/02), muʾminleri (57a/06).

Teklik III. şahıs iyelik eki Osmanlı Türkçesi sonuna kadar daima düz durumdadır. Metnimizde teklik III. şahıs iyelik ekinin yuvarlaklaşmış, +U şekli şu örneklerde istisna olarak mevcuttur: burnu (38b/05), rūḥu (47a/04), ḫayru (57a/10).

Çokluk III. şahıs iyelik eki, düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı eklerdendir. Teklik I., II., III., çokluk I., II. şahıs iyelik ekleri ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı olmayan eklerdendir.

4.2.3.1.1.3. Hâl Ekleri

4.2.3.1.1.3.1. İlgi (Genitif) Hâli: +Uñ, +nUñ, nadiren +Iñ, Ø

Bu hâl ismin başka bir isimle münasebeti olduğunu ifade eden hâlidir. İlgi hâli ismin bir isimle ilgisi olduğunu, kendisinden sonra gelen bir isme tabi olduğunu gösterir. İsmin bu hâli bazen eksiz, çok defa da ekli olur (Ergin, 2012, s. 228).

Metinde ilgi hâl eki alan kelimelere şu örnekler verilebilir: benim (65b/05), bī-namāzuñ (41a/04), Teʿālānuñ (41a/08), anuñla (41b/07), kimsenüñ (42b/06), gidenleriñ (40a/05).

İlgi hâl eki düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı olmayan eklerdendir.

4.2.3.1.1.3.2. Yükleme (Akkuzatif) Hâli: +I, +nI, +n, Ø

Bu hâl ismin geçişli fiillerin doğrudan doğruya tesiri altında olduğunu ifade eden hâlidir (Ergin, 2012, s. 228).

Eski Türkçede yalın hâldeki isimlere gelen umumi yükleme hâl eki +ġ/+g, iyelik eklerinden sonra gelen +n, zamirlerden sonra gelen +nı/+ni olmak üzere üç yükleme hâl eki mevcuttu. +ġ/+g hâl eki zaman içerisinde düşmüş, Eski Türkçede önüne aldığı +ı,+i yardımcı ünlüsü yükleme hâl eki konumuna gelmiştir. Metinde tespit edilen +I yükleme hâl eki örnekleri şöyledir: ezānı (40a/07), şeyṭānı (40b/11), şeyʾi (69b/08), burnı (72b/04), boynı (72b/04).

Eski Türkçede tüm iyelik eklerinden sonra kullanılan +n yükleme hâl eki Türkçenin diğer safhalarında sadece III. şahıs iyelik eklerinden sonra kullanılmıştır. Metinde tespit edilen örnekler şöyledir: günāhın (42b/06), başın (43b/07), yüzlerin (47b/09).

Eski Türkçede de zamirlerden sonra gelen +nI yükleme hâl eki metinde de bazı örneklerde karşımıza çıkmaktadır: anı (40b/02), beni (47b/07), bunı (42b/11).

4.2.3.1.1.3.3. Yönelme (Datif) Hâli: +A

Bu hâl ismin kendisine yaklaşma ifade eden fiillere bağlanmak için girdiği hâldir (Ergin, 2012, s.228).

Eski Türkçede bu ek +ġa/+ge şeklindedir. Türkçenin sonraki safhalarında ekin başındaki +ġ/+g düştüğü için ek +A ekini almıştır. Metindeki tespit edilen örnekler şöyledir: deryāya (38b/04), oḳuyana (40a/07), kimseye (40b/01), ehline (40b/02), meʾvāya (41b/04).

Yaklaşma hâli ekinin +ġa/+ge şeklinin uzantısı zamirlerde devam etmiştir. Zamir datiflerinde görülen yaklaşma hâlinde, zamirlerdeki n ile ekin aslında bulunan ġ/g sesinin eskiden birleştiği ve ñ'ye dönüşerek Eski Türkiye Türkçesine ve Osmanlı Türkçesine ulaştığı görülmektedir: baña (61b/10), saña (46a/01).

4.2.3.1.1.3.4. Bulunma (Lokatif) Hâli: +dA

Bu hâl ismin kendisinde bulunma ifade eden fiillerle münasebette olduğunu gösteren hâlidir (Ergin, 2012, s. 228). Ek +dA şeklinde olup, sert ünsüz barındıran hâli Eski Türkiye Türkçesinde bulunmaması sebebiyle ünsüz uyumuna girmez. Metinde bulunma hâlinde bulunan kelimelere şu örnekler verilebilir: dünyāda (43a/01), bunda (45b/08), ḳarañulıḳda (51b/04), ḳıyāmetde (39b/11), meclisinde (53a/06).

4.2.3.1.1.3.5. Ayrılma (Ablatif) Hâli: +dAn

Bu hâl ismin kendisinden uzaklaşma ifade eden fiillerde münasebetini gösteren hâlidir (Ergin, 2012, s. 228). Ek +dAn şeklinde olup, Eski Türkiye Türkçesinde ünsüz uyumuna girmemektedir. Ekin +dIn haline metinde tek bir örnekte rastlanmıştır. Metinde tespit edilen ayrılma hâli alan kelime örnekleri şöyledir: andan (41b/03), gökden (60b/01), ḫayırdan (40b/02), nehyinden (61b/04).

4.2.3.1.1.3.6. Eşitlik (Ekvatif) Hâli : +CA

Bu hâl ismin eşitlik, benzerlik, gibilik ifade eden hâlidir (Ergin, 2012, s. 228).

Metinde tespit edilen eşit hâli örnekleri şöyledir: bunca (61a/09), nice (62a/10), niçe (58b/01), yolınca (61a/11).

Türkçede kullanılan ikince eşitlik eki -caḳ, -cek, -çaḳ, -çek'tir. Türkçede eskiden beri mevcut olan bu ek aslında küçültme yapım ekidir. Fakat sonradan çekim eki olarak eşitlik hâline de gelmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde ekin eşitlik eki olarak kullanıldığını gösteren bir çok misaller vardır (Ergin, 2012, s. 241). Bu duruma uygun olarak metinde tek bir örnek vardır: tizcek (40a/11).

4.2.3.1.1.3.7. Yön (Direktif) Eki: +rA, +ArU

Bu hâl ismin yön gösteren hâlidir. +rA eki Eski Türkçede az kullanılan eklerdendir. Eski Türkçede umumiyetle kullanılan +ġaru/+gerü yön eki sonrasında ġ+g sesini kaybederek +ArU hâline dönüşmüştür. Bu ek Eski Türkiye Türkçesinde daima yuvarlak ünlüye sahiptir. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır: içerü (68b/02), yuḳaru (72a/01), soñra (51a/10), üzere (40a/06).

4.2.3.1.1.3.8. Vasıta (İnstrümental) Eki: +lA

Bu hâl ismin bir vasıta olduğunu ifade eder. Vasıta eki fiilin ne ile, nasıl, ne zaman yapıldığını ifade etmek için isme getirilen ektir.

Türkçede instrumental eki işlekliğini kaybederken onun vazifesini ile edatı üzerine almış, edat hâlinde kalarak veya ekleşerek tamamiyle instrumental eki yerine geçmiştir. Zaten ile edatı ile instrumental ekinin fonksiyonları aşağı yukarı aynidir (Ergin, 2012, s. 238). İle edatı ekleşirken önündeki ünlü düşerek ek +lA hâline gelmiştir. Metinde tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır: taḳdīriyle (56a/07), ḳanadıyla (59a/05), niʿmetlerle (45b/03).

4.2.3.1.2. Soru Eki

Soru eki ismin soru şeklini yapan işletme ekidir. İsim fiile soru şeklinde bağlanmak için daima sonuna soru eki alır. Demek ki soru eki ismi daima fiile bağlayan bir ektir (Ergin, 2012, s. 243). Soru eki edat kökenli olup sonradan ekleşmiştir. Türkiye Türkçesinde soru eki mI/mU şeklinde iken metinde daima düz şekilli olarak mI şeklinde kullanılmıştır: yerleri götüren balıḳ bu mıdur (39a/02), farż mıdur sünnet midür (42a/05-06).

4.2.3.1.3. İsim Yapım Ekleri

4.2.3.1.3.1. İsimden İsim Yapan Ekler

1. +lIK/+lUK eki başlangıçtan itibaren Türkçenin isimden isim yapma eklerinden biri olarak kullanılmıştır. Metindeki örnekleri şunlardır: birligine (56a/06), büyüklügini (71a/02) çoḳluḳ (40b/01), faḳīrlıḳdan (66b/08), ḥastalıḳda (42a/20), ḳalınlıġı (46b/01), ḳarañulıḳda (51b/04), ḳulluḳ (61b/11), masḫaralıġa (64b/06), mübārekligin (61a/07), müslimānlıġın (56a/05), pişmānlıḳ (53a/08), ṣaġlıḳda (69b/11), ṣınıḳlıġı (66a/06), şimdilik (52a/01), ṭanıḳlıḳ (63b/03), yıllıḳ (71a/05), yoḫsulluḳdan (50a/11).
2. +CI eki Türkçenin eskiden beri kullanılan isimden isim yapma eklerinden birisidir. Ekin başlıca fonksiyonu meslek ve uğraşma ile ilgili isimler meydana getirmesidir. Metindeki örnekleri şunlardır: baḳlacı (56b/04), daʿvācı (40a/07), fālcı (56b/04).
3. +lU ekinin esas fonksiyonu sıfat olarak kullanılan vasıf isimleri yapmaktır. Düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmez. Metindeki örnekleri şunlardır: ʿaẓametlü (61b/08), deñlü

(57a/07), dürlü (45b/01), ḳuvvetlü (73a/11), muḥabbetlü (62b/07), pençelü (68b/01), saʿādetlü (65a/05), şuçlular (52b/05).

4. +sIz/+sUz eki bir nesnede bir şeyin olmadığını ifade eden bir ektir. Metindeki örnekleri şunlardır: anlarsız (64a/06), āzādsız (43a/03), gözsüz (61b/06), nūrsuz (51b/09).
5. +ki ekinin başlıca fonksiyonu bulunma, bağlılık ve aitlik ifade etmektedir. Metindeki tek örneği şudur: yerdeki (73a/01).
6. +CIK eki Batı Türkçesinin başından beri görülen bir ektir. Metinde bu ekin geldiği iki örnek vardır: şimdicik (69a/08), yapçacıḳ (63b/11).
7. +caġız eki küçültme, sevgi ve zavallıklılık ifade eder. Metinde bu eke ait tek örnek mevcuttur: dostcaġızını (41b/09).
8. +dAş eki eşitlik, ortaklık ve bağlılık ifade eder. Metindeki örnekleri şunlardır: ḳardaşlar (51b/11), ḳarındaşlar (65a/06), yoldaşız (59a/01).
9. +(I)ncI/+(U)ncI eki sayı isimlerine gelerek sıra sayı sıfatı yapar. Metindeki örnekleri şunlardır: üçünci (46a/10), dördünci (51a/03).
10. +Ar/+şAr eki sayı isimlerine gelerek üleştirme sayı sıfatı yapar. Metindeki örnekleri şunlardır: beşer (39a/04), birer (72a/04), ikişer (54b/10), onar (53b/10).
11. +KA eki işlek olmayan bir ektir. Metinde tek örneği vardır: başḳa (40a/10).
12. +An eki işlek olmayan bir ektir. Ek, bulunduğu kelimelerde köke karışmış durumdadır. Metinde tek örneği vardır: oġlanına (46b/10).
13. +sul eki tek bir örnekte mevcuttur: yoḫsulluḳ (50a/11).
14. Ayrılma hâl eki olan +dIn eki, metinde kalıplaşmış olarak karşımıza tek bir kelimede isimden isim yapma eki göreviyle çıkmıştır: öñdin (39a/05).

4.2.3.1.3.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

1. -mAK ekinin fonksiyonu fiillerin hareket isimlerini yapmaktır. Metinde tespit edilen bazı örnekler şunlardır: diñlemekden (52a/04), olmaḳ (51a/01), yemek (51b/6).
2. -mA ekinin fonksiyonu iş isimleri yapmaktır. Metinde tespit edilen bazı örnekler şunlardır: dilemesiyle (56a/08), itmesi (56b/01), yarlıġanmasın (42a/06).
3. -m eki nesne ismi yapan fiilden isim yapma eklerinin işlek olanlarındandır. Fiille ilgili bir durum ifade etmektedir. Metinde tespit edilen tek örneği vardır: ölüm (61a/08).
4. -K eki fonksiyonu fiili gösterdiği hareketi karşılayan nesneler yapmasıdır. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır: bılaşıġı (67b/04), bölük (51b/04), büyük (49a/06), döşek (68b/05), uyanık (50b/03).

5. -n ekinin metinde tespit edilen üç örneği vardır: ekinler (48a/05), tütüni (47b/07), uzun (50b/03).
6. -GU-/-KU ekinin metinde iki örneği mevcuttur: çalġu (62b/05), uyḳu (47a/02).
7. -ġın ekinin metinde tek örneği vardır: ḳızġın (63b/07).
8. -IcI/-UcU eki eskiden beri işlek bir ektir. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır: alıcı (53a/08), ḳalıcı (45b/01), olucı (45a/04), tutıcı (64b/10), yırtıcı (70b/09).
9. -ç ekinin metinde tek örneği vardır: ḳorḳunç (68a/09).
10. -I/-U eki iki biçimde incelenebilir. Birincisi zarf-fiil kalıplaşmasından oluşmuştur: daḫı (40a/09), ṭolu (46b/02). Diğer biçimi ise Eski Türkçedeki -ġu/-gü ekinin g'sinin düşmesiyle oluşmuştur: ḳorḳu (54b/05).
11. -t eki metinde tek kelimede mevcuttur: ögüt (63a/08).
12. -sI/-sU eki işlek olmayan bir ektir. Metinde iki örneği bulunmaktadır: yaṣṣı (63a/03), yatsu (39a/06).
13. Metinde tek örneği bulunan -mUr eki işlek olmayan eklerdendir: yaġmur (48a/08).
14. Fiilden isim türetmek için kullanılan -l eki tek örnekte bulunmaktadır: dükeli (51a/10).

4.2.3.1.4. İsimlerde Tamlama

Bir tamlayan ile bir tamlanandan meydana gelen kelime öbeğine tamlama denir. Tamlayan ve tamlanan unsurları isimden oluşan tamlamalar ise isim tamlaması olarak adlandırılır. Tamlayanla tamlanan arasında ilgi eki kullanılıp kullanılmamasına veya tamlayanının da bir isim tamlamasından oluşup oluşmamasına göre tamlamalar üç gruba ayrılır.

4.2.3.1.4.1. Belirtili İsim Tamlaması

Her iki unsuru da ek alan tamlamalara belirtili isim tamlaması adı verilir. Belirtili isim tamlamalarında tamlayan unsuru ilgi eki, tamlanan unsuruysa iyelik eki alır. Metinde tespit edilen belirtili isim tamlaması örneklerinden bazıları şunlardır: anuñ nafaḳası (39a/04), sizüñ suçuñuz (52b/06), kimsenüñ ʿaybı (53a/01), ʿarşuñ altı (71b/03), Allāhuñ ḳudreti (72a/04).

4.2.3.1.4.2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Tamlayan ve tamlanan unsurlarından sadece tamlananın ek aldığı tamlamalara belirtisiz isim tamlaması adı verilir. Tamlayan unsuru ek almazken tamlanan unsuru üçüncü şahıs iyelik eki alır. Metinde tespit edilen belirtisiz isim tamlaması örneklerinden bazıları şunlardır: yatsu sāʿatinden (39a/06), Allāh keremi (52a/07), ten ḳulaġı (53a/10), cehennem ḳumı (54b/11), cennet köşkleri (67a/01).

4.2.3.1.4.3. Zincirleme İsim Tamlaması

Tamlayanı ve tamlananı isim tamlamasından oluşan tamlamalara zincirleme isim tamlaması adı verilir. Metinde az sayıda zincirleme isim tamlaması tespit edilmiştir: Tañrı Tebāreke ḳullarınuñ nāzın (50b/04), ʿibādetde bulınanlaruñ ʿibādeti s̱evābını (57b/05), yetümlerüñ göñli ṣınıḳlığı ḥürmetine (66a/06).

4.2.3.1.5. Sayı İsimleri

Metinde tespit edilen sayı isimleri şunlardır: bir (50a/11), iki (56a/09), üç (39b/09), dört (55a/01), beş (41a/11), altı (50b/06), yedi (60a/05), sekiz (70b/08), ṭoḳuz (67b/10), on (39b/07), altmış (61a/02), üç yüz altmış (60b/09), beş yüz yigirmi ṭoḳuz buçuḳ (67b/10), yetmiş iki (50a/10), ṭoḳsan sekiz (73b/06), ṭoḳsan ṭoḳuz (73b/05), yüz (58b/08), biñ (40a/10), biñ bir (48b/01), yedi biñ (63b/02), on biñ (71a/04), on sekiz biñ (65b/02), ḳırḳ biñ (72a/01), elli biñ (72a/02), yüz biñ (71b/03), yetmiş biñ (71a/04). Bu sayı isimlerinden ṭoḳuz, yigirmi, ṭoḳsan, biñ ses değişimine uğramamıştır, diğer sayılar Türkiye Türkçesindekilerle aynıdır. Metinde üleştirme biçiminde olan sayılar *üleştirme sayı sıfatları* kısmında incelenecektir.

4.2.3.2. Sıfat

Sıfatlar vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelerin çeşit çeşit vasıfları, çeşit çeşit belirtileri vardır. İşte sıfatlar bu vasıfların ve belirtilerin isimleridir. Demek ki sıfatlar nesneleri vasıflandırma ve belirtme suretiyle karşılayan kelimelerdir. Nesnelerin kendilerinin adları asıl isimlerdir. Sıfatlar ise nesnelerin kendilerinin değil vasıflarının adlarıdır (Ergin, 2012, s. 244).

Sıfatlar *niteleme ve belirtme sıfatları* olmak üzere iki temel başlıkta incelenmektedir.

4.2.3.2.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları önüne geldikleri isimlerin niteliklerini belirten, durum, biçim ve renklerini anlatan sıfatlardır. İncelenen metinde karşılaştırma, pekiştirme ve küçültme sıfatlarına dair bir örnek bulunmadığı için bu türler ayrı bir başlık altında incelenmemiştir. Metin tespit edilen niteleme sıfatı örnekleri şunlardır: gözel nesne (52b/02), siyāh cevher (72b/07), aḳ incüden (72b/06), ḳırmızı yāḳūtdan (72a/09), saʿādetlü ḫātūnlar (65a/05).

4.2.3.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları nesneleri çeşitli bakımlardan belirten sıfatlardır. *İşaret sıfatları*, *sayı sıfatları*, *soru sıfatları* ve *belirsizlik sıfatları* olarak dörde ayrılırlar.

4.2.3.2.2.1. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları nesneleri yerlerine işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında ve tek başlarına işaret zamirleridir (Ergin, 2012, s. 247). Metinde tespit edilen işaret sıfatı örnekleri şunlardır: şol cennetlerdür (45a/05), o yılan (72b/08), ol kişi (39b/09), şöyle acıdur (67a/07), işbu sāʿatlerden (60a/01), bu ġaflet sāʿati (60a/02).

4.2.3.2.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları nesneleri sayı bakımından belirten kelimelerdir. *Asıl sayı sıfatları*, *sıra sayı sıfatları*, *üleştirme sayı sıfatları*, *kesir sayı sıfatları* ve *topluluk sayı sıfatları* olarak beş gruba ayrılırlar. Kesir sayı sıfatı ve topluluk sayı sıfatı örnekleri metinde bulunmamaktadır.

4.2.3.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Asıl sayı sıfatları nesnelerin sayısını gösteren sıfatlardır. Metindeki asıl sayı sıfatları şu şekilde örneklendirilebilir: bir bölügin (51b/05), iki ṣuçum (67b/02), üç sāʿatnāme (66b/02), dört yāriñi (66a/10), beş vaḳıt (56a/03), altı nesneye (56a/08), yedi kerre (60a/05), sekiz ṭabaḳa (71b/06), on ferişte (39b/07), altmış melek (61a/02), yüz rekʿat (50a/08), üç yüz altmış melek (60b/10), yetmiş deryā (73a/09), yetmiş iki dürlü (50a/11), ṭoḳsan sekiz bölügi (73b/06), ṭoḳsan ṭoḳuz bölük (73b/05), biñ yıl (41a/07), biñ bir kerre (48b/01), yedi biñ s̱evāb (60b/04), on biñ yıl (71a/04), yetmiş biñ ḳanadıyla (71a/04), yüz biñ hasenāt (53b/09).

4.2.3.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları nesnelerin derecesinin sayısını gösteren sıfatlardır. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır: üçünci sāʿatdür (45a/10), dördünci sāʿatde (51a/03).

4.2.3.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları bölme, paylaştırma, dağıtma ifade eden sayı sıfatlarıdır. Metinde üleştirme sayı sıfatlarına dair tespit edilen örnekler şunlardır: birer ferişte (72a/04), ikişer şeyṭān (54b/10), beşer yüz balıḳ (39a/04), onar s̱evāb (53b/10).

4.2.3.2.2.3. Soru Sıfatları

Soru sıfatları nesneleri soru hâlinde belirtmekte olan sıfatlardır. Metinde tespit edilen soru sıfatı örnekleri şunlardır: ḳaç aḳça (66b/11), ḳanġı er (65a/07), ne gözel (52b/09), nice ḳulluḳ (62a/10).

4.2.3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Belirsizlik sıfatları nesnelerin vasıflarını, sayılarını belirsiz olarak belirten, ifade eden sıfatlardır. Metinde tespit edilen belirsizlik sıfatı örnekleri şunlardır: az kār oḳuyanlar (39b/03),

başḳa ḳılana (40a/10), bir kimse (39a/06), bütün dünyāyı (71b/04), çok ḥadīṯ ḳitāplarında (53b/04), fulān deryāya (38b/04), hīç yere (49a/09), hīçbir aġrıya (68a/02), neçe biñ dürlü ʿaẕāblar (65b/03).

4.2.3.3. Zarf

Zarflar zaman, yer, hal ve mikdar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfatlar gibi zarflar da tek başlarına isimden başka bir şey değildirler. Sıfat da, zarf da ismin kelime gruplarındaki fonksiyonlarına göre aldığı addır (Ergin, 2012, s. 258.) Zarflar fiileri, sıfatları, sıfat-fiilleri ve zarfları onlardan önce gelerek durum, zaman, miktar, yer, yön ve soru bakımlarından ifade eden kelimelerdir. *Durum zarfları*, *yer-yön zarfları*, *zaman zarfları*, *miktar zarfları* ve *soru zarfları* olmak üzere beş grupta incelenmektedirler.

4.2.3.3.1. Durum Zarfları

Durum zarfları hâl ve tavır ifade eden zarflardır. Metinde bulunan durum zarflarına ait örneklerden bazıları şunlardır: bir bir > bir bir beyān itdim (61a/05), böyle > böyle itdi (47b/07), eyle > eyle gider (38b/06), şöyle > şöyle ṣıḳalar (69a/06), tiz > tiz oḳusa (39a/06), hemān (42a/07), hemān-dem (38b/05), ke-enne (38b/06), gine > gine silerler (47b/05).

4.2.3.3.2. Yer-Yön Zarfları

Yer ifade eden zarflardır. Metinde bulunan yer-yön zarflarına ait örneklerden bazıları şunlardır: aşaġı (73b/03), içerü > içerü ṣoḳup (68b/02), yuḳaru > yuḳaru gitdi (72a/01).

4.2.3.3.3. Zaman Zarfları

Zaman ifade eden zarflardır. Metinde bulunan zaman zarfı örneklerinden bazıları şunlardır: bugün (70a/08), her gün (39a/03), nā-gāh (42b/08), gice (47a/10), gündüz (46b/06), gice gündüz (53a/03), pes (53b/01), andan (49b/03), henūz (38b/11), soñra (51a/10), şimdi (63a/01), gene (40a/01), şimdilik (52a/01).

4.2.3.3.4. Miktar Zarfları

Miktar zarfları sıfat, zarf ve fiillerin önüne gelerek görev ve anlam bakımından üstünlük, en üstünlük ve aşırılık fonksiyonlarında miktar ve derece bildiren kelimelerdir (Şen, 2008, s. 118).

Metinde miktar ifade eden bazı zarf örnekleri şunlardır: artıḳ (55a/09), daḫı (44b/06), eksik (63a/06), ḥāyli (67a/11), ḳatı (73b/01), key (52a/05), pek (52a/06).

4.2.3.3.5. Soru Zarfları

Soru zarfları önüne geldikleri kelimeleri soru yönünden etkileyen zarflardır. Metinde bulunan soru zarfı örnekleri şunlardır: niçün (63b/01), ḳanda (63a/08)

4.2.3.4. Zamir

Zamirler varlıkların yerini tutan kelimelerdir.

Zamirler temsil ettikleri veya gösterdikleri nesnelerin gerçek karşılıkları olmadıkları için, ancak o nesnelerin ilk ve gerçek isimlerinin yerini geçici olarak tuttukları için tek başlarına bir şey ifade etmezler. Bir zamir tek başına hīç bir nesneyi karşılamaz, hīç bir şeyin adı değildir. Ancak nesne biliniyor ve bir zamirle ifade ediliyorsa o nesne ile zamir arasında bir bağ kurulur, zamir o nesneyi karşılar (Ergin, 2012, s. 263).

Zamirler *şahıs zamirleri, dönüşlülük zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri, belirsizlik zamirleri* ve *bağlama zamirleri* olarak altı gruba ayrılır.

4.2.3.4.1. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri kişi adlarının yerine kullanılan zamirlerdir. Türkçede teklik I., II., III. ve çokluk I., II., III. olmak üzere altı tane şahıs zamiri vardır. Bu zamirler çekime girebilmektedirler. Metinde bulunan şahıs zamirleri ve bu zamirlerin çekime girmiş hâlleri şöyledir:

a. Teklik I. şahıs zamiri: ben (671/01), beni, (47b/07), baña (38b/03), bende (67b/04), benim (54a/10).
b. Teklik II. şahıs zamiri: sen (55a/08), seni (43b/07), saña (46a/01), senden (40b/05), senüñ (66a/11),
c. Teklik III. şahıs zamiri: ol (63a/03), anı (40a/01), ana (44a/03), aña (41a/10), anda (52a/06)), andan (43b/09), anuñ (39a/04).
d. Çokluk I. şahıs zamiri: biz (40a/08), bizi (40a/03), bize (49b/06), bizden (53a/07), bizim (43a/01).
e. Çokluk II. şahıs zamiri: siz (51a/08), sizi (51a/09), size (52b/05), sizüñ (43b/02).
f. Çokluk III. şahıs zamiri: anlar (40b/05), anları (45a/03), anlara (42a/03), anlaruñ (45a/01).

4.2.3.4.2. Dönüşlülük Zamirleri

Bu zamirler asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip bulunan, onların mânâ bakımından daha kuvvetlileri, katmerlileri olan şahıs zamirleridir. Bunlar « asıl, öz » mânâlarına gelen isimlerin iyelik eki almış şekillerinden ibarettir (Ergin, 2012, s. 272).

Metinde tespit edilen dönüşlülük zamirleri şunlardır: gendi (53b/11), gendilerine (44a/07), gendiñüzi (55b/08), ḫod (43a/11).

4.2.3.4.3. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri varlıkları işaret etme ve gösterme yoluyla karşılayan zamirlerdir. Metinde tespit edilen işaret zamirleri şunlardır: bu (39a/02), bunı (53a/10), buna (68b/06), bunda (45b/08), bundan (44b/03), bunuñ (50b/11), şunuñ (51a/06), anı (51b/02), anda (45b/03), andan (41b/03), bunlar (43b/05), bunları (62b/10), bunlara (43b/10), bunlaruñ (47b/03), şunlar (42a/08), anlar (45b/01).

4.2.3.4.4. Soru Zamirleri

Bunlar nesneleri soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklindeki karşılıkları olan, onları soru hâlinde ifade eden, onları sormak için kullanılan zamirlerdir (Ergin, 2012, s. 276). Metinde tespit edilen soru zamirleri şunlardır: kim (70a/08), ne eylersin > neylersin (40b/04), ne olaydı > nolaydı (52a/11).

4.2.3.4.5. Belirsizlik Zamirleri

Varlıkları belirsiz bir şekilde temsil eden zamirlerdir. Metinde tespit edilen belirsizlik zamiri örnekleri şunlardır: kimse (39a/06), kimesneleri (47a/09), biri (42a/01), baʿżısı (57a/08), hepisi (49a/05), kimine (51b/10), şey (51b/02), her birin (46a/11).

4.2.3.4.6. Bağlama Zamirleri

Bu zamir bir kelimeyi, bir kelime grubu, bir cümleyi bir kelimeye, bir cümleye bir temsil ifadesi içinde bağlayan kelimedir. Türkçede bir tek bağlama zamiri vardır: *kim* (Ergin, 2012, s. 280). *kim* bağlama zamiri yerini *ki* bağlama edatına bırakmıştır. Türkçeye Farsçadan geçen *ki* Osmanlı Türkçesinin sonuna kadar *kim* ile birlikte çokça görülmektedir. Daha sonrasında *kim* yerini tamamen *ki*'ye bırakmıştır.

Metinde tespit edilen bağlama edatı örnekleri şöyledir: emir olınan ṭarafa revāne olurlar ve ol melekler kim güneş yüzin sildiler. (47b/11-48a/01), siz demediñiz kim dünyāda ölüm ḥaḳdır ecel bir gün gelir amān virmez ʿömürden bir nefes artıḳ eksik aldırmaz. (63a/04-05-06), gene zebānīler aydalar ki ey bī-saʿādet anı görmedük mi dünyāda ne-ḳadar ʿābid ve ṣāliḥ var ise cümle ḫalḳ mābeyninde daḫı muḥabbetlü idi (62b/05-06-07).

4.2.3.5. Edat

Edatlar mânâları olmayan, sadece gramer vazifeleri bulunan kelimelerdir. Tek başlarına mânâları yoktur. Hīç bir nesne veya hareketi karşılamazlar. Fakat mânâlı kelimelerle birlikte kullanılarak onları destekleyemek suretiyle bir gramer vazifesi görürler. Onun için mânâlı kelimeler olan isimlerin ve fiillerin yanında edatlar da vazifeli kelimeler diyebiliriz (Ergin, 2012, s. 348).

Ünlem edatları, bağlama edatları ve *son çekim edatları* olmak üzere üç ana başlık altında incelenir.

4.2.3.5.1. Ünlem Edatları

Bunlar his ve heyecanları, sevinç, keder, iztırap, nefret, hayıflanma, coşkunluk v.s. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır (Ergin, 2012, s. 349).

Ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları ve *cevap edatları* olmak üzere beş başlıkta incelenmektedirler.

4.2.3.5.1.1. Ünlemler

Metinde geçen ünlemler şunlardır: āh (52b/01), āh vāh gene āh gine āh (52a/10-11).

4.2.3.5.1.2. Seslenme Edatları

Metinde geçen seslenme edatları şunlardır: ey (69a/01), hey (58b/05), yā (68a/02), Rabbenā "ey Allahım" (71a/09).

4.2.3.5.1.3. Sorma Edatları

Metinde geçen sorma edatı örneği şudur: ʿaceb (54b/02).

Bunlara zarf olarak da kullanılan, fakat soru edatı sayılabilecek olan *niçin* (*niçün* (< ne + içün) kelimesini de katabiliriz (Ergin, 2012, s. 350): niçün (63b/01).

4.2.3.5.1.4. Gösterme Edatları

Metinde geçen gösterme edatları şunlardır: işte (67b/10), tā (55b/11).

4.2.3.5.1.5. Cevap Edatları

Metinde geçen cevap edatı örneği: neʿam "evet" (58a/10).

4.2.3.5.2. Bağlama Edatları

Bunlar kelimeden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil ve mânâ bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran edatlardır (Ergin, 2012, s. 352).

4.2.3.5.2.1. Sıralama Edatları

Bunlar arka arkaya gelen unsurları, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri « ve » mânâsı ile, virgül makamında birbirine bağlayan edatlardır (Ergin, 2012, s. 352).

Metinde tespit edilen sıralama edatları şunlardır: ve (56a/02), daḫı (43b/11).

4.2.3.5.2.2. Denkleştirme Edatları

Bunlar birbirine denk olan, birbirinin yerini tutabilecek olan iki unsuru birbirine bağlayan, birbiriyle karşılaştıran edatlardır (Ergin, 2012, s. 353).

Metinde tespit edilen denkleştirme edatları şunlardır: yā (55a/06), yāḥūd (55a/06).

4.2.3.5.2.3. Karşılaştırma Edatları

Bunlar karşılaştırılan iki veya daha çok unsuru, dil birliğini birbirine bağlayan edatlardır (Ergin, 2012, s. 353).

Metinde tespit edilen karşılaştırma edatları şunlardır: ya… ya (41a/06), hem… hem (48a/10), ne… ne (53b/01-02), da… da (70a/10).

4.2.3.5.2.4. Cümle Başı Edatları

4.2.3.5.2.4.1. Fakat ifadesini taşıyanlar

Metinde tespit edilen, fakat ifadesini taşıyan edatlar şunlardır: faḳad (61b/06), lākin (53a/10), velākin (41b/04), ancaḳ (55a/04), ammā (42a/04).

4.2.3.5.2.4.2. Eğer ifadesini taşıyanlar

Metinde tespit edilen, eğer ifadesini taşıyan edatlar şunlardır: eger (42a/03).

4.2.3.5.2.4.3. Gerçi ifadesini taşıyanlar

Metinde gerçi ifadesini taşıyan edat tespit edilememiştir.

4.2.3.5.2.4.4. Çünkü ifadesini taşıyanlar

Metinde çünkü ifadesini taşıyan edatlar şunlardır: çünki (63a/01), zīrā (68b/10).

4.2.3.5.2.4.5. Netice ve izah ifade edenler

Metinde tespit edilen, netice ve izah ifade eden edatlar şunlardır: meger (67b/04), niteke (56b/05), niteki (44a/05), ḥāl bu ki (44b/02), belki (49a/06), yaʿnī (51a/03), bārī (58b/02), imdi (61a/05).

4.2.3.5.2.4.6. Benzerlik ifade edenler

Metinde benzerlik ifade eden edat tespit edilememiştir.

4.2.3.5.2.4.7. Şart ve dereceye bağlama edatları

Şart ve dereceye bağlama edatları şunlardır : illā (52a/09), tā ki (44a/04).

4.2.3.5.2.4.8. Aksi hâlde ifadesini taşıyanlar

Aksi hâlde ifadesini taşıyan edatlar şunlardır: yoḫsa (53a/07), (58a/09).

4.2.3.5.2.4.9. Hele edatı

Bu edat da diğer cümle başı edatları gibi başına geldiği cümleyi bir sonraki cümle veya cümlelere bağlar: hele (51b/11).

4.2.3.5.2.5. Sona Gelen Edatlar

Bunlar dil birliklerinin, kelimelerin, kelime gruplarının, cümlelerin sonuna gelerek onları önceki veya sonraki unsurlara, kelimelere, kelime gruplarına ve cümlelere bağlayan edatlardır (Ergin, 2012, s. 357).

Metinde tespit edilen sona gelen edatlar şunlardır: ki (54a/06), daḫı (40b/05), da (58a/09), bile (73a/07), degil (49a/08), kim (63a/04).

Sona gelen edatların bir diğer fonsiyonu da **kuvvetlendirme edatı** olmasıdır. Yukarıda örneği verilen edatlar aynı zamanda kuvvetlendirme edatı örneğidir.

4.2.3.5.3. Son Çekim Edatları

Bunlar işletme eki vazifesi gören edatlardır. İsimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hâllerini yaparlar (Ergin, 2012, 265).

4.2.3.5.3.1. Kullanılışlarına Göre Son Çekim Edatları

4.2.3.5.3.1.1. Yalın hâl ile birleşenler

Metinde tespit edilen, ismin yalın hâli ile birleşen edatlar şunlardır: iblīs *ile* (40b/07), namāz *içün* (50b/09), yaḳın *bile* (47b/01), oḳ *gibi* (38b/09-10), ol-*ḳadar* (42b/05), ayaḳ *üzre* (39b/10), iḥtizār *üzere* (51a/01).

4.2.3.5.3.1.2. İlgi hâli ile birleşenler

Metinde tespit edilen, ilgi hâli ile birleşen edatlar şunlardır: biz*imle* (63b/05), biz*im gibi* (43a/01), bu*nuñ gibi* (50b/11), şu*nuñ gibi* (51a/06).

4.2.3.5.3.1.3. Yönelme hâli ile birleşenler

Metinde tespit edilen, yönelme hâli ile birleşen edatlar şunlardır: ḳıbleye *ḳarşu* (47b/01-02), ḳıyāmete *dek* (59a/01).

4.2.3.5.3.1.4. Ayrılma hâli ile birleşenler

Metinde tespit edilen, ayrılma hâli ile birleşen edatlar şunlardır: ṣuç*dan ötüri* (65b/02), üç ay*dan beri* (38b/09), yatsu*dan öñdin* (39a/05), Allāh*dan ġayrı* (44b/02), gözlerin*den içerü* (68b/03), ḳorḳduḳların*dan içün* (45a/01).

4.2.3.5.3.2. Fonksiyonlarına Göre Son Çekim Edatları

4.2.3.5.3.2.1. Vasıta ve beraberlik edatları

Metinde tespit edilen vasıta ve beraberlik edatları şunlardır: dil ile (48b/02-03), bizimle bile (63b/05), namāzla berāber (50a/08).

4.2.3.5.3.2.2. Sebep edatları

Metinde tespit edilen sebep edatları şunlardır: Allāh rıżası içün (41b/08-09), ʿizzetim ḥaḳḳı-çün (43a/06), delāleti üzre (56b/02), ṣuçdan ötüri (67b/02), ʿibādeye ḳalḳmayalar deyü (47a/10).

4.2.3.5.3.2.3. Benzerlik edatları

Metinde tespit edilen benzerlik edatları şunlardır: yaydan çıḳmış oḳ gibi (38b/07), ḳazallar gibi (50b/11).

4.2.3.5.3.2.4. Başkalık edatları

Metinde tespit edilen başkalık edatları şunlardır: resūlinden ġayrı (48b/10), başḳa ḳılana (40a/10).

4.2.3.5.3.2.5. Miktar edatları

Metinde tespit edilen miktar edatları şunlardır: ol-ḳadar (63a/02).

4.2.3.5.3.2.6. Zaman edatları

Metinde tespit edilen zaman edatları şunlardır: üç aydan beri (38b/09), yastudan öñdin (39a/05), soñra (51a/10).

4.2.3.5.3.2.7. Yer ve yön edatları

Metinde tespit edilen yer ve yön edatları şunlardır: ayaḳlarına dek (61a/02), ḳıbleye ḳarşu (55a/03), emir olınan ṭarafa (47b/11), aġızından içerü (68b/02), ayaḳ üzre (39b/10).

4.2.3.6. Fiil

Varlıklara ait kılış, oluş ve durumu anlatan, hareket bildiren sözcüklerdir.

4.2.3.6.1. Fiil Yapım Ekleri

4.2.3.6.1.1. İsimden Fiil Yapan Ekler

1. İsimden fiil yapma eki olan +lA- eki en işlek eklerden biridir: baş+la- > başla- başlarlar (47b/11), baġ+la- > baġla- baġlayalar (65a/02), baġış+la- > baġışla- baġışlarlar (50b/08), berk+le- > bekle- bekler (70a/07), dar+la- > darla- darlıdıḳda (42b/01), tıng+la- > diñle- diñleyüp (61a/06), ed+le- > eyle- eylemiş (64a/07), gerçek+le- > gerçekle- gerçeklememek (54b/04-05), ḥāżır+la > ḥāżırla- ḥāżırladı (69a/08), ṣımar+la-

> ışmarla- ısmarlayalar (42a/11), ini+le- > inile- iniler (68b/06), iş+le- > işle- işlediler (44a/06), ṣaḳ+la- > ṣaḳla- ṣaḳla (57a/03), selām+la- > selāmla- selāmlayup (57a/09, söz+le- > söyle- söylerse (57b/01), ḳap+la- > ḳapla- ḳaplar (60a/07).

2. +A- isimden fiil yapma eki fazla işlek olmayan eklerdendir: bediz+e- > beze- bezenür (46b/03), beñiz+e- > beñze- beñzemez (68a/03), yarlıġ+a- > yarlıġa- yarlıġadım (57a/06), oyun+a- > oyna- oynamaḳdan (52a/06), dil+e- > dile- dilerler (50a/09), ḳap+a- > ḳapa- ḳaparlar (47a/01).
3. +dA- isimden fiil yapma eki çok az kullanılan eklerdendir: iz+de- > iste- isterler (50a/10), al+da- > alda- aldadı (51b/01).
4. +KIr/+Kur ses taklitlerinden fiil yapan bir ektir: hay+ḳır> hayḳır- ḥayḳıra (62b/09).
5. +r- eki işlek olmayan, belli başlı kelimelerde görülen bir ektir: çaġ+ı+r- > çaġır- çaġırup (45b/10).
6. Eski Türkiye Türkçesinde isimden fiil yapan +irge eki metinde tek bir kelimede bulunmaktadır: esirgemeyesiz (68b/09).
7. İsimden fiil yapan +lAn- eki aslında isimden fiil yapma eki olan +lA ile fiilden fiil yapma eki olan -n- ekinin birleşimidir. Bu eke ait örnekler şunlardır: ḳul+lan- > ḳullan- ḳullandı (63b/06), giz+len- > gizlen- gizlen (43b/06), nūr+lan- > nūrlan- nūrlanup (46a/02), cilā+lan- > cilālan- cilālandırırlar (46b/04).
8. Metinde tespit edilen isimden fiil yapan +lA eki ile fiilden fiil yapan -ş- ekinin bir araya gelmesiyle +lAş şeklinde bir ek oluşmuştur. Bu ek fiilin karşılıklı yapılışını ifade etmiştir: helāl+la-ş- > helāllaş- helāllaşup (53a/04).
9. Kalıplaşmış bazı kelimelerde karşımıza çıkan +ı- eki metinde de bir kelimede mevcuttur: ṣaḳ+ı-n- > ṣaḳın- ṣaḳınuñ (68b/06).
10. +ü- eki işlek olmayan, metinde tek bir kelimede bulunan bir ektir: ögüt (63a/08).

4.2.3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapan Ekler

1. Edilgenlik veya dönüşlülük ifade eden -n- eki Türkçede eskiden beri kullanılan ve çok işlek eklerdendir: beze-n- > bezen- bezenür (46b/02), bul-ı-n- > bulın- bulınalım (49b/07), bul-u-n- > bulun- bulunmadı (58b/01), gizle-n- > gizlen- gizlen (43b/06), oḳu-n- > oḳun- oḳunsa (53b/07), ol-ı-n > olın- olına (62a/03), ina-n > inan- inanmaz (62b/09), ol-u-n- > olun- oluna (68a/03), ṣaḳı-n- > ṣaḳın- ṣaḳınuñ (68b/06), ṣıġ-ı-n > ṣıġın- ṣıġındıḳ (56a/01), tüke-n- > düken- dükenmezdi (39a/01), diñle-n- > diñlen- diñlensün (58b/03), ṭoḳı-n- > doḳun- doḳunaydı (73b/01), dola-n- > dolan- dolandı (72a/02), dona-n- > donan- donanur (57a/01), gör-i-n- > görin- görinür (58b/10),

yarlığa-n- > yarlığan- yarlığana (41b/06), öde-n- > öden- ödenür (48a/10), *ögre-n- > ögren- ögrenmediñ (63a/01), udı-n- > uyan- uyanmayalar (47a/09).

2. Edilgenlik ifade eden -l- eki Türkçede eskiden beri kullanılan ve çok işlek eklerdendir: aç-ı-l- > açıl- açılur (46a/03), bük-ü-l- > bükül- bükülüp (68b/06), dök-ü-l- > dökül- döküle (50b/11), ṣaç-ı-l- > ṣaçıl- ṣaçılur (59b/09), ṣar-ı-l- > ṣarılup (55a/01), kes-i-l- > kesil- kesilmemişdür (67b/11), ver-i-l- > veril- verilür (49a/01), yar-ı-l- > yarıl- yarılup (54a/10), yıḳ-ı-l > yıḳıl- yıḳılur (55b/02).
3. İşteşlik, ortaklık bildiren -ş- eki Türkçede eskiden beri kullanılan ve çok işlek olan eklerdendir: bul-u-ş- > buluş- buluşup (47a/07), çaġır-ı-ş- > çaġrış- çaġrışurlar (51a/11), tanu-ş- > danış- danışmaya (40b/01), dola-ş- > dolaş- dolaşur (60a/05), yap-ı-ş- > yapış- yapışmaḳdan (52a/03), yet-i-ş- > yetiş- yetişdürür (60a/09).
4. Oldurganlık veya ettirgenlik bildiren -r- eki Türkçede eskiden beri görülen ve işlek kullanılan eklerdendir: art-u-r > artur- artururlar (47a/02), bit-ü-r- > bitür- bitürdik (46a/07), geç-ü-r- > geçür- geçürdiñüz (63a/07), ḳavuş-u-r- > ḳavşur- ḳavşurup ṭuran (39b/05), ṭoy-u-r > ṭoyur- ṭoyura (70b/11).
5. Ettirgenlik bildiren -t- eki Türkçede eskiden beri görülen ve işlek kullanılan eklerdendir: ḳuşa-t- > ḳuşat- ḳuşatdı (71b/11), uza-t- > uzat- uzada ṭururlar (39b/08), eri-t- > erit- eridür (54a/05), *ögre-t- > ögret- ögredelüm (63a/02), göze-t- > gözet- gözetmek (53a/01)
6. Ettirgenlik bildiren -DIr-/-DUr- eki Türkçede eskiden beri görülen ve en işlek kullanılan ettirgenlik ekidir: al-dır- > aldır- aldırmaz (63a/06), ḳal-dır- > ḳaldır- ḳaldırdıḳda (39a/09), bil-dir- > bildir- bildirmedi mi (63a/09), en-dür- > endür- endüreydik (54b/05), in-dir- > indir- indirdim (54b/04), işit-dür- > işitdür- işitdürdüm (61a/05), it-dür- > itdür- itdüreler (42a/03), öl-dür- > öldür- öldürmiş (64a/07), cilālan-dır- > cilālandır- cilālandırırlar (46b/04), sön-dür- > söndür- söndürür (54a/06), ṭapun-dur- > ṭapundur- ṭapundurur (55a/04), yaz-dır- > yazdır- yazdırup (65b/06), ye-dir- > yedir- yedirse (41a/10), ye-dür- > yedür- yedürem (41a/10), yetiş-dür- > yetişdür- yetişdürür (60a/09).
7. Ettirgenlik bildiren -Ar- eki işlek olmayan, örnekleri az bulunan bir ektir: çıḳ-ar- > çıḳar- çıḳaralar (69b/02).
8. Ettirgenlik bildiren -dAr- eki işlek olmayan bir ektir, klişeleşmiş olarak kelimelerde bulunmaktadır: gönder- gönderdim (61b/10), göster- göster (38b/03).
9. Fiilden fiil yapma eki olan -y- işlek bir ek değildir: ḳoy- ḳoyuvirür (68b/05).

4.2.3.6.2. Fiillerde Olumsuzluk

-mA- Türkçede eskiden beri kullanılan ve işleklik derecesi en geniş olan eklerdendir. Bu ek i-fiili hariç, fiillerin kök ve gövdelerine eklenerek fiillere olumsuz anlam katmaktadır: bırakḳ*ma*yup (40a/02), it*me*se (41b/06), gel*me*di (38b/10), oḳu*ma*maḳ (39b/01), ol*ma*sa (42a/01).

Bünyesinde geniş zaman eki bulunan fiillerin olumsuzu ise -mAz- eki ile yapılmaktadır: düken*mez*di (39a/01), it*mez* (41a/03), gel*mez* (47b/01), ur*maz*dı (43a/03), yıḳ*maz*dı (43a/03).

4.2.3.6.3. Fiil Çekimi

Fiillerde çekim fiiller kök ve gövdelerine getirilen şekil ve zaman ekleriyle birlikte şahıs eklerinin getirilmesiyle gerçekleştirilmektedir.

4.2.3.6.3.1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri şekil ve zaman kalıbına dökülmüş hareketin şahsa bağlanması için kullanılan eklerdir (Ergin, 2012, s. 282-283). Şahıs ekleri, çekimli fiillerde fiili gerçekleştiren şahsı ifade etmeye yarayan eklerdir. *I. tip şahıs ekleri (zamir kökenli şahıs ekleri)*, *II. tip şahıs ekleri (iyelik eki kökenli şahıs ekleri)* ve *III. tip şahıs ekleri (emir kipindeki şahıs ekleri)* olmak üzere üçe ayrılarak incelenmektedir.

4.2.3.6.3.1.1. I. Tip Şahıs Ekleri

I. tip şahıs şahıs ekleri şahıs zamiri kökenli eklerdir. Şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek kipi ve gereklilik kipi çekimlerinde zamir kökenli olan I. tip şahıs ekleri kullanılmaktadır.

Metinde tespit edilen I. tip şahıs ekleri şunlardır:

1. Teklik I. şahıs eki -*Am*: yedürem (41a/10), ḳoram (44a/02), bezerem (55a/09).
2. Teklik II. şahıs eki -*sIn*, ekin ñ'li hali de metinde kullanılmaktadır: neylersin (40b/04), varamazsın (71b/01), ṭapundurursıñ (55a/08).
3. Teklik III. şahıs eksizdir: gider (38b/06), ḳomış (51b/04), ayırmaya (73b/11).
4. Çokluk I. şahıs -*Uz*: görürüz (51b/09), iderüz (51b/11), umaruz (58a/03). Metinde ek tek bir yerde -*Iz* şekliyle görülmektedir: taḥfīf olayız (52a/10).
5. Çokluk II. şahıs: -*sIz*, -*sIñIz*: virmeyesiz (55b/08), ḳulaḳ tutasız (61b/01), esirgemeyesiz (68b/09), beter olursıñız (53a/07), olmışsıñız (57b/09).
6. Çokluk III. şahıs -*lAr*: ḳorlar (45b/06), virürler (42a/09), uyanmayalar (47a/09).

4.2.3.6.3.1.2. II. Tip Şahıs Ekleri

II. tip şahıs ekleri iyelik eki kökenlidir. Görülen geçmiş zaman ve şart kipi çekimlerinde iyelik eki kökenli II. tip şahıs ekleri kullanılır.

Metinde tespit edilen II. tip şahıs ekleri şunlardır:

1. Teklik I. şahıs eki *-m*: raḥmet itdüm (43b/02), yarlıġadım (57a/06), indirdim (54b/04).
2. Teklik II. şahıs eki *-ñ*: eyledüñ (42b/10), itdiñ (40a/04), bıraġursañ (55a/08). Metinde iki örnekte -ñ olması gereken ekin *-n* şekilde görüldüğü tespit edilmiştir: işitdin mi (70a/05), uçsan (71b/01).
3. Teklik III. şahıs eksizdir: oldı (38b/01), dükenmezdi (39a/01), oḳusa (39a/06).
4. Çokluk I. şahıs *-ḳ, -k*: bitürdik (46a/07), bulduḳ (51b/03), ḳaldıḳ (40a/08).
5. Çokluk II. şahıs *-ñIz, -ñUz*: itdiñiz (52b/04), görmedüñüz (62b/02), tutmadıñız (63a/10).
6. Çokluk III. şahıs *-lAr*: işlediler (44a/06), olmadılar (44b/07), görseler (49a/05).

4.2.3.6.3.1.3. III. Tip Şahıs Ekleri

III. tip şahıs ekleri emir kipi ekleridir. Emir kipinde şahıs ve kip eki tektir, her şahsın ayrı bir şekil eki bulunmaktadır. Bu sebeple III. tip şahıs eklerine emir kipi bahsinde değinilecektir.

4.2.3.6.3.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Şekil ve zaman ekleri fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Demek ki bu ekler bir şekil, bir de zaman ifade ederler. Şekil ifadesi hepsinde, zaman ifadesi ise ancak bir kısmında vardır (Ergin, 2012, s. 288).

Şekil ve zaman ekleri *bildirme (haber) kipleri* ve *tasarlama (dilek) kipleri* olmak üzere iki ana başlıkta incelenmektedir.

4.2.3.6.3.2.1. Bildirme (Haber) Kipleri

Bildirme kiplerinde yapılan veya yapılacak olan hareketleri haber vermektedir. Bu kiplerle çekimlenen fiillerde fiilin gerçekleşme zamanı da bildirilmektedir.

4.2.3.6.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman hem şekil hem de zaman ifade eder. Bu zamanı gösteren ek, fiilin görülen geçmiş zamanda ortaya çıktığını haber verir, hareket olup bitmiştir. Türkiye Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki -DI/-DU şeklindedir. Eski Türkiye Türkçesinde ek ünsüz uyumuna uymayarak sadece -dI/-dU şekillerinde görülmektedir. Ek III. şahıslarda daima düzdür. Fiillerin görülen geçmiş zaman kipinde çekimi fiil kök veya gövdesine -dI/-dU eklerinden sonra iyelik kökenli şahıs ekleri olan II. tip şahıs eklerinin getirilmesiyle oluşturulur:

yarlıġadım (57a/06), eyledüñ (42b/10), geldi (38b/04), ḳaldıḳ (40a/08), geçürdiñüz (63a/07), işlediler (44a/06).

Görülen geçmiş zamanın olumsuz çekimi, zaman ekinden önce -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle gerçekleştirilir: görmedüñüz (62b/02), tutmadıñız (63a/10), olmadılar (44b/07).

4.2.3.6.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman hem şekil hem de zaman ifade eder. Bu zamanı gösteren ek, fiilin geçmişte olduğunu ve bildirenin önünde gerçekleştiğini haber verir. Türkiye Türkçesinde öğrenilen geçmil zaman eki -mIş/-mUş şeklindedir. Eski Türkiye Türkçesinde ek sadece -mIş şeklinde görülmektedir. Fiillerin öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekimi fiil kök ve gövdesine -mIş ekinden sonra zamir kökenli şahıs ekleri olan II. tip şahıs eklerinin getirilmesiyle oluşturulur: çıḳmışam (68a/01), virmişdür (60b/10), olmışsıñız (57b/09).

Eski Türkiye Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman için -p gerundiumu kullanıldığı da görülmektedir. Bu gerundiumlu şekil daha çok III. şahıslarda kullanılmıştır. Metinde bu duruma örnek teşkil eden tek bir kullanım vardır. Bu kullanımda birleşik zaman söz konusudur: ve güneşden ẕerresin görseler mūm gibi eriyüp ṣu olupdı (54a/09).

Öğrenilen geçmiş zamanın olumsuz çekimi, zaman ekinden önce -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle gerçekleştirilir: namāz ḳılmamış (64a/04), zekāt virmemiş (64a/04), kesilmemişdür (67b/11).

4.2.3.6.3.2.1.3. Geniş Zaman

Geniş zaman hem şekil hem de zaman ifade eder. Bu zamanı gösteren ek, fiillerin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını ifade eder. Fiillerin geniş zaman kipinde çekimi fiil kök ve gövdesine -(V)r ekinden sonra zamir kökenli olan I. tip şahıs eklerinin getirilmesiyle gerçekleştirilir: bezerem (55a/09), ṭapundurursıñ (55a/08), ḳor (39a/07), iderüz (51b/11), ḳalırsız (61a/08), virürler (42a/09).

Geniş zaman kipinin olumsuz fiil çekimi, zaman eki -mAz olumsuzluk ekiyle gerçekleştirilir: bağışlamazam (52b/07), dükenmezdi (39a/01), gitmez (47b/05).

4.2.3.6.3.2.1.4. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman hem şekil hem de zaman ifade eder. Bu zamanı gösteren ek, fiillerin içerisinde bulunulacak zamanda ortaya çıktığını ifade eder. Şimdiki zaman kipinde zamir kökenli olan I. tip şahıs ekleri kullanılmaktadır.

Söz konusu metin Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesine ait karışık bir imla özelliği gösterdiği için metinde şimdiki zamanı karşılamak için farklı şekiller kullanılmıştır.

Metinde tek bir yerde geçen -yor eki Türkçede 13. yüzyıldan sonra ortaya çıkmış, Batı Türkçesinin ileriki safhalarında şimdiki zaman eki haline gelmiştir: götürüyoruz (58a/06).

Eski Türkiye Türkçesi özelliği olarak dur-/ṭur- yardımcı fiiliyle birlikte şimdiki zaman şekli de yapılmıştır. Bu şekle ait de tek bir örnek mevcuttur: ayaḳ uzada ṭururlar (39b/08-09).

Şimdiki zamanı karşılayan ekler eski safhalarda istek kipinin -A ve geniş zaman kipinin -(V)r ekleridir. Fakat incelenen metinde bu eklerin şimdiki zamanı karşıladığına dair örnekler mevcut değildir.

Şimdiki zaman kipinin olumsuz fiil çekimi, zaman fiilinden önce -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Metinde şimdiki zamanın olumsuz çekimine örnek teşkil eden fiil bulunmamaktadır.

4.2.3.6.3.2.2.1.5. Gelecek Zaman

Gelecek zaman hem şekil hem de zaman ifade eder. Bu zamanı gösteren ek, fiilin gelecek zamanda gerçekleştirileceğini bildirir. Gelecek zaman kipinde kullanılan şahıs ekleri zamir kökenli olan I. tip şahıs ekleridir. Gelecek zaman eki -AcAK, Eski Türkiye Türkçesinin sonlarında ortaya çıkmıştır. Öncesinde yalnızca sıfat-fiil (partisip) eki olarak kullanılmaktadır.

İncelenen metin karışık imla özellikleri göstermektedir. Metinde kullanılan gelecek zaman eki Eski Türkiye Türkçesinde kullanılan -IsAr eki değil Eski Türkiye Türkçesinin sonlarında kullanılmaya başlanan -AcAK ekidir: diyecek (43b/04), olacaḳ ise (45b/10).

Gelecek zamanı ifade etmek için metinde tek kelimede istek kipi -A eki kullanılmıştır: taḫfīf olayız (52/10).

Gelecek zaman kipinin olumsuz fiil çekimi, gelecek zaman ekinden önce -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Metinde gelecek zamanın olumsuz çekimine örnek teşkil edecek bir fiil bulunmamaktadır.

4.2.3.6.3.2.2. Tasarlama (Dilek) Kipleri

Tasarlama kipleri yalnız şekil bildiren kiplerdir, zaman anlamı taşımazlar.

Bu kipler, daha gerçekleşmemiş olan, ancak gerçekleşmesi istek, emir, şart ve gereklilik şekillerinde tasarlanan kiplerdir (Korkmaz, 2014, s. 577).

4.2.3.6.3.2.2.1. İstek Kipi

İstek kipi yalnız şekil ifade eder. Fiilin istek şeklini meydana getirir, fiilin istendiğini gösterir ve dilek bildirir. İstek kipi eki, Eski Türkçede gelecek zamanı bildiren -GAy ekinden g sesinin düşmesiyle meydana gelen -A ekidir. Zamir kökenli olan I. tip şahıs ekleriyle çekimlenir.

İstek kipi incelenen metinde sadece istek ve dua anlamını karşılamamaktadır. Fiilin görünüşü istek kipinde olsa da istek ve dua anlamının yanında daha çok geniş zaman ve emir anlamı karşılar.

İstek ve dua anlamı karşılayan, istek kipiyle çekimlenmiş fiil örneklerinden bazıları şunlardır: cemāʿat iʿtikādından ayırmaya (73b/10-11), ġarīk-i raḥmet eyleye (74a/01), ʿafv eyleye (74a/02), ḫatim eyleye (74a/03).

Fiil görünüşü istek kipi olsa da emir anlamını karşılayan örneklerden bazıları şunlardır: döküle (50b/11), ġaflete virmeyesiz (55a/08), maġfiret bulalar (61a/11), ḳulaḳ tutasız (61b/01), ısḳāṭ ışmarlayalar (42a/11).

Fiil görünüşü istek kipi olsa da fiile geniş zaman anlamı veren örneklerden bazıları şunlardır: zaḳḳum yedürem (41a/10), yanında ṭuralar (59a/02), musāfir buluna (60b/08).

İstek kipinin olumsuz çekimi, kip ekinden önce -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle gerçekleştirilir: müştāḳ olmayasız (64a/09), uyanmayalar (47a/09), ḳalmaya (39b/02).

4.2.3.6.3.2.2.2. Şart Kipi

Şart kipi yalnız şekil ifade eder. Fiilin şart şeklini meydana getirir, fiil şart halinde tasarlanır. Şart şekli şart fonksiyonu ile hüküm taşımaya bağlı bir cümle kurabilmektedir. Şart kipi eki, Eski Türkçedeki şart kipi eki olan -sAr ekinden gelen -sA ekidir. İyelik kökenli olan II. tip şahıs ekleriyle çekimlenir: uçsan (71b/01), bıraġursañ (55a/08), gitse (38b/11), ḳosalar (71b/07).

Şart kipinin olumsuz çekimi, şart kipi ekinden önce fiile -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle gerçekleştirilir: bāliġ olmasa (42a/01), ġaflet olmasa (54b/07-08), sevmese (68a/04).

4.2.3.6.3.2.2.3. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi yalnız şekil ifade eder. Fiilin gereklilik şeklini meydana getirir. Türkçedeki gereklilik kip eki -mAlI Eski Türkiye Türkçesinin sonlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Zamir kökenli olan I. tip şahıs ekleriyle çekimlenir. Metinde gereklilik kipi "-mAK gerek" ve şart şekliyle "-sA gerek" kalıplarıyla oluşturulmuştur: olsa gerek (40b/08), olmaḳ gerek (51a/01), deseler gerek (53a/09), virse gerek (60b/06-07).

Gereklilik kipinin olumsuz çekimi, metinde tek bir örnekte, -mAK gerek kalıbından önce -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle gerçekleştirilir: oḳumamaḳ gerek (39b/01).

4.2.3.6.2.2.4. Emir Kipi

Emir kipi yalnız şekil ifade eder. Bu kipteki fiiller tasarlanan hareketi emir şeklinde ifade etmektedirler. Emir kipi ekleri hem kip eki hem de şahıs ekleridir. Bu sebepten her şahsın ayrı bir şahıs eki vardır. Emir kiplerini ifade eden şahıs eklerine III. tip şahıs eki denmektedir.

1. Teklik I. şahıs -AyIm: iş ḳılayım (62b/11), göreyim (62a/01).
2. Teklik II. şahıs eksizdir: göster (38b/03), var (38b/04).
3. Teklik III. şahıs -sUn: diñlensün (58b/03), müjde olsun (46a/01).
4. Çokluk I. şahıs -AlIm/-AlUm: beyān idelim (46a/09), ögredelüm, bulınalım (49b/07).
5. Çokluk II. şahıs -(V)ñ/-(V)n: ḳaldırın (43b/11), varuñ (43b/11), öldürüñ (51a/09).
6. Çokluk III. şahıs -sUnlAr: ḳorḳmasuñlar (43b/08), ḳalmasunlar (44b/06).

Emir kipinin olumsuz çekimi, emir eklerinden önce getirilen -mA olumsuzluk ekiyle gerçekleştirilmektedir: ḳorḳmasunlar (43b/08), yemesün (46b/11), maġbūn itmesün (51a/08).

4.2.3.6.4. Ek Fiil ve Bildirme Ekleri

Ek fiil dediğimiz i- fiili Eski Türkçedeki er- fiilinin sondaki r sesinin düşmesiyle meydana gelmiştir. Ek fiilin cevher fiil, cevherî fiil, isim fiili veya ana yardımcı fiil gibi adlandırmaları da vardır. Ek fiil tek başına bir anlam bildirmez. İki ana görevi vardır. Bu görevlerden birincisi isimlere gelerek onları yüklem yapmak, ikincisi ise çekimli fiillere gelerek bu fiillerin birleşik zamanlı çekimler kazanmasını sağlamaktır.

i- fiilinin dört çekimli şekli, kipi vardır: Geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart kipi. Bu çekimlerden geniş zaman çekimi ekleşmiş, diğer üç çekim ise hem ayrı hem de ekleşmiş şekilde görülmektedir.

Batı Türkçesine gelince er- i- olduğu için ortada *erür* gibi bir geniş zaman şekli de kalmamış, böylece ekleşme kesinleşerek yalnız ekleşmiş şekiller hâkim olmuş, şahıs zamirleri de tamamiyle şahıs eklerine çevrilerek bildirme ekleri ortaya çıkmıştır.Yalnız bildirme eklerinin birinci, ikinci şahısları *er-* fiilinin geniş zamanının ekleşmesinden doğmuştur. Üçüncü şahıslar ise başka bir fiilden gelirler. Bu fiil *tur-* > *dur-* fiilidir. Eski Türkçede ana yardımcı fiil önce yalnız *er-* idi, üçüncü şahıslarda da *er-* kullanılırdı. Sonradan buna *tur-* yardımcı fiili de katılmıştır. İşte Eski Türkçede üçüncü şahısların *turur, tururlar* yardımcı fiili ayni fonksiyonla

Batı Türkçesine de geçmiş ve bildirme üçüncü şahıs eklerinin temelini teşkil etmiştir (Ergin, 2012, s. 316).

1. i- fiilinin geniş zaman çekimine metinden şu örnekler verilebilir: ṣāḥibidür (39b/02), anuñ nafaḳasıdur (39a/04), ġanīler var (40b/05), hīçdür (49a/07), şarṭıdur (56a/09).
2. i- fiilinin görülen geçmiş zaman çekimine metinden şu örnekler verilebilir: maẓlūm idi (43a/01), maġbūn idiñ (51a/08), muḥabbetlü idi (62b/07).
3. i- fiilinin öğrenilen geçmiş zaman çekimine metinden şu örnekler verilebilir: ne gözel nesne imiş (52b/09), kīn tutıcı imiş (64b/10), var imiş (67b/04).
4. i- fiilinin şart kipinde çekimine metinden şu örnekler verilebilir: yoḳ ise (41b/07), meşġūl ise (57b/11), varsa (64a/02).

Ek fiilin olumsuz çekimi "degil" edatı ile yapılmaktadır: cāʾiz degildür (41a/05), meʾmūr degiliz (58b/04), ʿibādetde degil ise (58a/06).

4.2.3.6.5. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere baş vurulur[1]. Birleşik çekim iki çekimli fiilin bir araya gelmesinden, birlikte kullanılmasından ibarettir. Birleştirilen iki çekimden biri şekil ve zamanı, diğeri de başka bir şekil ve zamanı karşılayarak birbirine bağlanan iki şekil ve zamanı ifade ederler (Ergin, 2012, s. 319-320). Fiillerin birleşik çekimleri *hikâye, rivayet* ve *şart* şeklindedir. Emir kipinin hikâye, rivayet ve şartı yoktur.

4.2.3.6.5.1. Hikâye Birleşik Çekimleri

Birleşik çekimin hikâye şekli asıl fiil kipinin gösterdiği hareketin görülen geçmiş zamanda cereyan etmiş olduğunu bildirir (Ergin, 2012, s. 321). Asıl fiil kipinin i- fiilinin görülen geçmiş zamanı veya ekleşmiş şeklinin birleşmesiyle oluşmuştur.

Metinde bulunan hikâyeli birleşik çekimler şunlardır:

a) Geniş zamanın hikâyesi: ʿafv iderdi (43a/02), urmazdı (43a/03), uyumazdıḳ (51b/06), bağışlamazdıñız (52b/06), divāne olurlardı (53b/03), kīn dutar idi (69a/10).
b) Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi: dimişdüñ (43a/06).

[1] Kelimenin doğru yazımı "*başvurulur*" olmalıdır (Akalın, Şükrü Halûk; [ve başk.], 2009).

c) İstek şeklinin hikâyesi: kesileydi (48a/08), bileydik (51b/05), nolaydı (52a/11), çıḳaydıḳ (52b/01), işide idi (53a/10-11).

Metinde şimdiki zamanın, görülen geçmiş zamanın, gelecek zamanın, şart kipinin ve gereklilik kipinin hikâyelerine örnek tespit edilememiştir.

4.2.3.6.5.2. Rivayet Birleşik Çekimleri

Bu şekil asıl fiil kiplerine i- fiilinin öğrenilen geçmiş zamanın getirilmesi ile yapılan birleşik çekimdir (Ergin, 2012, s.323). Görülen geçmiş zamanın rivayeti yoktur. Metinde geniş zamanın, şimdiki zamanın, öğrenilen geçmiş zamanın, gelecek zamanın, şart kipinin, istek kipinin, gereklilik kipinin rivayetlerine örnek tespit edilememiştir.

4.2.3.6.5.3. Şart Birleşik Çekimleri

Birleşik çekimin şart kipi asıl fiil kiplerinin karşıladığı hareketi şart şeklinde ifade eder. Bu kip asıl fiil kiplerine i- yardımcı fiilinin şart şeklini getirmek suretiyle yapılır (Ergin, 2012, s. 325).

a) Geniş zamanın şartı: ḳılarsa (58b/07), iderse (67b/11), oḳunmassa (53b/08), vech ile olursa (65a/08), büyürse (42a/03).
b) Görülen geçmiş zamanın şartı: ḳıldıysa (58a/09).
c) Gelecek zamanın şartı: neresi olacaḳ ise (45b/10).

Şart kipinin ve istek kipinin şart birleşik çekimi yoktur. Metinde şimdiki zamanın, öğrenilen geçmiş zamanın ve gereklilik kipinin şartına ait örnekler tespit edilememiştir.

Katmerli birleşik çekim, çekimli fiilin ikiden fazla kip eki taşıdığı çekimlerdir. İncelenen metinde katmerli birleşik çekim örneği yoktur.

Kuvvetlendirme ve ihtimal, dördüncü birleşik çekim olarak adlandırılmaktadır. Bu çekim, ek fiilin geniş zaman teklik III. şahıs eki olan -DIr, -DUr fiil çekimlerine katılarak fiili art arda iki çekim eki almış bir birleşik çekim durumuna getirmektedir. Ekin kuvvetlendirme ve ihtimal fonksiyonları vardır: bildirmişdür (48b/11), kesilmemişdür (67b/11), bilememişdür (71a/01), ṭaşardur (72a/05), yaradılmışdur (73a/11).

4.2.3.6.6. Fiillerde Soru

İsimlerde olduğu gibi fiillerde de soru, soru eki mI ile yapılmaktadır. Soru eki metinde tek bir örnek dışında düzdür. Soru eki fiilerin çekimlerinden sonra gelmektedir: ḳılmadı mı (58a/09), görmedük mi (62b/06), varmadıñ mı (62b/10), işitdin mi (70a/05), ḫaber virmedi mi (64a/09).

Soru ekinin yuvarlak şekilli olduğu tek örnek: inanmaz muyduñuz (62b/09).

Metinde tespit edilen bir örnekte fiilin de soru ekinin de zaman eki aldığı, soru eki olmasa soru ekindeki zaman ekinin fiile bağlanarak görülen geçmiş zamanın hikâyesi birleşik çekimini, başka bir örnekte de geniş zamanın hikâyesi birleşik çekimini ortaya çıkaracağı anlaşılmaktadır: almaduñız mıdı (62b/08), inanmaz muyduñuz (62b/09).

4.2.3.6.7. Fiilimsiler

Fiilimsiler fiilden türetilen ancak fiiller gibi çekime girmeyen, kılış, oluş ve durum bildiren, olumlu ve olumsuz şekilleri yapılabilen, isim soylu sözcükler gibi kabul edilip isim çekim ve iyelik eklerini alabilen fiil isimleridir. *İsim-fiiller, sıfat-fiiller* ve *zarf-fiiller* olmak üzere üçe ayrılırlar.

4.2.3.6.7.1. İsim-Fiiller

İsim-fiiller, fiil kök ve gövdelerinin karşıladıkları oluş, kılış ve durumları; şahıs ve zamana bağlı olmadan gösteren fiil adlarıdır (Korkmaz, 2014, s. 747). İsim-fiiller -mA, -Iş, -mAK ekleriyle oluşturulmaktadır. Metinde tespit edilen isim-fiil örnekleri şunlardır:

a) -mA eki ile yapılanlar: dilemesiyle (56a/08), depremesi (49b/08), ḳalmada (65b/11), taṣdīḳ itmesi (56b/01), olmada (43b/02), yarlıġanmasın (42a/07).
b) -mAK ile yapılanlar: ṭoyurmaġa (39a/09), oḳumamaḳ (39b/01), itmek (40a/11), almaḳ (41a/05), olmaḳ (41a/08).
c) Metinde -Iş ile yapılan isim-fiil örneği bulunmamaktadır.

4.2.3.6.7.2. Sıfat-Fiiller (Partisip)

Sıfat-fiiller, fiillerin sıfat şekilleridir. Hem sıfat hem de fiil özellikleri içerirler. Fiiller gibi zaman ve hareket anlamı taşırken bir yandan isimler gibi çekim ve iyelik eklerini alırlar. Geniş zaman, gelecek zaman ve geçmiş zaman bildirenler olarak incelenebilirler.

Geniş zaman bildiren sıfat-fiiller:

1. -An eki ile yapılan sıfat-fiil örneklerinden bazıları: götüren - yerleri götüren balığı (38b/03), gidenleriñ - cemāʿate gidenleriñ ṣofrasında (40a/05), yeyen - etmek yeyen dostları (41b/08), ideni - merḥamet ideni (44a/02), eyleyen - yoḳdan var eyleyen Tañrılarından (45a/03), olan - cennetler içinde olan köşklerinüñ (45a/06), ḳılanları (45b/08), ḳılmayanuñ (46a/06), oturanlara (55a/04).
2. -r/-Ar/-Ur eki ile ilgili tek bir örnek mevcuttur: ḳılur - beş vaḳtıñ ḳılur bir faḳīr (41a/11).
3. -mAz eki ile ilgili kalıplaşmış bir örnek mevcuttur: yaramaz (64a/02).

Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller:

1. -mIş eki ile yapılanlar: çıḳmış - yaydan çıḳmış oḳ (38b/07), yaḳmış - ḳıraġı yaḳmış yapraḳlar (50b/10), yaradılmış - yaradılmış melekler (59b/01).
2. -dIK/-dUK eki ile yapılanlar: işledikleri - işledikleri günāh (44b/07), istediklerin (57a/04), uyuduġı (60b/09), açdıġız - ṭamarların açdıġız kimesneleri (47a/08-09), oldıġı (63b/08), alduġı - alduġı sāʿat (50b/09), endügi - endügi vaḳıtlar (66a/04), yedügi - etmegüñ yedügi kimsenüñ (52b/11).

Gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller:

1. -AcAK eki ile yapılanlar: söyleyecek (53a/02), utanacaḳ - utanacaḳ günāh (63b/11), olacaġına (62b/09).
2. -AsI eki ile yapılan tek bir örnek mevcuttur: geçesiyle (56b/08).

4.2.3.6.7.3. Zarf-Fiiller (Gerundiumlar)

Zarf-fiiller, fiillerin zarf şekilleridir. Hareket hâli ifade eder ve kişiye bağlanmazlar.

1. -I/-U zarf-fiil eki bazı kelimelerde kalıplaşmış, kalıcı isimler yaptığı tespit edilmiştir. Metindeki kalıcı isim örnekler şöyledir: deyü (40a/04), ṭolu (46b/02), dolayı (70a/04), daḫı (38b/10), çevre (72b/10). Asıl göreviyle kullanılan örnekleri ise şunlardır: ḳoyuvirür < ḳoy-u vir- (68b/05), ḳoyuvirürler (69a/05).
2. -A zarf-fiil eki ile yapılanlar: uzada ṭururlar (39b/08-09), ṭurabilür < ṭur-a bil- (55b/01), oṭurabilür < oṭur-a bil- < (55b/01), bilememişdür < bil-e bil- birleşik fiilinin olumsuzu (71a/02), deye (62a/04).
3. -Ip/-Up zarf-fiil eki ile yapılan örneklerden bazıları: aldayıp (51a/09), ḳavşurup (39b/05), bıraḳmayup (40a/02), çıḳarup (42/02), ḳorḳup (44a/10), eriyüp (54a/09), nūrlanup (46a/02), aġup (46b/05), yarılup (54a/10), gidüp (40a/08), gösterüp (52a/07), işidüp (53a/10).
4. -ArAK zarf-fiil eki metinde tek bir örnekte mevcuttur: noḳsān olaraḳ (46a/06).
5. -IncA/-UncA zarf-fiil ekiyle yapılan örneklerden bazıları: varınca (39a/11), oḳunınca (39b/04), aç ḳalınca (39b/11), yeyince (39b/08), deyince (46a/01), işidince (69a/03), oḳuyunca (39a/10), bāliġ olunca (57b/01).
6. -AlI zarf-fiil eki metinde tek bir örnekte mevcuttur: öleli (67/10).
7. -IcaK zarf-fiil eki ile yapılanlar: giricek (56b/11), ölicek (58b/02), öticek (73a/04), ḳaldırıcaḳ (43b/07), olıcaḳ (73a/02).
8. -dIKçA/-dUKçA zarf-fiil eki ile yapılanlar: ṣaldıḳça (71a/05), ṣoluduḳça (72b/08), olduḳça (38b/11), döndükçe (73a/07).

9. -dUKdA zarf-fiil eki sıfat-fiil ekinin bulunma durumu ekiyle genişletilmesinden oluşmuştur: günāh itdükde (44a/03).
10. -ken eki ek fiilin zarf biçimidir. Yalnız i- fiilinin zarf-fiil ekidir. Çekimli fiillerle de birleşerek fiillerin birleşik zarf-fiillerini yapar: oturmışken (39b/03), bī-namāz iken (41a/09), ḳādir iken (42b/03), giderken (42b/08), secdede iken (43b/06), ẕikrim iderken (55a/07), oḳurken (63b/10), ʿaẕametlü iken (71b/09).

4.2.3.6.8. Birleşik Fiiller

Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya fiil şeklinin meydana getirdiği kelime gruplarıdır. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil unsuru ise sonra getirilir.

4.2.3.6.8.1. Bir İsim ve Bir Fiille Oluşturulan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerin ilk unsuru isim veya isim soylu bir sözcük ikinci unsuru ise yardımcı fiillerdir. Bu yardımcı fiiller et-/it-, ol-, eyle-, kıl-, bulun- ve yap- fiilleridir.

1. et-/it- yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiiller: ʿadāvet it- (52b/02), ʿafv it- (43a/02), āh it- (51b/11), ʿamel it- (54b/04), āsān it- (50a/07), ʿaẕāblar it- (65a/04), beyān it- (46a/09), bezil it- (66b/01), cimāʿ it- (56a/02), daʿvā it- (40a/04), emir it- (43b/06), feryād it- (42b/08), fevt it- (62a/10), ġarḳ it- (49b/05), günāh it- (44a/03), ḥarç it- (66b/11), ḫayrı it- (57b/01), ḥelāl it- (42a/04), ḥıfıẓ it- (57b/02), ḫiṭāp it- (43b/10), hidāyet it- (41a/04), ḫiẕmet it- (61a/01), ısḳāṭ-ı ṣalavat it- (41b/02), ısḳāṭ it- (41b/11), ʿibādāt it- (49b/11), ʿibādet it- (46b/07), iġvā it- (40b/03), iḥsān it- (52b/08), iṣbāt it- (61a/10), istiġfār it- (58b/09), işlerüñ it- (63b/09), ḳabūl it- (50b/05), ḳabż it- (47a/05), ḳahır it- (61b/08), ḳan it- (64a/11), ḳasem it- (55a/05), ḳażā it- (53a/05), ḳulluḳ it- (61b/11), laʿnet it- (39b/11), maġbūn it- (51a/08), maġfiret it- (43b/04), maḥrūm it- (40a/04), meded it- (67b/06), menʿ it- (40b/02), merḥamet it- (68b/07), meyyit-i vaṣiyyet it- (41b/06), münācāt it- (38b/02), muṣāḥabet it- (59a/02), naṣīḥat it- (69b/07), naẕar it- (48b/06), nehiy it- (64a/10), niyāz it- (65b/06), raḥmet it- (43b/02), ricā it- (59b/01), sāʿat-i ṭāʿat it- (60b/06), ṣabır it- (63a/07), ṣadaḳa it- (53b/07), ṣarf it- (63b/05), sed it- (55b/04), semʿi it- (65a/08), seyir it- (71b/02), suʾāl it- (63a/01), şafāʿat it- (41a/04), şerri it- (57b/01), ṭāʿat it- (55b/09), ṭaleb it- (42a/07), taṣdīḳ it- (56a/10), ṭavāf it- (50b/06), taʿẓīm it- (41a/07), tedārik it- (70a/01), telef it- (40b/04), telḳīn it- (59a/03), teslīm-i ruḥ it- (59a/02), tevbe it- (44b/10), tevekkel it- (69b/08), vaʿad it- (43a/04), vaḳıf it- (61a/04), vaṣıyyet it- (42a/10), vefā it- (64b/04), yardım it- (69a/11), yüksek dereceler ṣāḥibi it- (54a/01), ẕerre ẕerre it- (73b/02), ẕevḳ-ı ṣafā it- (45b/04), ẕikr it- (44a/10), ẕikruʾllāh it- (59a/05), zinā it- (56a/02), ẓulm it- (44a/07).

2. eyle- yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiiller: ʿafv eyle- (42b/03), emīn eyle- (57a/04), emir eyle- (42b/10), ġarīk-i raḥmet eyle- (74a/01), ḫatim eyle- (74a/03), ḥıfıẓ eyle- (41a/01), ḥurd eyle (40a/01), ḥüsn ü ḳabūl eyle- (67a/02), iftirāʾ eyle- (64a/08), iḥsān eyle- (66b/06), ḳabūl eyle- (57a/03), kör eyle- (47b/09), maʿmūr eyle- (66b/04), mevṣūf eyle- (41a/03), müyesser eyle- (65b/04), naṣīp eyle- (67a/01), rāḥat eyle- (55a/02), tebdīl eyle- (48a/04), vaʿde eyle- (55a/10), vaḳıf eyle- (65a/09), yoḳdan var eyle- (45a/03), yoldaş eyle- (66b/05), yüzin aḳ eyle- (66b/06), ẕikruʾllāh eyle- (58a/04), zinā eyle- (64a/07).
3. ḳıl- yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiiller: beş vaḳıt ḳıl- (56a/03), ebedüʾl-ābād ḳıl- (45a/02), iş ḳıl- (62b/11), nāfile ḳıl- (48a/11), namāz ḳıl- (50b/07), sebeb ḳıl- (44b/05), yatsuyı ḳıl- (46a/05).
4. bulun-/bulın- yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiiller: uyanıḳ bulun- (50b/08), musāfir bulun- (59b/04), ʿıyādetde bulın- (48b/04), ʿibādetde bulın- (48b/06), ḫizmetde bulın- (49b/07), uyanıḳ bulın- (60b/01).
5. ol- yardımcı fiili ile yapılan birleşik fiiller: āsān ol- (70b/03), ʿāṣī ol- (49b/06), ʿāṣıḳ ol- (61b/03), -bāliġ ol- (42a/01), bereket ol- (49b/04), beter ol- (53a/07), bī-namāz ol- (41a/03), bütün ol- (40a/02), çāk ol- (54b/06), daʿvācı ol- (40a/07), destūr ol- (47b/10), dīvāne ol- (53b/03), doġan pençelü ol- (68b/01), dost ol- (41a/08), emīn ol- (51a/02), emir ol- (47b/11), eyü ol- (51b/10), eẕiyyet ol- (39b/06), ġāfil ol- (69b/07), ġāʾib ol- (39b/01), ġālip ol- (51a/06), ġāʾibāne ol- (56b/01), giriftār ol- (52a/08), ḥaḳ ol- (65a/06), ḥarām ol- (41b/11), ḫarāp ol- (54b/08), ḥāṣıl ol- (48a/11), ḫaşir ol- (40b/08), ḫayır ol- (67a/04), ḥāżır ol- (53a/06), helāk ol- (50a/05), ḥelāl ol- (42a/05), ḥicāletde ol- (62a/02), ḫizmetkār ol- (39b/08), ḥoşnūd ol- (41b/03), ʿibādetde ol- (48a/03), iḫtizār üzere ol- (51a/01), isyānda ol- (50a/04), ḳabūl ol- (46a/04), kāfir ol- (56b/10), ḳalıcı ol- (45b/01), lāzım ol- (53a/05), maġfūr ol- (41b/04), maḥrūm ol- (61b/03), maḥzūn ol- (58b/04), mālı ol- (41b/10), maʿlūm ol- (46a/09), mānīʿ ol- (40b/04), mefhūm ol- (44b/03), melāʾike ol- (50a/01), muḫtāç ol- (66b/09), mulemmaʿ ol- (45b/05), muṣārif ol- (40b/02), muṣır ol- (44a/03), muttaṣıl ol- (46b/06), muẓaffer ol- (58b/10), mücrim ol- (69a/07), müjde ol- (46a/01), müsteḥaḳ ol- (44a/08), müştāḳ ol- (61a/09), mütenaṣṣıḥ ol- (64b/09), müvekkel ol- (57b/07), 58a/08 nāzil ol- (60b/02), noḳṣān ol- (46a/06), ʿömr-i tamām ol- (47a/04), peşīmān ol- (44a/04), pişmān ol- (44b/11), raḥmet ol- (49b/03), rāżı ol- (57b/09), rıżāyuʾllāhda ol- (53a/05), revān ol- (54a/11), revāne ol- (48a/01), rüsvāy ol- (64a/03), ṣāf ṣāf ol- (70a/03), ṣaġ ol- (51a/11), sākin ol- (49b/11), sebeb ol- (41b/10), ser-gerdān ol- (63b/02), şevāb ol- (53b/10), sinek gibi ol- (38b/01),

şāhid ol- (57a/05), şāḳ şāḳ ol- (53a/11), ṭāʿatde ol- (50a/03), taḥfīf ol- (52a/10), tamām ol- (47a/05), uyanıḳ ol- (57a/02), vāṣıl ol- (59b/06), vaṣī ol- (42a/01), vechile ol- (65a/08), vīrān ol- (54b/08), yaṣṣı yaṣṣı ol- (63a/03), yerler ḳarnında ol- (59a/09), yılan ol- (68a/10), yoldaş ol- (70b/04), yoldaşı ol- (65b/05), yüzi aḳ ol- (67a/03).

4.2.3.6.8.2. Bir İsim-Fiil ve Bir Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Kelimeler

Bu birleşik fiiller, ilk unsuru fiil olan bir kelimenin isim-fiil eki alması ve yardımcı bir fiille birleşmesinden oluşmaktadır. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır: yürümege başla- (47b/11), gitmege başla- (38b/06), ṭoyurmaġa başla- (39a/09).

4.2.3.6.8.3. Bir Sıfat-Fiil ve Bir Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Kelimeler

Bu birleşik fiiller,, ilk unsuru fiil olan bir kelimenin sıfat-fiil eki alması ve yardımcı bir fiille birleşmesinden oluşmaktadır. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır: uyur bul- (58a/08), uyur bulun- (59b/05)

4.2.3.6.8.4. Bir Zarf-Fiil ve Bir Yardımcı Fiille Yapılan Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiiller, ilk unsuru fiil olan bir kelimenin zarf-fiil eki alması ve yardımcı bir fiille bir araya gelmesinden oluşmaktadır.

-Up/-Ip zarf-fiil eki dur-/ṭur- fiili ile birleşik fiil yapmaktadır: el ḳavşurup ṭur- (39b/05).

Zarf-fiil ve yardımcı fiille yapılan birleşik fiilleri *yeterlik, tezlik, süreklilik, yaklaşma fiilleri* olarak dört alt başlıkta incelenebilir.

4.2.3.6.8.4.1. Yeterlik (İktidarî) Fiili

Yeterlik fiili, fiil kök veya gövdesinin -A zarf-fiil ekini alıp *bil-* yardımcı fiili ile birleşmesinden oluşmaktadır.

Türkçede eskiden iktidarî Eski Türkçedeki *u-* «muktedir olmak» yardımcı fiili ile yapılırdı: *bile u-, bile uma-* misallerinde olduğu gibi. Sonradan *u-* fiili unutulmuş ve Batı Türkçesinde müsbet iktidarîde onun yerini *bil-* fiili almıştır (Ergin, 2012, s. 388). Olumsuz hali uma- fiilinin u ünlüsü kendisinden önce gelen zarf-fiille kaynaşarak -AmA hâlini almıştır.

Metinde tespit edilen yeterlik fiil örnekleri şunlardır: ṭurabilür (55b/01), oṭurabilür (55b/01).

Yeterlik fiilinin olumsuz örnekleri ise şöyledir: iremez (55a/04), bilememişdür (71a/02).

4.2.3.6.8.4.2. Tezlik Fiili

Tezlik fiili, fiil kök veya gövdesine -I/-U zarf-fiil eklerinden birini alıp *vir-* yardımcı fiili ile birleşmesinden oluşmaktadır. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır: ḳoyuvirür (68b/05), ḳoyuvirürler (69a/05).

Tezlik fiilinin olumsuz çekimi metinde tespit edilememiştir.

4.2.3.6.8.4.3. Süreklilik (Devamlılık) Fiili

Süreklilik fiili, fiil kök veya gövdesine -A zarf fiil ekini alıp *gel-*, *koy-*, *dur-*/*tur-* yardımcı fiillerinden biri ile birleşmesinden oluşmaktadır. Metinde tespit edilen örnekleri şunlardır: dile gel- (63b/04), coşa gel- (62a/07).

Süreklilik fiilinin olumsuz çekimi metinde tespit edilememiştir.

4.2.3.6.8.4.4. Yaklaşma Fiili

Yaklaşma fiili, fiil kök veya gövdesine -A zarf-fiil ekini alıp *yaz-* yardımcı fiili ile birleşmesinden oluşmaktadır. Metinde yaklaşma fiiline örnek tespit edilememiştir.

4.2.3.6.8.5. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

İsim veya isim soylu bir veya birden çok kelimenin belirli kalıplar içinde esas bir fiil ile birleşerek anlam kalıplaşması ve kaymasına uğramasıyla oluşmuştur. Metinde tespit edilen anlamca kaynaşmış birleşik fiil örneklerinden bazıları şunlardır: aç ḳal- (71a/09), aç ḳo- (39a/07), aç ṭoyur- (52b/09), gözinüzi aç- (53a/07), ādem öldür- (56a/02), cennet-i ʿadne gir- (60b/01), aġır gel- (42b/07), āḫiret ziyānın ek- (63a/07), nūrı göklere aġ- (47b/04), ābdest al- (59b/09), cānın al- (70b/02), ʿibret al- (62b/08), masḫaralıġa al- (64b/06), rūḥın al- (68a/08), selāmın al- (41a/05), su al- (50a/02), yol al- (71a/06), nefes aldırma- (63a/06), Allāha sıġın- (55b/11), eli altında öl- (68a/06), amān bul- (52a/11), amān dile- (53a/08), āmīn de- (67a/03), and iç- (41a/09), ayaġuñ altına yay- (59a/04), ʿaybın yüzine ur- (43a/05), diliñden ayır- (56a/05), ʿaẕāb gör- (58b/03), ṣuçun bağışla- (52b/06), baş dut- (46b/06), ġaflet bıraḳ- (46b/10), rāḥata bıraḳ- (51b/02), ḳabir ḥālın bil- (51b/05), maḳṣūd bitür- (52b/07), borcı öden- (48a/10), maġfiret bul- (51a/11), necāt bul- (50a/03), s̱evāb bul- (58b/09), buyruġuñ tut- (56a/03), cānını burnına getür- (69a/05), cānını çek- (70a/06), cennete gir- (55b/09), cennete git- (48a/02), cezāsını gör- (61b/06), ḥisāba çek- (61b/09), noḥūd çek- (56b/04), ʿAzrāʾīl elinden çık- (68a/01), gözinden yaş çıḳar- (68b/01), dağlara düş- (53b/03), ʿömür defterlerin düz- (50b/02), destūr um- (49b/05), diliñüzi ṣaḳın- (57b/02), duʿāʾ dile- (50a/09), gözlerinüñ nūrı dökül- (50b/11), duʿāʾyı oḳu- (70b/02), namāza dur- (57a/08), kīn dut- (69a/10), Ramażānı dut- (56a/04), dünyādan git- (51b/11), secdeye düş- (39a/10), eceli gel- (68a/05), raḥmetin en-

(66a/03), etmegüñ ye- (52b/11), ġaflete vir- (55b/08), ġażabını yor- (42b/01), ṣuçından geç- (42b/04), ḳıyāsa gel- (62a/03), meydāna gel- (62a/04), nidāʾ gel- (38b/10), tevbeye gel- (44a/11), yerine getür- (63b/01), īmān getür- (56a/08), ġıybet söyle- (64a/07), ṣūretlere gir- (68a/10), cehenneme git- (48a/02), göñülleri yımuş- (54b/01), emīn göster- (52a/07), ḥaḳḳın gözet- (52b/10), günāh işle- (44b/07), ḥaḳḳuñ ye- (52b/11), ḥaḳḳından gel- (42b/02), ḥālın ṣor- (41a/06), ḥarāma yapış- (52a/03), ḥarāmı ye- (52a/03), ḫayra yaz- (60b/04), maġbūn ḳal- (60b/08), ʿāciz ḳal- (71a/09), maḥrūm ḳal- (40a/09), ʿibādete ḳalḳ- (47a/10), ḳażāya ḳo- (45b/07), laḳap ḳo- (64b/03), raḥmet ṣaçıl- (59b/06), ḳanad ṣal- (71a/05), hīç yere sıġma- (49a/09), günāhın ṭarṭ- (42b/07), ḳulaḳ ṭuṭ-(61b/01), şeyṭāna uy- (69b/08), secdeye var- (43b/05), tenbīhi ver- (69a/02), nafaḳa veril- (59a/10), cevāp vir- (63b/02), ṭanıḳlıḳ vir- (63b/04).

4.3. Metin

Sāʿatnāme (vr. 38b-74a)

[38b] (1) Bir fīl arḳasında bir sinek gibi oldı. Ol balıḳ bu (2) ḳadarʾaẓamet ṣāḥibidür ki bir gün Mūsā peyġamber münācāt (3) itdikde, yā Rabbi yerleri götüren balıġı baña göster (4) dedikde vaḥiy geldi-ki: Yā Mūsā fulān deryāya var. (5) **Pes** Mūsā vardı. Hemān-dem bir balıḳ burnunı ṣudan (6) çıḳardı, gitmege başladı. Eyle gider ki ke-enne ḳatı (7) yaydan çıḳmış oḳ gibi gider. Böyle üç ay gitdi. (8) Ḥażret-i Mūsā uṣandı, bu balıḳ bitmedi. Dedi-ki: (9) Yā Rabbi, ne büyük balıḳdur ki üç aydan beri oḳ (10) gibi daḫı ḳuyruġı gelmedi, dedi. Nidā geldi-ki: (11) Yā Mūsā, ʾömrin olduḳça gitse henüz burnı **[39a]** (1) dükenmezdi, dedi. Gine Mūsāʾaleyhi's-selām dedi-ki: (2) Yā Rabbi yerleri götüren balıḳ bu mıdur? Nidā geldi-ki: (3) Yā Mūsā yerleri götüren balıḳ böyle bu-ḳadar her gün (4) iki nevbet beşer yüz balıḳ yer, anuñ nafaḳasıdur, dedi. (5) Bir defʿa yatsudan öñdin yer, bir defʿa ḳuşluḳda (6) yer.

Pes bir kimse yatsu sāʿatinden ezān[1]ı tiz oḳusa (7) ol balıġı öküzi aç ḳor. Zīrā balıḳ öküz her ezānda (8) secdeye yatırlar. **Pes** aḫşām[2] ezānı oḳuyınçaḳ secdeye (9) varır, başın ḳaldırdıḳda ḳarnın ṭoyurmaġa başlar. (10) **Pes** yatsu ezānını oḳuyunca gine secdeye düşer. (11) Bu kez ṭaʿāmını bıraġur, aç ḳalur. Tā ḳuşluġa varınca bu kez [**39b]** (1) **pes** şafaḳ ġāʾib oluncaḳ yatsu ezānını oḳumamaḳ gerek. (2) Tā ki öküz, balıḳ aç ḳalmaya ve evvābīn ḳılanlar ve evrādı (3) az kār oḳuyanlar henüz ṭaʿāma oturmışken ezān (4) oḳunınca eger ṭaʿām yeseler cemāʿatden ḳalurlar eger (5) cemāʿate gitseler ṣofrada el ḳavşurup ṭuran (6) meleklere eziyyet olur. Zīrā her muʾmin-ki ṭaʿāma (7) otura, ḳarşusına Allāhu Taʿalā emriyle on ferişte (8) ḫizmetkār olur. Ṭaʿām yeyince ayaḳ uzada (9) ṭururlar. **Pes** ol kişi ṭaʿāmı bıraḳup namāza gitse (10) ol melekler ayaḳ üzre ḳalurlar. **Pes** erken ezān (11) oḳuyana laʿnet iderler ve öküz, balıḳ aç ḳalınca ḳıyāmetde **[40a]** (1) anı öküzüñ ayaġı altına virüp ḫurd eyleye. Gene bütün (2) ola, gene ḫurd[3] eyleye ve ṭaʿāmı bıraḳmayup cemā- (3) ʿatden ḳalanlar, ezānı erken oḳuyanı dutup bizi sen (4) cemāʿatden maḥrūm itdiñ deyü daʿvā ider ve ṭaʿāmı (5) bıraġupda cemāʿate gidenleriñ ṣofrasında ḫizmetkār (6) olup ayaḳ üzere ḳalan ferişteler de erken ezān (7) oḳuyana daʿvācı olur ki sen ezānı erken oḳudukda[4] (8) muʾminler cemāʿate gidüp biz ayaḳ üzere ḳaldıḳ, cemāʿat- (9) den maḥrūm ḳaldıḳ, deyeler ve daḫı yatsuyı cemāʿatle (10) ḳılana biñ s̱evāb verilür, başḳa ḳılana yüz s̱evāb (11) verilür ve daḫı bir kimse bir ḫayr itmek dilese tizcek **[40b]** (1) eyleye çoḳluḳ kimseye danışmaya. Zīrā belki bir ḥased (2) ehline muṣārif(?) ola da anı ol ḫayırdan

[1] Kelimenin orijinali اذان şeklinde olmasına rağmen metnin tamamında ازان şeklinde yazılmıştır.
[2] Kelime اخشام şeklinde yazılmalıdır.
[3] Kelime خرد şeklinde yazılmalıdır.
[4] Kelime metinde اقودكده şeklinde yazılmıştır. ك yerine ق kullanılması gerekirdi.

menʿ ide (3) ve tā ḫayrda şeyṭān da iġvā ider yāḫūd ādem şeyṭānı (4) mānīʿ olur der ki: Neylersin? Māliki telef idüp bu ḫayrı (5) itmege senden daḫı ġanīler var, anlar etsünler de var. (6) Sen ehliñle, ʿayālınla ẕevḳ ü ṣafā it deyü böyle (7) şeyṭānlıḳ idenler ḳıyāmetde iblīs ile ḥaşir (8) olsa gerek. Neʿuẕū biʾllāh من شر الوسواس الخناس (9) الّذی یوسوس فی صدور الناس [1](?) ʿizzetüñ ʿaẓametüñ (10) ẕāt-ı pāküñ kibriyān ḥaḳḳı-çün ḥabībüñ ḥürmetine (11) ādem şeyṭānı olan kimseler şerrinden cümlemizi **[41a]** (1) ḥıfıẓ eyle. Ġarażdan, ḥasedden sāʾir aḥlāḳ-ı (2) ẕemīmeden ḳalbleri ṣaḳla. Aḥlāḳ[2]-ı ḥamīde ile mev- (3) ṣūf eyle āmīn ve daḫı bir kimse bī-namāz olsa (4) Allāh hidāyet itmez ve peyġamber şefāʿat itmez. Bī-namāzuñ (5) selāmın almaḳ cāʾiz degildür. Bir kimse, bir bī-namāza bir (6) loḳma yedürse ya ḥālin ṣorsa ya evine gelse de (7) taʿẓīm itse Allāhu Teʿālā ol kimseye biñ yıl ʿaẕāb (8) ider. Zīrā Ḥaḳ Teʿālānuñ düşmānına dost olmaḳdur. (9) Ḥaḳ Teʿālā and içüp buyurur ki: Bir ādem bī-namāz iken (10) aña ṭaʿām yedirse āḫiretde aña zaḳḳūm yedürem. Bir (11) ādemüñ evine bir ṣāliḥ, beş vaḳtıñ ḳılur bir faḳīr **[41b]** (1) gelse de aña taʿẓīm itmese cennet ṭaʿāmından maḥrūm (2) ḳala ve daḫı bir meyyite ısḳāṭ-ı ṣalavat[3] itseler Allāhu (3) celle şānuhu ve resūluʾllāh andan ḫoşnūd[4] olur ve cümle (4) günāhları maġfūr olur. Cennet-i meʾvāya girer. Velākin (5) ḫaḳḳ-ı ʿabede nefʿi yoḳdur. Sāʾir günāhları ısḳāṭ (6) ḥürmetine yarlıġana ve eger meyyit-i vaṣiyyet itmese (7) mālından ideler. Eger mālı yoḳ ise anuñla (8) tuz etmek yeyen dostları ide. Allāh rıżāsı (9) içün ol dostcaġızını günāhlarından ḳurtarmaġa (10) sebeb ola. Eger mālı olup da vārişleri ısḳāṭ (11) itmese ol māl anlara ḥarām ola. Eger vārişleri **[42a]** (1) bāliġ olmasa içlerinden biri vaṣī olup mālından (2) çıḳarup meyyite ısḳāṭ ideler. Vārişleri bāliġ olup (3) büyürse anlara ḥelāl itdüreler. Eger ḥelāl (4) itmezse ol māl aña ḥarām olur. Ammā ol ısḳāṭ (5) meyyite ḥelāl ola. Eger ṣorsalar, ısḳāṭ farż (6) mıdur sünnet midür? **El-cevāb** ne farżdur ve ne sünnetdür. (7) Hemān meyyitiñ yarlıġanmasın ṭaleb itmekdür. الّذین[5] (8) şunlar ki ینفقون[5] ṣadaḳa, zekāt ve ısḳāṭ (9) virürler [5] فی السرّآء saġlıġında zekāt ṣadaḳa, (10) ısḳāṭını vaṣıyyet ideler. والضرّاء[5] daḫı ḥasta- (11) lıḳda ṣadaḳa ve ısḳāṭ ışmarlayalar. [5] والکاظمین **[42b]** (1) الغیظ[5] daḫı bir kimseye darlıdıḳda ġażabını yora. (2) Bir kimseye darlıdıḳda anuñ ʿırżın yıḳup ḥaḳḳından (3) gelmege ḳādir iken ʿafv eyleseler

[1] "İnsanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesenin kötülüğünden, insanların Rabbine, insanların Melik'ine, insanların İlah'ına sığınırım." (Kur'an 114/5-6)

[2] Kelime اخلاق şeklinde yazılmalıdır.

[3] Kelime صلوات şeklinde yazılmalıdır.

[4] Kelime خوشنود şeklinde yazılmalıdır.

[5] "Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah iyilik edenleri sever." (Kur'an 3/134).

[5] وَالْعَافِينَ عن ا لناس (4) daḫı ṣuçluların ṣuçından geçe. Ḳıyāmetde aña (5) Allāhu Teʿālā ol-ḳadar ʿivażlar vire ki miḳdārını (6) Allāhu Teʿālā bilür ve Ḥaḳ Teʿālā bir kimsenüñ günāhın (7) ṭarṭalar. Günāhı aġır gelüp anı zebānīler tutalar. (8) Bu ḳul feryād idüp cehenneme giderken nā-gāh (9) cehennem ḳapusında bir bölük ehl-i cehennem bu kimseyi (10) görüp diyeler ki: Yā Rabbi bizi cehenneme emir eyledüñ, (11) bārī bunı ḳoma. Zīrā bu ḳuluñ dünyāda ġāyet **[43a]** (1) ḥalīm, selīm, yavaş, maẓlūm idi. Dünyāda bizim gibi (2) maḥlūḳların ṣuçın ʿafv iderdi. ʿAyıplarımızı yüzümize (3) urmazdı. Yetīmlerüñ ve āzādsızlaruñ ḳalblerin yıḳmazdı. (4) Yā Rabbi sen Ḳurʿān-ı ʿaẓīmde vaʿd itdüñ ki: Dünyāda (5) bir ḳulum, bir ḳulumuñ ṣuçından geçse, ʿaybın (6) yüzine urmasa ʿizzetim ḥaḳḳı-çün ben de anuñ cümle (7) ṣuçlarından geçüp ʿafv idem, dimişdüñ deyüp (8) çaġrışurlar. **Pes** yā Rabbi aña ide çekin, ʿaẕābı (9) bize it, dirler. **Pes** Ḥaḳ Teʿālādan ḫiṭāp gele ki: (10) Bir ḳulum, dünyāda bir ḳulumuñ ṣuçlarından geçse (11) **pes** ben ḫod settārüʾl-ʿuyūb ġaffārüʾz-zünūb **[43b]** (1) erḥamüʾr-rāḥimīn ekremüʾl-ekremīn pādişāhlar pādişāhı (2) olmada anı sizüñ şahādetiñiz ile raḥmet itdüm, (3) götürüñ ḳulumı cennete, deye ve bu ne ittigiñiz raḥmet (4) sebebiyle cümleñüzi maġfiret itdüm, diyecek cümlesi (5) şükrāne içün secdeye varalar. Bunlar secdede (6) iken Allāhu Teʿālā cehenneme emir ide ki: Tiz ḳaç, gizlen. (7) Bu ḳullarım secdeden başın ḳaldırıcaḳ seni (8) görüp de ḳorḳmasunlar, deye. Beyn cehennem bu nidā- (9) nuñ ḫavfından ḳırḳ yıllıḳ yol ıraḳ ḳaça. Andan (10) Ḥaḳ Teʿālā bunlara ḫiṭāp ide ki: Ey ḳullarım başıñız (11) secdeden ḳaldırın, daḫı cennetüme varuñ. Zīrā **[44a]** (1) dünyāda ṣuçlar ʿafv idenüñ ve yetīmlere fuḳarāya (2) merḥamet ideni cennetime ḳoram ve daḫı kişi bir günāh (3) itdükde ana muṣır olmaya. Belki fiʾl-ḥāl peşīmān (4) olup tevbeler ide. Tā ki anlara Ḥaḳ Teʿālā maġfiret (5) ide. Nite-ki buyurur: والّذين şunlar ki اذا فعلوا (6) ol vaḳıt ki işlediler [1] فاحشة günāhı işlediler (7) [1] اوظلموا انفسهم yāḥūd gendilerine ẓulm itdiler (8) ve ʿaẕābda anlara müsteḥaḳ ola da [1] ذكروا الله (9) bu kez anlar Bārī Teʿālānuñ ḳatı ʿaẕābını görüp de (10) andan ziyāde ḳorḳup Allāhı ẕikir ideler. [1] فٱستَغْفَرُوٰ (11) [1] لذنوبهم bu kez tevbeye gelüp ṣuçların Allāhdan **[44b]** (1) dilediler, maġfiret istediler. [1] ومن يغفرالذنوبا لا الله (2) Ḥāl bu ki günāhları Allāhdan ġayrı kim maġfiret ider? (3) Bundan mefhūm olan bu ki Allāhu Teʿālā ḳullarınuñ (4) günāhların yarlıġamaġa ısḳāṭı sāʾir ṣadaḳātı (5) ve zekātı sebeb ḳıldı. Tā ki ḳullarım cehennemde kāfir- (6) lerle ḳalmasunlar, dir. [1] ولم يصرّو Daḫı dāʾim (7) muṣır olmadılar. [1] على ما فعلوٰ İşledikleri günāh (8) üzerine [1] وهم يعلمون ḥāl bu ki anlar günāh (9) itdiklerin bilüp tevbeye gelüp maġfiret isteyeler. (10) [1] اولئك Günāhlarına tevbe idüp Allāhdan maġfiret (11)

[1] "Yine onlar, çirkin bir iş yaptıkları, yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler -ki Allah'tan başka günahları kim bağışlar- ve bile bile işledikleri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir. İşte…" (Kur'an 3/135)

ṭaleb idenler günāhlarına pişmān olup Allāhdan **[45a]** (1) ḳorḳduḳlarından içün [1] جزاؤهم anlaruñ cezāsı (2) [1] مغفرةً şöyle maġfiretdür ki: [1] من ربّهم ol (3) maġfiret anları yoḳdan var eyleyen tañrılarından (4) olucıdur. Yaʿnī anları, Rabbileri maġfiret ider. (5) [1] وجنّات Daḫı anlaruñ cezāsı şol cennetlerdür ki: (6) [1] تحرى من تحتها ol cennetler içinde olan köşklerinüñ, (7) sarāylarınuñ ṣaġından ṣolundan altından ar- (8) dından öñünden aḳar, [1] آلآ نهآرُ bal ırmaġı, (9) süd ırmaġı, şarāp ırmaġı, ṣu ırmaġı, (10) selsebīl ırmaġı, zencebīl ırmaġı sāʾir ırmaḳlar (11) aḳar. İşte bu ṣıfatlarla mevṣūfe cennātdur. **[45b]** (1) [1] خالدين Anlar ebedī, muḫalled, ḳalıcı olduḳları ḥālde [1] فها (2) ol cennetlerde ebedüʾl-ābād ḳılurlar. Aña giren ebedī (3) bir daḫı çıḳmaz. Anda dürlü niʿmetlerle, ḥūrīlerle ẕevḳ ü (4) ṣafā idüp dürlü şarāplarla, dürlü libāslarla, dürlü (5) ṭaʿāmlar, burāḳlar, misk-i ʿanberle mulemmaʿ olalar. (6) **Pes** yatsu sāʿatinde olan cānları bunda ḳorlar (7) ve yatsuyı ebedī ḳażāya ḳomayup bu sāʿatde (8) ḳılanları bunda ḳoyalar ve bu yatsu sāʿatinde (9) bir ferişte gelür. Her kişinüñ ḳabri neresi (10) olacaḳ ise anda gelür, ḳabrine çaġırup der ki: (11) Yā ḳabir, ṣāḥibüñ saña gelmege şol ḳadar müddet **[46a]** (1) ḳaldı. Ḫālā ʿibādetdedir. Saña müjde[2] olsun, deyince (2) hemān ol ḳabri nūrlanup cennet baḳçasına pencereler (3) açılur ve muʾminlerüñ ḳabrine bu sāʿatde raḥmet (4) iner ve bu sāʿatde tevbeler ḳabūl olur. Yatsuyı (5) ḳılan muʾminlerüñ ʿömri ve mālı ve īmānı ve ḥūrīleri (6) ve rızıḳı ve ṭavarı artar, ḳılmayanuñ noḳṣān olaraḳ (7) dükenür. **Pes** bu sāʿati bitürdik. Bu sāʿat (8) geçtikde gökler sāʿati gelir. Şimden ṣoñda (9) gökler sāʿatini beyān idelim. Maʿlūm ola **pes** (10) bu sāʿat üçünci sāʿatdür. Ḫaḳ Teʿālā bu yedi (11) ḳat gökleri, her birin bir dürlü cevherden yaratdı. **[46b]** (1) Her birinüñ ḳalınlıġı, ara yerleri beşer yüz yıllıḳ yol- (2) dur ve her birinde melāʾike ṭoludur. **Pes** bu gökler (3) sāʿatinde cümle melekler bezenür, yıldızların yüzin (4) silerler, cilālandırırlar. Zīrā gündüz insānuñ (5) tütünleri göklere aġup ayuñ, günin, yıldızlaruñ (6) yüzine muttaṣıl olur da baş dutar ve gündüz (7) ʿibādet idenlerüñ ṣevābı nūrından ferişteler (8) alup göklere çıḳarlar. Ayuñ, günin, yıldızlaruñ (9) yüzlerin silerler ve bu sāʿatde "şeyṭānlar" (10) gelür, ādem oġlanına ġaflet bıraḳurlar. Mālı (11) çoḳ olanlaruñ başlarına üşüp mālın yemesün **[47a]** (1) ve yedirmesün ve daḫı kerem ṭamarlarını ḳaparlar, ṭamaʿ ṭamar- (2) ların açarlar. Ṭamaʿyın, ḥırṣın artururlar. Uyḳu ṭamar- (3) ların açarlar. Bu sāʿatde melek'ül-mevt ḥażreti (4) yeryüzine baḳup ʿömri tamām olanlaruñ rūḥunı (5) ḳabż ider. Ekṣerī bu sāʿatde ʿömürler tamām olur. (6) Emr-i Ḫaḳḳıle bu sāʿatde çok ādem ölür ve daḫı (7) bu sāʿatde dīvler şeyṭānlar birbirine buluşup (8) derler ki: Şol aġzına uyan urup uyḳu ṭamarların (9) açdıġız kimesneleri zinhār bıraḳmañ. Uyanmayalar,

[1] "Onların mükafatı Rab'leri tarafından bağışlanma ve içinden ırmaklar akan cennetlerdir ki orada ebedi kalacaklardır. (Allah yolunda) çalışanların mükafatı ne güzeldir!" (Kur'an 3/136)

[2] Kelime مژده şeklinde yazılması gerekirken metinde مزده şeklinde yazılmıştır.

(10) ʿibādete ḳalḳmayalar, deyü beklerler. **Pes** ṣuleḥā ki gice (11) ḳalḳar. Anlar yemegi az yer, az içerler. **Pes** şeyāṭīn **[47b]** (1) yanlarına yaḳın bile gelmez. Uyḳuları daḫı gelse ḳıbleye (2) ḳarşu dizleri üzerine oturup uyuḳlar. Bu daḫı (3) ʿibādetdür ve bunlaruñ ʿibādeti, s̱evābı ve nūrı (4) göklere aġar. Andan melekler yaradılur. Bu melekler de (5) güni silerler, pası gitmez. Gine silerler. Güneş (6) feryād ider ki: Meded, bu yerde olan günāhkār (7) ẓālimlerden ki günāhları tütüni beni böyle itdi. (8) Dilerem yā Rabbenā senden ki ḳıyāmetde sen anlaruñ (9) yüzlerin siyāh, gözlerin kör eyle, der. Bu sāʿ- (10) atde rūzgārlara destūr olup ve bulutlara (11) emir olur, yürümege başlarlar. Emir olınan ṭarafa **[48a]** (1) revāne olurlar ve ol melekler kim güneş yüzin sildiler. (2) Emir olunur, cennete giderler. Anlar derler ki: Yā Rabbenā ʿizzetüñ (3) ḥaḳḳı-çün bu sāʿatde ʿibādetde olanları cümle seyyiʾātını (4) ḥasenāta tebdīl eyle, dirler ve daḫı bu dünyāda olan (5) niʿmetler ve yemişler ve ekinler ve çiçekler ve yaġan yaġmurlar (6) ve biten çimenler otlar aḳan ṣular cümlesi bu sāʿatde (7) ʿibādet iden ṣāliḥ ve ʿābidler yüzi ṣuyunadır. (8) Eger ṣāliḥlerüñ köki kesileydi, yaġmur inmeyüp nebātāt (9) bitmezdi ve daḫı bu gökler sāʿatinde ḳażāya ḳalmış (10) namāz ḳılalar. Hem borcı ödenür ve hem eżʿāf-ı mużāʿaf (11) s̱evāblar ḥāṣıl olur. Eger borcı yoḳ ise nāfile ḳılalar. **[48b]** (1) bir (?) biñ olur ve daḫı bu sāʿatde biñ bir kerre (2) [1] لآ اِلٰهَ اِلاَّ اللهْ مُحَمّدرَسُولُ الله dese anuñ s̱evābı dil (3) ile taḳrīr olunmaz. Hemān ḳıyāmetde görür ve bu nūr (4) zīrā bu sāʿatde ʿıyādetde bulınanlara Ḥaḳ Teʿālā- (5) nuñ nūr-ı raḥmeti yaġar. Ḥażret-i Peyġamber aña gelür, her kişinüñ (6) ḥāline naẓar ider. ʿİbādetde bulınanlara şefāʿat ider (7) ve başına tāç urur. Anuñ ḥürmetine biñ īmānıla gitmiş (8) kişiden ḳabir ʿaz̲ābın ḳaldıralar. Ol muʾmin ḥürmetine (9) ve bu mübārek sāʿatde olan ʿibādetüñ s̱evābın Allāhu (10) Teʿālā ve resūlinden ġayrı kimse bilmez. İllā güneşden z̲erre, (11) deñizden ḳaṭre bildirmişdür ve bu sāʿatde öküzi **[49a]** (1) götüren balıġa nafaḳa verilür ve daḫı bundan añla. (2) Bu yedi ḳat yerler ol öküz ḳatında bir mercimek ḳadardur. (3) Öküz de balıḳ ḳatında bir ṣaḫrāda bir sinek ḳadardur. Balıḳ da (4) cehennem ḳatında bir fındıḳ ḳadardur. Cehennem de cennet yanında (5) bir ṣıçan ḳadardur ve bu cümlesi (?) hepisi ʿarş-ı (6) ʿaẓīm ḳatında ke-enne bir yüce büyük ṭaġda belki bütün (7) dünyāda bir sinek ḳanadı ḳadardur ve Ḥaḳ Teʿālānuñ ʿaẓameti (8) yanında bu cümlesi, cemīʿ māsivā z̲erre degil hīçdür. İllā (9) bu ʿaẓamet-i pāki hīç yere ṣıġmadı. İllā bu gökler sāʿati (10) içinde ʿibādet iden muʾminler ḳalbine ṣıġdı ve bu sāʿatde (11) öküzüñ, balıġuñ tesbīḥ-i s̱evābı ʿibādetde olanlaruñ olur **[49b]** (1) ve bu sāʿatde yerde biten niʿmetlere ve aġaçlara ve meyvelerine (2) rāiḥā verilür ve bu sāʿatde ʿibādetde olanlaruñ s̱evābı (3) göklere aġar. Andan raḥmet olur ve yerlere iner, yaġmur, (4) bereket olur ve bu gökler sāʿati içinde deryālar dünyāyı (5) ġarḳ itmege destūr umarlar. Derler ki: Yā Rabbi saña ʿāṣī (6)

[1] "Allah'tan başka hīçbir ilah yoktur, Muhammed, Allah'ın resulü yani elçisidir."

olanlaruñ küllīsini helāk idelim, bize buyur. Biz de ḫiz- (7) metde bulınalım, dirler. Lākin bu sāʿatde ʿibādetde (8) olan muʾminlerüñ dudaḳları depremesi ḥürmetine andan (9) bir nūr çıḳar. Ol nūr bir ʿaẓīm ferişte olur. Āteşden (10) ʿaṣā ile deryāları urur. Anuñ heybetinden sākin (11) olurlar ve bu sāʿatde ʿibādāt iden muʾminler nefesinden **[50a]** (1) çıḳar nūr, melāʾike olur ve bu sāʿatde idi ki bütün (2) dünyāyı ṣu aldı. **Pes** Nūḥ ʿaleyhi's-selām sāʾir ṭāʿatde (3) olan ḳavmi necāt buldılar. Bu sāʿatde ʿibādet itdükleri (4) ḥürmetine ve sāʾir küffār, bu sāʿatde ʿişyānda olanlar (5) hep ġarḳ, helāk oldılar ve daḫı bu sāʿatde biñ (6) bir kerre [1] لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله dimek münkereyne cevābın āsān (7) ider ve bu sāʿatde iki rekʿat namāz, ġayrı sāʿatde (8) yüz rekʿat namāzla berāberdür ve bu gökler sāʿatinde (9) Tañrı Teʿālānuñ ḫāṣ[2] ḳulları duʿā dilerler ve hem Allāhuñ (10) raḥmetüñ isterler. Bu sāʿatde ʿibādet idenler yetmiş (11) iki dürlü rençden, biñ bir belādan, yoḫsulluḳdan **[50b]** (1) ve gicenüñ ḳażāsından, gündüzüñ belāsından emīn (2) olur ve bu sāʿatde ʿömür defterlerin düzerler. (3) Uyanıḳların ʿömrin uzun iderler, uyuyanlaruñ (4) ʿömrin ḳıṣa iderler ve bu sāʿatde Tañrı Tebāreke (5) ḳullarınuñ nāzın, niyāzın ḳabūl ider ve bu sāʿatde (6) melekler inüp Kaʿbe-i muʿaẓẓamayı ṭavāf iderler. Altı sāʿ- (7) ate varınca namāz ḳılarlar. Ṣevābını bu sāʿatde uyanıḳ (8) bulunan ümmet-i Muḥammede bağışlarlar ve bu gökler sāʿatinde (9) bir kişi namāz içün eline ibrīḳ alduġı sāʿat (10) cümle günāhı andan güz günleri ḳıraġı yaḳmış yapraḳlar (11) ve ḳazallar gibi döküle. **Pes** bu sāʿatde bunuñ gibi **[51a]** (1) günāhları, belki her sāʿatde iḥtizār[3] üzere olmaḳ gerek. (2) Tā ki dünyāda, āḫiretde ġażabu Allāhdan emīn ola. **Pes** (3) bu gökler sāʿati geçdikde ġaflet yaʿnī dördünci (4) sāʿat de gelür. **Pes** şimden kervānda olan ʿacāyib- (5)leri bildirelim. Maʿlūm ola. **Pes** bu sāʿatde uyḳu (6) ġālip olur. Uyḳu şunuñ gibi düşmāndur ki: Uçmaḳdan (7) eli ḳor, ṭamuya sebeb olur. Zinhār be zinhār uyḳu (8) sizi maġbūn itmesün. Siz uyḳuyu maġbūn idiñ. (9) Yaʿnī uyḳuyı öldürüñ. Ṣaḳınuñ, şeyṭān sizi aldayıp (10) soñra gülmesün ve daḫı dükeli ḳabirde olan mevtā (11) be-her gice çaġrışurlar ki ey dünyāda ṣaġ olan **[51b]** (1) ādem oġlanları bizi dünyāda uyḳu aldadı. Biz bilmedik, (2) anı eyü şey ṣandıḳ. Dāʾim tenümüzi rāḥata bıraġup (3) şimdi cānumuzı ḳabirde cezāda bulduḳ. Uyḳu ḳabrimizüñ (4) nūrın almış, bizi ḳarañulıḳda ḳomış. Eger ṣaġ iken (5) ḳabir ḥālin bileydik, gicenüñ on bölüginden bir bölügin (6) uyumazdıḳ. Ey dünyāda ṣaġ olanlar yemek, içmek, uyḳu (7) uyumaḳ bi-hūdedir. Ḳaṭʿā āḫirete nefʿi yoḳdur. Ḳabre (8) fāʾide yoḳdur. Ḳabre fāʾide Allāhu Teʿālānuñ ẕikr-i cemīlidür. (9) Biz bilmedik, bunda nūrsuz ḳaldıḳ. Görürüz kiminüñ (10) ḳabri nūr, kimine zindāndur. Biz bunda eyü olanlara (11) baḳup āh iderüz. İmdi

[1] "Allah'tan başka ilah yoktur."

[2] Kelime خاص şeklinde yazılmalıdır. Metinde geçtiği her yerde حاص şeklinde yanlış yazılmıştır.

[3] Kelime احتضار şeklinde yazılmalıdır.

ḳardaşlar, hele biz dünyādan **[52a]** (1) gitdik. Ammā siz şimdilik ṣaġsız. Hemān ġıybetden, (2) bühtāndan, nifāḳdan, kibirden, ḥasedden, kīnden, ḥarāma (3) baḳmadan, ḥarāma yapışmaḳdan, ḥarāmı yemeden, çeng-i çeġāneye (4) diñlemekten, bir fakīr Allāh rıżāsı-çün dese yüz (5) çevirmekden key ṣaḳınuñ. Zinādan, şarāp içmekden ve dilber (6) oġlanlarla kelb gibi oynamaḳdan pek ṣaḳınuñ. Anda (7) Allāh keremidür deyüp ʿaẕābdan emīn gösterüp bunda (8) ʿaẕāba giriftār olursız hā. Zebānīler çapa hāẓır[1]dur. (9) İllā meger bize bir ḳardaş fātiḥā oḳuya da ṣevābın bize vire. (10) Bir miḳdār ʿaẕābdan taḫfīf[2] olayız. Āh vāh gene āh (11) gine āh ki nolaydı, bir sāʿat amān bulaydıḳ. Dünyāya **[52b]** (1) çıḳaydıḳ, dāʾim başımız secdeden ḳaldırmazdıḳ. Āh ne (2) gözel nesne imiş, dünyāda kimseye kīn, ʿadāvet itmemek (3) ve ṣuçlar ʿafv itmek. Şimdi bunda bize Allāhu Teʿālā (4) buyurur ki: Siz dünyāda benim maḫlūḳa[3]ya kīn, ʿadāvet itdiñiz. (5) Ben de şimdi size ʿadāvet iderem ve dünyāda ṣuçlular (6) ṣuçun bağışlamazdıñız, şimdi sizüñ ṣuçuñuzı (7) bağışlamazam, dir. Āh ne gözel nesne imiş maḳṣūd bitürmek, (8) fuḳarāya iḥsān itmek ve ödünç isteyenlere virmek. (9) Āh ne gözel imiş aç ṭoyurmaḳ, ḥasta[4] ḥālin ṣormaḳ (10) ve ata ana ḥaḳḳın gözetmek ve kimsenüñ ʿırżıñ yıḳmamaḳ (11) ve ḥaḳḳuñ yememek ve ṭuzın etmegüñ yedügi kimsenüñ **[53a]** (1) ḥaḳḳıñ gözetmek ve kimsenüñ ʿaybın yüzine urmamaḳ. (2) Āh gine āh, söyleyecek çoḳ. Ḳanġı birin eydelim? (3) Hele bārī siz dünyāda ġāfil olmañ. Gice gündüz tevbe (4) idüp, ḥaḳ ṣāḥibleriyle ḥelāllaşup ḳażāsı lāzım (5) olanlaruñ ḳażā idüñ. Dāʾim Rıżāyuʾllāhda oluñ. Dāʾim (6)ʿulemā meclisinde ḥāżır oluñ. Allāhdan ḳorḳuñ, peyġamberden (7) utanuñ. Vaʾllāhi gözinüzi açuñ yoḫsa bizden beter olursıñız. (8) Biz cān alıcıdan amān diledik, virmedi. Soñ pişmānlıḳ (9) fāʾide itmez, deyü ḳıyāmet günine dek böyle deseler gerek. (10) Bunı cān ḳulaġı işidüp lākin ten ḳulaġıda işide (11) idi. Yürekler pāre pāre, cigerler şāḳ şāḳ olurdı. **[53b]** (1) **Pes** ne yemek ne içmek ne uyḳu uyumaḳ ne ʿavrat ne evlād (2) ne bāġ ne baḳça ne aḳça ne boḳça ṣadedinde olup belki (3) lā-yaʿḳıl daġlara düşüp divāne olurlardı. Bu kitāb (4) müʾellifi Hibetuʾllāh raḥmetuʾllāhı ʿaleyhi eydür: Çoḳ ḥadīṯ (5) kitāblarında gördüm ki Peyġamberimüz ʿaleyhiʾs-selām buyurur (6) ki bir kim kelāmuʾllāh vaḳıf itse, cāmiʿlerde (7) oḳunsa bütün dünyā mālın ṣadaḳa itmekden efḍal-(8) dür ve oḳunmassa bile bir kimse açup ol kelāmuʾllāhuñ (9) ḫūb[5] cemāline baḳsa aña yüz biñ ḥasenāt (10) verilür. Her ḥasene onar ṣevāb ola ve ḳıyāmetde (11) ol kelāmuʾllāh gendi vaḳıf idene şefāʿat ide **[54a]** (1) ve cennetde yüksek dereceler ṣāḥibi itse gerek ve daḫı ḥażret-i (2) Cebrāʾīl ʿaleyhiʾs-selām ṣormış ki: Yā Rabbi dünyāda pek nedür (3) ve pekden pek nedir daḫı

[1] Kelime حاضر şeklinde yazılmalıdır.
[2] Kelime تخفيف şeklinde yazılmalıdır.
[3] Kelime مخلوقا şeklinde yazılmalıdır.
[4] Kelime خسته şeklinde yazılmalıdır. Metinde kelime geçtiği her yerde yanlış yazılmıştır.
[5] Kelime خوب şeklinde yazılmalıdır.

andan pek nedür? Ḥaḳ Teʿālā buyurmış ki: (4) Ey ḳulum Cebrāʾīl ḳatı ṭaşdur, andan ḳatı demürdür, ṭaşı (5) pāreler. Andan ḳatı āteşdür ki demüri eridür. Andan ḳatı (6) şudur ki āteşi söndürür. Andan ḳatı rūzgār, andan ḳatı insān, (7) andan ḳatı cümleden ḳatı insānuñ ḳalbidür ve bu cümleden ḳatı (8) Allāhu Teʿālānuñ heybetidür. Bu cümle anuñ heybetin deñizden ḳaṭre (9) ve güneşden ẕerresin görseler mūm gibi eriyüp şu olupdı. (10) Yā Cebrāʾīl ṭaş benim bir kerre heybetim işitdi, iki yarılup (11) gözi yaşı revān oldı. Deryālar andan oldı. Yā Cebrāʾīl **[54b]** (1) ādem oġlanları bu ḳadar heybetim işidirler, gine göñülleri ḳaṭʿā (2) yımuşmaz. Bu ʿaceb münkerdür [1] ثم قست قلوبكم مِن بَعدِ ذلك فهى (3) كالحجارة اواشد قسوة [1] Ḳurʿān gibi raḥmet ve heybet ḳanda var? (4) Ādem oġlanlarına indirdim, ḳorḳmadılar ve ʿamel itmediler. Eger ol (5) Ḳurʿān-ı Kerīmi dağlara endüreydik, ḳorḳudan pāre pāre, (6) ẕerre ẕerre çāk olupdı.

Pes bu ġaflet insānda (8) olmasa dünyā ḥarāb[3] olup vīrān olurdı. Dünyānuñ böyle (9) ʿimāreti ġafletledür. İmdi biz gene sözimüze gelelim: Bu uyḳu (10) sāʿatinde her kişinüñ yanına ikişer şeyṭān gelür. Ṣaġında (11) ve ṣolından gözlerine cehennem ḳumın ṣaçarlar. Ṭamarların **[55a]** (1) keserler. Dört ṭarafına yılan gibi ṣarılup ḳulaḳlarına iġvā (2) iderler. Yat, uyu, rāḥat eyle, Ḥaḳ Teʿālā giceyi rāḥat içün (3) yaratdı, dirler. Ammā pāk āb-dest ile ḳıbleye ḳarşu secde (4) üzerinde oturanlara iremez. Ancaḳ ġaflet bıraġup ṭapundurur. (5) **Pes** ol vaḳıt Allāhu ẕuʾl-celāl ḳasem idüp buyurur ki: Yā laʿīn (6) ʿizzetim ḥaḳḳı-çün ol ḳulum-ki ḳıyāmıñda yā rukūʿında yāḥūd (7) ḳıbleye ḳarşu seccādesi üzerinde oturup benim ẕikrim iderken (8) sen aña gelüp bıraġursañ da ṭapundurursıñ. Anlara ol (9) uyḳuyı ʿibādet bezerem. Belki namāzından artıḳ ṣevāb virürem, (10) deyü vaʿde eyledi. El-ḥamdü liʾllāhi ṣümme ve ṣümme el-ḥamdü liʾllāhi ve daḫı baʿżı (11) kimesnelerin de dört yanına şeyṭānlar üşüp bī-çāre- **[55b]** (1) nüñ başına yular ṭaḳalar. Ne ṭurabilür ne oṭurabilür. (2) Ne ʿibādetde ne ṭāʿatde hemān yıḳılur, yatur. Bunlar ḥayvāndan (3) daḫı ezeldür. [4] اولئك كالْانْعام بلهم اضل Bunlarıñ dört (4) yanına şeyṭānlar sed ider. Tā gün ṭoġunça ḳalur. [5] وجعلنا (5) [5] من بين ايديهم سدّاً ومن خلفهم سداً ve daḫı Ḳurʿān (6) bize ḫaber virdi ki ḥarām var, ḥelāl var, cennet yolı (7) var, cennete sebeb var, cehennem yolı var, cehenneme sebeb var. (8) **Pes** ḥelāli, ḥarāmı bilüp gendiñüzi ġaflete virmeyesiz. (9) Gice ṭāʿat idenler cennete girür. Gündüz ṭāʿat iden (10) Allāhuñ ġażabından cehennemden ḳurtulur. Şeyṭān düşmāndur. (11) Tā Ādem

[1] "Sonra bunun ardından kalpleriniz yine katılaştı; taş gibi, hatta daha katı oldu." (Kur'an 2/74)

[2] "Eğer biz, bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan başını eğerek parça parça olmuş görürdün." (Kur'an 59/21)

[3] Kelime خراب şeklinde yazılmalıdır.

[4] "İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar." (Kur'an 7/179)

[5] "Biz, onların önlerine bir set, arkalarına bir set çektik." (Kur'an 36/9)

peyġamberimden bize vaʿde ʿadūdur. Andan Allāha **[56a]** (1) ṣıġındıḳ. Şeyṭān buyruġuñ ḳo. Şeyṭān emir ider ki (2) zinā itmege, dilber oġlanlarla cimāʿ itmege ve ādem öldürmege. (3) Anları itme. Allāhu Teʿālā buyruġuñ ṭut: Beş vaḳıt ḳıl, (4) Ramażānı dut, zekāt vir, ḥacca git, kelime-i şahādeti dāʾim (5) diliñden ayırma. Bu beş şey Müslimānlıġın şarṭlarıdur. (6) Allāhuñ birligine ve melāʾikesine ve kitāblarına ve (7) peyġamberlerine ve ḳıyāmet gününe ḫayır ve şer Allāhuñ taḳdīriyle (8) ve dilemesiyle oldıġına īmān getür. Bu altı nesneye inan- (9) maḳ īmānuñ şarṭıdur. Īmānuñ iki de rükni vardur: dil ile (10) iḳrār, ḳalbile taṣdīḳ itmekdür. İki de ḥükmi vardur: biri (11) dünyāda ḫarāc[1]dan ḳurtarmaḳ ve şartındandur ki aḥvāl-i āḫireti **[56b]** (1) taṣdīḳ itmesi ġāʾibāne ola. [2] يؤمنون بالْغيب naẓm-ı (2) kerīmi delāleti üzre meṣelā bir kāfir ḥālet-i nezʿide āḫiretde- (3) ki maḳāmını cehennemde görüp īmāna gelse maḳbūl degildür (4) ve daḫı baḳlacıları ve noḥūd[3] çekenleri ve fālcıları gerçek- (5) lememek īmānuñ şarṭındandur. Niteke efendimiz buyurur ki (6) [4] مَنْ آتى عَرّافاً وَلَمْ يُصَدِّقْهُ لَم يُقْبَلْ لَهُ الْعهَلْ آمرْ بَعيَن يَوْماً وَصَدَّقِهُ فَقَدْ كَفَرَ (7) Yaʿnī buyurur ki: Bir kimse (8) bir fālcıya gelse ammā aña inanmasa ḳırḳ gün geçesiyle (9) alduġı āb-dest , ḳılduġı namāz, cümle ṣāliḥası maḳbūl (10) degil. Ammā eger inansa taḥḳīḳ kāfir olur, dedi. Neʿuẕū (11) biʾllāh ve daḫı bu uyḳu sāʿati giricek gökler ḳapusı **[57a]** (1) açılur. Cennet ḥūrīleri donanur. Melāʾikeye de naẓar ider, (2) dirler ki: Yā Rabbenā ʿizzetüñ ḥaḳḳı-çün bu sāʿatde uyanıḳ olanları (3) sen esirge. Cehennemiñden ṣaḳla. Duʿāların ḳabūl eyle. Cümle (4) istediklerin vir. Ḳorḳtuḳlarından emīn eyle, dirler. **Pes** ol (5) sāʿat ḫiṭāp gelür ki: Yā melāʾiketi siz de şāhid oluñ (6) ki bu sāʿatde uyanıḳ olan muʾminleri cümle yarlıġadım, (7) duʿāların ḳabūl itdüm, dir ve bu sāʿatde ne deñlü melāʾike (8) var ise baʿżısı yeryüzine inüp namāza duranları (9) selāmlayup anların selāmların Kirāmen Kātibīn melekleri (10) bir bölügi ḫayrunı yazar, bir bölügi şerrini yazar. [5] وانّ عليكم (11) [5] لحفظين كراماً كاتبين يعلمون مَا تفعلون Her kişi bāliġ **[57b]** (1) olunca itdügi ḫayrı şerri ve her ne söylerse anı yazarlar. (2) İmdi pek ṣaḳınuñ diliñüzi ve ʿamelüñüzi ki anı ḥıfıẓ ider (3) vardur. Anlara mecāl yoḳdur ve daḫı bu sāʿatde cennetden (4) bir bölük raḥmet melekleri yere inüp gelürler. Ḥafaẓa (5) meleklerine selām virüp ol sāʿatde ʿibādetde bu- (6) lınanlaruñ ʿibādet-i ṣevābını yazarlar ve ḫafaẓa meleklerine (7) derler ki: Bu sāʿatde müʾvekkel olduġıñız kimesneyi Ḥaḳ (8) Teʿālā yarlıġadı. Ne saʿādet size ki böyle ḳula ḫizmetkār (9) olmışsıñız. Allāhu Teʿālā andan size rāżı oldı, (10) deyeler. Eger ol kimse uyanıḳ olup ʿibādetde degil (11) ise belki iş ile meşġūl ise cennet melekleri **[58a]** (1) Kirāmen

[1] Kelime خراج şeklinde yazılmalıdır.
[2] "Onlar gaybe inanırlar." (Kur'an 2/3)
[3] Kelime نخود şeklinde yazılmalıdır.
[4] "Kim bir falcıya rastlar ve onu tasdik etmezse, kırk gün boyunca ameli kabul edilmez; eğer onu tasdik ederse küfre girer."
[5] "Halbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır. Onlar yapmakta olduklarınızı bilirler." (Kur'an 82/10-11-12)

Kātibīnlere dirler ki: Nice siz bu kişiyle ʿibādetdesiz? (2) Anlar derler ki: İş ile muḳayyeddür. Kātibīn derler ki: Biz de (3) umaruz, işi bıraġup ḳalḳa, ʿibādete ṭura. Diliyle bārī (4) ẕikruʾllāh eyleye, dirler. Ol cennet melekleri dirler ki: Bu sāʿatde (5) uyanıḳları Rabb-i Teʿālā yarlıḳadı. Biz defterlerin aldıḳ, cennete (6) götürüyoruz. Bu kişi de ʿibādetde degil ise bārī ġafletde (7) degil, deyüp anı da deftere ḳatarlar ve ādemi ol sāʿatde (8) uyur bulsalar Kātibīnlere dirler ki: Bu müʾvekkel olduġuñuz (9) kişi yatsuyı ḳıldı da mı yattı yoḫsa ḳılmadı mı? Eger ḳıldıysa (10) neʿam ḳıldı ve yatdı, dirler. **Pes** cennet melekleri derler ki: Bu sāʿatde (11) uyanıḳları Rabb-i Teʿālā yarlıġadı. Āh bu ādem bu sāʿatde uyanıḳ **[58b]** (1) bulunmadı. Niçe idelüm? Hele bārī namāzı ḳıldıġı-çün (2) getürüñ, defterine nūr yazalum. Ölicek bārī ḳabirde (3) diñlensün, ʿaẕāb görmesün. Zīrā anuñ defterin alup (4) cennete götürmege meʾmūr degiliz. Kātibīnler maḥzūn olup (5) hey bī-devlet ḳalḳ ʿibādete ṭur, deyeler. **Pes** cennet melekleri (6) anuñ defterine nūr yazup boynuna aṣarlar ve daḫı bu uyḳu (7) sāʿatinde ḳaç rekʿat namāz ḳılarsa her bir rekʿate biñ (8) ḥac, biñ ḳurbān ṣevābı verile. Yüz kāfir īmāna getürmiş (9)ḳadar ṣevāb bula. Biñ melek aña istiġfār ide. Dünyāda, (10) āḫiretde manṣūr, muẓaffer ola. Aña iki maḥalde görinür, soñ (11) nefesde biri gelür der ki: Ḳorḳma. Saña müjde, maġfūrsuñ. **[59a]** (1) Biz saña ḳabirde ḳıyāmete dek yoldaşız, dir. Anuñla muṣāḥabet (2) iderik. Teslīm-i rūḥ ider ve ḳabre girdikde yanında ṭuralar. (3) Münkereyn suʾālına anlar telḳīn iderler ve ṣırāṭ köprisinde (4) geçerken ḳanadların ayaġuñ altına yayarlar. Cümle (5) anuñ ḳanadıyla geçerler ve bu sāʿatde ẕikruʾllāh idene (6) dünyāda māl devleti, āḫiretde īmān devleti verilür, cennetde (7) evliyāʾullāh devleti verilür. Zehī saʿādet ol kişiye ki (8) uyḳu sāʿatinde uyanıḳ olup ʿibādetde bulına. Ne saʿādet (9) ve bu sāʿatde yerler ḳarnında olan bu cenklere ve aġaçlarda (10) olan ḳurtlara nafaḳa verilür bu sāʿatde cümle muḳarreb (11) melekler duʿā dileyüp ümmet-i Muḥammediñ ʿāciz ẕelīl ʿāṣīleri **[59b]** (1) Tañrı Teʿālādan ricā iderler ve cümle yaradılmış melekler āmīn (2) dirler ve bu sāʿatde cümle peyġamberler ümmetlerine maġfiret (3) ṭaleb ider ve bu sāʿatde ölen muʾminlerüñ cānını der-ḥāl (4) cennete götürürler ve daḫı bir evde musāfir bulunsa ol (5) ev issi uyur bulunsa bu ṣevāblara gine ol musāfir sebebiyle (6) vāṣıl olur. Bu sāʿatde sāḫir melʿūnların siḫri (7) artar. Bu sāʿatde meyvelere ẕellet leẕẕet ḥāṣıl olur (8) ve ḳamışlara şeker verilür ve bu sāʿatde gökler ḳapusı açılur (9) ve ḳabirlere raḥmet ṣaçılur ve meyyītlere oḳunan Ḳurʿān (10) ve pişen ṭaʿām cānlarına bu sāʿatde vāṣıl olur (11) ve bu sāʿatde īmān der ki: İlāhī yā Rabbi beni muʾminlerden **[60a]** (1) ebedī ayırma. İşbu sāʿatlerden uyḳu sāʿati daḫı geçdi. (2) Ġaflet sāʿati geldi. **Pes** bu ġaflet sāʿati temcīd (3) sāʿatidür. İşbu sāʿatde faḫr[1]-i ʿālem-i sallaʾllāhu (4) ʿaleyhi ve'ssellemüñ ravża-i pākinden bir nūr çıḳar. (5) Ravża-i muṭahharayı yedi kerre dolaşur. Andan Kaʿbeye (6)

[1] Kelime فخر şeklinde yazılmalıdır.

varır, Beytuʾllāhı yedi kerre ṭavāf ider. Andan bütün (7) cihānı ḳaplar. Uyanıḳ olan muʾminlerüñ için duʿā (8) ve şefāʿat ider. Ḥażret-i Peyġamberiñ mübārik selāmın (9) anlara yetişdürür. **Pes** bu sāʿatde cümle ḥavāyic ḳażā (10) olunur ve Resūl Ḥażreti bu sāʿatde secdeye varır, (11) ümmetiñ diler ve bu ġaflet sāʿati içinde uyanıḳ **[60b]** (1) bulınan muʾminler cennet-i ʿadne girer. Bu sāʿatde gökden (2) ol-ḳadar melek nāzil olur ki ʿadedini ancaḳ Allāhu Teʿālā (3) bilür ve bu sāʿatde Kirāmen Kātibīn ʿibādetde olanlaruñ (4) şer ʿamellerin ḫayra yazarlar ve bir s̱evāba yedi biñ s̱evāb (5) yazarlar. **Pes** bu ġaflet sāʿati içinde sāʿat-i ṭāʿat (6) idenlere Cenāb-ı Bārī Teʿālā evliyā mertebesin virse (7) gerek. Bu sāʿatde uyuyanlar işbu murāddan maḥrūm, (8) maġbūn ḳalurlar. Meger evinde musāfir buluna, anuñ (9) uyuduġı ʿibādetdür ve daḫı Ḥaḳ Teʿālā her ḳuluna üç yüz (10) altmış melek ḫizmetkār virmişdür. Yüz melek başına (11) ḫizmet ider ve yüz melek boġazından gögsine dek **[61a]** (1) ḫizmet ider ve yüz melek gögsinden dizlerine dek ḫizmet (2) ider. Altmış melek ayaḳlarına dek ḫizmet ider. Ey Allāhuñ (3) ḫāṣ[1] ḳulları ve peyġamberüñ ṣāliḥ ümmetleri, bu kelāmuʾllāh vaḳıf (4) itmenüñ, böyle kitāb vaḳıf itmenüñ faż̄ileti be-ġāyet (5) çoḳdur. Sizlere işitdürdüm. Bir bir beyān itdim. İmdi (6) bu mübārek sāʿatnāmeyi oḳuyup diñleyüp sāʿatlerin (7) mübārekligin bilüp bu ṭāʿatlerden bu s̱evāblar niçe maḥrūm (8) ḳalırsız? Bunca ölüm ḫālini añdım. Ḳorḳup iḥsānlarına (9) müşt̄āḳ olmayasız mı? Bu mübārek sāʿatnāmeyi Ḳurʿān-ı (10) Kerīmi āyātıyla eḥādīs̱-i nebevīyye ile iṡbāt itdim. Bunı (11) oḳuyup maġfiret bulalar. **Pes** bu kitāb yolınca varalar **[61b]** (1) ve bu sāʿatler içinde olan ḥikmetlere ḳulaḳ tutasız ve bu (2) sāʿatnāmenüñ üç dānesin yazdırup vaḳıf idenüñ (3) s̱evābların işidüp ʿāşıḳ olup bu ecirler maḥrūm olmayasız. (4) Hā ammā Allāhuñ emrin tutup nehyinden ḳaçmayup bu kitābla (5) ʿamel itmeyüp gine Allāh germidür deyüp anlar ḳıyāmetde (6) iki gözsüz ḳoparlar. Cezāsını görürler faḳad[2] [3] حرمالله (7) [4] علیه الْجنة وَمَاویه النار daḫı bu aṣılları Ḥaḳ Teʿālā (8) ḳahır ider. **Pes** ḳorḳuñ şol ʿaẓametlü pādişāhdan (9) ki ḳıyāmet güninde sizi ḥisāba çeker ve size anda (10) ḫiṭāp ider ki: Sizi dünyā sarāyına gönderdim, baña (11) ḳulluḳ itmege. **Pes** geliñ. İmdi baña ḥisābıñız viriñ. **[62a]** (1) Ne getürdiñüz? Göreyim. **Pes** ol vaḳıtda ṭāʿat bulunmaya. (2) Ne mertebe (?) olup şaşalar ki ḳıyāsa (3) gelmeye ve māldan suʾāl olına. Allāh rıżāsına virdi, (4) gögüz meydāna gelsün deye ḳızıl aḳça bayāt etmek ve geceden (5) ḳalma çorba. Ammā masḫaraya ve çalġuya ve zināya ve dilber (6) pūşt oġlana virdigiñiz gele nefīs aḳçalar ve nefīs (7) ṭāʿamlar. **Pes** Ḥaḳ Teʿālānuñ ġażap deryāsı coşa gelür. (8) ʿAdliyle zebānīlere emir ide. Fiʾl-ḥāl cehenneme götürüp (9) deyeler ki: Dünyāda görmedi

[1] Kelime خاص şeklinde yazılmalıdır.
[2] Kelime فقط şeklinde yazılmalıdır.
[3] "Allah ona cenneti muhakkak haram kılmıştır. Onun barınağı da āteştir." (Kur'an 5/72)

mi, ay, güneş, yıldızlar Allāhu (10) Teʿālāya nice ḳulluḳ iderler? Hīçbir ān fevt itmezler. [1] والشّمس (11) [3] والقمر والنجوم مسخّرات بامره Yine zebānīler ḥayḳıralar **[62b]** (1) hīç havāda uçan ḳuşlar görmediñiz mi? Deryālarda olan (2) balıḳları görmedüñüz mi? Nice gece gündüz ʿibādetde ve (3) tesbīḥdedür. الم يرو الى الطير مسخّرات بامره مَا يمسكهن (4) الاالله [2]daḫı buyurur:

قدْ علم صلاته وتسبيحه [6] (5) تسبح له منْ السّموت وٱلارْض [3] كل[4] gene zebānīler eydeler ki: (6) Ey bī-saʿādet anı görmedük mi? Dünyāda ne-ḳadar ʿābid ve (7) ṣāliḥ var ise cümle ḫalḳ mābeyninde daḫı muḥabbetlü idi (8) ve ehl-i fısıḳ meẕmūm idi. ʿİbret almaduñız mıdı (9) yā böyle olacaġına inanmaz muyduñuz, deyü zebānīler ḥayḳıra ki: (10) Ey yaramaz hīç bir ʿālim yanına varmadıñ mı? Bunları saña (11) bildirmedi mi? Ben bunda neye geldim, ne iş ḳılayım, deyü **[63a]** (1) suʾāl itmedük mi? Çünki dünyāda ögrenmediñ. Şimdi biz saña (2) ögredelüm, deyüp āteşden çomaḳlarla ol-ḳadar dögeler ki (3) yaṣṣı yaṣṣı olup ḥurur. Ol tekrār gine bütün ola. (4) Gine zebānīler deyeler ki: Siz demediñiz kim dünyāda ölüm (5) ḥaḳdır. Ecel bir gün gelir, amān virmez. ʿÖmürden bir (6) nefes artıḳ eksik aldırmaz. Belki göñlüñüzi ẕevḳ ü (7) ṣafā ile geçürdiñüz. Ḳaṭʿā ziyāna ṣabır itmezdiñiz. Āḫiret (8) ziyānın añmazdıñız. Ḳurʾān gibi ögüt ḳanda var? Muḥammed Ḥażreti (9) size Allāhuñ emrin, nehyin bildirmedi mi? Niçün ṭutmadıñız, (10) deyeler. Ḥaḳ Teʿālā size el, ayaḳ, dil, dudaḳ, göz, ḳulaḳ virdi. (11) Māl, evlād, ḫizmetkār virdi. Cümlesin sizüñ fermānıñıza **[63b]** (1) ḳodı. Şükrin yerine niçün getürmediñiz? Bu kez bunlar (2) yedi biñ yıl ser-gerdān olup cevāb virmeyeler. Bu kerre (3) Ḥaḳ Teʿālā cümle aʿżālarına ḫiṭāp ide ki: Siz ṭanıḳlıḳ (4) virüñ. **Pes** cümle aʿżā dile gelüp deyeler ki: Yā Rabbi bu kişi (5) bu cümle günāhı itdi. Bizimle bile bizi (?) ṣarf itmedi. (6) Belki hep maʿṣiyete ḳullandı, deye. Andan Ḥaḳ Teʿālā emir ide. (7) Bunlaruñ ortasına bir ḳızġın sāc getüreler. Ol sāc (8) üzerinde bunları ḥayḳırup tā bāliġ oldıġı günden ḳabre (9) gelinceye dek itdikleri işlerüñ ve mālların ḥesābın vire. Andan (10) bitisin eline vire. Tiz oḳuñ, deyeler. Bunlar pek pek oḳurken (11) bir utanacaḳ günāh geldikde yapçacıḳ oḳuyalar. Bu kez zebānīler **[64a]** (1) ḥayḳırup, āteşden ʿamūdlarla urup, pek oḳuñ. Bu kez bunlar (2) dünyāda ne-ḳadar yaramaz (?) günāhı varsa maḥşer ḫalḳı (3) cümle enbiyā, evliyā yanında rüsvāy ola. Daḫı bitisinde göre (4) ki namāz ḳılmamış, zekāt virmemiş. Zebānīler üzerine ḥayḳırup (5) deyeler ki: Ḳurʾān ḫaber virmedi mi? Namāzı ḳılıñ, zekāt viriñ (6) Anlarsız dīn tamām olmaz. [5] اقيموالصّلوة واتولزّكوة daḫı (7) bitisinde göre kim zinā eylemiş ya ādem öldürmiş ya ġıybet (8) söylemiş ya iftirā eylemiş ya yetīm mālı

[1] "Ve güneşi ve ayı ve yıldızları boyun eğmiş şekilde buyruğuna…" (Kur'an 7/54)
[2] "Gökyüzünde Allah'ın emrine boyun eğerek uçan kuşları görmüyorlar mı? Onları başka tutan yoktur." (Kur'an 16/79)
[3] "Onu yedi gök ile yer tesbih ederler." (Kur'an 17/44)
[4] "Her biri duasını ve tesbihini kesin olarak bilmektedir." (Kur'an 24/41)
[5] "Namazı dosdoğru kılın, zekatı verin." (Kur'an 2/110)

yemiş. Zebānīler eyde ki: (9) İşitmedüñ mi? Dünyāda Ḳurʾān ḫaber virmedi mi? Bunlar āḫiretde (10) kişi helāk ider. Evvelā zinādan nehiy itmedi mi ولآ تقْربوا (11) الزنا [1]ve ḳan itmekden nehiy itmedi mi? [2] ولا تقتلواالنفس **[64b]** (1) [3] حَرَّمَ اللّٰهُ الا بالحق الّتی Yetīm mālı yemeden nehiy itmedi mi [3] (2) ولا تقربو مال اليتيم [4] ve ġıybetden nehiy itmedi mi [4] (3) ولا يغتب بعضكم بعضا [5] ve birbiriñize laḳap ḳomadan nehiy (4) itmedi mi [5] وَلآ تنابزو با لالقاب ve ʿahdiñize vefā itmedi mi (5) [6] واوفو با لعهدْ ve ribādan nehiy itmedi mi [7] وحرم ا لربو (6) [8] وا احل الله ا لبيع ve birbiriñizi masḫaralıġa almadan nehiy itmedi mi? (7) [8] لايسْخرْ قومْ من قوم Bunları Ḳurʾān-ı Kerīm saʿādetiyle ḫaber[9] (8) virdi. Niçün Ḳurʾān-ı Kerīm vaʿẓıyla mütteʿıẓ ve furḳan-ı ḥakīm, (9) naṣīḥatıyla mütenaṣṣıḥ olmadıñız? Daḫı bitisinde göre ki kīn (10) tutıcı imiş. Zebānīler ḫayḳırup deyeler: Ḳurʾān sözin ḳabūl itmediñiz. **[65a]** (1) Andan ẕuʾl-ʿaẓametihi veʾl-kibriyā celle celālehu emir ide: Bunları āteşden (2) zencīrler ile ellerin ardına baġlayalar daḫı boynuna āteşden (3) zencīr daḳalar. Cehenneme götürüp anda neçe biñ dürlü ʿaẕāblar (4) ideler [10] ذُوقُوا عذاب النار التى كنتم بها تستعجلون

Pes ey (5) ʿazīz ḳarındaşlar ve ey başı saʿādetlü ḫātūnlar bu kitāb (6) müʾellifi Hibetuʾllāh raḥmetuʾllāhı ʿaleyhi baña ilhām-ı ḥaḳ oldı-ki (7) her kim ve her ḳanġı er ve her ḳanġı ʿavrat ġayret idüp (8) her ne vech ile olursa himmet ve semʿi idüp işbu sāʿat- (9) nāmeden üç dānesin dirüp Rıżāyuʾllāh vaḳıf eylese (10) ve bir kelāmuʾllāh daḫı vaḳıf eylese işbu güne dek suʾāl- (11) lerden ʿaẕāblardan emīn ola. Belki hemān ḳabirden ʿizzetiyle **[65b]** (1) ḳalḳup ṭoġrı ʿarş-ı aʿlāya varup anda Muḥammedüʾl-Muṣṭafā (2) ile bile cennet-i ʿadne gire. Andan daḫı on sekiz biñ ʿālem- (3) lerüñ Tañrısı olan Allāhuñ cemāl-i bā-kemālini göre. Allāh (4) müyesser eyleye, āmīn. Üçler, yediler, ḳırḳlar, büdelā, evliyā anuñ (5) dünyāda ve āḫiretde yoldaşı ola. Her kim bu benim kitābımdan (6) üç dānesin yazdırup vaḳıf itse Rabbimden niyāz iderem: (7) İlāhī yā Rabbi sen ʿaẓīmüʾş-şān ʿizzetüñ ʿaẓametüñ ḥaḳḳı-çün (8) biñ bir ismiñ ḫürmetine, esmāüʾl-ḥüsnā ḫürmetine, ism-i (9) aʿẓam ḫürmetine, celāl-i cemāl-i ceberūtuñ ḫürmetine, yedi ḳat (10) göklerde olan melāʾike-yi kirām ḫürmetine, kürsīde levḥ-i (11) maḥfūẓda ḳalmada sidretüʾl-müntehāda olan melāʾike-yi **[66a]** (1) muḳarrebīn ḫürmetine, āh Rabbim ʿarş-ı aʿlānı götüren (2) melāʾike-yi rūḥāniyyūna ve kerrūbiyyūn ḫürmetine, leyleʾ-yi ḳadr-i (3) şehr-i Ramażān

[1] "Zinaya asla yaklaşmayın." (Kur'an 17/32)
[2] "Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın." (Kur'an 17/33)
[3] "Ve asla yetimin malına yaklaşmayın." (Kur'an 17/34)
[4] "Ve biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin." (Kur'an 49/12)
[5] "Ve birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın." (Kur'an (49/11)
[6] " Ve ahdi yerine getirin." (Kur'an 17/34)
[7] "Oysa Allah alışverişi helal kılmıştır, ribayı haram kılmıştır." (Kur'an 2/275)
[8] "Bir topluluk başka bir toplulukla alay etmesin." (Kur'an 49/11)
[9] Kelime خبر şeklinde yazılmalıdır.
[10] "Yalanlamakta olduğunuz cehennem azabını tadın." (Kur'an 34/42)

ḥürmetine, sāʾir mübārek raḥmetin endügi (4) vaḳıtlar ḥürmetine ve cemīʿ peyġamber ve rusūl şühedāʾ ve ḥāṣ[1] (5) ḳulların ḥürmetine, saña ʿāṣıḳlaruñ gözi yaşı, ṣādıḳlaruñ (6) baġrı başı ḥürmetine, yetīmlerüñ göñli ṣınıḳlığı ḥürmetine, (7) āh āḫir zamān peyġamberleri bizim peyġamberimiz sulṭānımız sulṭān- (8) üʾl-enbiyāʾ ve resūl-i kibriyāʾ Muḥammedüʾl-Muṣṭafā ṣallaʾllāhu ʿaleyhi (9) ve-ssellem ḥürmetine ve ālihi ve ṣaḥbihi ecmaʿīn ḥürmetine, Ḥażret-i (10) Resūluñ dört yāriñi Ebū Bekīr, ʿÖmer, ʿOs̱mān, ʿAlī raḍıyaʾllāhu ʿanh (11) ḥürmetine, Ḥasan, Ḥüseyn ol körpe cānlarını senüñ yoluna **[66b]** (1) bezil[2] itdügi ḥürmetine yā Rabbi her kim senüñ rıżā-yı (2) hümāyūnuñ içün üç sāʿatnāme ve bir kelāmuʾllāh (3) yazdırup vaḳıf itse anı cümle müşkül işlerden (4) ṣaḳla. Dīnī dünyāsını maʿmūr eyle. Īmānın gine aña (5) yoldaş eyle. Mālına, kārına, kisbine ḫalīlüʾr-raḥmān (6) berekātını iḥsān eyle. İki cihānda yüzin aḳ eyle. (7) Ḳabirde vaḥşetden, maḥşerde dehşetden sen ḥıfıẓ (8) eyle. Ehlini, ʿayālını, evlādını meẕelletden ve faḳīrlıḳdan (9) ve ḥastalıḳ[3]dan ve nā-merde muḥtāc olmadan ṭāʿūndan (10) cümle mühlik emrāżdan, evcāʿdan, esḳāmdan ḥıfıẓ (11) eyle ve bu kitāba ḳaç aḳça ḥarç[4] iderse her aḳçasına **[67a]** (1) neçe yüz biñ dīnār ve cennet köşkleri naṣīp eyle. (2) Bu duʿāmızı gendi ḳatında ḥüsn-i ḳabūl eyle. Bu duʿāmıza (3) ṣıdḳıla, ʿaşḳıla cān-ı göñülden āmīn deyenüñ yüzi aḳ, (4) ʿāḳıbeti ḫayır ola. Āmīn, yā erḥamüʾr-rāḥimīn. Biz gine sözimüze (5) gelelüm ve daḫı ecel geldikde kişi gerek ṭaġda gerek bāġda (6) gerek evde nerede olursa olsun mālını, evlādını (7) bıraġur. Anda varur, ölür. Ölüm acısı şöyle acıdur ki: (8) Bir gün ʿĪsā ʿaleyhiʾs-selām yolda giderken bir ḳuru ādem başı (9) buldı. Dedi-ki: Yā Rabbi iẕin vir, bu baş baña söylesün. Allāh (10) iẕniyle baş dedi ki: Buyur yā ʿĪsā. ʿĪsā dedi ki: Ḥālin neçe- (11) dür? Baş dedi ki: Yā ʿĪsā ḫāyli[5] ʿaẕābdayım. Gine ʿĪsā **[67b]** (1) dedi ki: Sen kimsin? Ol baş dedi ki: Yā ʿĪsā, ben Nūḥ peyġamber (2) zamānında idüm. İki ṣuçum var, iki ṣuçdan ötüri (3) bunca yıldan berü ʿaẕābdayım: Biri bu ki bir gün namāz ḳıldım (4) meger bende bir ḳaṭre sidik bılaşığı var imiş. Biri de (5) bu ki derdmend ẓālimiñ şerrinden baña sığındı. Ben de ḳādir (6) iken meded itmedim. Ol ẓālimüñ ḫāṭır[6]ı içün anuñ-çün (7) öldügüm günden berü ʿaẕābdayım. Ḥālim yamandur, dedi. (8) ʿĪsā aleyhisselam[7] dedi ki: Ey kişi ölüm acısını ne şekil bulduñ? (9) Ol baş dedi ki: Āh vāh gine gene āh-ki yā Rūḥuʾllāh (10) ben öleli beş yüz yigirmi ṭoḳuz buçuḳ yıldur, işte (11) henüz boġazımda cān acısı ẕerre ḳadar kesilmemişdür. **[68a]** (1) Ṣanıram bu sāʿat ʿAzrāʾīl elinden çıḳmışam. Yaram tam (2) tāzedir. Yā ʿĪsā işbu cān acısı hīçbir aġrıya aṣlā (3) beñzemez ki aña

[1] Kelime خاص şeklinde yazılmalıdır.
[2] Kelime بذل şeklinde yazılmalıdır.
[3] Kelime خسته لق şeklinde yazılmalıdır.
[4] Kelime خرج şeklinde yazılmalıdır.
[5] Kelime خلی şeklinde yazılmalıdır.
[6] Kelime خاطر şeklinde yazılmalıdır.
[7] Kelime metinde ام şeklinde kısaltılmış olarak yazılmıştır.

ḳıyās oluna. Hemān başına gelen bilür. **Pes** (4) ḳaçan bir kişi ṣaġlığında ḫayrātı sevmese, böyle kitāblar (5) vaḳıf itmese ve sāʾir ḥasenātdan ḳaçsa anuñ eceli geldikde (6) Ḥaḳ Teʿālā ʿAzrāʾīle emir ider: Anuñ eli altında ölen yüz biñ (7) ʿaẕāb melekleriyle varuñ, fulān kimsenüñ rūḥın yüz biñ (8) belā işkence ile aluñ. Görsün, benim ġażabım nicedür. (9) **Pes** ʿAzrāʾīl ʿaleyhiʾs-selām ol ʿaẕāb melekleriyle ḳorḳunç (10) ṣūretlere girüp ol ḥasta[1]ya gelürler ki yılan olup (11) başından ayaġa ṣarılup depesinden ṣoḳup **[68b]** (1) gözinden acı yaş çıḳara ve ki doġan pençelü olup (2) elini ağızından içerü ṣoḳup ṭamarların yırṭar, siñirlerin (3) pāreler ve ki gözlerinden içerü elin ṣoḳup başından (4) beynin ve yüregin çıḳarup aġzına getürür. Gene yerine (5) ḳoyuvirür. Ol, ḥasta[2] döşeginde yay gibi iki ḳat (6) bükülüp iniler. Ol ferişteler dirler ki: Ṣaḳınuñ, buna ḳaṭʿā (7) merḥamet itmeñ. Bu münāfıḳuñ cānını sāʾirler gibi almañ Ḥażret-i (8) ʿAzrāʾīl. Cebrāʾīl, Mīkāʾīl dirler ki: Ey ḳarındaşımız ʿAzrāʾīl, (9) Ḥaḳ Teʿālānuñ fermānı böyledir. Bu kişiye aṣlā esirgemeyesiz. (10) Zīrā bu ādem dünyāda Ḥaḳ yolına iki aḳça virmezdi, (11) maʿṣiyetden ḳaçmazdı deyüp biʾẕ-ẕāt Ḥaḳ Teʿālādan nidā **[69a]** (1) gelüp dedi-ki: Ey ʿaẕāb melekleri sizlere tenbīhi (2) verdüm. Bu kişinüñ cānını ḥışm[3]ımla, ġażabımla aluñ, deye. (3) **Pes** ferişteler bu cevābı işidince şöyle eziyyetile, (4) şiddetile ṭuṭalar ki cānını biñ bir belā ile ṭamarların (5) yırṭa yırṭa cānını tā burnına getürüp yine ḳoyuvirürler (6) ve her aʿżāsını şöyle ṣıḳalar ki her bir yeri ḥurur (7) mücrim ola ve gözlerinüñ nūrı döküle. Zebānīler deyeler ki: (8) Allāhu Teʿālā saña ne ʿaẕāblar ḥāẕırla[4]dı. Şimdicik görürsün, (9) deyeler. **Pes** gine ḫiṭāp gele ki: Şunlar ki dünyāda ölüm (10) añmazdı. Nefesine uṣanmazdı. Kīn dutar idi. Yetīmlere (11) merḥamet itmezdi. Maẓlūmlara yardım itmezdi, deye. Andan **[69b]** (1) ʿaẕāb melekleri anuñ ṭırnıḳları dibinden ṣoḳup ellerin (2) daḫı gögdesinden ṭamarların çıḳaralar. Cānı ḳorḳup (3) bucaḳlara ḳaçarlar, ṭamarlara siner. **Pes** ʿaẕāb melekleri (4) anuñ dırnaḳları dibinden elini ṣoḳup cānını tamām ḫulḳūm[5]a (5) getürür. Gene ḳoyuvirür. Gine ḫiṭāp gele ki: Ey melek- (6) lerim soruñ aña. Deyin-ki: Size kitāb gelmedi mi? Size (7) ʿulemā naṣīḥat itmediler mi? Ġāfil olmañ, şeyṭāna (8) uymañ, Allāha tevekkel idüñ. Her şeyʾi Allāhdan bilüñ (9) ve Allāh rıżāsı-çün kelāmuʾllāh vaḳıf idüñ. Taḳdīr (10) olınan rızḳ ṣāḥibini bulur. Ecel geldikde hīç (11) amān virmez, deyeler. Ṣaġlıḳda niçün bugün **[70a]** (1) içün tedārik itmedik? Gine nidā gele ki: Ey feriştehlerim (2) tutuñ anuñ cānını, cümle ḳılları dibinden alıñ, deye. (3) ʿaẕāb melekleri ṣaf ṣaf olup gelüp ḥasta[6]nuñ (4) dolayı yanında ṭuralar. Deyeler ki: Ey çāresiz (5) işitdin mi? Nice

[1] Kelime خسته şeklinde yazılmalıdır.
[2] Kelime خسته şeklinde yazılmalıdır.
[3] Kelime خشم şeklinde yazılmalıdır.
[4] Kelime حاضرله şeklinde yazılmalıdır.
[5] Kelime حلقوم şeklinde yazılmalıdır.
[6] Kelime خسته şeklinde yazılmalıdır.

ḥıṭāp[1] geldi, deyeler. Böyle, andan öyle (6) bir tutup ḥasta[2]yı cümle ḳılları dibinden cānını çekerler. (7) Ḥaḳ Teʿālādan gine nidā gele: Ey ḥasta[3]yı bekler ölmen dostları. (8) Bugün bu dostuñuzı benim ḳahrımdan kim ḳurtarır? (9) Melekler deyeler ki: Ḥāşā, saña mānīʿ yoḳdur yā Rabbi. (10) Ḳul da senüñ fermān da senüñ deyüp secde- (11) ye varalar. Andan ʿaẕāb melekleri biñ bir belā **[70b]** (1) ile ṭamarların yırṭa yırṭa, siñirlerin pāreleye pāreleye (2) cānın alalar. Euʿẕu bi Allāhu Teʿālā her kim bu duʿāyı oḳusa (3) aña sekerāt-ı mevt āsān ola ve īmānı aña yoldaş (4) ola

سَكْرَتِ الْمَوْتِ اَللّٰهُمَّ اِنآ نَسْئَلُك حُسْنُ الْخاتِمَتهِ [3] (5) اَللّٰهُمَّ آعِنّآ سَكْرَتِ الْمَوْتِ اَللّٰهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنا [4] (6) ve bu duʿāyı oḳuyana ʿarş-ı raḥmānı götüren melekler (7) istiġfār ide. Bu ʿarş-ı ʿaẓīmi götüren melāʾike ḥālā (8) dörtdür. Ḳıyāmetde sekiz olupdur: Biri ādem ṣūretinde, (9) biri öküz ṣūretinde, biri yırtıcı ḥayvān ṣūretinde- (10) dür. Anlara rızḳ içün şefāʿat ider ve biri (11) ḳuş ṣūretindedür, vuḥūşu ṭoyura. Nafaḳa **[71a]** (1) içün şefāʿat iderler. Dördi daḫı bunlara eşdür (2) ve ʿarş-ı aʿlānuñ büyüklügini kimse bilememişdür (3) Allāhu Teʿālādan ġayrı. Niteki Ḥażret-i Mīkāʾīl ʿaleyhiʾs- (4) selām yetmiş biñ ḳanadıyla uçdı. On biñ yıl (5) uçdı. Her ḳanad ṣaldıḳça elli biñ yıllıḳ yol (6) alurdı. **Pes** bu minvāl özüne on biñ yıl uçdı. (7) Ḳondı, biñ yıl diñlendi. Gine uçdı. On biñ yıl (8) daḫı uçup, ḳondı. Böyle yüz biñ yıllar uçup (9) ʿāciz ḳaldı. Dedi ki: Yā Rabbenā ʿarş-ı aʿlānuñ (10) ne-ḳadar yerini gezdim? Ḫiṭāp geldi-ki: Yā Mīkāʾīl (11) ʿarşuñ sekiz ayaġı vardur. Sen böyle ḳıyāmete **[71b]** (1) dek uçsan henūz bir ayaġına bile varamazsın. (2) Ḳanda ḳaldı bütün ʿarşı seyir itmek? Ol (3) ʿarşuñ altında yüz biñ ḳandīl vardur. (4) Bir ḳandīlüñ içine bütün dünyāyı, yedi ḳat (5) gökleri ve yedi ḳat yerleri, yedi ṭamuyı (6) ve sekiz ṭabaḳa uçmaġı, ṣırāṭı, mīzānı, öküzi, (7) bālığı ḳosalar hemān bir ḳazana ḥardāl[5] dāne- (8) si ḳonmışa dönerdi. **Pes** ʿarş-ı aʿlā (9) bu ḳadar ʿaẓametlü iken Allāhu Teʿālā bu ʿarşdan (10) ulu bir ejderhā yaratdı. ʿArşdan yetmiş biñ (11) ḳat büyükdür. Emir olundı, ʿarşı ḳuşatdı. **[72a]** (1) Başı ʿarşdan ḳırḳ biñ yıllıḳ yol yuḳaru gitdi. (2) ʿArşı elli biñ ḳat dolandı. Ol ejderhā[6]nuñ (3) başı aḳ incüden, ḳanadları aṭlasdan. Her ḳanadınuñ (4) bir yöninde birer ferişte ʿibādet ider. Allāhuñ ḳudretine (5) ʿuḳūl irmez. Ṭūlı ʿaḳıldan ṭaşardur, cümle (6) ʿaḳıllar ḫayrān[7]dur. Baḳ-ki Ḥaḳ Teʿālā gökde

[1] Kelime خطاب şeklinde yazılmalıdır.
[2] Kelime خسته şeklinde yazılmalıdır.
[3] Kelime خسته şeklinde yazılmalıdır.
[4] "Allahım sen bize yardım et. Ölüme bulaştık. Allahım işlerimizi kolaylaştır. Ölüm sarhoşuyduk. Senden güzel bir son istiyoruz." anlamına gelen sekarü'l-mevt duasıdır.
[5] Kelime خردال şeklinde yazılmalıdır.
[6] Kelime metinde ازدرها şeklinde yazılmıştır.
[7] Kelime حران şeklinde yazılmalıdır.

bir ḫurūs[1] (7) yaratmışdur: Başı ʿarşda, ayaḳları gökde. Başı (8) beyāz[2] cevherden ʿaḳīḳden, gövdesi, ayaḳları (9) ḳırmızı yāḳūtdan. Başı meşrıḳda, ayaḳları maġribde (10) ve ol ḫurūsuñ çevresinde biñ ḫurūs vardur. **[72b]** (1) Bu ḫurūsa tābiʿlerdür. **Pes** ḳaçan büyük ḫurūs ötse (2) cümlesi öter. Aġazlardan misk-i ʿanber çıḳup (3) cennete ṣaçılur ve daḫı cennetüñ yanında bir ördek (4) yaratmışdur: Burnı altundan, boynı ṣaru zeber- (5) cedden, iki ḳanadları āsumāni lāciverdden (6) ve cennetüñ ardında bir yılan yaratmışdur: Aḳ (7) incüden, siyāh cevherden, ḳırmızı mercāndan. (8) O yılan ṣoluduḳça aġzından cennet içine (9) ʿanber-i ʿūdlar ṣaçılur. Ol yılan cenneti (10) çevre ḳuşatmışdur daḫı bir ṭāvūs **[73a]** (1) yaratmışdur. Ḳaçan ol ṭāvūs öte yerdeki ṭāvūs- (2) lar öte. Ḳaçan namāz vaḳtı olıcaḳ ḫurūz[3] öte, (3) cennetüñ ḥūrīleri secdeye varur. Ördek öticek (4) der ki: Ḳorḳuñ, Allāhuñ ḫışm[4]ından ġāfil olmañ (5) dir ve bu ʿarş-ı aʿlāda Allāhu Teʿālā bir melek yaratdı: (6) Bir ṭarafı ḳardur, bir ṭarafı oddur. Ol melek gökler (7) döndükçe bile döner. Ḳaçan āteşden ṭarafı dünyāya (8) dönse yaz olur. Ḳaçan ḳardan ṭarafı dünyāya dönse (9) ḳış olur ve bu dünyā göginüñ altında yetmiş deryā (10) yaradılmışdur. Ol deñizlerüñ altında bir ḳatı, acı, (11) şedīd, ḳuvvetlü rüzgār yaradılmışdur. Şöyle **[73b]** (1) acı ve ḳatı pek eser ki dünyāda doḳunaydı (2) ṭaġları pāre pāre, ẕerre ẕerre iderdi. (3) Andan aşaġı bulutlar dört ḳatdır ve daḫı (4) gene ʿilm-i ḥāle gelelim ki ḳıyāmetde Ḥaḳ Teʿālā (5) cümle ḫalḳı ṭoḳsan ṭoḳuz bölük ider. Birin (6) cennete ṭoḳsan sekiz bölügi cehenneme emir ider. (7) Ol bir bölük ehl-i sünnet ve cemāʿat meẕhebidür. (8) Ṭoḳsan sekizi fırāḳ-ı ḍālledir. Rabbüʾl-aʿlāmız (9) cümlemizi Resūluʾllāh ve aṣḥāb-ı tābiʿīn (10) ve ʿulemāʾ ve ṣuleḥā ehl-i sünnet ve cemāʿat iʿtiḳā- (11) dından ayırmaya ve bu kitābı yazdırup **[74a]** (1) vaḳıf idene ġarīḳ-ı raḥmet eyleye ve bunı (2) yazanuñ taḳṣīrātını ʿafv eyleye. Āḫir (3) īmānıla ḫatim eyleye, Rabbim, āmīn (4) biḥürmeti seyyidüʾl-mürselīn.

[1] Kelime خروس şeklinde yazılmalıdır.
[2] Kelime بياض şeklinde yazılmalıdır.
[3] Kelime خروس şeklinde yazılmalıdır.
[4] Kelime خشم şeklinde yazılmalıdır.

4.4. Açıklamalı Dizin

Sıra: a b c ç d e f g ğ h ı i j k l m n ñ o ö p r s ş t u ü v y z

A

ābād [Ar.] Sonu olmayan, sonsuz zamanlar.

a. (ebed-ül ābād ḳıl-) 45b/02

[=1]

āb-dest [Far.] Namaz kılmak, Kur'ân-ı Kerim okumak gibi ibâdetleri yerine getirebilmek için yapılan temizlik.

a. 55a/03

a. al- 56b/09

[=2]

ʿ**abede** [Ar.] İbadet edenler, kullar.

a. (haḳḳ-ı ʿabede) 41b/05

[=1]

ʿ**ābid** [Ar.] İtaat eden, kulluk eden kimse.

a. 62b/06

a.+ler 48a/07

[=2]

ʿ**acāyib** [Ar.] Garip, tuhaf, alışılanın dışında, değişik.

a.+leri 51a/04

[=1]

ʿ**aceb** [Ar.] Şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı, acaba.

a. 54b/02

[=1]

acı İçeriden veya dışarıdan gelen bir tesirle vücutta hissedilen ve bu tesirin ortadan kalkmasıyla geçen rahatsızlık durumu, ağrı, ıztırap.

a. 68b/01, 73a/10, 73b/01

a.+dur ki 67a/07

a.+sı 67a/07

a.+sı (cān acısı) 67b/11, 68a/02

a.+sını 67b/08

[=8]

ʿ**āciz** [Ar.] Güçsüz, kudretsiz, zayıf.

a. 59a/11

a. ḳal- 71a/09

[=2]

aç 1.Yemek yeme isteği ve ihtiyacı duyan.

a. ṭoyur- 52b/09

2. Yemek yememiş olan, midesinde bir şey bulunmayan.

a. ḳal- 39a/11, 39b/02, 39b/11

a. ḳo- 39a/07

[=5]

aç- Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.

a.-arlar 47a/02, 47a/03

a.-dığız 47a/09

a.-uñ 53a/07

a.-up 53b/08

gözinüzi aç- 53a/07

ṭamaʿ ṭamarların aç- 47a/02

uyḳu ṭamarların aç- 47a/03, 47a/09

[=5]

açıl- Kapalı, örtülü durumdan çıkarılmak, açık hale getirilmek.

a.-ur 46a/03, 57a/01, 59b/08

[=3]

ʿ**adāvet** [Ar.] Düşmanlık, hasımlık, husūmet.

a. it- 52b/02, 52b/04, 52b/05

[=3]

ʿ**aded** [Ar.] Sayı, tane.

a.+ini 60b/02

[=1]

ādem [Ar.] İnsan, beşer.

a. 41a/09, 47a/06, 58a/11, 67a/08, 68b/10

a.+i 58a/07

a. oġlanı 46b/10

a. oġlanları 51b/01, 54b/01, 54b/04

a. öldür- 56a/02, 64a/07

a. şūreti 70b/08

a. şeyṭānı 40b/03, 40b/11

a.+üñ 41a/11

[=17]

Ādem İlk yaratılan insan ve ilk peygamber.

a. peyġamber 55b/11

ʿ**adl** [Ar.] Adalet, hakkaniyet, doğruluk, tarafsızlık.

a.+iyle 62a/08

[=1]

ʿ**adn** [Ar.] Cennet.

a.+e (cennet-i ʿadne gir-) 60b/01, 65b/02

[=2]

ʿ**adū** [Ar.] Düşman.

a.+dur 55b/11

[=1]

ʿ**afv** [Ar.] Suç, kusur ve hatayı cezalandırmama, bağışlama.

a. eyle- 42b/03, 74a/02

a. it- 43a/02, 43a/07, 44a/01, 52b/03

[=6]

aġ- Süzülmek, kaymak, akmak.

a.-ar 47b/04, 49b/03

a.-up 46b/03

göklere aġ- 49b/03

nūrı göklere aġ- 47b/04

[=3]

aġaç Meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.

a.+lara 49b/01

a.+larda 59a/09

[=2]

aġaz Bk. **aġız**

a.+lardan 72b/02

[=1]

aġır Gücünün, takatinin üstünde, yapabileceğinden fazla, zor.

a. (günāhı aġır gel-) 42b/07
[=1]

aġız Hayvan ve insanda nefes alıp vermeye, yemeye, içmeye, ses çıkarmaya, konuşmaya yarayan boşluk.

a.+ına 68b/04

a.+ına (aġzına) 47a/08

a.+ından 68b/02

a.+ından (aġzından) 72b/08

[=4]

aġrı Vücudun herhangi bir yerinde ve yaygın bir şekilde hissedilen sürekli acı ve ıztırap, sızı.

a.+ya 68a/02

[=1]

āh [Far.] Kullanıldığı yere ve sesin tonuna göre maddî veya mânevî bir acıyı, ağrı, ıztırap, pişmanlık, esef, acıma, özlem, yanıp yakılma, yeis, ümitsizlik, beğenme, hayranlık vb. duyguları ifâde eder. *teşmil. Feryat, inilti.*

a. 52a/10, 52b/01, 52b/07, 52b/09, 58a/11, 66a/01, 66a/07, 67b/09

a. 52a/11

a. (āh gine āh) 53a/02, 53a/02

a. it- 51b/11

a. (vāh gene āh gine āh ki) 52a/10
a. (vāh gine gene āh) 67b/09
[=14]

ʿ**ahd** [Ar.] Yemin, ant, söz.

a.+iñize 64b/04

[=1]

āḫir [Ar.] Son.

a. 74a/02

a. zamān peyġamberleri 66a/07

[=2]

āḫiret [Ar.] Ölümden sonra gidilecek olan alem, öbür dünya, bekā alemi.

a.+de 41a/10, 51a/02, 58b/10, 59a/06, 64a/09, 65b/05

a.+deki 56b/02

a.+e 51b/07

a.+i (aḥvāl-i āḫiret) 56a/11

a. ziyānın ek- 63a/07

[=10]

aḫlāḳ [Ar.] İnsandaki iyi veya kötü huylar, tabiat.

a. (aḫlāḳ-ı ḥamīde) 41a/02

a. (aḫlāḳ-ı ẕemīme) 41a/01

[=2]

aḫşām Güneşin batma zamanı, gün sonu.

a. ezānı 39a/08

[=1]

aḥvāl [Ar.] Haller, durum, vaziyet.

a. **(aḥvāl-i āḫiret)** 56a/11

[=1]

aḳ Beyaz.

a. 72a/03
a. incü 72b/06

[=2]

aḳ Temiz, namuslu, asil.

a. (yüzi aḳ ol-) 67a/03

a. (yüzin aḳ eyle-) 66b/06

[=2]

aḳ- (Sıvılar veya ufak taneli maddeler için) Bulunduğu yerden daha alçak bir yere doğru gitmek, içindeki sulu maddeyi dışarı vermek.

a.-an 48a/06

a.-ar 45a/08, 45a/11

[=3]

aḳça Para, sikke.

a. 53b/02

a. 66b/11, 68b/10

a. (ḳızıl aḳça) 62a/04

a.+lar 62a/06

a.+sına 66b/11

[=6]

ʿ**āḳıbet** [Ar.] Son, nihayet, encam; gelecek, istikbal.

a.+i 67a/04

[=1]

ʿ**aḳıl** [Ar.] Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.

a.+dan 72a/05

a.+lar 72a/06

[=2]

ʿ**aḳīḳ** [Ar.] Yarı saydam, parlak ve değerli bir taş, bu taştan yapılmış.

a.+den 72a/08

[=1]

al- 1. Kullanmak veya gerekeni yapmak üzere yanında bulundurmak.

a.-dıḳ 58a/05

a.-duġı 50b/09

a.-up 58b/03

2. Bir şeye hak kazanmak, sahip olmak.

a.-mış 51b/04

a.-up 46b/08

3. Ölüm yoluyla bu dünyadan ayırmak.

a.-alar 70b/02

a.-ıñ 70a/02

a.-mañ 68b/07

a.-uñ 68a/08, 69a/02

cānın al- 70b/02

cānını al- 68b/07, 69a/02, 70a/02

rūḥın al- 68a/08

4. Kabul etmek.

a.-maḳ 41a/05

selāmın al- 41a/05

5. Mesafe katetmek.

a.-urdı 71a/06

yol al- 71a/06

6. İsimlere eklenerek birleşik fiiller oluşturur.

a.-dı 50a/02

a.-duġı 56b/09

a.-madan 64b/06

a.-maduñız mıdı 62b/08

ābdest al- 56b/09

ʿibret al- 62b/08

masḫaralıġa al- 64b/06

su al- 50a/02

[=16]

aʿlā [Ar.] En yüksek, pek yüce.

a. (ʿarş-ı aʿlā) 71b/08

a.+da (ʿarş-ı aʿlā) 73a/05

a.+nı (ʿarş-ı aʿlā) 66a/01

a.+nuñ (ʿarş-ı aʿlā) 71a/02, 71a/09

a.+ya (ʿarş-ı aʿlā) 65b/01

[=6]

alda- Aldatmak, kandırmak.

a.-dı 51b/01

a.-yıp 51a/09

[=2]

aldır- Fırsat vermek, imkan tanımak.

a.-maz 63a/06

nefes aldırma- 63a/06

[=1]

ʿālem [Ar.] Yerde ve gökte yaratılmış şeylerin bütünü, kainat, evren.

a. (ʿālem-i sallaʾllāhuʿaleyhi ve'ssellem) 60a/03

a.+lerüñ teñrisi 65b/02

[=2]

ʿaleyh [Ar.] Üzere, üzerine, onun üzerine.

a.+i (Hibetuʾllāh raḥmetuʾllāhı ʿaleyhi) 53b/04, 65a/06

[=2]

ʿaleyhiʾs-selām [Ar.] "Selam onun üzerine olsun." anlamında kullanılan söz.

a. ʿAzrāʾīl ʿaleyhiʾs-selām 68a/09

a. Ḥażret-i Cebrāʾīl ʿaleyhiʾs-selām 54a/2

a. Ḥażret-i Mīkāʾīl ʿaleyhiʾs-selām 71a/04

a. ʿİsā ʿaleyhiʾs-selām 67a/08, 67b/08

a. Mūsā ʿaleyhiʾs-selām 39a/01

a. Nūḥ ʿaleyhiʾs-selām 50a/02

a. peyġamberimüz ʿaleyhiʾs-selām 53b/05

[=8]

alıcı Azrail.

a.+dan (cān alıcı) 53a/08

[=1]

ʿAlī Dört halifenin sonuncusu.

a. 66a/10

[=1]

ʿālim [Ar.] İlim sahibi olan kişi, bilici, bilen.

a. 62b/10

[=1]

Allāh [Ar.] Her şeyin yaratacısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Huda.

a. 41a/04, 65b/03

a.+a 69b/08

a.+a sığın- 55b/11

a.+dan 44a/11, 44b/02, 44b/10, 51a/02, 69b/08

a.+dan ḳorḳ- 44b/11, 53a/06

a. germi 61b/05

a.+ı 44a/10

a. izni 67a/09

a. keremi 52a/07

a. rıżāsı-çün 41b/08, 52a/04, 69b/09

a. rıżāsına vir- 62a/03

a. u celle şānuhu 41b/02

a. u Teʿālā 39b/07, 41a/07, 42b/05, 42b/06, 43b/06, 44b/03, 48b/09, 51b/08, 52b/03, 54a/08, 56a/03, 57b/09, 60b/02, 62a/09, 69a/08, 71a/03, 71b/09, 73a/05

a.+u ẕuʾl-celāl 55a/05

a.+uñ 56a/06, 65b/03

a.+uñ emri 63a/09

a.+uñ emrin tut- 61b/04

a.+uñ ġażabı 55b/10

a.+uñ ḫāṣ ḳulları 61a/02

a.+uñ ḫışmı 73a/04

a.+uñ ḳudreti 72a/04

a.+uñ raḥmetiñ iste- 50a/09

a.+uñ taḳdīri 56a/07

[=49]

alt Bir şeyin yukarı tarafına göre aşağı tarafı.

a.+ına 40a/01

a.+ına (ayaġuñ altına yay-) 59a/04

a.+ında 71b/03, 73a/09, 73a/10

a.+ında (eli altında öl-) 68a/06

a.+ından 45a/07

[=7]

altı 1. Beşten sonra, yediden önce gelen sayının adı.

a. 56a/08

2. Günün yirmi dört saatinin gece yarısından sonraki altıncı ve on sekizinci saatleri.

a. sāʿate varınca 50b/06

[=2]

altmış Elli dokuzdan sonra, altmış birden önce olan sayının adı.

a. 61a/02

a. (üç yüz altmış) 60b/10

[=2]

altun Altının eski metinlerde ve bugünkü halk ağzında kullanılan asıl şekli.

a.+dan 72b/04

[=1]

amān [Ar.] Emin kılma, bağışlayıp korkusuz kılma, emniyet içinde bulundurma.

a. bul- 52a/11
a. dile- 53a/08

a. vir- 63a/05, 69b/11

[=4]

ʿamel [Ar.] Dini emirleri yerine getirmek için yapılan iş, fiil, hareket.

a. it- 54b/04, 61b/05

a.+lerin 60b/04

a.+üñüzi 57b/02

[=4]

āmīn [Ar.] Dualardan ve hayır temennilerinden sonra, "Allah kabul etsin, öyle olsun!" anlamında kullanılan söz.

a. 41a/03, 59b/01, 65b/04, 67a/04, 74a/03

a. de- 67a/03

[=6]

ammā [Ar.] Zıt ve aykırı hüküm ifade eden iki ögeyi birbirine bağlar; ancak, fakat, lakin.

a. 42a/04, 52a/01, 55a/03, 56b/08, 56b/10, 61b/04, 62a/05

[=7]

ʿamūd [Ar.] Sütun, direk.

a.+larla 64a/01

[=1]

ān [Ar.] Zamanın bölünemeyecek kadar kısa parçası, lahza, dem.

a. 62a/10

[=1]

añ- Hatırlamak, akla getirmek.

a.-dım 61a/08

a.-mazdı 69a/10

a.-mazdıñız 63a/08

āḫiret ziyānın añ- 63a/08

ölüm añ- 69a/10

ölüm ḥālini añ- 61a/08

[=3]

ana İnsanın ve hayvanın yavru sahibi olan dişisi, anne, valide.

a. 52b/10

[=1]

ʿanber [Ar.] *teşmil.* Güzel koku.

a. (misk-i ʿanber) 72b/02

a. (ʿanber-i ʿūd) 72b/09

a.+le (misk-i ʿanber) 45b/05

[=3]

ancaḳ Yalnız, sadece.

a. 55a/04, 60b/02

[=2]

and Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şahit tutarak verilen söz, yemin, kasem.

a. iç- 41a/09

[=1]

añla- Akıl yoluyla kavramak.

a. (!) 49a/01

[=1]

ara İki şeyi birbirinden ayıran mesafe, uzaklık.

a. 46b/01

[=1]

ard 1. Arka taraf, arka.

a.+ına (ellerin ardına bağla-) 65a/02

2. Peş.

a.+ında 72b/06

a.+ından 45a/07

[=3]

arḳa Görüşe engel olan bir şeyin öteki yanı, görünmeyen diğer tarafı.

a.+sında 38b/01

[=1]

ʿ**arş** [Ar.] İslam inancına göre göğün en yüksek katı, alem tasavvurunda en yüksek nokta.

a.+da 72a/07

a.+dan 71b/09, 71b/10, 72a/01

a.+ı 71b/02, 71b/11, 72a/02

a. (ʿarş-ı aʿlā) 65b/01, 66a/01, 71a/02, 71a/09, 71b/08, 73a/05

a. (ʿarş-ı ʿaẕīm) 49a/05, 70b/07

a.(ʿarş-ı raḥmān) 70b/06

a.+uñ 71a/11, 71b/03

[=18]

art- Çoğalmak, fazlalaşmak.

a.**-ar** 46a/06, 59b/07

[=2]

artıḳ Şimdi, bundan sonra, bundan böyle anlamını vermekte olan zarf.

a. 55a/09, 63a/06

[=2]

artur- Miktarını çoğaltmak, fazlalaştırmak.

a.-urlar 47a/02

[=1]

aş- Bir şeyi bir yere iliştirip sarkıtmak.

a.-arlar 58b/06

[=1]

ʿ**aṣā** [Ar.] Manevi ve maddi kudret timsali olarak kullanılan değnek.

a. 49b/10

[=1]

āsān [Far.] Kolay.

a. **it-** 50a/06

a. **ol-** 70b/03

[=2]

aṣḥāb [Ar.] Hz. Muhammed zamanında yaşamış, onu görmüş ve sohbetinde bulunma şerefine ermiş kimseler.

a. (aṣḥāb-ı tābiʿīn) 73b/09

[=1]

aṣıl [Ar.] Bir şeyin bizzat kendisi, zatı.

a.+ları 61b/07

[=1]

ʿ**āṣī** [Ar.] Allah'ın emirlerine uymayan, günahkar kimse.

a.+leri 59a/11

a. **ol-** 49b/05

[=2]

aṣlā [Ar.] Hiçbir zaman, hiçbir şekilde, kesinlikle, kat'iyyen.

a. 68a/02, 68b/09

[=2]

asūmāni [Far.] Gök renginde.

a. lāciverd 72b/05

[=1]

aşaġı Bulunulan yere göre seviye bakımından daha alçakta olan veya daha alçak kabul edilen taraf.

a. 73b/03

[=1]

ʿ**āṣıḳ** [Ar.] Nefsini dünya nimetlerinin çekiciliğinden arındıran, bütün

bağlılığı ve sevgisi Allah'a olan kimse.

a.+laruñ 66a/05

a. ol- 61b/03

[=2]

ʿ**aşḳ** [Ar.] Şiddetli istek, arzu.

a.**+ıla** 67a/03

[=1]

ata Baba.

a. 52b/10

[=1]

āteş [Far.] Ateş, kor.

a.+den 49b/09, 63a/02, 64a/01, 65a/01, 73a/07

a.+den zencīr 65a/02

a.+dür ki 54a/05

a.+i 54a/06

[=8]

aṭlas [Ar.] Atlas (ipek).

a.+dan 72a/03

[=1]

ʿ**avrat** [Ar.] Kadın, zevce.

a. 53b/01, 65a/07

[=2]

ay Yılın ayrıldığı on iki bölümden biri.

a. 38b/07

a.+dan beri 38b/09

[=2]

ay Güneşten aldığı ışığı yeryüzüne yansıtan ve dünyanın tek uydusu olan gök cismi, kamer.

a. 62a/09

a.+uñ 46b/05, 46b/08

[=3]

ayaḳ Vücudun bacaktan ayak bileğiyle ayrılan ve yere basıp durmayı, yürümeyi sağlayan kısmı.

a. 63a/10

a.+a (başından ayaġa şarıl-) 68a/11

a.+ı (ayaġı) 40a/01, 71a/11

a.+ına (ayaġına) 71b/01

a.+ları 72a/07, 72a/08, 72a/09

a.+larına dek 61a/02

a.+uñ altına yay- 59a/04

a. uzada ṭur- 39b/08

a. üzere ḳal- 40a/06, 40a/08

a. üzre ḳal- 39b/10

[=14]

ʿ**ayāl** [Ar.] Eş, zevce.

a.+ını 66b/08

a.+ınla 40b/06

[=2]

āyāt [Ar.] Ayetler.

a.+ıyla 61a/10

[=1]

ʿ**ayıb** [Ar.] Utanılacak hal ve davranış.

a.+larımızı yüzümize ur- 43a/02

a.+ın (ʿaybın yüzine ur-) 43a/05, 53a/01

[=3]

ayır- Birbirinden uzaklaştırmak.

a.-ma 60a/01

a.-maya 73b/11

diliñden ayır- 56a/05

[=3]

az Belli bir ölçünün altında, az miktarda.

a. 39b/03, 47a/11, 47a/11

[=3]

aʿżā [Ar.] Vücut parçası, organ.

a. 63b/04

a.+larına 63b/03

a.+sını 69a/06

[=3]

ʿaẕāb [Ar.] Kafirlere ve günahkarlara ölümden sonra verilecek ceza.

a. 41a/07

a.+a (ʿaẕāba) 52a/08

a.+da 44a/08

a.+dan 52a/10

a.+dayım 67a/11, 67b/03, 67b/07

a. gör- 58b/03

a.+ı it- 43a/08

a.+ın (ḳabir ʿaẕābı) 48b/08

a.+ını 44a/09

a.+lar 69a/08

a.+lar it- 65a/03

a.+lardan 52a/07, 65a/11

a. melekleri 68a/07, 68a/09, 69a/01, 69b/01, 69b/03, 70a/03, 70a/11

[=22]

āzādsız: Azat edilmez.

a.+laruñ 43a/03

[=1]

aʿẓam [Ar.] Çok (daha, en, pek) büyük.

a. (ism-i aʿẓam) 65b/09

[=1]

ʿaẓamet [Ar.] Büyüklük, ululuk, yücelik.

a.+i 49a/07

a. (ʿaẓamet-i pāk) 49a/09

a. ṣāhibi 38b/02

a.+üñ 40b/09, 65b/07

[=5]

ʿaẓametlü: Büyük, ihtişamlı, haşmetli, muhteşem.

a. 61b/08, 71b/09

[=2]

ʿaẓīm [Ar.] Büyük, ulu, haşmetli.

a. 49b/09

a. (ʿarş-ı ʿaẓīm) 49a/06

a.+de (Ḳurʿān-ı ʿaẓīm) 43a/04

a.+i (ʿarş-ı ʿaẓīm) 70b/07

[=4]

ʿaẓīmüʾş-şān [Ar.] Şanı yüce, pek değerli.

a. 65b/07

[=1]

ʿazīz [Ar.] Kıymetli, değerli, mukaddes.

a. 65a/05

[=1]

ʿ**Azrāʾīl** [Ar.] Dört büyük melekten, Allah'ın emriyle can almakla görevlendirilmiş olanı, ölüm meleği.

a. 68b/08

a. (Ḥażret-i ʿAzrāʾīl) 68b/08

a. ʿaleyhiʾs-selām 68a/09

a.+e 68a/06

a. elinden çıḳ- 68a/01

[=5]

B

bā-kemāl [Far.] Kusursuz.

b.+ini (cemāl-i bā-kemāl) 65b/03

[=1]

bāġ [Far.] Bahçe, bostan.

b. 53b/02

b.+da 67a/05

[=2]

bağır Yürek, gönül.

b.+ı (bağrı) 66a/06

[=1]

bağışla- Affetmek.

b.-mazam 52b/07

b.-mazdıñız 52b/06

b.-rlar 50b/08

şuçun bağışla- 52b/06

[=3]

bağla- Birleştirmek, raptetmek.

b.-yalar 65a/02

ellerin ardına bağla- 65a/02

[=1]

baḳ- Gözleri bir şey üzerine çevirmek.

b.-ki 72a/06

b.-madan 52a/03

b.-sa 53b/09

b.-up 47a/04, 51b/11

[=5]

baḳça [Far.] Bahçe.

b. 53b/02

b.+sına (cennet baḳçası) 46a/02

[=2]

baḳlacı Falcı.

b.+ları 56b/04

[=1]

bal Bal.

b. ırmağı 45a/08

[=1]

balıḳ Balık.

b. 38b/01, 38b/05, 38b/08, 39a/02, 39a/03, 39a/04, 39a/07, 39b/02, 39b/11

b.+a (balığa) 49a/01

b.+da 49a/03

b.+dur 38b/09

b.+ı (balığı) 38b/03, 39a/07, 71b/07)

b. ḳatı 49a/03

b.+ları 62b/02

b.+uñ (balıġuñ) 49a/11

[=18]

bāliġ [Ar.] Büluğa eren, ergin.

b. ol- 42a/01, 42a/02, 57a/11, 63b/08

[=4]

bārī̄ [Far.] Hīç olmazsa.

b. 42b/11, 53a/03, 58a/03, 58a/06, 58b/01, 58b/02

[=6]

Bārī̄ [Ar.] "Her şeyi takdir ettiği şekle uygun olarak yaratıp varlığa çıkaran, yaratan" anlamında esmâ-i hüsnâdandır.

b. (Cenāb-ı Bārī̄ Teʿālā) 60b/06

b. (Teʿālānuñ) 44a/09

[=2]

baş İnsan vücudunun göz, kulak, ağız, burun gibi duyu organlarının bulunduğu en üst kısmı, kafa.

b. 67a/09, 67a/10, 67a/11, 67b/01, 67b/09

b. dut- 46b/06

b.+ı 66a/06, 67a/08, 72a/01, 72a/03, 72a/07, 72a/07, 72a/09

b.+ı saʿādetlü 65a/05

b.+ımız secdeden ḳaldır- 52b/01

b.+ın 39a/09

b.+ın (secdeden başın ḳaldır-) 43b/07

b.+ına 60b/10

b.+ına gel- 68a/03

b.+ına tāç ur- 48b/07

b.+ına yular ṭaḳ- 55b/01

b.+ından 68b/03

b.+ından ayaġa ṣarıl- 68a/11

b.+ıñız secdeden ḳaldır- 43b/10

b.+larına üş- 46b/11

[=25]

başḳa Bilinenden gayri, diğer.

b. 40a/10

[=1]

başla- Bir işi yapmak üzere harekete geçmek.

b.-dı 38b/06

b.-r 39a/09

b.-rlar 47b/11

gitmeġe başla- 38b/06

ṭoyurmaya başla- 39a/09

yürümeġe başla- 47b/11

[=3]

bayāt: Tazeliğini kaybetmiş.

b. 62a/04

[=1]

baʿżı Hepsi olmayıp içlerinden birkaçı, kimi.

b. 55a/10

b.+sı 57a/08

[=2]

be-ġāyet [Far.] Son derece, pek çok, fazlasıyla.

b. 61a/04

[=1]

be-her [Far.] Her bir.

b. 51a/11

[=1]

Bekīr Hz. Muhammed'in vefatından sonra seçilen ilk halife.

b. (Ebū Bekīr) 66a/10

[=1]

bekle- Gözler vaziyette olmak, durup kollamak.

b.-r 70a/07

b.-rler 47a/10

[=2]

belā [Ar.] Büyük sıkıntıya sebep olan olay, musîbet.

b. 68a/08, 69a/04, 70a/11

b.+dan 50a/11

b.+sından 50b/01

[=5]

belki [Far.] Bir ihtimale göre, muhtemelen.

b. 40b/01, 44a/03, 49a/06, 51a/01, 53b/02, 55a/09, 57b/11, 63a/06, 63b/06, 65a/11

[=10]

ben Tekil birinci kişi zamiri.

b. 43a/11, 52b/05, 62b/11, 67b/01, 67b/05, 67b/10

baña 38b/03, 61b/10, 61b/11, 65a/06, 67a/09, 67b/05

b.+de 43a/06, 67b/04

b.+i 47b/07, 59b/11

b.+im 52b/04, 54a/10, 55a/07, 65b/05, 68a/08, 70a/08

[=22]

beñze- Birbirine uygun ve ortak taraflar bulundurmak.

b.-mez ki 68a/03

[=1]

berāber [Far.] Bir seviyede, bir ve eşit.

b.+dür 50a/08

[=1]

berekāt [Ar.] Bereketler.

b.+ını (halilüʾr-rahman berekātı) 66b/06

[=1]

bereket [Ar.] Tanrı ihsanı, nimet, bolluk.

b. ol- 49b/04

[=1]

beri Ayrılma hal ekiyle kullanıldığında " belli bir yerden ve zamandan bu yana" anlamını vermektedir.

b. (üç aydan beri) 38b/09

[=1]

berü Ayrılma hal ekiyle kullanıldığında " belli bir yerden ve zamandan bu yana" anlamını vermektedir.

b. (öldügüm günden berü) 67b/07

b. (yıldan berü) 67b/03

[=2]

beş Beş (sayı).

b. 56a/05

b. vaḳıt ḳıl- 56a/03

b. vaḳtıñ ḳıl- 41a/11

b. yüz yigirmi ṭoḳuz buçuḳ 67b/10

[=4]

beşer Beş sayısının her birine beş veya her defasında beş tane anlamına gelen üleştirme şekli.

b. yüz 39a/04

b. yüz yıllıḳ 46b/01

[=2]

beter Çok fena, çok kötü.

b. ol- 53a/07

[=1]

beyān [Ar.] Açıklama, söyleme.

b. it- 46a/09, 61a/05

[=2]

beyāz [Ar.] Ak.

b. cevher 72a/08

[=1]

beyin *mec.* Akıl, şuur.

b.+in (beynin) 68b/04

[=1]

beyn [Ar.] Ara.

b. 43b/08

[=1]

beytuʾllāh [Ar.] Allah'ın evi, Kâbe.

b.+ı 60a/06

[=1]

beze- Süslemek, donatmak.

b.-rem 55a/09

[=1]

bezen- Süslenmek, donanmak.

b.-ür 46b/03

[=1]

bezil [Ar.] Esirgemeden bol bol verme, sarfetme, harcama.

b. it- 66b/01

[=1]

bılaşıḳ Bulaşmış olan, kir.

b.+ı (bılaşığı) 67b/04

[=1]

bıraḳ- Tutmaktan vazgeçip tutmaz olmak.

b.-mañ 47a/09

b.-mayup 40a/02

b.-up 39b/09

b.-up (bıraġup) 51b/02, 55a/04, 58a/03

b.-upda (bıraġup da) 40a/05

b.-ur (bıraġur) 39a/11, 67a/07

b.-urlar (bıraġurlar) 46b/10

b.-ursañ (bıraġursañ) 55a/08

[=11]

biʾz-zāt [Ar.] Kendisi, şahsen.

b. 68b/11

[=1]

bī-çāre [Far.] Çaresiz, aciz, zavallı.

b.+nüñ 55a/11

[=1]

bī-devlet [Far.] Mutsuz, zavallı, talihsiz.

b. 58b/05

[=1]

bī-hūde [Far.] Boşuna, nafile.

b.+dir 51b/07

[=1]

bī-namāz [Far.] Namaz kılmayan (kimse).

b. 41a/09

b.+a 41a/05

b.+uñ 41a/04

b. ol- 41a/03

[=3]

bī-saʿādet [Far.] Mutlu, bahtiyar olmayan.

b. 62b/06

[=1]

bil- 1.Bir şey hakkında bilgisi, mâlumatı olmak.

b.-eydik 51b/05

b.-medik 51b/01, 51b/09

b.-mez 48b/10

b.-üñ 69b/08

b.-üp 44b/09, 55b/08, 61a/07

b.-ür 42b/06, 60b/03, 68a/03

ḳabir ḥālın bil- 51b/05

2. -e zarf fiil eki almış bir fiilin sonuna geldiği zaman bu fiilin belirtilen işi yapma gücünde olmayı ifade etmesine yarayan yardımcı fiildir.

b.-ememişdür 71a/02

b. oṭurabil- 55b/01

b. ṭurabil- 55b/01

[=14]

bildir- Açıklamak, anlatmak, ilan etmek.

b.-elim 51a/05

b.-medi mi 62b/11, 63a/09

b.-mişdür 48b/11

[=4]

bile Dahi, de.

b. 47b/01, 53b/08, 63b/05, 65b/02, 71b/01, 73a/07

[=6]

biñ Bin (sayı).

b. 40a/10, 41a/07, 48b/01, 48b/07, 58b/07, 58b/08, 58b/09, 65b/02, 71a/07, 72a/1

b. (yedi biñ) 60b/04

b. dürlü 65a/03

b. (elli biñ) 71a/05, 72a/02

b. (ḳırḳ biñ) 72a/01

b. (on biñ) 71a/04, 71a/06, 71a/07

b. (yedi biñ) 63b/02

b. (yetmiş biñ) 71a/04, 71b/10

b. (yüz biñ) 53b/09, 67a/01, 68a/06, 68a/07, 71a/08, 71b/03

b. bir 50a/11, 69a/04, 70a/11

b. bir kerre 48b/01, 50a/05

b. bir isim 65b/08

[=33]

bir 1. Bir (sayı).

b. 38b/01, 38b/01, 40a/11, 40b/01, 41a/05, 41a/05, 41a/09, 41a/10, 41a/11, 41a/11, 41b/02, 43a/05, 43a/05, 44a/02, 45b/09, 48b/01, 49a/02, 49a/03, 49a/03, 49a/04, 49a/05, 49a/07, 49b/09, 49b/09, 50b/09, 52a/04, 52a/09, 52a/11, 56b/02, 60b/04, 63a/05, 63b/07, 63b/11, 65a/10, 66b/02, 67b/04, 71b/01, 71b/04, 71b/07, 71b/10, 72a/06, 72b/03, 72b/06, 72b/10

b. (biñ bir) 50a/11, 69a/04, 70a/11

b. (biñ bir isim) 65b/08

b. (biñ bir kerre) 48b/01, 50a/06

b. bölük 51b/05

b. daḫı 45b/03

b. defʿa 39a/05, 39a/05

b.+er 72a/04

b.+in 73b/05

b. kerre 54a/10

2. Belirsiz bir zamir olarak bir şeyi, yeri veya kimseyi gösterir.

b. 38b/02, 38b/05, 39a/06, 40a/11, 41a/03, 41a/05, 43a/10, 43a/10, 49a/06, 53b/06, 53b/08, 56b/07, 56b/08, 59b/04, 60a/04, 63a/05, 67a/08, 67a/08, 67b/03, 68a/04, 72a/04, 73a/05, 73a/06, 73a/06, 73a/10

b.+i 56a/10, 67b/03, 67b/04, 70b/08, 70b/09, 70b/09, 70b/10

b. (her bir) 58b/07, 69a/06

b. (her birin bir dürlü) 46a/11

b. bölük 42b/09, 57a/10, 57a/10, 57b/04, 73b/07

b.+i 58b/11

b.+i (içlerinden biri) 42a/01

b.+in (her birin bir türlü) 46a/11

b.+in (ḳanġı biri) 53a/02

b.+inde (her biri) 46b/02

b.+inüñ (her biri) 46b/01

b. **kimse** 42b/01, 42b/02, 42b/06

b. miḳdār 52a/10

[=107]

birbiri Karşılıklı olarak bir diğeri.

b. 47a/07, 64b/03

b.+ine 47a/07

b.+iñize 64b/03

b.+ñizi 64b/06

[=5]

birlik Bir ve tek olma durumu, vahdâniyet.

b.+ine (birligine) 56a/06

[=1]

bit- 1. Tükenmek, dayanacak gücü kalmamak.

b.-medi 38b/08

2. Çıkıp yetişmek, yeşermek.

b.-en 48a/06, 49b/01

b.-mezdi 48a/09

[=4]

biti Yazılmış şey, kitap.

b.+sin eline vir- 63b/10

b.+sinde 64a/03, 64a/07, 64b/09

[=4]

bitür- Tamamlamak.

b.-dik 46a/07

b.-mek 52b/07

maḳṣūd bitür- 52b/07

[=2]

biz Çoğul birinci şahıs.

b. 40a/08, 49b/06, 51b/01, 51b/09, 51b/10, 51b/11, 53a/08, 54b/09, 58a/05, 59a/01, 63a/01, 67a/04

b.+de 58a/02

b.+den 53a/07

b.+e 43a/09, 49b/06, 52a/09, 52a/09, 52b/03, 55b/06, 55b/11

b.+i 40a/03, 42b/10, 51b/01, 51b/04, 63b/05

b.+im 66a/07

b.+im gibi 43a/01

b.+imle 63b/05

[=29]

boġaz Ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.

b.+ımda 67b/11

b.+ından gögsine dek 60b/11

[=2]

boḳça Bohça.

b. 53b/02

[=1]

borc [Soğd.] Manevi ve ahlaki bakımdan yapılması gereken şey, vecibe.

b.+ı 48a/11

b.+ı öden- 48a/10

[=2]

boyun Vücudun omuzlarla baş arasında kalan ve başı bedene bağlayan kısmı.

b.+ı (boynı) 72b/04

b.+una (boynuna) 58b/06, 65a/02

[=3]

bölük Parça, kısım.

b. (bir bölük) 42b/09, 57b/04, 73b/07

b. (ṭoḳsan ṭoḳuz bölük) 73b/05

b.+i (bir bölügi) 57a/10, 57a/10

b.+i (ṭoksan sekiz bölügi) 73b/06

b.+in (bir bölük) 51b/05

b.+inden (on bölük) 51b/05

[=9]

böyle Bunun gibi, bu türlü, bu tarzda.

b. 38b/07, 39a/03, 40b/06, 47b/07, 53a/09, 54b/08, 57b/08, 61a/04, 62b/09, 68a/04, 70a/05, 71a/08, 71a/11

b.+dir 68b/09

[=14]

bu 1. İşaret sıfatı.

b. 38b/08, 40b/04, 42b/08, 42b/09, 42b/11, 43b/03, 43b/07, 43b/08, 45a/11, 45b/07, 45b/08, 46a/03, 46a/04, 46a/07, 46a/07, 46a/10, 46a/10, 46b/02, 46b/09, 47a/03, 47a/05, 47a/06, 47a/07, 47b/02, 47b/04, 47b/06, 47b/09, 48a/03, 48a/04, 48a/06, 48a/09, 48b/01, 48b/03, 48b/04, 48b/09, 48b/11, 49a/02, 49a/05, 49a/08, 49a/09, 49a/09, 49a/10, 49b/01, 49b/02, 49b/04, 49b/07, 49b/11, 50a/01,

50a/03, 50a/04, 50a/05, 50a/07, 50a/08, 50a/10, 50b/02, 50b/04, 50b/05, 50b/07, 50b/08, 50b/11, 51a/03, 51a/05, 53b/03, 54a/07, 54a/08, 54b/07, 54b/09, 56a/05, 56a/08, 56b/11, 57a/02, 57a/06, 57a/07, 57b/03, 57b/07, 58a/01, 58a/04, 58a/06, 58a/08, 58a/10, 58a/11, 58a/11, 58b/06, 59a/05, 59a/09, 59a/09, 59a/10, 59b/02, 59b/03, 59b/05, 59b/06, 59b/07, 59b/08, 59b/10, 59b/11, 60a/02, 60a/09, 60a/10, 60a/11, 60b/01, 60b/03, 60b/05, 60b/07, 61a/03, 61a/06, 61a/07, 61a/07, 61a/09, 61a/11, 61b/01, 61b/01, 61b/03, 61b/04, 61b/07, 63b/04, 63b/05, 65a/05, 65b/05, 66b/11, 67a/02, 67a/02, 67a/09, 68a/01, 68b/07, 68b/09, 68b/10, 69a/02, 69a/03, 70a/08, 70b/02, 70b/06, 70b/07, 71a/06, 71b/09, 72b/01, 73a/05, 73a/09, 73b/11

b. ḳadar 39a/03, 54b/01, 71b/09

b. kerre 63b/02

b. kez 39a/11, 39a/11, 44a/09, 44a/11, 63b/01, 63b/11, 64a/01

2. İşaret zamiri.

b. 54b/02, 67b/03, 67b/05

b. (ḥāl bu ki) 44b/02, 44b/08

b. ḳadar 38b/01

b. ki 44b/03

b.+na ki

b.**+nca** 61a/08, 67b/03

b.+nda 45b/06, 45b/08, 51b/09, 51b/10, 52a/07, 52b/03, 62b/11

b.+ndan 44b/03

b.**+ndan** 49a/01

b.+nı 42b/11, 53a/10, 61a/10, 74a/01

b.+nlar 43b/05, 55b/02, 63b/01, 63b/10, 64a/01, 64a/09

b.**+nlara** 43b/10, 71a/01

b.+nları 62b/10, 63b/08, 64b/07, 65a/01

b.+nlarıñ 55b/03

b.+nlaruñ 47b/03, 63b/07

b.+nuñ gibi 50b/11

b. mıdur 39a/02

[=189]

bucaḳ Köşe, kenar.

b.+lara 69b/03

[=1]

buçuḳ Yarım.

b. (beş yüz yigirmi ṭoḳuz buçuḳ) 67b/10

[=1]

bugün İçinde bulunulan gün, zaman.

b. 69b/11, 70a/08

[=2]

bul- Elde etmek, kazanmak.

b.-a 58b/09

b.-alar 61a/11

b.-aydık 52a/11

b.-dı 67a/09

b.-dılar 50a/03

b.-duk 51b/03

b.-duñ 67b/08

b.-salar 58a/08

b.-ur 69b/10

amān bul- 52a/11

maġfiret bul- 61a/11

necāt bul- 50a/03

ṣevāb bul- 58b/09

[=9]

bulın- 1. Bulunma halindeki isimlerden sonra gelerek o ismi fiilleştirir ve etmek, yapmak yardımcı fiillerinin vazifesini görür.

b.-a 59a/08

b.-alım 49b/07

b.-anlara 48b/04, 48b/06

b.-anlaruñ 57b/05

ḫizmetde bulın- 49b/07

ʿıyādetde bulın- 48b/04

ʿibādetde bulın- 48b/06, 57b/05, 59a/08

2. Yalın haldeki isimlerden sonra gelerek olmak yardımcı fiilinin vazifesini görür.

b.-an 60b/01

uyanıḳ bulın- 60b/01

[=6]

bulun- Yalın haldeki isimlerden sonra gelerek olmak yardımcı fiilinin vazifesini görür.

b.-a 60b/08

b.-an 50b/08

b.-madı 58b/01

b.-maya 62a/01

b.-sa 59b/04, 59b/05

musāfir bulun- 59b/04, 60b/08

ṭāʿat bulun- 62a/01

uyanıḳ bulun- 50b/08, 58b/01

uyur bulun- 59b/05

[=6]

buluş- Bir araya gelmek.

b.-up 47a/07

[=1]

bulut Bulut.

b.+lar 73b/03

b.+lara 47b/10

[=2]

burāḳ [Ar.] Hz. Muhammed'in, üzerine binerek miraca çıkması için emrine verilen semavi binek.

b.+lar 45b/05

[=1]

burun Yüzün ortasında kalan, alınla ağız arasında yer alan, çıkıntılı, iki delikli koklama organı.

b.+ı (burnı) 38b/11, 72b/04

b.+ına (cānını burnına getür-) 69a/05

b.+unı (burnunı) 38b/05

[=4]

buyruḳ Buyrulan, emredilen şey, hüküm.

b.+uñ (şeyṭān buyruġu) 56a/01

b.+uñ tut- 56a/03

[=2]

buyur- Bir şeyin yapılmasını kesin olarak bildirmek, emretmek.

b. **(!)** 49b/06, 67a/10

b.-mış ki 54a/03

b.-ur 44a/05, 62b/04

b.-ur ki 41a/09, 52b/04, 53b/05, 55a/05, 56b/05, 56b/07

[=11]

büdelā [Ar.] Allah tarafından alemi mânen yönetmekle görevlendirilmiş ve kendilerine olaylara hükmetme izni verilmiş olan velîlerin belli bir mertebede olanları.

b. 65b/04

[=1]

bühtān [Ar.] İftira.

b.+dan 52a/02

[=1]

bükül- Katlanmak, kıvrılmak.

b.-üp 68b/06

yay gibi iki ḳat bükül- 68b/06

[=1]

bütün Hepsi, tamamı.

b. 49a/06, 50a/01, 53b/07, 60a/06, 71b/02, 71b/04

b. ol- 40a/01, 63a/03

[=8]

büyü- Yaşı artmak.

b.-rse 42a/03

[=1]

büyük 1. Ölçüleri bakımından aynı cinsteki benzerlerinden daha yüksek, daha uzun veya iri olanı, azîm.

b. 38b/09, 49a/06

2. Güçlü, kudretli.

b. 72b/01

b.+dür 71b/11

[=4]

büyüklük: Büyük olma durumu, genişlik.

b.+ini (büyüklügini) 71a/02

[=1]

C

cāʾiz [Ar.] Din ve töre işlenmesi emir veya yasak kabul edilmediği için yapılmasında bir sakınca bulunmayan, izin verilmiş sayılan.

c. 41a/05

[=1]

cāmiʿ [Ar.] Müslümanların içinde namazlarını kılıp ibadet ettikleri bina, büyük mescit.

c.+lerde 53b/06

[=1]

cān [Far.] İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh.

c. acısı 67b/11, 68a/02

c. alıcı 53a/08

c.+ı 69b/02

c. (cān-ı gönül) 67a/03

c.+larını 66a/11

c.+ın al- 70b/02

c.+ını 59b/03, 69a/04, 69b/04

c.+ını al- 68b/07, 69a/02, 70a/02

c.+ını burnına getür- 69a/05

c.+ını çek- 70a/06

c. kulaġı işit- 53a/10

c.+ları 45b/06

c.+larına 59b/10

c.+umuzı 51b/03

[=19]

ceberūt [Ar.] Allah'ın her şeyin üstünde olan büyüklüğü, kudreti, ululuğu.

c.+uñ (celāl-i cemāl-i ceberūt) 65b/09

[=1]

Cebrā'īl [Ar.] Dört büyük melekten biri, Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melek.

c. 54a/04

c. (ḥażret-i Cebrāʾīl) 68b/08

c. (ḥażret-i Cebrāʾīl ʿaleyhiʾs-selām) 54a/02

c. (yā Cebrāʾīl) 54a/10, 54a/11

[=5]

cehennem [Ar.] Günahkarların öldükten sonra ahirette azap görecekleri, cezalarını çekecekleri yer, tamu.

c. 43b/08

c. (ehl-i cehennem) 42b/09

c.+de 44b/05, 49a/04, 56b/03

c.+den 55b/10

c.+e 42b/10, 43b/06, 55b/07, 62a/08, 65a/03, 73b/06

c.+e git- 42b/08

c.+iñden 57a/03

c. ḳapusı 42b/09

c. ḳatı 49a/04

c. ḳumın şaç- 54b/11

c. yolı 55b/07

[=18]

celāl [Ar.] Yücelik, ululuk, azamet.

a. (celāl-i cemāl-i ceberūt) 65b/09
[=1]

cemāʿat [Ar.] Aynı dinden ve aynı soydan olanların meydana getirdiği topluluk.

c. 73b/07

c.+den 39b/04, 40a/02, 40a/04, 40a/08

c.+e 39b/05, 40a/05

c.+e git- 40a/08

c. iʿtiḳādı 73b/10

c.+le 40a/09

[=10]

cemāl [Ar.] Allah'ın lutfedici sıfatlarının bütünü ve bu sıfatlarının gereği olarak güzellik ve rahmetle tecellisi.

c.+i 65b/03

c. (cemāl-i bā-kemāl) 65b/03

c. (celāl-i cemāl-i ceberūt) 65b/09

c.+ine 53b/09

[=3]

cemīʿ [Ar.] Bütün, hep, cümle.

c. 49a/08, 66a/04

[=2]

cemīl [Ar.] Güzel.

c.+dür 51b/08

[=1]

cenāb [Ar.] Allah, peygamber ve bazı tarikat büyüklerine ait isim ve sıfatların başına getirilerek "hazret" manasında kullanılan saygı sözü.

c. (cenāb-ı Bārī Teʿālā) 60b/06

[=1]

cenk [Far.] Savaş.

c.+lere 59a/09

[=1]

cennāt [Ar.] Cennetler.

c.+dur 45a/11

[=1]

cennet [Ar.] İmanlı ve iyi kimselerin ölümden sonra Allah tarafından mükafat olarak konulacakları ve içinde ebediyen yaşayacakları, her türlü tasavvurun üstünde güzellik ve nimetlerle dolu yer.

c. 41b/01, 49a/04, 72b/08

c. **baḳçası** 46a/02

c.+de 54a/01, 59a/06

c.+den 57b/03

c.+e 43b/03, 55b/07, 58a/05, 58b/04, 59b/04, 72b/03, 73b/06

c.+e gir- 55b/09

c.+e git- 48a/02

c. ḥūrīleri 57a/01

c.+i 72b/09

c. (cennet-i ʿadne gir-) 60b/01, 65b/02

c. (cennet-i meʾvāya gir-) 41b/04

c.+ime 44a/02

c. köşkleri 67a/01

c.+ler 45a/06

c.+lerde 45b/02

c.+lerdür 45a/05

c. melekleri 57b/11, 58a/04, 58a/10, 58b/05

c.+üme 43b/11

c.+üñ 72b/03, 72b/06

c.+üñ ḥūrīleri 73a/03

c. yolı 55b/06

[=35]

cevāb [Ar.] Yanıt.

c.+ı 69a/03

c.+ın 50a/06

c. vir- 63b/02

[=3]

cevher [Ar.] Değerli eşya, mücevher.

c.+den 46a/11

c.+den (beyāz cevher) 72a/08

c.+den (siyāh cevher) 72b/07

[=3]

cezā [Ar.] Suç işleyen bir kimseye suçunun derecesine göre verilen acı karşılık.

c.+da 51b/03

c.+sı 45a/01, 45a/05

c.+sını gör- 61b/06

[=4]

ciger [Far.] Bağır, iç.

c.+ler 53a/11

[=1]

cihān [Far.] Evren, kainat.

c.+da (iki cihān) 66b/06

c**.+ı** 60a/07

[=2]

cilālandır- Parlak duruma getirmek.

c.-ırlar 46b/04

[=1]

cimāʿ [Ar.] Cinsel ilişkide bulunma.

c. it- 56a/02

[=1]

coş- Galeyana gelmek, şiddetlenmek.

c.**-a gel**- 62a/07

[=1]

cümle [Ar.] Bütün, hep, tüm.

c. 41b/03, 43a/06, 46b/03, 48a/03, 50b/10, 54a/08, 56b/09, 57a/03, 57a/06, 59a/04, 59a/10, 59b/01, 59b/02, 60a/09, 62b/07, 63b/03, 63b/04, 63b/05, 64a/03, 66b/03, 66b/10, 70a/02, 70a/06, 72a/05, 73b/05

c.+den 54a/07, 54a/07

c.+mizi 40b/11, 73b/09

c.+ñüzi 43b/04

c.+si 43b/04, 48a/06, 49a/05, 49a/08, 72b/02

c.+sin 63a/11

[=36]

Ç

çağır- Davet etmek.

ç.-up 45b/10

[=1]

çağrış- Hep bir ağızdan bağırmak, haykırmak, yaygara koparmak.

ç.-urlar 43a/08

ç.-urlar ki 51a/11

[=2]

çāk [Far.] Yırtık, yarık.

ç. ol- 54b/06

[=1]

çalġu Müzikli eğlence, çalgı.

ç.+ya 62a/05

[=1]

çap- Saldırmak, vurmak.

ç.-a 52a/08

[=1]

çāresiz Çaresi bulunmayan, devâsız.

ç. 70a/04

[=1]

çeġāne [Far.] Çalgı aleti.

ç.+ye (**çeng-i çegane**) 52a/03

[=1]

çek- 1. Bir şeyi bulunduğu yerden kendine doğru getirmek, yaklaştırmak.

ç.-enleri 56b/04

ç.-erler 70a/06

ç.-in 43a/08

cānını çek- 70a/06

noḫūd çek- 56b/04

2. -e tabi tutmak.

ç.-er 61b/09

ḥisāba çek- 61b/09

[=4]

çeng [Far.] Bir çeşit telli çalgı.

ç. (çeng-i çeġāne) 52a/03

[=1]

çevir- Döndürmek.

ç.-mekden 52a/05

yüz çevir-

[=1]

çevre Etraf.

ç. 72b/10

ç.+sinde 72a/10

[=2]

çıḳ- 1. Ayrılmak.

ç.-maz 45b/03

ç.-mışam 68a/01

ʿAzrāʾīl elinden çıḳ- 68a/01

2. Akmak.

ç.-arlar 46b/08

göklere çıḳ- 46b/08

3. Ulaşmak, varmak.

ç.-aydıḳ 52b/01

dünyāya çıḳ 52b/01

4. Etrafa yayılmak.

ç.-ar 49b/09, 50a/01, 60a/04

ç.-up 72b/02

nūr çıḳ- 49b/09, 50a/01, 60a/04

misk-i ʿanber çıḳ- 72b/02

[=8]

çıḳar- 1. Bulunduğu yerden dışarı çıkmasını sağlamak.

ç.-a 68b/01

ç.-alar 69b/02

ç.-dı 38b/06

ç.-up 68b/04

gözinden yaş çıḳar- 68b/01

2. Bir şeyin içinden bir miktarını ayırmak.

ç.-up 42/02

[=5]

çiçek Çiçek, bitki.

ç.+ler 48a/05

[=1]

çimen [Far.] Bitki ile kaplı yer, çayır.

ç.+ler 48a/06

[=1]

çoḳ Fazla.

ç. 46b/11, 47a/06, 53a/02, 53b/04

ç.+dur 61a/05

[=5]

çoḳluḳ Bolluk, kesret.

ç. 40b/01

[=1]

çomaḳ Sopa.

ç.+larla 63a/02

[=1]

çorba [Far.] Kaşıkla içilen sulu, sıcak yiyecek.

ç. 62a/05

[=1]

çün [Far.] İçin.

ç. (ḥaḳḳı-çün) 40b/10, 43a/06, 55a/06

[=3]

çünki [Far.] Mademki.

ç. 63a/01

[=1]

D

da Da, dahi.

d. 44a/08, 46b/06, 53a/10, 55a/08, 58a/09, 70a/10, 70a/10

[=7]

daġ Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi.

d.+lara 54b/05

d.+**lara düş-** 53b/03

[=2]

daḫı 1. Bile, dahi, de, da.

d. 38b/10, 40a/09, 40a/11, 40b/05, 41a/03, 41b/02, 42a/10, 42b/01, 42b/04, 43b/11, 44a/02, 44b/06, 45a/05, 47a/01, 47a/06, 47b/01, 47b/02, 48a/04, 48a/09, 48b/01, 49a/01, 50a/05, 51a/10, 54a/01, 54a/03, 55a/10, 55b/03, 55b/05, 56b/04, 56b/11, 57b/03, 58b/06, 59b/04, 60a/01, 60b/09, 61b/07, 62b/04, 62b/07, 64a/03, 64a/06, 64b/09, 65a/02, 65a/10, 65b/02, 67a/05, 69b/02, 71a/01, 71a/08, 72b/03, 72b/10, 73b/03

[=51]

2. Daha.

d. (bir dahı) 45b/03

[=1]

dāʾim [Ar.] Her zaman, daima.

d. 44b/06, 51b/02, 52b/01, 53a/05, 53a/05, 56a/04

[=6]

daḳ- Yerine koymak, yerleştirmek, takmak.

d.-alar 65a/03

[=1]

ḍālle [Ar.] Sapıtmış, doğru yoldan ayrılmış.

d.+dir (fırāḳ-ı ḍālle) 73b/08

[=1]

dāne [Far.] 1. Tohum.

d.+si (ḥardāl dānesi) 71b/07

2. Adet.

d.+sin (üç dāne) 61b/02, 65a/09, 65b/06

[=4]

danış- Fikir sormak, görüşünü almak.

d.-maya 40b/01

[=1]

darla- Kızmak.

d.-dıkda (darlıdıḳda) 42b/01, 42b/02

[=2]

daʿvā [Ar.] Şikayet.

d. it- 40a/04

[=1]

daʿvācı Şikayetçi.

d. ol- 40a/07

[=1]

de De, dahi.

d. 40a/06, 40b/05, 43b/08, 47b/04, 49a/03, 49b/06, 52b/05, 55a/11, 56a/09, 56a/10, 57a/01, 57a/05, 67b/04, 67b/05

[=14]

de- Söylemek.

d.-di 38b/10, 39a/01, 39a/04, 56b/10, 67b/07

d.-di-ki 38b/08, 39a/01, 67a/09, 69a/01

d.-di ki 67a/10, 67a/10, 67a/11, 67b/01, 67b/01, 67b/08, 67b/09, 71a/09

d.-dikde 38b/04

d.-mediñiz 63a/04

d.-r 47b/09

d.-r-ki 40b/04

d.-r ki 45b/10, 58b/11, 59b/11, 73a/04

d.-rler 47a/08, 48a/02

d.-rler ki 49b/05, 57b/07, 58a/02, 58a/02, 58a/10

d.-se 48b/02, 52a/04

d.-seler 53a/09

d.-ye 43b/03, 43b/08, 62a/04, 63b/06, 69a/02, 69a/11, 70a/02

d.-yeler 40a/09, 57b/10, 58b/05, 63a/10, 63b/10, 64b/10, 69a/09, 69b/11, 70a/05

d.-yeler ki 62a/09, 63a/04, 63b/04, 64a/05, 69a/07, 70a/04, 70a/09

d.-yenüñ 67a/03

d.-yin-ki 69b/06

d.-yince 46a/01

d.-yü 40a/04, 40b/06, 47a/10, 53a/09, 55a/10, 62b/09, 62b/11

d.-yüp 43a/07, 52a/07, 58a/07, 61b/05, 63a/02, 68b/11, 70a/10

āmīn de- 67a/03

[=75]

defʿa [Ar.] Kere, kez.

d. 39a/05, 39a/05

[=2]

defter [Yun.] İslam dinine göre kulların dünyada iken yaptıkları şeylerin, iş ve hareketlerin yazıldığı defter.

d.+e 58a/07

d.+in 58b/03

d.+ine 58b/02, 58b/06

d.+lerin 58a/05

d.+lerin (ʿömür defterlerin düz-) 50b/02

[=6]

degil -im, -sin, -dir, idi gibi eklerin ve imiş, ise, iken'in başına gelerek

cümlenin anlamını olumsuz hâle getiren kelime.

d. 49a/08, 56b/10, 58a/07

d.+dür 41a/05, 56b/03

d. ise 57b/10, 58a/06

d.+iz 58b/04

[=8]

dehşet [Ar.] Korkutucu olma, korkunçluk.

d.+den 66b/07

[=1]

dek -e kadar, -e değin.

d. 53a/09, 61a/02, 65a/10, 71b/01

d. (boġazından gögsine dek) 60b/11

d. (gögsinden dizlere dek) 61a/01

d. (ḳabre gelinceye dek) 63b/09

d. (ḳıyāmete dek) 59a/01

[=8]

delālet [Ar.] Yol gösterme, kılavuzluk.

d.+i üzre 56b/02

[=1]

demür Demir.

d.+dür 54a/04

d.+i 54a/05

[=2]

deñiz Yeryüzünün büyük bir kısmını kaplayan tuzlu su kütlesi.

d.+den 48b/11, 54a/08

d.+lerüñ 73a/10

[=3]

deñlü Kadar.

d. (ne deñlü) 57a/07

[=1]

depe Tepe.

d.+sinden 68a/11

[=1]

depre- Titremek.

d.-mesi 49b/08

[=1]

derdmend [Far.] Derdi olan, dertli.

d. 67b/05

[=1]

der-ḥāl [Far.] O anda, hemen.

d. 59b/03

[=1]

derece [Ar.] Mertebe, seviye.

d.+ler (yüksek dereceler ṣāḥibi it-) 54a/01

[=1]

deryā [Far.] Deniz.

d. 73a/09

d.+lar 49b/04, 54a/11

d.+larda 62b/01

d.+ları 49b/10

d.+sı (ġażap deryāsı) 62a/07

d.+ya 38b/04

[=7]

destūr [Far.] İzin, müsaade.

d. ol- 47b/10

d. um- 49b/05

[=2]

devlet [Ar.] Mutluluk, saadet, talih.

d.+i (evliyā'ullāh devleti) 59a/07

d.+i (īmān devleti) 59a/06

d.+i (māl devleti) 59a/06

[=3]

dırnaḳ Tırnak.

d.+ları 69b/04

[=1]

di- Demek, söylemek.

d.-mek 50a/06

d.-mişdüñ 43a/07

d.-r 44b/06, 52b/07, 57a/07, 59a/01, 73a/05

d.-rler 43a/09, 48a/04, 49b/07, 55a/03) 57a/04, 58a/04, 58a/10, 59b/02

d.-rler ki 57a/02, 58a/01, 58a/04, 58a/08, 68b/06, 68b/08

d.-yecek 43b/04

d.-yeler ki 42b/10

[=23]

dil Konuşmaya ve sesleri boğumlamaya yarayan organ.

d. 48b/02, 56a/09, 63a/10

d.+e gel- 63b/04

d.+iñden ayırma- 56a/05

d.+iñüzi ṣaḳın- 57b/02

d.+iyle 58a/03

[=7]

dilber [Far.] Gönlü kendine çeken, güzel.

d. 62a/05

d. oğlan 52a/05, 56a/02

[=3]

dile- İstemek.

d.-dik 53a/08

d.-diler 44b/01

d.-mesiyle 56a/08

d.-r 60a/11

d.-rem 47b/08

d.-rler 50a/09

d.-se 40a/11

d.-yüp 59a/11

amān dile- 53a/08

duʿāʾ dile- 50a/09, 59a/11

[=8]

dīn [Ar.] İman, inanç.

d. 64a/06

[=1]

dīnār [Ar.] Eski bir para.

d. 67a/01

[=1]

dīnī [Ar.] Dine ait.

d. dünyā 66b/04

[=1]

diñle- Söylenen sözü dikkate alıp ona göre davranmak, kabul etmek, uymak.

d.-mekten 52a/04

d.-yüp 61a/06

[=2]

diñlen- Yorgunluk gidermek, gücünü yeniden toplamak için ara vermek.

d.-di 71a/07

d.-sün 58b/03

[=2]

dip Bir şeyin en alt kısmı.

d.+inden (dibinden) 69b/01, 69b/04, 70a/02, 70a/06

[=4]

dir- Toplamak.

d.-üp 65a/09

[=1]

dīv [Far.] Dev.

d.+ler 47a/07

[=1]

dīvāne [Far.] Deli.

d. ol- 53b/03

[=1]

diz Bacakta uylukla baldırın birleştiği kısım.

d.+leri üzerine otur- 47b/02

d.+lerine (gögsinden dizlerine dek) 61a/01

[=2]

doġan Kartalgiller familyasından, küçük kuşlarla, böceklerle beslenen ve dünyanın her yerinde birçok türü bulunan yırtıcı kuş.

d. pençelü ol- 68b/01

[=1]

doḳun- Temas etmek.

d.-aydı 73b/01

[=1]

dolan- Bir şeyin etrafında dönmek.

d.-dı 72a/02

[=1]

dolaş- Gidip gelmek.

d.-ur 60a/05

[=1]

dolay Çevre, etraf.

d.+ı 70a/04

[=1]

donan- Baştan aşağı kaplanmak.

d.-ur 57a/01

[=1]

dost [Far.] Yakın arkadaş.

d.+cağızını 41b/09

d.+ları 41b/08, 70a/07

d. ol- 41a/08

d.+uñuzı 70a/08

[=5]

dög- Dövmek.

d.-eler ki 63a/02

[=1]

dökül Boşalmak, akmak.

d.-e 50b/11, 69a/07

gözlerinüñ nūrı dökül- 69a/07

ḳazallar gibi dökül- 50b/11

[=2]

dön- Dolanmak, devretmek.

d.-dükçe 73a/07

d.-er 73a/07

d.-erdi 71b/08

d.-se 73a/08, 73a/08

[=5]

dördünci Dördüncü.

d. sāʿat 51a/03

[=1]

dört Dört (sayı).

d. 73b/03

d.+dür 70b/08

d.+i (dördi) 71a/01

d. ṭaraf 55a/01

d. yan 55a/11, 55b/03

d. yāriñ 66a/10

[=7]

döşek Yatak.

d.+inde (ḥasta döşeginde) 68b/05

[=1]

duʿāʾ [Ar.] Güçsüzlük ve ihtiyacını ortaya koyarak Allah'a yalvarma, yakarış.

d. 60a/07

d. dile- 50a/09, 59a/11

d.+ların 57a/03, 57a/07

d.+mıza 67a/02

d.+mızı 67a/02

d.+yı oḳu- 70b/02, 70b/06

[=9]

dudaḳ Ağzın yüze göre daha kırmızı renkteki dolgun ve etlice alt ve üst iki kenarından her biri.

d. 63a/10

d.+ları 49b/08

[=2]

dur- Başlamak.

d.-anları 57a/08

namāza dur- 57a/08

[=1]

dut- 1. Elle kavramak, elde bulundurmak.

d.-(!) 56a/04

d.-ar 46b/06

baş dut- 46b/06

2. Yardımcı fiil olarak "duymak" anlamını vermektedir.

d.-ar 69a/10

kīn dut- 69a/10

3. Yardımcı fiil olarak "yerine getirmek" anlamını vermektedir.

d.-up 40a/03

Ramażānı dut- 56a/04

[=4]

dükeli Her biri.

d. 51a/10

[=1]

düken- Tükenmek, ardı arkası kesilmek, bitmek, sona ermek.

d.-mezdi 39a/01

d.-ür 46a/07

[=2]

dünyā [Ar.] Dünya, cihan.

d. 54b/08, 73a/09

d.+da 42b/11, 43a/01, 43a/04, 43a/10, 44a/01, 48a/04, 49a/07, 51a/02, 51a/11, 51b/01, 51b/06, 52b/02, 52b/04, 52b/05, 53a/03, 54a/02, 56a/11, 58b/09, 59a/06, 62a/09, 62b/06, 63a/01, 63a/04, 64a/02, 64a/09, 65b/05, 68b/10, 69a/09, 73b/01

d.+**dan git**- 51b/11

d. mālı 53b/07

d.+nuñ 54b/08

d. sarāyı 61b/10

d.+sını (dīnī dünyā) 66b/04

d.+ya 52a/11, 73a/07, 73a/08

d.+yı 49b/04, 50a/02, 71b/04

[=42]

dürlü Başka, türlü.

d. 45b/03, 45b/04, 45b/04, 45b/04

d. (biñ dürlü) 65a/03

d. (her birin bir dürlü) 46a/11

d. (yetmiş iki dürlü) 50a/11

[=7]

düş- Kendini -e atmak, gitmeye koyulmak.

d.-er 39a/10

d.-üp 53b/03

dağlara düş- 53b/03

secdeye düş- 39a/10

[=2]

düşmān [Far.] Kötülük etmek için fırsat kollayan kimse, hasım.

d.+dur 51a/06, 55b/10

d.+ına 41a/08

[=3]

düz- Nazmetmek.

d.-erler 50b/02

ʿ**ömür defterlerin düz-** 50b/02

[=1]

E

ebed [Ar.] Sonu olmayan gelecek zaman.

e. üʾl-ābād ḳıl- 45b/02

[=1]

ebedī [Ar.] Sonsuz, baki.

e. 45b/01, 45b/02, 45b/07, 60a/01

[=4]

ebū [Ar.] Eb kelimesinin, künye olarak kullanılan Arapça isim tamlaması şeklindeki özel isimlerin veya deyim niteliğindeki bazı tamlamaların başında aldığı şekil.

e. Bekīr 66a/10

[=1]

ecel [Ar.] Ömrün sonu, hayatın son demi.

e. gel- 63a/05, 67a/05, 69b/10

e.+i gel- 68a/05

[=4]

ecir [Ar.] Manevi karşılık, sevap.

e.+ler 61b/03

[=1]

efḍal [Ar.] Çok faziletli, çok üstün.

e.+dür 53b/07

[=1]

efendi [Yun.] Hz. Peygamber.

e.+miz 56b/05

[=1]

eger [Far.] Eğer.

e. 39b/04, 39b/04, 41b/06, 41b/07, 41b/10, 41b/11, 42a/03, 42a/05, 48a/08, 48a/11, 51b/04, 54b/04, 56b/10, 57b/10, 58a/09

[=15]

eḥādīṣ [Ar.] Hadisler.

e. (eḥādīṣ-i nebevīyye) 61a/10

[=1]

ehl [Ar.] Sahip, malik.

e. (ehl-i cehennem) 42b/09

e. (ehl-i fısıḳ) 62b/08

e. (ehl-i sünnet) 73b/07, 73b/10

e.+ine (ḥased ehli) 40b/02

e.+ini 66b/08

e.+iñle 40b/06

[=7]

ejderhā [Far.] Ejderha.

e. 71b/10

e.+nuñ 72a/02

[=2]

ekin Ekin.

e.+ler 48a/05

[=1]

ekrem [Ar.] En kerim, cömert, lutuf ve kerem sahibi.

e.+īn (ekremüʾl-ekremīn) 43b/01

[=1]

ekremüʾl-ekremīn [Ar.] Ekremlerin ekremi olan Cenab-ı Hak.

e. 43b/01

[=1]

ekṣer [Ar.] Genellikle, umumiyetle.

e.+i 47a/05

[=1]

eksik Tamam olmayan, noksan.

e. 63a/06

[=1]

el 1. Kolun, bilek kısmından itibaren avuç ve parmakları içine alan ve iş görmeye, tutmaya yarayan kısmı.

e. 63a/10

e.+i 51a/07

e.+in 68b/03

e.+ine 50b/09

e.+ine (bitisin eline vir-) 63b/10

e.+ini 68b/02, 69b/04

e. ḳavşurup ṭur- 39b/05

e.+lerin 69b/01

e.+lerin ardına bağla- 65a/02

2. İşi yapanın veya o işin yapılmasına tesir eden kimsenin yerini tutar.

e.+i altında öl- 68a/06

e.+inden (ʿazrāʾīl elinden çıḳ-) 68a/01

[=12]

el-cevāb [Ar.] Karşılık, cevap.

e. 42a/06

[=1]

elli Elli (sayı).

e. biñ 71a/05, 72a/02

[=2]

emīn [Ar.] Güvenilir, inanılır.

e. eyle- 57a/04

e. göster- 52a/07

e. ol- 50b/01, 51a/02, 65a/11

[=5]

emir [Ar.] Bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, buyruk.

e. eyle- 42b/10

e. (emr-i ḥaḳ) 47a/06

e.+in (Allāhuñ emri) 63a/09

e.+in (Allāhuñ emrin tut-) 61b/04

e. it- 43b/06, 56a/01, 62a/08, 63b/06, 65a/01, 68a/06, 73b/06

e.+iyle (emriyle) 39b/07

e. ol- 47b/11

e. olın- 47b/11

e. olun- 48a/02, 71b/11

[=16]

emrāż [Ar.] Hastalıklar, illetler, marazlar.

e.+dan 66b/10

[=1]

en- İnmek.

e.-dügi 66a/03

raḥmetin en- 66a/03

[=1]

enbiyāʾ [Ar.] Nebîler, peygamberler.

e. 64a/03

e. (sulṭānü'l-enbiyāʾ) 66a/08

[=2]

endür- İndirmek.

e.-eydik 54b/05

[=1]

er Erkek.

e. 65a/07

[=1]

erḥamüʾr-rāḥimīn [Ar.] Merhametlilerin en merhametlisi.

e. 43b/01, 67a/04

[=2]

eri- Katılığını kaybetmek.

e.-yüp 54a/09

[=1]

erit- Katılığını kaybetmesini sğlamak.

e.-ür (eridür) 54a/05

[=1]

erken Vaktinden önce.

e. 39b/10, 40a/03, 40a/06, 40a/07

[=4]

es- Bir yönden bir yöne doğru hissedilir şekilde hareket etmek.

e.-er ki 73b/01

[=1]

esirge- Acımak, merhamet etmek.

e. **(!)** 57a/03

e.-meyesiz 68b/09

[=2]

esḳām [Ar.] Hastalıklar.

e.+dan 66b/10

[=1]

esmā [Ar.] İsimler, adlar.

e. yüʾl ḥüsnā 65b/08

[=1]

eş Denk.

e.+dür 71a/01

[=1]

etmek Ekmek.

e. 62a/04

e.+üñ ye- (etmegüñ ye-) 52b/11

e. ye- 41b/08

[=3]

etsün: (?)

e.+ler 40b/05

[=1]

ev Hane.

e.+de 59b/04, 67a/06

e.+inde 60b/08

e.+ine 41a/06, 41a/11

e. issi 59b/05

[=6]

evcāʿ [Ar.] Acılar, ağrılar, sızılar.

e.+dan 66b/10

[=1]

evlād [Ar.] Çocuklar.

e. 53b/01, 63a/11

e.+ını 66b/08, 67a/06

[=4]

evliyā [Ar.] Allah'ın sevgilisi olan, hali, davranışları, üstün vasıfları ve gösterdiği kerametleriyle halk tarafından kabul edilen seçkin ve has kullar, ermişler, veliler.

e. 64a/03, 65b/04

e. mertebesin vir- 60b/06

[=3]

evliyāʾullāh [Ar.] Evliya, ehlullah.

e. devleti 59a/07

[=1]

evrād [Ar.] Okunması adet edinilmiş olan belli ayet, sure ve dualar.

e.+ı 39b/02

[=1]

evvābīn [Ar.] Çok ibadet eden, çok tövbe eden kimseler.

e. 39b/02

[=1]

evvelā [Ar.] İlk önce, ilk olarak.

e. 64a/10

[=1]

ey Hitap ünlemi.

e. 43b/10, 51a/11, 51b/06, 54a/04, 61a/02, 62b/06, 62b/10, 65a/04, 65a/05, 67b/08, 68b/08, 69a/01, 69b/05, 70a/01, 70a/04, 70a/07

[=16]

eyle Öyle, böyle, bu şekilde, o şekilde.

e. 38b/06

[=1]

eyle- “Etmek, yapmak” anlamında yardımcı fiil.

e. **(!)** 41a/01, 41a/03, 47b/09, 55a/02, 57a/03, 57a/04, 66b/04, 66b/05, 66b/06, 66b/06, 66b/08, 66b/11, 67a/01, 67a/02

e.-di 55a/10

e.-ye 40a/01, 40b/01

e.-düñ 42b/10

e.-miş 64a/07, 64a/08

e.-r 48a/04

e.**-se** 65a/09, 65a/10

e.-seler 42b/03

e.-ye 40a/02, 58a/04, 65b/04, 74a/01, 74a/02, 74a/03

e.-yen 45a/03

ʿafv eyle- 42b/03, 74a/02

emīn eyle- 57a/04

emir eyle- 42b/10

ġarīk-ı raḥmet eyle- 74a/01

ḫatim eyle- 74a/03

ḫıfıẓ eyle- 41a/01, 66b/08, 66b/11

ḫurd eyle- 40a/01, 40a/02

ḫüsn ü ḳabūl eyle- 67a/02

iftirāʾ eyle- 64a/08

iḥsān eyle- 66b/06

ḳabūl eyle- 57a/03

kör eyle- 47b/09

maʿmūr eyle- 66b/04

mevṣūf eyle- 41a/03

müyesser eyle- 65b/04

naṣīp eyle- 67a/01

rāḥat eyle- 55a/02

tebdīl eyle- 48a/04

vaʿde eyle- 55a/10

vaḳıf eyle- 65a/09, 65a/10

yoḳdan var eyle- 45a/03

yoldaş eyle- 66b/05

yüzin aḳ eyle- 66b/06

ẕikruʾllāh eyle- 58a/04

zināʾ eyle- 64a/07

[=31]

eyt- Söylemek.

a.-e (eyde) 64a/08

a.-eler (eydeler) 62b/05

a.-elim (eydelim) 53a/02

[=3]

eyü İyi.

e. 51b/02

e. ol- 51b/10

[=2]

eżʿāf [Ar.] Katlar.

e. (eżʿāf-ı mużāʿaf) 48a/10

[=1]

ezān [Ar.] Müslümanlara namaz vaktini bildirmek ve namaza çağırmak için müezzin tarafından genellikle minâreden yüksek sesle yapılan dâvet.

e.+da 39a/07

e.+ı 39a/06, 40a/03, 40a/07

e.+ı (aḳşam ezānı) 39a/08

e.+ını (yatsu ezānı) 39a/10, 39b/01

e. oḳu- 39b/03, 39b/10, 40a/06

[=10]

ezel [Ar.] Başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.

e.+dür 55b/03

[=1]

eẕiyyet [Ar.] Zahmet, cefa, aşırı güçlük.

e. 69a/03

e. ol- 39b/06

[=2]

F

faḫr [Ar.] Övünme, iftihar, gururlanma.

f. (faḫr-i ʿālem-i sallaʾllāhu ʿaleyhi ve'ssellem 60a/03

[=1]

fāʾide [Ar.] Fayda, yarar.

f. 51b/08

f. (soñ pişmānlıḳ fāʾide itme-) 53a/09

[=3]

faḳad [Ar.] Fakat, ama.

f. 61b/06

[=1]

faḳīr [Ar.] Yoksul, muhtaç.

f. 41a/11, 52a/04

[=2]

faḳīrlıḳ Fakir olma durumu, yoksulluk.

f.+dan 66b/08

[=1]

fālcı Fala bakmayı meslek edinmiş kimse.

f.+ları 56b/04

f.+ya 56b/08

[=2]

farż [Ar.] İslam dininde Allah'ın emri olduğu kesin bir delille sabit olan, yapılması sevabı, özürsüz olarak terki büyük günahı, inkarı ise küfrü gerektiren itikadî, amelî, ahlâkî yükümlülük.

f.+dur 42a/06

f. mıdur 42a/05

[=2]

Fātiḥa [Ar.] Kurʾân-ı Kerîm'in ilk sûresi.

f. oḳu- 52a/09

[=1]

faẓīlet [Ar.] Kıymet, değer, üstünlük.

f.+i 61a/04

[=1]

ferişte [Far.] Melek.

f. 39b/07, 45b/09, 49b/09, 72a/04

f.+ler 40a/06, 46b/07, 68b/06, 69a/03

[=8]

ferişteh [Far.] Bir işi en iyi bilen, en iyi yapan kimse.

f.+lerim 70a/01

[=1]

fermān [Far.] Emir, buyruk.

f. 70a/10

f.+ı 68b/09

f.+ıñıza 63a/11

[=3]

feryād [Far.] 1. Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma.

f. it- 42b/08

2. *teşmil.* Şikayet etme.

f. it- 47b/06

[=2]

fevt [Ar.] Kaybetme, kaçırma.

f. it- 62a/10

[=1]

fındıḳ [Far.] Fındık (tanesi).

f. ḳadar 49a/04

[=1]

fırāḳ [Ar.] Fırkalar.

f. (fırāḳ-ı ḍālle) 73b/08

[=1]

fısıḳ [Ar.] Fenalık, ahlâksızlık.

f. (ehl-i fısıḳ) 62b/08

[=1]

fīl [Ar.] Fil.

f. 38b/01

[=1]

fiʾl-ḥāl [Ar.] O anda, hemen şimdi.

f. 44a/03, 62a/08

[=2]

fuḳarā [Ar.] Fakirler, yoksullar.

f.+ya 44a/01, 52b/08

[=2]

fulān [Ar.] Filân.

f. 38b/04, 68a/07

[=2]

furḳan [Ar.] Hakkı bâtıldan ayırt etmesi sebebiyle Kurʾân-ı Kerîm'e verilen isim.

f. (furḳan-ı ḥakīm) 64b/08

[=1]

G

ġaffārüʾz-zünūb [Ar.] Günahları örten, affeden.

g. 43a/11

[=1]

ġāfil [Ar.] Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan.

g. 53a/03

g. ol- 69b/07, 73a/04

[=3]

ġaflet [Ar.] 1. Çevresinde olanları fark edememe, açık gerçeği görememe.

g. 54b/07, 55a/04

g.+de 58a/06

g.+e vir- 55b/08

g.+ledür 54b/09

2. Uyuşukluk, içi geçme, uyku basma.

g. 51a/03

g. bıraḳ- 46b/10

g. sāʿati 60a/02, 60a/02, 60a/11, 60b/05

[=11]

ġāʾib [Ar.] Görünmeyen, hazır olmayan, yok olan, kayıp.

g. ol- 39b/01

[=1]

gāʾibāne [Far.] Arkadan, gizlice

g. ol- 56b/01

[=1]

ġālip [Ar.] Üstün gelen, yenen.

g. ol- 51a/06

[=1]

ġanī [Ar.] Sahip olduğu şeyle yetinen.

g.+ler 40b/05

[=1]

ġaraż [Ar.] Birine karşı beslenen kötü niyet, gizli düşmanlık, hınç.

g.+dan 41a/01

[=1]

ġarīḳ [Ar.] Bir şeye kaybolacak derece dalmış olan.

g. (ġarīḳ-ı raḥmet eyle-)74a/01

[=1]

ġarḳ [Ar.] Suya batırma.

g. 50a/05

g. it- 49b/05

[=2]

ġāyet [Ar.] Son derece, pek, çok.

g. 42b/11

[=1]

ġayret [Ar.] Çabalama, didinme, çaba.

g. it- 65a/07

[=1]

ġayrı [Ar.] Başka.

g. 44b/02, 48b/10, 50a/07, 71a/03

[=4]

ġażap [Ar.] Aşırı hiddet, kızgınlık, hışım.

g. deryāsı 62a/07

g.+ım (ġażabım) 68a/08

g.+ımla (ġażabımla) 69a/02

g.+ından (Allāhuñ ġażabı) 55b/10

g.+ını yor- (ġażabını yor-) 42b/01

g.+u (ġażabu) 51a/02

[=6]

gece Güneş battıktan sonra başlayan karanlık zaman.

g.+den ḳalma 62a/04

g. gündüz 62b/02

[=2]

geç- 1. Bırakmak, vazgeçmek.

g.-e 42b/04

g.-se 43a/05, 43a/10

g.-üp 43a/07

şuçından geç- 42b/04, 43a/05

şuçlarından geç- 43a/07, 43a/10

2. Zamanı aşmak, geride bırakmak.

g.-di 60a/01

g.-dikde 51a/03

g.-esiyle (ḳırḳ gün geçesiyle) 56b/08

g.-dikde 46a/08

3. Bir yeri içinden veya üstünden yol almak suretiyle aşıp geride bırakmak.

g.-erken 59a/04

g.-erler 59a/05

[=10]

geçür- Yaşamak, yaşayıp tüketmek.

g.-diñüz 63a/07

[=1]

gel- 1. Ulaşmak, varmak.

g.-di 60a/02

g.-dikde 63b/11, 69b/10

g.-dim 62b/11

g.-e 62a/06

g.-elim 54b/09

g.-elim ki 73b/04

g.-elüm 67a/05

g.-en 68a/03

g.-inceye (ḳabre gelinceye dek) 63b/09

g.-iñ 61b/11

g.-ir 46a/08,

g.-medi mi 69b/06

g.-mege 45b/11

g.-meye 62a/03

g.-mez 47b/01

g.-se 56b/08

g.-sede 41a/06, 41b/01

g.-üp 55a/08, 70a/03

g.-ür 45b/09, 45b/10, 46b/10, 48b/05, 51a/04, 54b/10, 58b/11

g.-ür ki 57a/05

g.-ürler 57b/04

g.-ürler ki 68a/10

başına gel- 68a/03

2. Yardımcı fiil olarak kullanılır.

g.-di 70a/05

g.-di-ki 38b/04, 38b/10, 39a/02

g.-di ki 71a/10

g.-dikde 67a/05, 68a/05

g.-e 70a/07

g.-e ki 43a/09, 69a/09, 69b/05, 70a/01

g.-ir 63a/05

g.-medi 38b/10

g.-mege 42b/03

g.-se 47b/01, 56b/03

g.-sün 62a/04

g.-üp 42b/07, 44a/11, 44b/09, 63b/04, 69a/01

g.-ür 62a/07

coşa gel- 62a/07

dile gel- 63b/04

ecel gel- 63a/05, 67a/05, 69b/10

eceli gel- 68a/05

günāhı aġır gel- 42b/07

ḥaḳḳından gel- 42b/03

ḫiṭāp gel- 43a/09, 57a/05, 69a/09, 69b/05, 70a/05, 71a/10

īmāna gel- 56b/03

ḳıyāsa gel- 62a/03

meydāna gel- 62a/04

nidāʾ gel- 38b/10, 39a/02, 69a/01, 70a/01, 70a/07

tevbeye gel- 44a/11, 44b/09

uyḳuları gel- 47b/01

vaḥiy gel- 38b/04

[=55]

gendi Kişinin öz varlığı.

k. 53b/11, 67a/02

k.+lerine 44a/07

k.+ñüzi 55b/08

[=4]

gene Yine, tekrar.

g. 40a/01, 40a/02, 54b/09, 62b/05, 67b/09, 68b/04, 69b/05, 73b/04

g. (āh vāh gene āh gine āh ki) 52a/10

[=9]

gerçekle- Gerçek olduğunu ortaya koymak, teyit etmek.

g.-memek 56b/04

[=1]

gerek Herhangi bir şeyin yapılabilmesi veya olabilmesi için şart olan şey.

g. 39b/01, 40b/08, 51a/01, 53a/09, 54a/01, 60b/07

2. Cümlede aynı görevi yapan kelimelerin her birinin başına ayrı ayrı getirildiğinde "ister" anlamında kullanılır ve bunlardan birinin tercih edilebileceğini gösterir.

g. gerek … gerek 67a/05

[=7]

germ [Far.] Kızgın.

g.+idür (Allāh germi) 61b/05

[=1]

getür- 1. Gelmesini sağlamak.

g.-diñüz 62a/01

g.-eler 63b/07

g.-üñ 58b/02

g.-üp 69a/05

g.-ür 68b/04, 69b/05

2. Yardımcı fiil olarak etmesini sağlamak, durumuna gelmesine sebep olmak.

g. (!) 56a/08

g.-mediñiz 63b/01

g.-miş 58b/08

īmān getür- 56a/08

īmāna getür- 58b/08

şükrin yerine getür- 63b/01

[=9]

gez- Dolaşmak.

g.-dim 71a/10

[=1]

ġıybet [Ar.] Bir kimsenin arkasından aleyhinde bulunma, çekiştirme.

g.+den 52a/01

g. söyle- 64a/07

g.+den 64b/02

[=3]

gibi Benzerlik bildiren edat.

g. 38b/01, 38b/07, 38b/10, 43a/01, 50b/11, 50b/11, 51a/06, 52a/06, 54a/09, 54b/03, 55a/01, 63a/08, 68b/05, 68b/07

[=14]

gice Gece.

g. 47a/10, 51a/11, 53a/03, 55b/09

g.+nüñ 50b/01, 51b/05

g.+yi 55a/02

[=7]

gine Yine.

g. 39a/01, 39a/10, 47b/05, 54b/01, 59b/05, 61b/05, 63a/03, 63a/04, 66b/04, 67a/04, 67a/11, 67b/09, 69a/09, 69b/05, 70a/01, 70a/07, 71a/07

g. (āh gine āh ki) 52a/11

g. (āh gine āh) 53a/02

[=19]

gir- 1. Erişmek, ulaşmak

g.-dikte 59a/02

g.-e 65b/02

g.-en 45b/02

g.-er 41b/04, 60b/01

g.-üp 68a/10

g.-ür 55b/09

cennet-i ʿadne gir- 60b/01, 65b/02

cennet-i meʾvāya gir- 41b/04

cennete gir- 55b/09

ḳabre gir- 59a/02

ṣūretlere gir- 68a/10

2. Zaman anlamlı kavramlar için gelmek.

g.-icek (uyḳu sāʿati giricek) 56b/11

[=8]

giriftār [Far.] Tutulmuş, yakalanmış, tutkun.

g. ol- 52a/08

[=1]

git- (Bir şey veya bir kimse) Konuşana göre yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareket etmek, bir mesafe katedip yakın bir yerden daha uzak bir yere varmak.

g.-(!) 56a/04

g.-di 72a/01

g.-dik 52a/01

g.-enleriñ (gidenleriñ) 40a/05

g.-er (gider) 38b/06, 38b/07

g.-erken (giderken) 42b/08, 67a/08

g.-erler (giderler) 48a/02

g.-mege başla- 38b/06

g.-mez 47b/05

g.-miş 48b/07

g.-se 38b/11, 39b/09

g.-seler 39b/05

g.-ti 38b/07

g.-üp (gidüp) 40a/08

cehenneme git- 42b/08

cemāʿate git- 40a/08

cennete git- 48a/02

dünyādan git- 52a/01

ḥacca git- 56a/04

ḳatı yaydan çıḳmış ok gibi git- 38b/07

namāza git- 39b/09

[=17]

gizlen- Görünmeyecek şekilde saklanmak.

g. (!) 43b/06

[=1]

gögde Gövde.

g.+sinden 69b/02

[=1]

gögüs Vücudun boyunla karın arasında bulunan bölümü, bağır.

g.+inden (gögsinden dizlere dek) 61a/01

g.+ine (boġazından gögsine dek) 60b/11

[=2]

gögüz Bk. gögüs.

g. 62a/04

[=1]

gök Sema, asuman.

g.+de 72a/06, 72a/07

g.+den 60b/01

g.+inüñ 73a/09

g.+ler 73a/06

g.+ler ḳapusı 56b/11, 59b/08

g.+ler sāʿati 46a/08, 46a/09, 46b/02, 48a/09, 49a/09, 49b/04, 50a/08, 50b/08, 51a/03

g.+lerde (yedi ḳat gök) 65b/10

g.+lere 46b/05

g.+lere (nūrı göklere aġ-) 47b/04

g.+lere aḳ- 49b/03

g.+lere çıḳ- 46b/08

g.+leri (yedi ḳat gök) 46a/11, 71b/05

[=23]

gönder- Yollamak.

g.-dim 61b/10

[=1]

gönül Yürek.

g.+den (cān-ı gönül) 67a/03

g.+i (gönli) 66a/06

g.+leri yımuş- 54b/01

g.+üñüzi (gönlüñüzi) 63a/06

[=4]

gör- Algılamak, şahit olmak.

g.-düm ki 53b/05

g.-e 64a/07, 65b/03

g.-e ki 64a/03, 64b/09

g.-eyim 62a/01

g.-medi mi 62a/09

g.-mediñiz mi 62b/01

g.-medük mi 62b/06

g.-medüñüz mi 62b/02

g.-mesün 58b/03

g.-seler 49a/05, 54a/09

g.-sün 68a/08

g.-üp 42b/10, 43b/08, 56b/03

g.-üpde 44a/09

g.-ür 48b/03

g.-ürler 61b/06

g.-ürsün 69a/08

g.-ürüz 51b/09

ʿaẕāb gör- 58b/03

cezāsını gör- 61b/06

[=22]

görin- Kendini göstermek, ortaya çıkmak.

g.-ür 58b/10

[=1]

göster- Görmesini sağlamak.

g.-(!) 38b/03

g.-üp 52a/07

emīn göster- 52a/07

[=2]

götür- (Üzerinde) Taşımak, ulaştırmak.

g.-en 38b/03, 39a/02, 39a/03, 49a/01, 66a/01, 70b/06, 70b/07

g.-mege 58b/04

g.-üñ 43b/03

g.-üp 62a/08, 65a/03

g.-ürler 59b/04

g.-üyoruz 58a/06

[=12]

gövde Vücut.

g.+si 72a/08

[=1]

göz Görme organı.

g. 63a/10

g.+i yaşı 54a/11, 66a/05

g.+inden yaş çıḳar- 68b/01

g.+inüzi aç- 53a/07

g.+lerin 47b/09

g.+lerinden 68b/03

g.+lerine 54b/11

g.+lerinüñ nūrı dökül- 69a/07

[=9]

gözel Güzel.

g. (ne gözel nesne) 52b/02, 52b/07

g. imiş 52b/09

[=3]

gözet- Korumak.

g.-mek 52b/10, 53a/01

ḥaḳḳın gözet- 52b/10

ḥaḳḳıñ gözet- 53a/01

[=2]

gözsüz Gözleri görmeyen, âmâ.

g. (iki gözsüz ḳop-) 61b/06

[=1]

gül- Alay etmek, eğlenmek.

g.-mesün 51a/10

[=1]

gün 1. Dünyanın kendi ekseni etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik süre.

g. 38b/02, 63a/05, 67a/08, 67b/03

g. (her gün) 39a/03

g. (ḳırḳ gün) 56b/08

g.+den 63b/08

g.+den (öldügüm günden berü) 67b/07

g.+e dek 65a/10

g.+i 47b/05

g.+in 46b/05, 46b/08

g.+ine (ḳıyāmet günine dek) 53a/09

g.+inde (ḳıyāmet güni) 61b/09

g.+ine (ḳıyāmet güni) 56a/07

g.+leri (güz günleri) 50b/10

2. Güneş.

g. tog- 55b/04

[=17]

günāh [Far.] Allah'ın emirlerine aykırı olan davranış.

g. 63b/11

g.+ı 50b/10,64a/02

g.+ı aġır gel- 42b/07

g.+ı işle- 44a/06

g.+ı it- 63b/05

g.+ın ṭarṭ- 42b/06

g. işle- 44b/07

g. it- 44a/02, 44b/08

g.+ları 41b/04, 41b/05, 44b/02, 47b/07, 51a/01

g.+ların 44b/04

g.+larına 44b/10, 44b/11

g.+larından ḳurtar- 41b/09

[=19]

günāhkār [Far.] Günah işlemiş.

g. 47b/06

[=1]

gündüz Güneşin doğuşu ile batışı arasındaki aydınlık zaman.

g. 46b/04, 46b/06, 53a/03, 55b/09, 62b/02

g.+üñ 50b/01

[=6]

güneş Dünyanın ve diğer gezegenlerin etrafında döndüğü, bunlara ısı, ışık ve hayatın devamı için gerekli enerjiyi veren gök cisminin adı.

g. 47b/05, 48a/01, 62a/09

g.+den 48b/10, 54a/09

[=5]

güz Sonbahar.

g. günleri 50b/10

[=1]

H

hā: İhtar, ikaz ve tembih bildiren önlem.

h. 52a/08, 61b/04

[=2]

ḫaber [Ar.] Son ve yeni havâdis, bilgi.

h. vir- 55b/06, 64a/05, 64a/09, 64b/07

[=4]

ḥabīb [Ar.] Sevilen kimse, dost.

h.+üñ 40b/10

[=1]

ḥacc [Ar.] İslam dininde şerʿan zengin sayılan her müslümanın ömründe bir defa kurban bayramı günlerinde belli usûllere göre Kâbe'yi ziyaret etmesi şeklindeki farz ibadet.

h. 58b/08

h.+a git- 56a/04

[=2]

ḥadīṣ [Ar.] Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.

h. kitābları 53b/04

[=1]

ḥafaẓa [Ar.] Dünyada insanları koruyan ve yaptığı iyilik ve kötülükleri tespit eden (melekler).

h. melekleri 57b/04, 57b/06

[=2]

ḥaḳḳ [Ar.] 1. Bir kimsenin sorumluluğunu üstlenerek yaptığı işin karşılığı.

h. (ḥaḳḳı-çün) 40b/10, 43a/06, 55a/06, 57a/02, 65b/07

h.+dır 63a/05

h. (ḥaḳḳ-ı ʿabede) 41b/05

h.+ı-çün 48a/03

h.+ın gözet- 52b/10

h.+ından gel- 42b/02

h.+ıñ gözet- 53a/01

h.+uñ ye- 52b/11

h. ol- (ilhām-ı Ḥaḳ ol-) 65a/06

h. şāhipleri 53a/04

2. Allah, Tanrı.

h.+ıle (emr-i Ḥaḳḳıle) 47a/06

h. Teʿālāʾ 41a/08, 41a/09, 42b/06, 43a/09, 43b/10, 44a/04, 46a/10, 48b/04, 49a/07, 54a/03, 55a/02, 57b/07, 60b/09, 61b/07, 62a/07, 63a/10, 63b/03, 63b/06, 68a/06, 68b/09, 68b/11, 70a/07, 72a/06, 73b/04

h. yolı 68b/10

[=40]

ḥakīm [Ar.] Her şeyi bilen.

h. (furḳan-ı ḥakīm) 64b/08

[=1]

ḥāl [Ar.] Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin tümü, durum.

h. bu ki 44b/02, 44b/08

h.+de 45b/01

h.+e (ʿilm-i ḥāl) 73b/04

h.+im 67b/07

h.+in 41a/06, 51b/05, 52b/09, 67a/10

h.+ine 48b/06

h.+ini 61a/08

[=11]

ḥālā [Ar.] Şimdi bile, halen.

h. 46a/01, 70b/07

[=2]

ḥālet [Ar.] Hal, nitelik.

h.-i nezʿ 56b/02

[=1]

ḥalīl [Ar.] Sadık ve gerçek dost.

h.+üʾr-raḥmān berekātı 66b/05

[=1]

ḥalīm [Ar.] Yumuşak huylu.

h. 43a/01

[=1]

ḫalḳ [Ar.] Aynı yerde bulunan kimseler.

h. 62b/07

h.+ı 73b/05

h.+ı (maḥşer ḫalḳı) 64a/02

[=3]

ḫamīde [Ar.] Övülmeye layık.

h. (aḫlāḳ-ı ḫamīde) 41a/02

[=1]

ḫarāc [Ar.] Zor kullanarak kendine pay almak.

h.+dan 56a/11

[=1]

ḫarām [Ar.] Dinin kesin bir dille yasakladığı, işlenmesi azabı, inkar edilmesi küfrü gerektiren (şey, hareket veya davranış).

h. 55b/06

h.+a yapış- 52a/03

h.+a 52a/02

h.+ı 55b/08

h.+ı ye- 52a/03

h. ol- 41b/11, 42a/04

[=7]

ḫarāb [Ar.] Kötü durumda, perişan.

h. ol- 54b/08

[=1]

ḫarç [Ar.] Harcanan para, masraf.

h. it- 66b/11

[=1]

ḫardāl [Ar.] Hardal.

h. dānesi 71b/07

[=1]

ḫāṣ [Ar.] Seçkin.

h. 50a/09

h. (Allāhuñ ḫāṣ ḳulları) 61a/03

h. ḳullar 66a/04

[=3]

Ḥasan Hz. Muhammed'in torunu.

h. 66a/11

[=1]

ḫased [Ar.] Kıskançlık, çekememezlik.

h.+den 41a/01, 52a/02

h. ehli 40b/01

[=3]

ḫasen [Ar.] Güzel.

h.+e 53b/10

[=1]

ḫasenāt [Ar.] İnsanların iyiliği için yapılan hayırlı işler, iyilikler.

h. 53b/09

h.+a 48a/04

h.+dan 68a/05

[=3]

ḫāṣıl [Ar.] Meydana çıkan.

h. ol- 48a/11, 59b/07

[=2]

ḫasta [Far.] Sıhhati yerinde olmayan kimse.

h. 52b/09, 68b/05

h.+nuñ 70a/03

h.+ya 68a/10

h.+yı 70a/06, 70a/07

[=6]

ḫastalıḳ: Sağlığın bozulması durumu, rahatsızlık.

h.+da 42a/10

h.+dan 66b/09

[=2]

ḫāṣā [Ar.] Asla, kat'iyyen, hiçbir şekinde.

h. 70a/09

[=1]

ḫaşir [Ar.] Bir arada bulunma.

h. ol- 40b/07

[=1]

ḫāṭır [Ar.] Bir kimsenin biri üzerindeki etkisi.

h.+ı 67b/06

[=1]

ḫatim [Ar.] Bitirme, tamamlama.

h. eyle- 74a/03

[=1]

ḫātūn [Far.] Kadın.

h.+lar 65a/05

[=1]

havā [Ar.] Gökyüzü.

h.+da 62b/01

[=1]

ḫavāyic [Ar.] İhtiyaçlar.

h. 60a/09

[=1]

ḫavf [Ar.] Korku.

h.+ından 43b/09

[=1]

ḫayır [Ar.] İyi, faydalı, hayırlı.

h. 56a/07

h. ol- 67a/04

[=2]

ḫayḳır- Çok yüksek sesle bağırmak.

h.-a ki 62b/09

h.-alar 62a/11

h.-up 63b/08, 64a/01, 64a/04, 64b/10

[=6]

ḫāyli [Far.] Oldukça fazla, epey.

h. 67a/11

[=1]

ḫayır [Ar.] İyi, faydalı, hayırlı.

h.+a yaz- (ḫayra yaz-) 60b/04

h.+da 40b/03

h.+ı it- (ḫayrı it-) 40b/04, 57b/01

h.+dan 40b/02

h. it- 40a/11(ḫayr şeklinde)

h.+unı 57a/10

[=7]

ḫayrān [Ar.] Hayranlık duyan, beğenen.

h.+dur 72a/06

[=1]

ḫayrāt [Ar.] İyilikler, hayırlı işler.

h.+ı 68a/04

[=1]

ḫayvān [Ar.] Hayvan.

h. (yırtıcı ḫayvān ṣūreti) 70b/09

h.+dan 55b/02

[=2]

ḫāżır [Ar.] Bir işi yapmak için gerekli olan her türlü şeyi tamamlamış olan.

h.+dur 52a/08

h. ol- 53a/06

[=2]

ḫāżırla-: Hazır hale getirmek.

h.-dı 69a/08

[=1]

ḫażret [Ar.] Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilen, saygı ifade eden unvan.

h. (ḫażret-i Mūsā) 38b/08

h.+i (melek'ül-mevt ḫażreti) 47a/03

h.+i (muhammed ḫażreti) 63a/08

h.+i (resūl ḫażreti) 60a/10

h. (ḫażret-i ʿAzrāʾīl) 68b/07

h. (ḫażret-i Cebrāʾīl ʿaleyhiʾs-selām) 54a/01

h. (ḫażret-i Mīkāʾīl ʿaleyhiʾs-selām) 71a/03

h. (ḫażret-i peyġāmber) 48b/05, 60a/08

h. (ḫażret-i Resūl) 66a/09

[=10]

helāk [Ar.] Mahvolma, yok olma.

h. it- 49b/06, 64a/10

h. ol- 50a/05

[=3]

ḥelāl [Ar.] Dinin hükümleri bakımından kullabılabilen, haram olmayan şey.

h. 55b/06

h.+i 55b/08

h. it- 42a/03

h. itdür- 42a/03

h. ol- 42a/05

[=5]

ḥelāllaş-: Karşılıklı olarak haklarını birbirine bağışlamak.

h.-up 53a/04

[=1]

hele [Far.] Madem, mademki.

h. 51b/11, 53a/03, 58b/01

[=3]

hem [Far.] 1. Kullanıldığı cümleye "üstelik, bir de" anlamları katarak manaları kuvvetlendirir.

h. 50a/09

2. Birden fazla şeyin birlikte bulunduğunu veya birden fazla işin birlikte yapıldığını gösterir.

h. …hem 48a/10

[=2]

hemān [Far.] Hemen.

h. 42a/07, 46a/02, 48b/03, 52a/01, 55b/02, 65a/11, 68a/03, 71b/07

h.-dem 38b/05

[=9]

henūz [Far.] Henüz, daha, hâlâ.

h. 38b/11, 39b/03, 67b/11, 71b/01

[=4]

hep 1. Bütün, tüm olarak.

h. 50a/05

h.+isi 49a/05

2. Sürekli olarak, daima.

h. 63b/06

[=3]

her [Far.] Önüne geldiği ismin benzerlerini ‘teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı’ anlamıyla kapsayacak biçimde genelleştiren söz.

h. 39a/07, 53b/10, 57b/01, 60b/09, 65a/08, 66b/11, 69a/06, 69b/08, 71a/05, 72a/03

h. bir 58b/07, 69a/06

h. biri 46b/01, 46b/02

h. birin bir dürlü 46a/11

h. gün 39a/03

h. ḳanġı 65a/07, 65a/07

h. kim 65a/07, 65b/05, 66b/01, 70b/02

h. kişi 45b/09, 48b/05, 54b/10, 57a/11

h. muʾmin ki 39b/06

h. sāʿat 51a/01

[=28]

ḥesāb [Ar.] Hesap.

h.+ın vir- 63b/09

[=1]

hey Seslenmek için kullanılan ünlem.

h. 58b/05

[=1]

heybet [Ar.] Ululuk, azamet.

h. 54b/03

h.+idür 54a/08

h.+im 54a/10, 54b/01

h.+in 54a/08

h.+inden 49b/10

[=6]

ḥıfıẓ [Ar.] Koruma, saklama.

h. eyle- 41a/01, 66b/07, 66b/10

h. it- 57b/02

[=4]

ḥırş [Ar.] Kızgınlık, öfke.

h.+ın 47a/02

[=1]

ḥışm [Far.] Öfke, kızgınlık, gazap.

h.+ımla 69a/02

h.+ından (Allāhuñ ḥışmı) 73a/04

[=2]

ḫiṭāp [Ar.] Bir veya birçok kimseye ağızdan ya da yazıyla söyleme.

h. gel- 43a/09, 57a/05, 69a/09, 69b/05, 70a/05, 71a/10

h. it- 43b/10, 61b/10, 63b/03

[=9]

Hibetuʾllāh: Eserin müellifinin adı.

h. raḥmetuʾllāhı ʿaleyhi 53b/04, 65a/06

[=2]

hīç [Far.] 1. Soru cümlelerinde belirsiz bir zamanı anlatan zarf.

h. 62b/01, 62b/10

2. Asla, hiçbir zaman.

h. 69b/10

3. Yokluk, adem, hiçlik.

h.+dür 49a/08

[=3]

hīçbir: Bir addan önce getirilerek o adın bildirdiği varlıkların bir tanesinin bile olmadığını anlatan bir söz.

h. 62a/10, 68a/02

[=3]

hidāyet [Ar.] Doğru yolu gösterme, hakka sevketme.

h. it- 41a/04

[=1]

hikmet [Ar.] Hakimlik, bilgelik.

h.+lere 61b/01

[=1]

himmet [Ar.] Gayret, emek.

h. 65a/08

[=1]

ḥisāb [Ar.] Hesap.

h.+a çek- 61b/09

h.+ıñız vir- 61b/11

[=2]

ḫizmet [Ar.] Birinin işini görme, başkasına ait işleri yapma.

h.+de bulın- 49b/06

h. it- 60b/11, 61a/01, 61a/01, 61a/02

[=5]

ḫizmetkār [Far.] Hizmet eden kimse, hizmetçi.

h. 63a/11

h. ol 39b/08, 40a/05,57b/08

h. vir- 60b/10

[=5]

ḫod [Far.] Kendi, bizzat.

h. 43a/11

[=1]

ḫoşnūd [Far.] Memnun durumda olan.

h. ol- 41b/03

[=1]

ḫūb [Far.] Güzel.

h. 53b/09

[=1]

ḫulḳūm [Ar.] Boğaz.

h.+a 69b/04

[=1]

ḫur- Vurmak.

h.-ur 63a/03, 69a/06

[=2]

ḫurd [Far.] Kırık, parça.

h. eyle- 40a/01, 40a/02

[=2]

ḥūrī̄ [Far.] Cennet kızı.

h.+leri 46a/05

h.+leri (cennet ḥūrī̄leri) 57a/01

h.+leri (cennetüñ ḥūrī̄leri) 73a/03

h.+lerle 45b/03

[=4]

ḥurūs [Far.] Horoz.

h. 72a/06, 72a/10, 72b/01

h.+a 72b/01

h.+uñ 72a/10

[=5]

ḥurūz: Bk. ḥurūs.

h. 73a/02

[=1]

ḥükm [Ar.] Emir, buyruk.

h.+i 56a/10

[=1]

hümāyūn [Far.] Kutlu, mübarek, saadetli.

h.+uñ (rıżā-yı hümāyūn) 66b/02

[=1]

ḥürmet [Ar.] Saygı.

h.+ine 40b/10, 41b/06, 48b/07, 48b/08, 49b/08, 50a/04, 65b/08, 65b/09, 65b/09, 65b/10, 66a/01, 66a/02, 66a/03, 66a/04, 66a/05, 66a/06, 66a/06, 66a/09, 66a/09, 66a/11, 66b/01

[=21]

Ḥüseyn: Hz. Muhammed'in torunu.

h. 66a/11

[=1]

ḥüsn [Ar.] Güzel, iyi.

h. (ḥüsn-i kabul eyle-) 67a/02

[=1]

ḥüsnā [Ar.] Çok, en güzel.

h. (esmayüʾl-hüsna) 65b/08

[=1]

I

ıraḳ Uzak.

ı. 43b/09

[=1]

ırmaḳ Büyük akarsu.

ı.+ı (bal ırmaġı) 45a/08

ı.+ı (selsebī̄l ırmagı) 45a/10

ı.+ı (şu ırmaġı) 45a/09

ı.+ı (süd ırmaġı) 45a/09

ı.+ı (şarāp ırmaġı) 45a/09

ı.+ı (zencebī̄l ırmaġı) 45a/10

ı.+lar 45a/10

[=7]

ʿırż [Ar.] Şeref, haysiyet.

ı.+ın yıḳ- 42b/02

ı.+ıñ yıḳ- 52b/10

[=2]

ısḳāṭ [Ar.] Ölünün ibadet eksiklerinin ve kusurlarının affı, cezasının bağışlanması amacıyla sadaka verme ve verilen sadaka.

ı. 41b/05, 42a/04, 42a/05

ı. (ṣadaḳa ve ısḳāṭ ışmarla-) 42a/11

ı.+ı 44b/04

ı. (ısḳāṭ-ı ṣalavat it-) 41b/02

ı.+ını 42a/10

ı. it- 41b/10, 42a/02

ı. vir- 42a/08

[=10]

ışmarla- Vermek.

ı.-yalar 42a/11

ṣadaḳa ve ısḳāṭ ışmarla- 42a/11

[=1]

ʿ**ıyādet** [Ar.] Gelip görme, hasta ziyareti.

ı.+de bulın- 48b/04

[=1]

İ

i- Türkçenin isimleri yüklem yapan ana yardımcı fiili.

i.-di 43a/01, 50a/01, 53a/11, 62b/07, 62b/08, 69a/10

i.-düm 67b/02

i.-dür 53b/04

i.-ken 41a/09, 42b/03, 43b/06, 51b/04, 67b/06, 71b/09

i.-miş 52b/02, 52b/07, 52b/09, 64b/10, 67b/04

i.-se 41b/07, 45b/10, 48a/11, 57a/08, 57b/11, 57b/11, 58a/06, 62b/07

[=27]

ʿ**ibādāt** [Ar.] İbadetler.

i. it- 49b/11

[=1]

ʿ**ibādet** [Ar.] İnsanın tek Tanrılı dinlerde Allah'a, diğer din ve inanışlarda ise inanıp kudrete kulluğunu göstermek üzere yaptığı hareketler, tapma ve tapınma.

i. 55a/09

i.+de 55b/02, 57b/10, 58a/06, 62b/02

i.+de bulın- 48b/06, 57b/05, 59a/08

i.+de ol- 48a/03, 49a/11, 49b/02, 49b/07, 60b/03

i.+dedir 46a/01

i.+desiz 58a/01

i.+dür 47b/03, 60b/09

i.+e ḳalḳ- 47a/10

i.+e ṭur- 58a/03, 58b/05

i.+i 47b/03, 57b/06

i. it- 46b/07, 48a/07, 49a/10, 50a/03, 50a/10, 72a/04

i.+üñ 48b/09

[=29]

iblīs [Ar.] Şeytan.

i. 40b/07

[=1]

ʿ**ibret** [Ar.] Bir olaydan çıkarılan göz açıcı, uyarıcı ders.

i. al- 62b/08

[=1]

ibrīḳ [Ar.] İbrik, su kabı.

i. 50b/09

[=1]

iç Bir şeyin iki yüzü arasında kalan kısmı, orta, ara.

i.+inde 45a/06, 49a/10, 49b/04, 60a/11, 60b/05, 61b/01

i.+ine 71b/04, 72b/08

i.+lerinden biri 42a/01

[=9]

iç- 1. (Yemin) Etmek.

i.-üp 41a/09

and iç- 41a/09

2. Bir sıvıyı ağzına alıp yutmak.

i.-erler 47a/11

i.-mek 51b/06, 53b/01

i.-mekden 52a/05

şarāp iç- 52a/05

[=5]

içerü İçte kalan, iç tarafta bulunan.

i. 68b/02, 68b/03

[=2]

için Bk. **içün**

i. 60a/07

[=1]

içün Uğruna, yoluna.

i. 43b/05, 45a/01, 50b/09, 55a/02, 66b/02, 67b/06, 70a/01, 70b/10, 71a/01

i. (Allāh rıżāsı içün) 41b/09

[=10]

iftirā [Ar.] Aslı olmayan bir suç yükleme, kabahat yakıştırma.

i. eyle- 64a/08

[=1]

iġvā [Ar.] Baştan çıkartma, yolunu şaşırtma.

i. it- 40b/03, 55a/01

[=2]

iḥsān [Ar.] Bağışlama, bağışta bulunma.

i. eyle- 66b/06

i. it- 52b/08

i.+larına 61a/08

[=3]

iḥtizār [Ar.] Can çekişme.

i. üzere ol- 51a/01

[=1]

iki İki (sayı).

i. 56a/09, 56a/10, 58b/10, 67b/02, 67b/02, 68b/10, 72b/05

i. (yay gibi iki ḳat bükül-) 68b/05

i. (yetmiş iki dürlü) 50a/11

i. cihān 66b/06

i. gözsüz ḳop- 61b/06

i. nevbet 39a/04

i. rekʿat 50a/07

i. yarıl- 54a/10

[=14]

ikişer İki sayısının her birine iki veya her defasında iki tane anlamına gelen üleştirme şekli.

i. 54b/10

[=1]

iḳrār [Ar.] Kabul etme, tasdik etme.

i. 56a/10

[=1]

ilāhī [Ar.] "Ey benim Allah'ım" anlamında hitap sözü, ünlem.

i. 59b/11, 65b/07

[=2]

ile Kelimenin sonuna geldiğinde birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz.

i. 40b/07, 41a/02, 43b/02, 48b/03, 49b/10, 55a/03, 56a/09, 56a/10, 57b/11, 58a/02, 61a/10, 63a/07, 65a/02, 65b/02, 68a/08, 69a/03, 69a/04, 69a/04, 70b/01

[=19]

ilhām [Ar.] İçe doğma, esin.

i. **(ilhām-ı Ḥaḳ)** 65a/06

[=1]

illā [Ar.] Mutlaka, ille.

i. 48b/10, 49a/08, 49a/09, 52a/09

[=4]

ʿilm-i ḥāl [Ar.] Din kurallarını öğretmek üzere yazılmış kitap.

i.+e 73b/04

[=1]

īmān [Ar.] Allah'a inanma, dinî inanç.

i. 59b/11

i.+a gel- 56b/03

i.+a getür- 58b/08

i. devleti 59a/06

i. getür- 56a/08

i.+ı 46a/05, 70b/03

i.+ıla 48b/07, 74a/03

i.+ın 66b/04

i.+uñ şarṭı 56a/09, 56b/05

[=12]

ʿimāret [Ar.] Bir yeri bayındır etme, bayındırlık.

i.+i 54b/09

[=1]

imdi Şimdi.

i. 51b/11, 54b/09, 57b/02, 61a/05, 61b/11

[=5]

in- Yüksekten veya yukarıdan aşağı doğru gelmek.

i.-er 46a/04, 49b/03

i.-meyüp 48a/08

i.-üp 50b/06, 57a/08, 57b/04

raḥmet in- 46a/04

yere in- 57b/04

yeryüzine in- 57a/08

[=6]

inan- 1. Güvenilir bulmak, itimat etmek.

i.-masa 56b/08

i.-maz muyduñuz 62b/09

i.-sa 56b/10

2. Bağlanılacak varlık olarak kabul ve tasdik etmek, iman etmek.

i.-maḳ 56a/08

[=4]

incü İnci.

i.+den 72a/03, 72b/07

[=2]

indir- Allah emirlerini peygamberler aracılığıya kullarına göndermek, inzal etmek.

i.-dim 54b/04

[=1]

inile- Acı ve üzüntü ifade eden kesik kesik sesler çıkarmak, inlemek.

i.-r 68b/06

[=1]

insān [Ar.] Âdemoğlu.

i. 54a/06

i.+da 54b/07

i.+uñ 46b/04, 54a/07

[=4]

ir- Belli bir yere, bir noktaya varmak, vasıl olmak, erişmek.

i.-emez 55a/04

i.-mez 72a/05

[=2]

ʿĪsā Hz. İsa.

i. 67a/10, 67a/11, 67a/11, 67b/01

i. ʿaleyhiʾs-selām 67a/08, 67b/08

[=6]

iṯbāt [Ar.] Tanık ve delil göstererek bir şeyin doğruluğuna şüphe bırakmayacak şekilde ortaya koyma.

i. it- 61a/10

[=1]

ism [Ar.] İsim.

i. (ism-i aʿẓam) 65b/08

i.+iñ (biñ bir ismiñ) 65b/08

[=2]

issi Sahip.

i. (ev issi) 59b/05

[=1]

iste- Dilemek, talep etmek.

i.-diklerin 57a/04

i.-diler 44b/01

i.-rler 50a/10

i.-yeler 44b/09

i.-yenlere 52b/08

Allāhuñ raḥmetüñ iste- 50a/10

maġfiret iste- 44b/01, 44b/09

ödünç iste- 52b/08

[=5]

istiġfār [Ar.] Allah'tan günahlarının bağışlanmasını isteme, tövbe etme.

i. it- 58b/09, 70b/07

[=2]

ʿişyān [Ar.] Karşı gelme, itaatsizlik etme.

i.+da ol- 50a/04

[=1]

iş Çalışma, amel.

i. 57b/11, 58a/02

i.+i 58a/03

i. ḳıl- 62b/11

i.+lerden 66b/03

i.+lerüñ it- 63b/09

[=6]

işbu İşte bu.

i. 60a/01, 60a/03, 60b/07, 65a/08, 65a/10, 68a/02

[=6]

işit- Duymak.

i.-di 54a/10

i.-din mi 70a/05

i.-e (işide) 53a/10

i.-ince (işidince) 69a/03

i.-irler (işidirler) 54b/01

i.-medüñ mi 64a/09

i.-üp (işidüp) 53a/10, 61b/03

cān ḳulaġı işit- 53a/10

ten ḳulaġı işit- 53a/10

[=8]

işitdür- İşitmesini sağlamak.

i.-düm 61a/05

[=1]

işkence [Far.] Bir kimseye yapılan aşırı eziyet, maddi ve manevi cefa.

i. 68a/08

[=1]

işle- Yapmak.

i.-dikleri 44b/07

i.-diler 44a/06, 44a/06

günāhı işle- 44a/06

[=3]

işte 1. Bir kimse, şey veya durumu işaret etmek için kullanılır.

i. 45a/11

2. Dikkat çekmek için kullanılır.

i. 67b/10

[=2]

it- Yapmak, eylemek, kılmak, fiile getirmek.

i. (!) 40b/06, 43a/09

i.-di 47b/07, 63b/05

i.-dikde 38b/03

i.-dikleri 63b/09

i.-diklerin 44b/09

i.-diler 44a/07

i.-dim 61a/05, 61a/10

i.-diñ 40a/04

i.-diñiz 52b/04

i.-dügi 57b/01, 66b/01

i.-dükde 44a/03

i.-dükleri 50a/03

i.-düm 43b/02, 43b/04, 57a/07

i.-düñ ki 43a/04

i.-e (ide) 40b/02, 41b/08, 43a/08, 43b/06, 43b/10, 44a/04, 44a/05, 53b/11, 58b/09, 62a/08, 63b/03, 63b/06, 65a/01, 70b/07

i.-eler (ideler) 41b/07, 42a/02, 42a/10, 44a/10, 65a/04

i.-elim (idelim) 46a/09, 49b/06

i.-elüm (idelüm) 58b/01

i.-em (idem) 43a/07

i.-en (iden) 48a/07, 49a/10, 49b/11, 55b/09

i.-ene (idene) 53b/11, 59a/05, 74a/01

i.-eni (ideni) 44a/02

i.-enler (idenler) 40b/07, 44b/11, 50a/10, 55b/09

i.-enlere (idenlere) 60b/06

i.-enlerüñ (idenlerüñ) 46b/07

i.-enüñ (idenüñ) 44a/01, 61b/02

i.-er (ider) 40a/04, 40b/03, 41a/08, 44b/02, 45a/04, 47a/05, 47b/06, 48b/06, 48b/06, 50a/07, 50b/05, 55b/04, 56a/01, 57a/01, 57b/02, 59a/02, 59b/03, 60a/06, 60a/08, 60b/11, 61a/01, 61a/02, 61a/02, 61b/08, 61b/10, 64a/10, 68a/06, 70b/10, 72a/04, 73b/05, 73b/06

i.-erdi (iderdi) 43a/02, 73b/02

i.-erem (iderem) 52b/05, 65b/06

i.-erik (iderik) 59a/02

i.-erken (iderken) 55a/07

i.-erler (iderler) 39b/11, 50b/03, 50b/04, 50b/06, 55a/02, 59a/03, 59b/01, 62a/10, 71a/01

i.-erse (iderse) 66b/11

i.-erüz (iderüz) 51b/11

i.-iñ (idiñ) 51a/08

i.-me 56a/03

i.-medi 63b/05

i.-medi mi 64a/10, 64b/01, 64b/02, 64b/04, 64b/04, 64b/05, 64b/06

i.-medik 70a/01

i.-mediler 54b/04

i.-mediler mi 69b/07

i.-medim 67b/06

i.-mediñiz 64b/10

i.-medük mi 63a/01

i.-mege 40b/05, 49b/05, 56a/02, 56a/02, 61b/11

i.-mek 40a/11, 52b/03, 52b/08, 71b/02

i.-mekden 53b/07, 64a/11

i.-mekdür 42a/07, 56a/10

i.-memek 52b/02

i.-menüñ 61a/04, 61a/04

i.-meñ 68b/07

i.-mese 41b/01, 41b/06, 41b/11, 68a/05

i.-mesi 56b/01

i.-mesün 51a/08

i.-meyüp 61b/05

i.-mez 41a/04, 41a/04, 53a/09

i.-mezdi 69a/11, 69a/11

i.-mezdiñiz 63a/07

i.-mezler 62a/10

i.-mezse 42a/04

i.-se 41a/07, 53b/06, 54a/01, 65b/06, 66b/03

i.-seler 41b/02

i.-tigiñiz 43b/03

i.-üñ (idüñ) 69b/08, 69b/09

i.-üñ (idüñ) 53a/05

i.-üp (idüp) 40b/04, 42b/08, 44b/10, 45b/04, 53a/04, 55a/05, 65a/07, 65a/08

ʿ**adāvet it-** 52b/02, 52b/04, 52b/05

ʿ**afv it-** 43a/02, 43a/07, 44a/01, 52b/03

āh it- 51b/11

ʿamel it- 54b/04, 61b/05

āsān it- 50a/07

ʿaẕābı it- 43a/09

ʿaẕāblar it- 65a/04

beyān it- 46a/09, 61a/05

bezil it- 66b/01

cimāʿ it- 56a/02

daʿvā it- 40a/04

duʿā it- 60a/08

emir it- 43b/06, 56a/01, 62a/08, 63b/06, 68a/06, 73b/06

feryād it- 42b/08, 47b/06

fevt it- 62a/10

ġarḳ it- 49b/05

günāh it- 44a/03, 44b/09

günāhı it- 63b/05

ḥarç it- 66b/11

ḫayr it- 40a/11, 40b/05

ḫayrı it- 57b/01

ḥelāl it- 42a/04

helāk it- 64a/10

ḥıfıẓ it- 57b/02

ḫiṭāp it- 43b/10, 61b/10

hidāyet it- 41a/04

ḫizmet it- 61a/01, 61a/02, 61a/02

ısḳāṭ-ı ṣalavat-it- 41b/02

ısḳāṭ it- 41b/11, 42a/02

ʿibādāt it- 49b/11

ʿibādet it- 46b/07, 48a/07, 49a/10, 50a/03, 50a/10, 72a/04

iġvā it- 40b/03

iḥsān it- 52b/08

iṣbāt it- 61a/10

istiġfār it- 58b/09, 70b/07

işlerüñ it- 63b/09

ḳabūl it- 50b/05, 57a/07, 64b/10

ḳabż it- 47a/05

ḳahır it- 61b/08

ḳan it- 64a/11

ḳasem it- 55a/05

ḳażā it- 53a/05

ḳulluḳ it- 61b/11, 62a/10

laʿnet it- 39b/11

maġbūn it- 51a/08, 51a/08

maġfiret it- 43b/04, 44a/05, 44b/02, 45a/04

maḥrūm it- 40a/04

mālından it- 41b/07

meded it- 67b/06

menʿ it- 40b/02

merḥamet it- 44a/02, 68b/07, 69a/11

meyyit-i vaṣiyyet it- 41b/06

münācāt it- 38b/02

muṣāḥabet it- 59a/02

naṣīḥat it- 69b/07

naẓar it- 48b/06, 57a/01

nehiy it- 64a/10, 64a/11, 64b/01, 64b/02, 64b/04, 64b/05, 64b/06

niyāz it- 65b/06

ʿömrin ḳışa it- 50b/04

ʿömrin uzun it- 50b/03

raḥmet it- 43b/02

ricā it- 59b/01

sāʿat-i ṭāʿat it- 60b/06

ṣabır it- 63a/07

ṣadaḳa it- 53b/07

ṣarf it- 63b/05

sed it- 55b/04

semʿi it- 65a/08

seyir it- 71b/02

soñ pişmānlıḳ fāʾīde itme- 53a/08

suʾāl it- 63a/01

şafāʿat it- 41a/04, 48b/06, 53b/11, 60a/08, 70b/10, 71a/01

şerri it- 57b/01

şeyṭānlıḳ it- 40b/07

ṭāʿat it- 55b/09, 55b/09

ṭaleb it- 42a/07, 44b/11, 59b/03

taṣdīḳ it- 56a/10, 56b/01

ṭavāf it- 50b/06, 60a/06

taʿẕīm it- 41a/07, 41b/01

tedārik it- 70a/01

telef it- 40b/04

telḳīn it- 59a/03

teslīm-i rūḥ- 59a/02

tevbe it- 44b/10, 53a/04

tevbeler it- 44a/04

tevekkel it- 69b/08

vaʿd it- 43a/04

vaḳf it- 53b/06

vaḳıf it- 61a/04, 61a/04, 61b/02, 65b/06, 66b/03, 68a/05, 69b/09

vaṣıyyet it- 42a/10

vefā it- 64b/04

yardım it- 69a/11

yüksek dereceler ṣāḥibi it- 54a/01

ẕerre ẕerre it- 73b/02

ẕevḳ ü ṣafā it- 40b/06, 45b/04

ẕikr it- 44a/10, 55a/07

ẕikru'llāh it- 59a/05

zināʾ it- 56a/02

ẓulm it-44a/07

[=174]

itdür- Ettirmek.

i.-eler 42a/03

ḥelāl itdür- 42a/03

[=1]

iʿtiḳād [Ar.] İnanma, inanç.

i.+ından (cemāʿat ʿitiḳādı) 73b/10

[=1]

ʿivāż [Ar.] Bedel, karşılık.

i.+lar vir- 42b/05

[=1]

iẕin [Ar.] Bir şeyi yapmak için verilen serbestlik, müsaade, destur.

i.+iyle (Allāh iẕni) 67a/10

i. vir- 67a/09

[=2]

ʿizzet [Ar.] Kıymet, büyüklük, yücelik.

i.+im 43a/06, 55a/06

i.+iyle 65a/11

i.+üñ 40b/09, 48a/02, 57a/02, 65b/07

[=7]

K

Kaʿbe [Ar.] Bütün Müslümanların kıblesi ve ziyaret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes bina, beytullah.

k. (Kaʿbe-i muaẓẓama) 50b/06

k.+ye 60a/05

[=2]

ḳabir Bk. **ḳabr**

k. 45b/11

k.+de 51a/10, 51b/03, 58b/02, 59a/01, 66b/07

k.+den ḳalḳ- 65a/11

k. ʿaẕābı 48b/08

k. ḥālin bil- 51b/05

k.+imizüñ (ḳabrimizüñ) 51b/03

k.+lere 59b/09

[=11]

ḳabr [Ar.] Mezar.

k.+e 51b/07, 51b/08

k.+e gelinceye dek 63b/08

k.+e gir- 59a/02

k.+i 45b/09, 51b/10

k.+i nūrlan- 46a/02

k.+ine 45b/10, 46a/03

[=9]

ḳabūl [Ar.] Razı olma.

k. (ḥüsn ü ḳabūl) 67a/02

k. eyle- 57a/03

k. it- 50b/05, 57a/07, 64b/10

k. ol- 46a/04

[=6]

ḳabż [Ar.] Alma, zaptetme.

k. it- 47a/05

[=1]

ḳaç Soru sıfatı, ne kadar.

k. 58b/07, 66b/11

[=2]

kaç- Kurtulmak için uzaklaşmak.

k.-(!) 43b/06

k.-a 43b/09

k.-arlar 69b/03

k.-mayup 61b/04

k.-mazdı 68b/11

k.-sa 68a/05

[=6]

kaçan Ne zaman.

k. 68a/04, 72b/01, 73a/01, 73a/02, 73a/07, 73a/08

[=6]

ḳadar [Ar.] Ölçüsünde, derecesinde anlamına gelen edat.

k. 38b/02, 39a/03, 45b/11, 54b/01, 58b/09, 60b/02, 67b/11, 71b/09

k. (ol-ḳadar) 42b/05

k.+dur 49a/02, 49a/03, 49a/04, 49a/05, 49a/07

[=14]

ḳādir [Ar.] Kudret sahibi, muktedir.

k. iken 42b/03, 67b/05

[=2]

ḳadr [Ar.] Kadir gecesi.

k. (leyleʾ-yi ḳadr-i şehr-i Ramażān) 66a/02

[=1]

kāfir [Ar.] Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in peygamberliğine ve Allah'tan getirdiklerine inanmayan yahut bunlardan birini inkar eden kimse.

k. 56b/02, 58b/08

k.+lerle 44b/05

k. ol- 56b/10

[=4]

ḳahır [Ar.] 1. Sıkıntı keder.

k.+ımdan (ḳahrımdan) 70a/08

2. Mahv ve helak etme.

k. it- 61b/08

[=2]

ḳal- Olmak veya bulunmak.

k.-a 41b/02

k.-an 40a/06

k.-anlar 40a/03

k.-dı 46a/01, 71a/09, 71b/02

k.-dık 40a/08, 40a/09, 51b/09

k.-ınca 39b/11

k.-ırsız 61a/08

k.-ma (geceden ḳalma) 62a/05

k.-mada 65b/11

k.-masunlar 44b/06

k.-maya 39b/02

k.-mış 48a/09

k.-ur 39a/11, 55b/04

k.-urlar 39b/04, 39b/10, 60b/08

ʿāciz ḳal- 71a/09

aç ḳal- 39a/11, 39b/02, 39b/11

ayaḳ üzere ḳal- 40a/06, 40a/08

ayaḳ üzre ḳal- 39b/10

levḥ-i maḥfūẓda ḳal- 65b/11

maġbūn ḳal- 60b/08

maḥrūm ḳal- 40a/09, 41b/02, 61a/08

[=21]

ḳalb [Ar.] Kalp, gönül.

k. 56a/10

k.+idür 54a/07

k.+ine ṣıġ- 49a/10

k.+leri 41a/02

k.+lerin yık- 43a/03

[=5]

ḳaldır- Bulunduğu yerden yukarı doğru hareket ettirmek.

k.-alar 48b/08

k.-dıḳda 39a/09

k.-ıcaḳ 43b/07

k.-ın 43b/11

k.-mazdıḳ 52b/01

başımız secdeden ḳaldır- 52b/01

başıñız secdeden ḳaldır- 43b/11

secdeden başın ḳaldır- 43b/07

[=5]

ḳalıcı Geçici olmayan.

k. ol- 45b/01

[=1]

ḳalınlıḳ Kalın olma durumu.

k.+ı (ḳalınlığı) 46b/01

[=1]

ḳalḳ- 1. Oturur veya yatar durumdan çıkarak ayakları üzerinde doğrulmak, ayak üstü durmak.

k. (!) 58b/05

k.-a 58a/03

k.-mayalar 47a/10

k.-up 65b/01

ʿibādete ḳalḳ- 47a/10

ḳabirden ḳalḳ- 65b/01

2. Uykudan uyanmak.

k.-ar 47a/11

[=5]

ḳamış Kamış.

k.+lara 59b/08

[=1]

ḳan Kan.

k. it- 64a/11

[=1]

ḳanad Kuşlarda ve böceklerde gövdenin iki yanında yer alan ve uçmayı sağlayan açılır kapanır bir çift organ.

k.+ı (sinek ḳanadı ḳadar) 49a/07

k.+ıyla (ḳanadıyla) 59a/05, 71a/04

k.+ınuñ 72a/03

k.+ları 72a/03, 72b/05

k.+ların (ḳanadların) 59a/04

k. şal- 71a/05

[=8]

ḳanda Nerede, her nerede.

k. 54b/03, 63a/08, 71b/02

[=3]

ḳandīl [Ar.] Kandil, ışık.

k. 71b/03

k.+üñ 71b/04

[=2]

ḳanġı Hangi.

k. (her ḳanġı) 65a/07, 65a/07

k. biri 53a/02

[=3]

ḳapa- Kapatmak, örtmek.

k.-rlar 47a/01

kerem ṭamarlarını ḳapa- 47a/01

[=1]

ḳapla- Sarmak.

k.-r 60a/07

[=1]

ḳapu Kapı.

k.+sı (gökler ḳapusı) 56b/11, 59b/08

k.+sında (cehennem ḳapusı) 42b/09

[=3]

kār [Far.] Fayda, çıkar.

k. 39b/03

k.+ına 66b/05

[=2]

ḳar Yağmur gibi yağan hafif beyaz taneler, kar.

k.+dan 73a/08

k.+dur 73a/06

[=2]

ḳarañulıḳ Karanlık.

k.+da 51b/04

[=1]

ḳardaş Aynı fikir ve inancı taşıyan, değer verilen ortak bir bağın birbirine bağladığı kimselerden her biri.

k. 52a/09

k.+lar 51b/11

[=2]

ḳarın 1. Mide.

k.+nın (ḳarnın) 39a/09

2. İç kısım.

k.+ında (yerler ḳarnında ol-) 59a/09

[=2]

ḳarındaş Kardeş.

k.+ımız 68b/08

k.+lar 65a/05

[=2]

ḳarşu 1. Ön, kat, huzur.

k.+sına 39b/07

2. -e doğru.

k. 47b/02, 55a/03, 55a/07

[=4]

ḳasem [Ar.] Yemin, ant.

k. it- 55a/05

[=1]

ḳat 1. Tabaka.

k. (yedi ḳat gök) 46a/11, 65b/09, 71b/04

k. (yedi ḳat yer) 49a/02, 71b/05

k.+dır 73b/03

k.+ında (ʿarş-ı ʿaẕīm ḳatı) 49a/06

k.+ında 67a/02

k.+ında (balıḳ ḳatı) 49a/03

k.+ında (cehennem ḳatı) 49a/04

k.+ında (öküz ḳatı) 49a/02

2. Büklüm, kıvrım.

k. (yay gibi iki ḳat bükül-) 68b/05

3. (Sayı sıfatları ile) Defa, kere, derece.

k. (yetmiş biñ ḳat) 71b/11

k. (elli biñ ḳat) 72a/02

[=14]

ḳat- Eklemek, ilave etmek.

k.-arlar 58a/07

[=1]

ḳaṭʿā [Ar.] Asla.

k. 51b/07, 54b/01, 63a/07, 68b/06

[=4]

ḳatı Sert, pek, şiddetli.

k. 44a/09, 54a/04, 54a/04, 54a/05, 54a/05, 54a/06, 54a/06, 54a/07, 54a/07, 54a/07, 73a/10, 73b/01

k. yaydan çıḳmış oḳ gibi git- 38b/06

[=13]

kātibīn [Ar.] Kiramen katibin melekleri.

k. 58a/02

k. (Kirāmen Kātibīn) 60b/03

k. (Kirāmen Kātibīn melekleri) 57a/09

k.+ler 58b/04

k.+lere 58a/08

k.+lere (Kirāmen Kātibīn) 58a/01

[=6]

ḳaṭre [Ar.] Damla.

k. 48b/11, 54a/08, 67b/04

[=3]

ḳavm [Ar.] Kavim.

k.+i 50a/03

[=1]

ḳavşur- Kavuşturmak, birleştirmek.

k.-up (el ḳavşurup ṭur-) 39b/05

[=1]

ḳażā [Ar.] 1. Zamanında kılınmayan namazın ve tutulmayan orucun dinin gerektirdiği kurallara uygun olarak sonradan kılınması ve tutulması.

k. it- 53a/05

k. olun- 60a/09

k.+sı 53a/04

k.+ya 48a/09

k.+ya ḳo- 45b/07

2. *teşmil.* Kötü olay.

k.+sından 50b/01

[=6]

ḳazal (< Ar. ġazel) Sonbaharda dökülen yapraklar.

k.+lar gibi dökül- 50b/11

[=1]

ḳazan Büyük ve derin kap, kazan.

k.+a 71b/07

[=1]

ke-enne [Ar.] Sanki.

k. 38b/06, 49a/06

[=2]

Kelāmuʾllāh [Ar.] Kur'ân-ı Kerîm.

k. 53b/11, 53b/06, 61a/03, 65a/10, 66b/02, 69b/09

k.+uñ 53b/08

[=7]

kelb [Ar.] Köpek.

k. gibi oyna- 52a/06

[=1]

kelime-i şehādet [Ar.] İslam dininin beş temel esasından birincisi olan, "Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şahitlik ederim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir." anlamındaki "Eşhedü en

lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh.” cümlesi.

k.+i 56a/04

[=1]

kerem [Ar.] Lutuf, merhamet, ihsan.

k.+idür (Allāh keremi) 52a/07

k. ṭamarlarını ḳapa- 47a/01

[=2]

kerīm [Ar.] Ulu, büyük, şerefli, aziz.

k. (Ḳurʿān-ı Kerīm) 64b/07, 64b/08

k.+i 56b/02

k.+i (Ḳurʿān-ı Kerīm) 54b/05, 61a/10

[=5]

kerre [Ar.] Kere, defa.

k. (biñ bir kerre) 48b/01, 50a/06

k. (bir kerre) 54a/10

k. (bu kerre) 63b/02

k. (yedi kerre) 60a/05, 60a/06

[=6]

kerrūbiyyūn [Ar.] En büyükler, Allah’a en yakın melekler.

k. 66a/02

[=1]

kervān [Far.] Kervan.

k.+da 51a/04

[=1]

kes- Yırtmak.

k.-erler 55a/01

[=1]

kesil- Bitmek, sona ermek.

k.-eydi 48a/08

k.-memişdür 67b/11

[=2]

key [Far.] Çok.

k. 52a/05

[=1]

kez Defa, kere.

k. 39a/11, 39a/11, 44a/09, 44a/11, 63b/01, 63b/11, 64a/01

[=7]

ḳıble [Ar.] Müslümanların namaza yöneldiği cihet, Mekke şehrinin ve Kâbe’nin bulunduğu yön.

k.+ye karşu 47b/01, 55a/03, 55a/07

[=3]

ḳıl Tüy.

k.+ları 70a/02, 70a/06

[=2]

ḳıl- Etmek, yapmak.

k. (!) 56a/03

k.-alar 48a/10, 48a/11

k.-an 46a/05

k.-ana 40a/10, 40a/10

k.-anlar 39b/02

k.-anları 45b/08

k.-arlar 50b/07

k.-arsa 58b/07

k.-ayım 62b/11

k.-dı 44b/05, 58a/10

k.-dı mı 58a/09

k.-dıġı-çün 58b/01

k.-dım 67b/03

k.-dıysa 58a/09

k.-duġı 56b/09

k.-ıñ 64a/05

k.-madı mı 58a/09

k.-mamış 64a/04

k.-mayanuñ 46a/06

k.-ur 41a/11

k.-urlar 45b/02

beş vaḳıt ḳıl- 56a/03

beş vaḳtıñ ḳıl- 41a/11

ebedüʾl-ābād ḳıl- 45b/02

iş ḳıl- 62b/11

nāfile ḳıl- 48a/11

namāz ḳıl- 48a/10, 50b/07, 56b/09, 58b/07, 64a/04, 67b/03

namāzı ḳıl- 58b/01, 64a/05

sebeb ḳıl- 44b/05

yatsuyı ḳıl- 46a/05, 58a/09

[=24]

ḳıraġı Kırağı, donmuş çiy.

k. 50b/10

[=1]

ḳırḳ Kırk (sayı).

k. biñ 72a/01

k. gün geçesiyle 56b/08

k. yıllıḳ 43b/09

[=3]

ḳırḳlar Alemlerin mânen idarecisi durumunda olan kırk ermiş kişi.

k. (üçler yediler ḳırḳlar) 65b/04

[=1]

ḳırmızı [Ar.] Al renk.

k. mercān 72b/07

k. yāḳut 72a/09

[=2]

ḳışa Az süren, az zaman alan.

k. (ʿömrin ḳışa it-) 50b/04

[=1]

ḳış Sohbahar ile ilkbahar arasındaki yılın en soğuk mevsimi.

k. 73a/09

[=1]

ḳıyām [Ar.] Namazda ayakta durma ve namazın ayakta kılınan kısmı.

k.+ıñda 55a/06

[=1]

ḳıyāmet [Ar.] Semâvî dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamânı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölülerin dirilmesi, âhiret hayâtının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman.

k.+de 39b/11, 40b/07, 42b/04, 47b/08, 48b/03, 53b/10, 61b/05, 70b/08, 73b/04

k.+e dek 59a/01, 71a/11

k. güni 56a/07, 61b/09

k. günine dek 53a/09

[=14]

ḳıyās [Ar.] Karşılaştırma, mukayese etme.

k.+a gel- 62a/02

k. olun- 68a/03

[=2]

ḳızġın Çok sıcak, āteş gibi.

k. 63b/07

[=1]

ḳızıl Kırmızı renk.

k. aḳça 62a/04

[=1]

ki [Far.] Anlam bakımından birbiriyle ilgili cümleleri bağlayan bağlaç.

k. 38b/02, 38b/04, 38b/06, 38b/08, 38b/09, 38b/10, 39a/01, 39a/02, 39b/02, 40a/07, 40b/04, 41a/09, 42a/08, 42b/05, 42b/10, 43a/04, 43a/09, 43b/06, 43b/10, 44a/05, 44a/06, 44b/03, 45a/02, 45a/05, 45b/10, 47a/08, 47a/10, 47b/06, 47b/07, 47b/08, 48a/02, 49b/05, 50a/01, 51a/02, 51a/06, 51a/11, 52a/11, 52b/04, 53b/05, 53b/06, 54a/02, 54a/03, 54a/05, 54a/06, 55a/05, 55a/06, 55b/06, 56a/01, 56a/11, 56b/05, 56b/07, 57a/02, 57a/05, 57a/06, 57b/02, 57b/07, 57b/08, 58a/01, 58a/02, 58a/02, 58a/04, 58a/08, 58a/10, 58b/11, 59a/07, 59b/11, 60b/02, 61b/09, 61b/10, 62a/02, 62a/09, 62b/05, 62b/09, 63a/02, 63a/04, 63b/03, 63b/04, 64a/04, 64a/05, 64a/08, 64b/09, 65a/06, 67a/07, 67a/09, 67a/10, 67a/10, 67a/11, 67b/01, 67b/01, 67b/03, 67b/05, 67b/08, 67b/09, 67b/09, 68a/03, 68a/10, 68b/01, 68b/03, 68b/08, 69a/04, 69a/06, 69a/07, 69a/09, 69a/09, 69b/05, 70a/01, 70a/04, 70a/09, 71a/09, 71a/10, 72a/06, 73a/04, 73b/01, 73b/04

k. (ḥāl bu ki) 44b/02, 44b/08

k. (her mumin ki) 39b/06

k. (nite ki) 44a/05

k. (tā ki) 44a/04, 44b/05

[=120]

kibir [Ar.] Büyüklük taslama, kendini üstün görme.

k.+den 52a/02

[=1]

kibriyā [Ar.] Büyüklük, ululuk, azamet.

k. (resūl-i kibriyā) 66a/08

[=1]

kim 1. “Hangi kişi” anlamında kullanılan zamir.

k. 44b/02, 48a/01, 53b/06, 64a/07, 70a/08

k. (her kim) 65a/07, 65b/05, 66b/01, 70b/02

k.+ine 51b/10

k.+inüñ 51b/09

k.+sin 67b/01

2. Ki.

k. 63a/04

[=13]

kimesne Kimse.

k.+leri 47a/09

k.+lerin 55a/11

k.+yi 57b/07

[=3]

kimse Herhangi bir kişi, kim olduğu belirtilmeyen şahıs.

k. 39a/06, 40a/11, 41a/03, 41a/05, 48b/10, 53b/08, 56b/07, 57b/10, 71a/02

k.+ler 40b/11

k.+nüñ 52b/10, 52b/11, 53a/01, 68a/07

k.+nüñ (bir kimse) 42b/06

k.+ye 40b/01, 41a/07, 52b/02

k.+ye (bir kimse) 42b/01, 42b/02

k.+yi 42b/09

[=21]

kīn [Far.] Gizli düşmanlık, garaz.

k. 52b/02, 52b/04

k.+den 52a/02

k. dut- 69a/10

k. tutucı imiş 64b/09

[=5]

kirām [Ar.] Soylu, şerefli.

k. (melāʾike-yi kirām) 65b/10

[=1]

Kirāmen Kātibīn: İnsanın iki yanında bulunduğu ve sağdakinin sevapları, soldakinin günahları yazdığı kabul edilen iki melek.

k. 58a/01, 60b/03

k. melekleri 57a/09

[=3]

kisb [Ar.] Kazanç.

k.+ine 66b/05

[=1]

kişi Şahıs.

k. 39b/09, 44a/02, 50b/09, 58a/09, 63b/04, 64a/10, 67a/05, 67b/08, 68a/04

k. (her kişi) 57a/11

k.+de 58a/06

k.+den 48b/08

k.+nüñ 69a/02

k.+nüñ (her kişi) 45b/09, 48b/05, 54b/10

k.+ye 68b/09

k.+ye ki 59a/07

k.+yle 58a/01

[=19]

kitāb [Ar.] 1. Herhangi bir konuda yazılmış eser.

k. 61a/04

k.+a 66b/11

k.+ı 73b/11

k.+ımdan 65b/05

k.+lar 68a/04

k.+larında (ḥadīṯ kitābları) 53b/05

k. muʾellifi 53b/03, 65a/05

2. Allah tarafından vahiy yoluyla peygamberlere indirilen kutsal kitaplar.

k. 61a/11, 69b/06

k.+la 61b/04

k.+larına 56a/06

[=12]

ḳo- Koymak.

k.-(!) 56a/01

k.-dı 63b/01

k.-ma 42b/11

k.-madan 64b/03

k.-mayup 45b/07

k.-mış 51b/04

k.-r 39a/07, 51a/07

k.-ram 44a/02

k.-rlar 45b/06

k.-salar 71b/07

k.-yalar 45b/08

k.-yuvir- 68b/05, 69a/05, 69b/05

aç ḳo- 39a/07

ḳażāya ḳo- 45b/07

laḳap ko- 64b/03

[=15]

ḳon- 1. Uçmasına son verip bir yerde durmak.

k.-dı 71a/07, 71a/08

2. Bırakmak, koymak.

k.-mışa dön- 71b/08

[=3]

ḳop- Ortaya çıkmak, zuhur etmek.

k.-arlar 61b/06

iki gözsüz ḳop- 61b/06

[=1]

ḳorḳ- Korku duymak, korkuya kapılmak.

k.-duḳlarından içün 45a/01

k.-ma(!) 58b/11

k.-madılar 54b/04

k.-masunlar 43b/08

k.-tuḳlarından 57a/04

k.-uñ(!) 53a/06, 61b/08, 73a/04

k.-up 44a/10, 61a/08, 69b/02

Allāhdan ḳorḳ- 45a/01, 53a/06

[=11]

ḳorḳu Kaygı, endişe.

k.+dan 54b/05

[=1]

ḳorḳunç Dehşete düşüren, korku veren.

k. 68a/09

[=1]

kök Kaynak, köken.

k.+i 48a/08

[=1]

köpri Köprü.

k.+sinde (ṣırāt köprisi) 59a/03

[=1]

kör Görme duyusundan mahrum, âmâ.

k. eyle- 47b/09

[=1]

körpe Genç.

k. 66a/11

[=1]

köşk [Far.] Köşk.

k.+leri (cennet köşkleri) 67a/01

k.+lerinüñ 45a/06

[=2]

ḳudret [Ar.] Kuvvet, güç.

k.+ine (Allāhuñ ḳudreti) 72a/04

[=1]

ḳul Allah tarafından yaratılmış olan.

k. 42b/08, 70a/10

k.+a 57b/08

k.+ları 50a/09

k.+ları (Allāhuñ ḥāṣ ḳulları) 61a/03

k.+larım 43b/07, 43b/10, 44b/05

k.+ların (ḥāṣ ḳullar) 66a/05

k.+larınuñ 44b/03, 50b/05

k.+um 43a/05, 43a/10, 54a/04

k.+um-ki 55a/06

k.+umı 43b/03

k.+umuñ 43a/05, 43a/10

k.+una 60b/09

k.+uñ 42b/11

[=20]

ḳulaḳ Duyma organı.

k. 63a/10

k.+ı (cān ḳulaġı işit-) 53a/10

k.+ı (ten ḳulaġı işit-) 53a/10

k.+larına 55a/01

k. tut- 61b/01

[=5]

ḳullan- Yapmak istediği şeye alet etmek.

k.-dı 63b/06

[=1]

ḳulluḳ Kulun Allah'ın emir ve yasaklarına uyma sorumluluğu, kul olmanın gereği olan hizmet, ibadet.

k. it- 61b/11, 62a/10

[=2]

ḳum Kayalardan parçalanmış küçük ve sert tanecikler, bunlardan oluşan kütle.

k.+ın (cehennem ḳumın şaç-) 54b/11

[=1]

Ḳurʿān [Ar.] Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap, İslâm dîninin temel kitabı, kelâm-ı kadim, Kur'ân-ı Kerim.

k. 55b/05, 59b/09, 64a/05, 64a/09

k.+gibi 54b/03, 63a/08

k. (Ḳurʿān-ı ʿaẓīm) 43a/04

k. (Ḳurʿān -ı Kerīm) 54b/05, 61a/09, 64b/07, 64b/08

k. sözi 64b/10

[=12]

ḳurbān [Ar.] Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan.

k. 58b/08

[=1]

ḳurt Kurt.

k.+lara 59a/10

[=1]

ḳurtar- Mahvolmaktan, helak olmaktan uzaklaştırmak.

k.-ır 70a/08

k.-maġa 41b/09

k.-maḳ 56a/11

günāhlarından ḳurtar- 41b/09

ḥarācdan ḳurtar- 56a/11

ḳahrımdan ḳurtar- 70a/08

[=3]

ḳurtul- Uzaklaşmak, selamete çıkmak.

k.-ur 55b/10

[=1]

ḳuru Yalnız, sade, tek başına.

k. 67a/08

[=1]

ḳuş Yumurtlayan omurgalılardan gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı, vücudu tüylerle kaplı, uçan hayvanların ortak adı.

k.+lar 62b/01

k. şūreti 70b/11

[=2]

ḳuşat- Çevrelemek.

k.-dı 71b/11

k.-mışdur 72b/10

[=2]

ḳuşluḳ Günün sabahla öğle arasındaki saatleri.

k.+a (ḳuşluġa) 39a/11

k.+da 39a/05

[=2]

ḳuvvetlü Kuvveti olan, güçlü.

k. 73a/11

[=1]

ḳuyruḳ Kuyruk.

k.+ı (ḳuyruġı) 38b/10

[=1]

küffār [Ar.] Kâfirler.

k. 50a/04

[=1]

küllī [Ar.] Bütün, hep.

k.+sini 49b/06

[=1]

kürsī [Ar.] Kürsü.

k.+de 65b/10

[=1]

L

Lā ilāhe illaʾllāh: "Allah'tan başka ilâh yoktur." anlamında, İslâm dîninde îmânın şartlarını kendinde toplayan, yâni icmâlî îmâna esas olan kelime-i tevhid "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah" sözünün ilk cümlesi

l. 50a/06

l. Muḥammedüʾr-resūlü'llāh 48b/02

[=2]

lā-yaʿḳıl [Ar.] Aklı başında olmayan, yaptığını bilmeyen.

l. 53b/03

[=1]

lāciverd [Far.] Koyu mavi renk, lacivert.

l.+den (āsumāni lāciverd) 72b/05

[=1]

laʿīn [Ar.] Lanetlenmiş, Hakk'ın merhametinden mahrum olmuş.

l. 55a/05

[=1]

laḳap [Ar.] Takma ad.

l. ḳo- 64b/03

[=1]

lākin [Ar.] Ama, ancak, fakat.

l. 49b/07, 53a/10

[=2]

laʿnet [Ar.] Af ve merhametten mahrum kalmasını dileme, beddua etme.

l. it- 39b/11

[=1]

lāzım [Ar.] Gerekli, lüzumlu.

l. ol- 53a/04

[=1]

levḥ-i maḥfūẓ [Ar.] Allah'ın takdir ettiği, olmuş ve olacak bütün şeylerin üzerinde yazılı bulunduğu kabul edilen levha.

l.+da ḳal- 65b/10

[=1]

leyleʾ [Ar.] Gece.

l. (leyleʾ-yi ḳadr-i şehr-i Ramażān) 66a/02

[=1]

leẕẕet [Ar.] Tat.

l. 59b/07

[=1]

libās [Ar.] Elbise.

l.+larla 45b/04

[=1]

loḳma [Ar.] Yiyecek parçası, lokma.

l. yedür- 41a/06

[=1]

M

mābeyn [Ar.] Ara.

m.+inde 62b/07

[=1]

maġbūn [Ar.] Aldanmış, kanmış olan.

m. it- 51a/08, 51a/08

m. ḳal- 60b/08

[=3]

maġfiret [Ar.] Allah'ın lutuf ve merhamet ederek kullarının günahlarını affetmesi, bağışlaması.

m. 44b/09, 44b/10, 45a/03, 59b/02

m. bul- 61a/11

m.+dür 45a/02

m. iste- 44b/01

m. it- 43b/04, 44a/04, 44b/02, 45a/04

[=11]

maġfūr [Ar.] Allah tarafından günahları bağışlanan veya günahlarının bağışlanması için Cenâbıhakk'a duâ edilen (ölmüş kimse).

m. **ol-** 41b/04

m.+suñ 58b/11

[=2]

maġrib [Ar.] Güneşin battığı yer, batı.

m.+de 72a/09

[=1]

maḥal [Ar.] Yer, mekan.

m.+de 58b/10

[=1]

maḥfūẓ [Ar.] Saklanmış, gizlenmiş.

m.+da (levḥ-i maḥfūẓda ḳal-) 65b/11

[=1]

maḥlūḳ [Ar.] Allah tarafından yaratılmış.

m.+aya 52b/04

m.+ların 43a/02

[=2]

maḥrūm [Ar.] İyi ve güzel bir şeyden hissesi, payı olmayan, yoksun olan, istediğini elde edemeyen (kimse), nasipsiz.

m. 60b/07

m. it- 40a/04

m. ḳal- 40a/09, 41b/01, 61a/07

m. ol- 61b/03

[=6]

maḥşer [Ar.] Âhiret hayatında bütün insanların, dünyâda yaptıklarının hesabını Allah huzurunda vermek üzere tekrar dirilip toplanacakları yer.

m.+de 66b/07

m. ḫalḳı 64a/02

[=2]

maḥzūn [Ar.] Üzüntülü, gamlı, kederli.

m. ol- 58b/04

[=1]

maḳām [Ar.] Yer.

m.+ını 56b/03

[=1]

maḳbūl [Ar.] Kabul edilen.

m. 56b/03, 56b/09

[=2]

maḳṣūd [Ar.] İstenilen şey, amaç, gaye.

m. bitir- 52b/07

[=1]

māl [Ar.] Mülk, servet.

m. 41b/11, 42a/04, 63a/11

m.+dan 62a/03

m. devleti 59a/06

m.+ı 41b/07, 46a/05, 46b/10

m.+ı (yetim mālı ye-) 64a/08, 64b/01

m.+ı ol- 41b/10

m.+ın (dünyā mālı) 53b/07

m.+ın ye- 46b/11

m.+ına 66b/05

m.+ından 42a/01

m.+ından it- 41b/07

m.+ını 67a/06

m.+ların 63b/09

[=18]

mālik [Ar.] Bir şeye sahip olan (kimse).

m.+i 40b/04

[=1]

maʿlūm [Ar.] Herkes tarafından bilinen.

m. ol- 46a/09, 51a/05

[=2]

maʿmūr [Ar.] Gelişip güzelleşmiş.

m. eyle- 66b/04

[=1]

māniʿ [Ar.] Bir şeyin yapılmasını önleyen şey, engel.

m. 70a/09

m. ol- 40b/04

[=2]

manṣūr [Ar.] Allah'ın yardımıyla galip gele zafer ulaşan.

m. 58b/10

[=1]

māsivā [Ar.] Bir şey dışında kalan, ondan başka her şey.

m. 49a/08

[=1]

maʿṣiyet [Ar.] Günah, asilik.

m.+den 68b/11

m.+e 63b/06

[=2]

masḫara [Ar.] Maskara kelimesinin eski kullanımı. Şaklaban.

m.+ya 62a/05

[=1]

masḫaralıḳ: Maskara olma durumu.

m.+**a al- (masḫaralıġa al-)** 64b/06

[=1]

maẓlūm [Ar.] Haksızlığa uğramış, zulüm görmüş (kimse).

m. idi 43a/01

m.+lara 69a/11

[=2]

mecāl [Ar.] Güç, derman.

m. 57b/03

[=1]

meclis [Ar.] Meclis.

m.+inde (ʿulemā meclis) 53a/06

[=1]

meded [Ar.] Yardım.

m. 47b/06

m. it- 67b/06

[=2]

mefhūm [Ar.] Anlaşılmış.

m. ol- 44b/03

[=1]

meger [Far.] Meğer.

m. 52a/09, 60b/08, 67b/04

[=3]

melāʾike [Ar.] Melekler.

m. 46b/02, 57a/07, 70b/07

m. ol- 50a/01

m.+sine 56a/06

m.+ti 57a/05

m.+ye 57a/01

m. (melāʾike-yi kirām) 65b/10

m. (melāʾike-yi muḳarrebīn) 65b/11

m. (melāʾike-yi rūḥāniyyūn) 66a/02

[=9]

melek [Ar.] Sadece Allah'a ibadet etmek ve daima hayra vasıta olmak üzere yaratılmış olan sayısız nûrânî varlıklardan her biri.

m. 58b/09, 60b/02, 60b/10, 60b/10, 60b/11, 61a/01, 61a/02, 73a/05, 73a/06

m.+ler 39b/10, 46b/03, 47b/04, 47b/04, 48a/01, 50b/06, 59b/01, 70a/09, 70b/06

m.+ler (muḳarreb melekler) 59a/11

m.+lere 39b/06

m.+leri (ʿaẕāb melekleri) 69a/01, 69b/01, 69b/03, 70a/03, 70a/11

m.+leri (cennet melekleri) 57b/11, 58a/04, 58a/10, 58b/05

m.+leri (kirāmen kātibīn melekleri) 57a/09

m.+leri (raḥmet melekleri) 57b/04

m.+lerim 69b/05

m.+lerine (ḥafaẓa melekleri) 57b/05, 57b/06

m.+leriyle (ʿaẕāb melekleri) 68a/07, 68a/09

m.+üʾl-mevt ḥażreti 47a/03

[=37]

melʿūn [Ar.] Allah'ın lanetine uğramış, rahmetinden mahrum kalmış, lanetlenmiş.

m.+ların 59b/06

[=1]

meʾmūr [Ar.] Bir işi yapmakla görevlendirilmiş, görevli.

m. 58b/04

[=1]

menʿ [Ar.] Yasaklama, engelleme.

m. it- 40b/02

[=1]

mercān [Ar.] Mercan.

m.+dan (ḳırmızı mercān) 72b/07

[=1]

mercimek [Far.] Baklagillerden bir tarım bitkisi.

m. ḳadar 49a/02

[=1]

merḥamet [Ar.] Acıma.

m. it- 44a/02, 68b/07, 69a/11

[=3]

mertebe [Ar.] Rütbe, paye.

m. 62a/02

m.+sin (evliyā mertebesin vir-) 60b/06

[=2]

meṣelā [Ar.] Örnek olarak.

m. 56b/02

[=1]

meşġūl [Ar.] Bir işle uğraşan.

m. ise 57b/11

[=1]

meşrıḳ [Ar.] Güneşin doğduğu yer, doğu.

m.+da 72a/09

[=1]

meʾvā [Ar.] Sığınacak yer.

m.+ya (cennet-i meʾvāya gir-) 41b/04

[=1]

mevṣūf [Ar.] Bir nitelikle nitelendirilmiş, kendisini benzerlerinden ayıran bir nitelik kazanmış, nitelenmiş.

m. eyle- 41a/02

[=1]

mevsūfe [Ar.] Mevsuf kelimesinin müennes şekli.

m. 45a/11

[=1]

mevt [Ar.] Ölüm.

m. (melekü'l-mevt ḥażreti) 47a/03

m. (sekerāt-ı mevt) 70b/03

[=2]

mevtā [Ar.] Ölü.

m. 51a/10

[=1]

meydān [Ar.] Meydan, alan.

m.+a gel- 62a/04

[=1]

meyve [Far.] Yemiş.

m.+lere 59b/07

m.+lerine 49b/01

[=2]

meyyit [Ar.] Ölmüş insan, ölü.

m.+e 41b/02, 42a/02, 42a/05

m. (meyyit-i vaṣıyyet it-) 41b/06

m.+iñ 42a/07

m.+lere 59b/09

[=6]

meẕellet [Ar.] Bayağılık, hakirlik.

m.+den 66b/08

[=1]

meẕheb [Ar.] Gidilen, benimsenen yol.

m.+idür 73b/07

[=1]

meẕmūm [Ar.] Makbul sayılmayan, ayıp, kötü.

m. idi 62b/08

[=1]

Mīkāʾīl [Ar.] Dört büyük melekten kulların rızıklarını taksim etmekle görevli olanı.

m. 71a/10

m. (Ḥażret-i Mīkāʾīl) 68b/08

m. (Ḥażret-i Mīkāʾīl ʿaleyhiʾs-selām) 71a/03

[=3]

miḳdār [Ar.] Bir şeyin ölçüsü, nicelik, miktar.

m. (bir miḳdār) 52a/10

m.+ını 42b/05

[=2]

minvāl [Ar.] Biçim, yol, tarz, suret.

m. 71a/06

[=1]

misk [Ar.] Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir tür erkek ceylanın karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde.

m. (misk-i ʿanber) 45b/05, 72b/02

[=2]

mīzān [Ar.] Mahşer günü herkesin dünyada yaptığı iyilik ve kötülüklerin tartılıp değerlendirileceği manevi terazi.

m.+ı 71b/06

[=1]

muʿaẓẓam [Ar.] Ulu, yüce.

m.+ayı (Kaʿbe-i muaẓẓama) 50b/06

[=1]

muḥabbetlü: Muhabbetli, sevgi dolu.

m. idi 62b/07

[=1]

muḫalled [Ar.] Geçici olmayan, ebedi.

m. 45b/01

[=1]

Muḥammed Peygamberlerin en sonuncusu ve en büyüğü olan İslam peygamberinin adı.

m.+e (ümmet-i Muḥammed) 50b/08

m. Ḥażreti 63a/08

m.+iñ (ümmet-i Muḥammed) 59a/11

m.+üʾl-Muṣṭafā 65b/01

m.+üʾl-Muṣṭafā ṣallaʾllāhu ʿaleyhi ve-ssellem 66a/08

[=5]

muḥtāc [Ar.] Bir şeye, bir kimseye ihtiyaç duyan.

m. ol- 66b/09

[=1]

muḳarreb [Ar.] Allah'a yakın olan.

m.+īn (melāʾike-yi muḳarrebīn) 66a/01

m. melekler 59a/10

[=2]

muḳayyed [Ar.] Bağlı, kayıtlı.

m.+dür 58a/02

[=1]

mulemmaʿ [Ar.] Bulanmış, sıvanmış.

m. ol- 45b/05

[=1]

mūm [Far.] Bal mumundan yapılan ince, uzun aydınlatma aracı.

m. gibi 54a/09

[=1]

muʾmin [Ar.] Allah'ın var olmasına, birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve İslâmiyet'in diğer iman esaslarına inanan, iman sahibi kimse, Müslüman.

m. 48b/08

m. (her muʾmin ki) 39b/06

m.+ler 40a/08, 49a/10, 49b/11, 60b/01

m.+lerden 59b/11

m.+leri 57a/06

m.+lerüñ 46a/03, 46a/05, 49b/08, 59b/03, 60a/07

[=13]

murād [Ar.] Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, dilek, istek.

m.+dan 60b/07

[=1]

Mūsā Hz. Musa.

m. 38b/04, 38b/05, 38b/11, 39a/03

m. (ḥażret-i Mūsā) 38b/08

m. ʿaleyhiʾs-selām 39a/01

m. peyġamber 38b/02

[=7]

musāfir [Ar.] Misafir.

m. 59b/05

m. bulun- 59b/04, 60b/08

[=3]

muṣāḥabet [Ar.] Sohbet, görüşme.

m. it- 59a/01

[=1]

muṣır [Ar.] Israr eden.

m. ol- 44a/03, 44b/07

[=2]

Muṣṭafā Hz. Muhammed.

m. (Muḥammedüʾl-Muṣṭafā) 65b/01

[=1]

muṭahhar [Ar.] Mübarek, kutsal, temiz.

m.+ayı (ravża-i muṭahhara) 60a/05

[=1]

muttaṣıl [Ar.] Bitişik, aralıksız.

m. ol- 46b/06

[=1]

mużāʿaf [Ar.] Çoğaltılmış, kat kat.

m. (eżʿāf-ı mużāʿaf) 48a/10

[=1]

muẓaffer [Ar.] Başarı, üstünlük elde etmiş, galip.

m. ol- 58b/10

[=1]

mübārek [Ar.] Saygı değer, hürmete layık.

m. 48b/09, 61a/06, 61a/09, 66a/03

[=4]

mübāreklik: Mübarek olma durumu.

m.+in (mübārekligin) 61a/07

[=1]

mübārik [Ar.] Mübarek.

m. 60a/08

[=1]

mücrim [Ar.] Suçlu.

m. ol- 69a/07

[=1]

müddet [Ar.] Süre.

m. 45b/11

[=1]

müʾellif [Ar.] Yazar.

m.+i (kitāb müʾellifi) 53b/04, 65a/06

[=2]

mühlik [Ar.] Öldürücü, helak edici.

m. 66b/10

[=1]

müjde [Far.] Sevindirici haber.

m. 58b/11

m. ol- 46a/01

[=2]

münācāt [Ar.] Allah'a yalvarıp yakarma, dua ve niyazda bulunma.

m. it- 38b/02

[=1]

münāfıḳ [Ar.] Allah'a, Peygamber'e ve diğer iman esaslarına inanmadığı halde inanmış gibi görünen ve öyle davranan kimse.

m.+uñ 68b/07

[=1]

münker [Ar.] Dince uygun görülmeyen, câiz olmayan şey.

m.+dür 54b/02

[=1]

münker [Ar.] İnsanı ölümünden sonra sorguya çeken iki melekten biri.

m.+eyne 50a/06

m.+eyn sualı 59a/03

[=2]

müntehā [Ar.] Bir şeyin varabileceği son nokta, nihayet.

m.+da (sidretüʾl-müntehā) 65b/11

[=1]

müslimānlıḳ İslam dini.

m.+ın şartları (müslimānlıġın şarṭları) 56a/05

[=1]

müsteḥaḳ [Ar.] Hak etmiş, layık.

m. ol- 44a/08

[=1]

müşkül [Ar.] Zor, çetin.

m. 66b/03

[=1]

müştāḳ [Ar.] Şiddetle arzu eden, gönülden isteyen.

m. ol- 61a/09

[=1]

mütenaṣṣıḥ [Ar.] Nasihat kabul eden, öğüt dinleyip uslanan.

m. ol- 64b/09

[=1]

mütteʿıẓ: (?)

m. 64b/08

[=1]

müvekkel [Ar.] Vekil tayin edilen, kendisine vekalet verilen, vekil.

m. ol- 57b/07, 58a/08

[=2]

müyesser [Ar.] Nasip olan.

m. eyle- 65b/04

[=1]

N

nā-gāh [Far.] Ansızın, birdenbire.

n. 42b/08

[=1]

nafaḳa [Ar.] Geçinmek için gerekli olan yiyecek, içecek ve bunun için sarfedilen para.

n. 70b/11

n.+sıdur 39a/04

n. veril- 49a/01, 59a/10

[=4]

nāfile [Ar.] Bir kimsenin dinen mecbur ve mükellef olmadığı halde sırf Allah rızasını kazanmak maksadıyle farz dışında kıldığı namaz, tuttuğu oruç ve yaptığı her türlü hayırlı iş ve davranış için kullanılır.

n. ḳıl- 48a/11

[=1]

namāz [Far.] İslam dininde belli kurallara göre günde beş vakit yapılması Müslümanlar üzerine farz kılınmış olan ve İslam'ın beş şartından birini teşkil eden ibadet.

n. 50a/07, 50b/09

n. (bī-namāz ol-) 41a/03

n.+a dur- 57a/08

n.+a git- 39b/09

n.+ı ḳıl- 58b/01, 64a/05

n.+ından 55a/09

n. ḳıl- 48a/10, 50b/07, 56b/09, 58b/07, 64a/04, 67b/03

n.+la 50a/08

n. vaḳtı 73a/02

[=16]

nā-merd [Far.] Sözünün eri olmayan, insanlıktan mahrum (kimse).

n.+e 66b/09

[=1]

naṣīḥat [Ar.] Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz.

n.+ıyla 64b/09

n. it- 69b/07

[=2]

naṣīp [Ar.] Allah'ın bir kimseye tayin ve kısmet ettiği şey, talih.

n. eyle- 67a/01

[=1]

nāz [Far.] Cezbe ve galebe halindeki sâlikin, Hakk'a tekellüfsüz ve samimi bir şekilde serzenişte bulunması.

n.+ın 50b/05

[=1]

naẓar [Ar.] Bakış, bakma.

n. it- 48b/06, 57a/01

[=2]

nāzil [Ar.] İnen, nüzul eden.

n. ol- 60b/02

[=1]

naẓm [Ar.] (Kur'an için) Metin.

n. (naẓm-ı kerīm) 56b/01

[=1]

ne 1. Hangi şey manasında kullanılan zamir.

n. 43b/03, 57b/01, 62a/01, 62b/11, 65a/08, 67b/08

n.+dür 54a/02, 54a/03

n.+dir 54a/03

2. Nasıl, ne şekilde manasında kullanılan sıfat.

n. 38b/09, 52b/01, 52b/07, 52b/09, 57b/08, 59a/08, 62a/02, 69a/08

n.+çe 65a/03, 67a/01

n.+çedür 67a/10

n. deñlü 57a/07

n. kadar 62b/06, 64a/02, 71a/10

3. Tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki ögelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkar etmek için kullanılır.

n. **… ne** 42a/06, 53b/01, 53b/01, 53b/02, 53b/02, 55b/01, 55b/02

4. Neden.

n.+ye 62b/11

5. Elinden ne gelir manasında kullanılır.

n. neylersin 40b/4

6. Ne olurdu, keşke manasında kullanılır.

n. nolaydı 52a/11

[=34]

neʿam [Ar.] Evet.

n. 58a/10

[=1]

nebātāt [Ar.] Bitkiler.

n. 48a/08

[=1]

nebevī [Ar.] Nebiye ait.

n.+ye (eḥādīṣ-i nebevīyye) 61a/10

[=1]

necāt [Ar.] Kurtulma, kurtuluş.

n. bul- 50a/03

[=1]

nefʿ [Ar.] Fayda.

n.+i 41b/05, 51b/07

[=2]

nefes [Ar.] Soluk.

n. aldır- 63a/06

n.+de 58b/11

n.+inden 49b/11

n.+ine 69a/10

[=4]

nefīs [Ar.] Çok hoşa giden, çok güzel.

n. 62a/06, 62a/06

[=2]

nehiy [Ar.] Birini bir şeyden alıkoyma, engelleme.

n.+in (nehyin) 63a/09

n.+inden (nehyinden) 61b/04

n. it- 64a/10, 64a/11, 64b/01, 64b/02, 64b/03, 64b/05, 64b/06

[=9]

nere Hangi yer?

n.+si 45b/09

n.+de 67a/06

[=2]

nesne Şey.

n. imiş 52b/07

n. imiş (ne gözel nesne) 52b/02

n.+ye 56a/08

[=3]

neʿuẕū biʾllāh [Ar.] Tehlikeli, nahoş bir durum karşısında "Allah'a sığındık, Allah korusun." anlamında kullanılır.

n. 40b/08, 56b/10

[=2]

nevbet [Ar.] Nöbet.

n. 39a/04

[=1]

nezʿ [Ar.] Can çekişme.

n.+ide (ḥālet-i nezʿ) 56b/02

[=1]

ni Bk. ne.

n.+ce 58a/01, 62a/10, 62b/02, 70a/05

n.+cedür 68a/08

n.+çe 58b/01, 61a/07

[=7]

niçün Bir şeyin sebebini ve amacını sormak maksadıyla kullanılan soru zarfı.

n. 63a/09, 63b/01, 69b/11

[=3]

nidā [Ar.] Seslenme.

n. gel- 38b/10, 39a/02, 68b/11, 70a/01, 70a/07

n.+nuñ 43b/08

[=6]

nifāḳ [Ar.] İki yüzlülük, münafıklık.

n.+dan 52a/02

[=1]

niʿmet [Ar.] Allah'ın kullarına bağışı olan yiyecek, içecek vb.

n.+ler 48a/05

n.+lere 49b/01

n.+lerle 45b/03

[=3]

nite Nasıl.

n.+ki 44a/05, 71a/03

n.+ke 56b/05

[=3]

niyāz [Far.] Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, rica.

n.+ın 50b/05

n. it- 65b/06

[=2]

noḫūd [Far.] Nohut.

n. çek- 56b/04

[=1]

noḳṣān [Ar.] Eksik.

n. ol- 46a/06

[=1]

Nūḥ Hz. Nuh.

n. ʿaleyhi's-selām 50a/02

n. peyġamber 67b/01

[=2]

nūr [Ar.] Cenâbıhakk'ın bütün mahlukatı yokluk zulmetinden çıkarıp idrak edilebilecek, hissedilebilecek, görülebilecek duruma getiren ilâhî tecellisi.

n. 48b/03, 49b/09, 49b/09, 50a/01, 51b/10, 58b/02, 58b/06, 60a/04

n.+ı (gözlerinüñ nūrı dökül-) 69a/07

n.+ı göklere aḳ- 47b/03

n. (nūr-ı raḥmeti yaġ-) 48b/05

n.+ından 46b/07

n.+ıñ 51b/04

[=13]

nūrlan- Aydınlanmak, nurla dolmak.

n.-up 46a/02

ḳabri nūrlan- 46a/02

[=1]

nūrsuz Yüzünde manevi güzellik bulunmayan, kötü insan etkisi bırakan, sevimsiz.

n. 51b/09

[=1]

O

o İşaret sıfatı 'o'.

o. 72b/08

[=1]

od Ateş.

o.+dur 73a/06

[=1]

oġlan 1. Evlat.

o.+ına (ādem oġlanı) 46b/10

o.+ları (ādem oġlanları) 51b/01, 54b/01

o.+larına (ādem oġlanları) 54b/04

2. Erkek, delikanlı.

o.+a 62a/06

o.+larla (dilber oġlan) 52a/06, 56a/02

[=7]

oḳ Yay denilen aletle fırlatılan ince kısa değnek.

o. 38b/07

o. gibi 38b/09

[=2]

oḳu- Seslendirmek, yüksek sesle kıraat etmek.

o.-duḳda 40a/07

o.-mamaḳ 39b/01

o.-nınca 39b/04

o.-ñ(!) 63b/10, 64a/01

o.-rken 63b/10

o.-sa 39a/06, 70b/02

o.-yada 52a/09

o.-yalar 63b/11

o.-yana 39b/11, 40a/07, 70b/06

o.-yanı 40a/03

o.-yanlar 39b/03

o.-yınçaḳ 39a/08

o.-yunca 39a/10

o.-yup 61a/06, 61a/11

duʿāyı oḳu- 70b/02, 70b/06

ezān oḳu- 39b/04, 39b/11, 40a/07

fātiḥā oḳu- 52a/09

pek pek oḳu- 63b/10

yapçacıḳ oḳu- 63b/11

[=19]

oḳun- Seslendirilmek, yüksek sesle kıraat edilmek.

o.-an 59b/09

o.-massa 53b/08

o.-sa 53b/07

[=3]

ol 1. Uzakta olan kimse veya şeyi belirten işaret sıfatı. ‘O.’

o. 38b/01, 39a/07, 39b/09, 39b/10, 40b/02, 41a/07, 41b/09, 41b/11, 42a/04, 42a/04, 44a/06, 45a/02, 45a/06, 45b/02, 46a/02, 48a/01, 48b/08, 49a/02, 49b/09, 53b/08, 53b/11, 54b/04, 55a/05, 55a/06, 55a/08, 57a/04, 57b/05, 57b/10, 58a/04, 58a/07, 59a/07, 59b/04, 59b/05, 62a/01, 63b/07, 66a/11, 67b/01, 67b/06, 67b/09, 68a/09, 68a/10, 68b/05, 68b/06, 71b/02, 72a/02, 72a/10, 72b/09, 73a/01, 73a/06, 73a/10, 73b/07

o. kadar 42b/05, 60b/02, 63a/02

2. Tekil üçüncü şahıs zamiri ve en uzaktaki kimse veya şeyi gösteren işaret zamiri. ‘O.’

o. 63a/03

o. ana 44a/03

o. anda 45b/03, 45b/10, 52a/06, 61b/09, 65a/03, 65b/01, 67a/07

o. andan 41b/03, 43b/09, 44a/10, 47b/04, 49b/03, 49b/08, 50b/10, 54a/03, 54a/04, 54a/05, 54a/05, 54a/06, 54a/06, 54a/07, 54a/11, 55b/11, 57b/09, 60a/05, 60a/06, 63b/06, 63b/09, 65a/01, 65b/02, 69a/11, 70a/05, 70a/11, 73b/03

o. anı 40a/01, 40b/02, 42b/07, 43b/02, 51b/02, 57b/01, 57b/02, 58a/07, 62b/06, 66b/03

o. anlar 40b/05, 44a/09, 44b/08, 45b/01, 47a/11, 48a/02, 58a/02, 59a/03, 61b/05

o. anlara 41b/11, 42a/03, 44a/04, 44a/08, 55a/08, 57b/03, 60a/09, 70b/10

o. anları 45a/03, 45a/04, 56a/03

o. anların 57a/09

o. anlarsız 64a/06

o. anlaruñ 45a/01, 45a/05, 47b/08

o. anuñ 42b/02, 43a/06, 48b/02, 48b/07, 49b/10, 54a/08, 58b/03, 58b/06, 59a/05, 60b/08, 65b/04, 68a/05, 68a/06, 69b/01, 69b/04, 70a/02

o. anuñ-çün 67b/06

o. anuñla 41b/07, 59a/01

o. aña 41a/10, 41a/10, 41b/01, 42a/04, 42b/04, 43a/08, 45b/02, 48b/05, 53b/09, 55a/08, 56b/08, 58b/09, 58b/10, 66b/04, 68a/03, 69b/06, 70b/03, 70b/03

[=162]

ol- Meydana gelmek, vuku bulmak.

o.-a 40a/02, 41b/10, 41b/11, 42a/05, 44a/08, 46a/09, 51a/02, 51a/05, 53b/10, 56b/01, 58b/10,

63a/03, 64a/03, 65a/11, 65b/05, 67a/04, 69a/07, 70b/03, 70b/04

o.-acaġına 62b/09

o.-acaḳ 45b/10

o.-ada 40b/02

o.-alar 45b/05

o.-an 40b/11, 44b/03, 45a/06, 45b/06, 47b/06, 48a/04, 48b/09, 49b/08, 50a/03, 51a/04, 51a/10, 51a/11, 57a/06, 59a/09, 59a/10, 60a/07, 61b/01, 62b/01, 65b/03, 65b/10, 65b/11

o.-anlar 50a/04, 51b/06

o.-anlara 51b/10

o.-anları 48a/03, 57a/02

o.-anlaruñ 46b/11, 47a/04, 49a/11, 49b/02, 49b/06, 53a/05, 60b/03

o.-araḳ 46a/06

o.-ayız 52a/10

o.-dı 38b/01, 54a/11, 54a/11, 57b/09

o.-dı-ki 65a/06

o.-dıġı 63b/08

o.-dıġına 56a/08

o.-dılar 50a/05

o.-duġıñız 57b/07

o.-duġuñuz 58a/08

o.-duḳça 38b/11

o.-duḳları ḥālde 45b/01

o.-ıcaḳ 73a/02

o.-mada 43b/02

o.-madan 66b/09

o.-madılar 44b/07

o.-madıñız 64b/09

o.-maḳ 51a/01

o.-maḳdur 41a/08

o.-mañ(!) 53a/03, 69b/07, 73a/04

o.-masa 42a/01, 54b/08

o.-maya 44a/03

o.-mayasız 61b/03

o.-mayasız mı 61a/09

o.-maz 64a/06

o.-mışsınız 57b/09

o.-sa 40b/08, 41a/03

o.-sun 46a/01, 67a/06

o.-unca 57b/01

o.-uncaḳ 39b/01

o.-uñ 53a/05, 53a/06

o.-uñ ki 57a/05

o.-up 40a/06, 42a/01, 42a/02, 44a/04, 44b/11, 47b/10, 53b/02, 54b/08, 57b/10, 58b/04, 59a/08, 61b/03, 62a/02, 63a/03, 63b/02, 68a/10, 68b/01, 70a/03

o.-upda 41b/10

o.-updı 54a/09, 54b/06

o.-updur 70b/08

o.-ur 39b/06, 39b/08, 40b/04, 41b/03, 41b/04, 42a/04, 46a/04, 46b/06, 47a/05, 47b/11, 48a/11, 48b/01, 49a/11, 49b/03, 49b/04, 49b/09, 50a/01, 50b/02, 51a/06, 51a/07, 56b/10, 59b/06, 59b/07, 59b/10, 73a/08, 73a/09

o.-ur ki 40a/07, 60b/02

o.-urdı 53a/11, 54b/08

o.-urlar 48a/01, 49b/11

o.-urlardı 53b/03

o.-ursa 65a/08, 67a/06

o.-ursıñız 53a/07

o.-ursız 52a/08

āsān ol- 70b/03

ʿāṣī̇ ol- 49b/06

ʿāṣıḳ ol- 61b/03

bāliġ ol- 42a/01, 42a/02, 57b/01, 63b/08

bereket ol- 49b/04

beter ol- 53a/07

bī̇-namāz ol- 41a/03

bütün ol- 40a/02, 63a/03

çāk ol- 54b/06

daʿvācı ol- 40a/07

destūr ol- 47b/10

dī̇vāne ol- 53b/03

doġan pençelü ol- 68b/01

dost ol- 41a/08

emī̇n ol- 51a/02, 65a/11

emir ol- 47b/11, 50b/02

eyü ol- 51b/10

eẕiyyet ol- 39b/06

ġāfil ol- 53a/03, 69b/07, 73a/04

ġāʾib ol- 39b/01

ġāʾibāne ol- 56b/01

ġālip ol- 51a/06

giriftār ol- 52a/08

ḥaḳ ol- 65a/06

ḥarām ol- 41b/11, 42a/04

ḫarāp ol- 54b/08

ḥāṣıl ol- 48a/11, 59b/07

ḫaşir ol- 40b/08

ḫayır ol- 67a/04

ḥāżır ol- 53a/06

helāk ol- 50a/05

ḥelāl ol- 42a/05

ḥicāletde ol- 62a/02

ḫizmetkār ol- 39b/08, 40a/06, 57b/09

ḥoşnūd ol- 41b/03

ʿibādetde ol- 48a/03, 49a/11, 49b/02, 49b/08, 60b/03

iḫtizār üzere ol- 51a/01

isyānda ol- 50a/04

ḳabūl ol- 46a/04

kāfir ol- 56b/10

ḳalıcı ol- 45b/01

lāzım ol- 53a/05

maġfūr ol- 41b/04

maḥrūm ol- 61b/03

maḥzūn ol- 58b/04

mālı ol- 41b/10

maʿlūm ol- 46a/09, 51a/05

mānīʿ ol- 40b/04

mefhūm ol- 44b/03

melāʾike ol- 50a/01

muḥtāç ol- 66b/09

mulemmaʿ ol- 45b/05

muṣārif ol- 40b/02

muṣır ol- 44a/03, 44b/07

muttaṣıl ol- 46b/06

muẓaffer ol- 58b/10

mücrim ol- 69a/07

müjde ol- 46a/01

müsteḥaḳ ol- 44a/08

müştāḳ ol- 61a/09

mütenaṣṣıḥ ol- 64b/09

müvekkel ol- 57b/07, 58a/08

nāzil ol- 60b/02

noḳṣān ol- 46a/06

ʿömr-i tamām ol- 47a/04

peşīmān ol- 44a/04

pişmān ol- 44b/11

raḥmet ol- 49b/03

rāżı ol- 57b/09

rıżāyuʾllāhda ol- 53a/05

revān ol- 54a/11

revāne ol- 48a/01

rüsvāy ol- 64a/03

ṣāf ṣāf ol- 70a/03

ṣaġ ol- 51a/11, 51b/06

sākin ol- 49b/11

sebeb ol- 41b/10, 51a/07

ser-gerdān ol- 63b/02

ş̲evāb ol- 53b/10

sinek gibi ol- 38b/01

şāhid ol- 57a/05

şāḳ şāḳ ol- 53a/11

ṭāʿatde ol- 50a/03

taḥfīf ol- 52a/10

tamām ol- 47a/05, 64a/06

uyanıḳ ol- 57a/02, 57a/06, 57b/10, 59a/08, 60a/07

vāṣıl ol- 59b/06, 59b/10

vaṣī ol- 42a/01

vech ile ol- 65a/08

vīrān ol- 54b/08

yaṣṣı yaṣṣı ol- 63a/03

yerler ḳarnında ol- 59a/09

yılan ol- 68a/10

yoldaş ol- 70b/04

yoldaşı ol- 65b/05

yüzi aḳ ol- 67a/03

[=155]

olın-: Edilgen durumda birleşik fiiller yapan yardımcı fiil.

o.-a 62a/03

o.-an 47b/11, 69b/10

emir olın- 47b/11

suʾāl olın- 62a/03

taḳdīr olın- 69b/10

[=3]

olucı Olan.

o.+dur (tañrılarından olucı) 45a/04

[=1]

olun- Edilgen durumda birleşik fiiller yapan yardımcı fiil.

o.-a 68a/03

o.-dı 71b/11

o.-maz 48b/03

o.-ur 48a/02, 60a/10

emir olun- 48a/02, 71b/11

ḳażā olun- 60a/10

ḳıyās olun- 68a/03

taḳrīr olun- 48b/03

[=5]

on On (sayı).

o. 39b/07, 65b/02

o. biñ 71a/04, 71a/06, 71a/07

o. bölük 51b/05

[=6]

onar On sayısının her birine on veya her defasında on tane anlamına gelen üleştirme şekli.

o. 53b/10

[=1]

orta Ara, iç.

o.+sına 63b/07

[=1]

ʿOs̱mān Hz. Muhammed'in vefatından sonraki üçüncü halife, Hz. Osman.

o. 66a/10

[=1]

ot Bir iki mevsim veya bir yıl, pek azı da daha fazla yaşadıktan sonra kuruyan, toprak üstündeki kısımları odunlaşmayıp yumuşak kalan küçük bitkilerin ortak adı.

o.+lar 48a/06

[=1]

otur- Vücudun belden yukarısı dik duracak şekilde bir yere yerleşmek.

o.-a 39b/07

o.-abil- 55b/01

o.-anlara 55a/04

o.-mışken 39b/03

o.-up 47b/02, 55a/07

dizleri üzerine otur- 47b/02

seccādesi üzerinde otur- 55a/07

secde üzerinde otur- 55a/04

[=6]

oyna- Eğlenmek.

o.-makdan 52a/06

kelb gibi oyna- 52a/06

[=1]

Ö

öden- Karşılanmak.

ö.-ür 48a/10

borcı öden- 48a/10

[=1]

ödünç Ödünç.

o. iste- 52b/08

[=1]

ögren- Öğrenmek, bilgi sahibi olmak.

ö.-mediñ 63a/01

[=1]

ögret- Bir konu hakkında bilgi sahibi etmek.

ö.-elüm (ögredelüm) 63a/02

[=1]

ögüt Bir kimseye doğru yolu göstermek, yapması ve yapmaması gereken şeyler üzerine dikkatini çekmek için söylenen söz, verilen fikir, nasihat.

ö. 63a/08

[=1]

öküz Öküz.

ö. 39a/07, 39b/02, 39b/11, 49a/03

ö.+i 39a/07, 48b/11, 71b/06

ö. ḳatı 49a/02

ö. şūreti 70b/09

ö.+üñ 40a/01, 49a/11

[=11]

öl- Hayatı sona ermek, can vermek.

ö.-dügüm günden berü 67b/07

ö.-eli 67b/10

ö.-en 59b/03, 68a/06

ö.-icek 58b/02

ö.-men 70a/07

ö.-ür 47a/06, 67a/07

eli altında öl- 68a/06

[=8]

öldür- Bir canlının hayatına son vermek.

ö.-mege 56a/02

ö.-miş 64a/07

ö.-üñ 51a/09

ādem öldür- 56a/02, 64a/07

[=3]

ölüm Hayatın sona ermesi durumu, mevt.

ö. 63a/04, 67a/07, 67b/08

ö. ek- 69a/09

ö. ḥālini ek- 61a/08

[=5]

ʿÖmer Hz. Muhammed'in vefatından sonraki ikinci halife, Hz. Ömer.

ö. 66a/10

[=1]

ʿömr [Ar.] Yaşama veya var olma süresi, hayat.

ö.+i 46a/05

ö.+in 38b/11

ö.+in ḳısa it- 50b/04

ö.+in uzun it- 50b/03

[=4]

ʿömür Bk. **ʿömr**

ö. defterleri düz- 50b/02

ö.+den 63a/05

ö.-i tamām ol- 47a/04

ö.+ler 47a/05

[=4]

öñ Arka, sağ ve soldan başka dördüncü yön.

ö.+ünden 45a/08

[=1]

öñdin Önce, evvel anlamını karşılayan zaman.

ö. 39a/05

[=1]

ördek Ördek.

ö. 72b/03, 73a/03

[=2]

öt- (Kuş) Değişik tonlarda nağmeli sesler çıkarmak.

ö.-e 73a/01, 73a/02, 73a/02

ö.-er 72b/02

ö.-icek 73a/03

ö.-se 72b/01

[=6]

ötüri Dolayı.

ö. (şuçdan ötüri) 67b/02

[=1]

öyle O kadar, o derece.

ö. bir 70a/05

[=1]

öz Öz, esas.

ö.+üne 71a/06

[=1]

P

pādişāh [Far.] (Hüküm sahibi olan, hükmeden anlamında) Allah.

p.+dan 61b/08

p.+ı (pādişāhlar pādişāhı) 43b/01

[=2]

pāk [Far.] Mübarek, kusursuz, günahsız.

p. 55a/03

p.+i (ʿaẓamet-i pāk) 49a/09

p.+inden (ravża-i pāk) 60a/04

p.+üñ (ẕāt-ı pāk) 40b/10

[=4]

pāre [Far.] Parça.

p. (pāre pāre) 53a/11, 54b/05, 73b/02

[=3]

pārele-: Parça parça etmek.

p.-r 54a/05, 68b/03

p.-ye (pāreleye pāreleye) 70b/01

[=3]

pas Kirlilik, kir.

p.+ı 47b/05

[=1]

pek Çok, fazla, ziyade.

p. 52a/06, 54a/02, 54a/03, 57b/02, 64a/01, 73b/01

p. (pek pek oḳu-) 63b/10

p. (pekden pek) 54a/03

[=8]

pencere [Far.] İçeriden dışarıyı görmek için bırakılan açıklık.

p.+ler 46a/02

[=1]

pençelü Pençesi olan.

p. (doġan pençelü ol-) 68b/01

[=1]

pes [Far.] Öyleyse, şimdi, şu halde.

p. 38b/05, 39a/06, 39a/08, 39a/10, 39b/01, 39b/09, 39b/10, 43a/08,

43a/09, 43a/11, 45b/06, 46a/07, 46a/09, 46b/02, 47a/10, 47a/11, 50a/02, 50b/11, 51a/02, 51a/04, 51a/05, 53b/01, 54b/07, 55a/05, 55b/08, 57a/04, 58a/10, 58b/05, 60a/02, 60a/09, 60b/05, 61a/11, 61b/08, 61b/11, 62a/01, 62a/07, 63b/04, 65a/04, 68a/03, 68a/09, 69a/03, 69a/09, 69b/03, 71a/06, 71b/08, 72b/01

[=46]

peşīmān [Far.] Pişman.

p. ol- 44a/03

[=1]

peyġamber [Far.] Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul.

p. 41a/04, 66a/04

p. (ḥażret-i peyġamber) 48b/05

p. (Mūsā peyġamber) 38b/02

p. (Nūḥ peyġamber) 67b/01

p.+den 53a/06

p.+imden (Ādem peyġamber) 55b/11

p.+imiz 66a/07

p.+imüz ʿaleyhiʾs-selām 53b/05

p.+iñ (ḥażret-i peyġamber) 60a/08

p.+ler 59b/02

p.+leri (āḫir zamān peyġamberleri) 66a/07

p.+lerine 56a/07

p.+üñ ṣāliḥ ümmetleri 61a/03

[=14]

piş- Isı etkisiyle yenilebilir duruma gelmek.

p.-en 59b/10

[=1]

pişmān [Far.] Yaptığına üzülüp hayıflanan, esef eden.

p. ol- 44b/11

[=1]

pişmānlıḳ Yaptığı iş veya davranışın sonucunu beğenmeyip hayıflanma, pişman olma durumu.

p. (soñ pişmānlıḳ fāʾīde itme-) 53a/08

[=1]

puşt [Far.] Sapık oğlancı erkeklerin cinsî zevkine hizmet eden ahlaksız çocuk veya delikanlı.

p. 62a/06

[=1]

R

Rabb [Ar.] Allah.

r. (yā Rabbi) 38b/03, 38b/09, 39a/02, 42b/10, 43a/04, 43a/08, 49b/05, 54a/02, 59b/11, 63b/04, 65b/07, 66b/01, 67a/09, 70a/09

r.+i Teʿālā 58a/05, 58a/11

r.+im 66a/01, 74a/03

r.+imden 65b/06

r.+üʾl-aʿlāmız 73b/08

r.+ileri (rabbileri) 45a/04

[=21]

Rabbenā [Ar.] Ey Allah, Allahım!

r. (yā Rabbenā) 47b/08, 48a/02, 57a/02

[=3]

raḍıyaʾllāhu ʿanh [Ar.] Din büyüklerinden bahsederken "Allah ondan razı olsun." anlamında kullanılan dua sözü.

r. 66a/10

[=1]

rāḥat [Ar.] Sıkıntısız olma durumu, huzur.

r.+a bıraḳ- 51b/02

r. eyle- 55a/02

r. içün 55a/02

[=3]

rāḥim [Ar.] Merhametli, acıyan, esirgeyen.

r.+īn (erḥamüʾr-rāḥimīn) 43b/01

[=1]

raḥmān [Ar.] Bütün varlıklara merhamet eden, nimet veren.

r. (ḫalīlüʾr-raḥmān berekātı) 66b/05

r.+ı (ʿarş-ı raḥmān) 70b/06

[=2]

raḥmet [Ar.] Allah'ın yarattıklarına olan merhameti, acıması ve esirgemesi.

r. 43b/03, 54b/03

r. (ġarīk-i raḥmet eyle-) 74a/01

r.+i (nūr-ı raḥmeti yaġ-) 48b/05

r.+in- 46a/03

r.+in en- 66a/03

r. it- 43b/02

r. melekleri 57b/04

r. ol- 49b/03

r. şaçıl- 59b/09

r.+üñ(Allāhuñ raḥmetüñ iste-) 50a/10

[=11]

raḥmetuʾllāh [Ar.] Allah'ın esirgemesi, koruması.

r. (Hibetuʾllāh raḥmetuʾllāhı ʿaleyhi) 53b/04, 65a/06

[=2]

rāiḥā [Ar.] Güzel koku.

r. veril- 49b/02

[=1]

Ramażān [Ar.] Arabî ayların şaban ve şevval arasında kalan ve devamı boyunca oruç tutulan dokuzuncu ayı.

r. (leyleʾ-yi ḳadr-i şehr-i Ramażān) 66a/03

r.+ı dut- 56a/04

[=2]

ravża [Ar.] Cennet.

r. (ravża-i muṭahhara) 60a/05

r. (ravża-i pāk) 60a/04

[=2]

rāżı [Ar.] Kabul eden, rıza gösteren.

r. ol- 57b/09

[=1]

rekʿat [Ar.] Namazda kıyam, rükû ve iki defa secdeden meydana gelen bölüm.

r. 58b/07

r. (iki rekʿat) 50a/07

r. (yüz rekʿat) 50a/08

r.+e 58b/07

[=4]

renç [Far.] Eziyet, ıztırap, ağrı.

r.+den 50a/11

[=1]

resūl [Ar.] Peygamber, özellikle Hz. Muhammed için kullanılır.

r. Ḥażreti 60a/10

r. (resūl-i kibriyāʾ) 66a/08

r.+inden 48b/10

r.+uñ (Ḥażret-i Resūl) 66a/10

[=4]

Resūluʾllāh [Ar.] "Allah'ın elçisi" Hz. Muhammed.

r. 41b/03, 73b/09

[=2]

revān [Far.] Akan.

r. ol- 54a/11

[=1]

revāne [Far.] Giden, yürüyen, akan.

r. ol- 48a/01

[=1]

rıżā [Ar.] Kulun Allah'tan gelen her şeyi itiraz etmeden, sızlanmadan karşılaması, kabul etmesi durumu.

r.+sı (Allāh rıżāsı-çün) 52a/04, 69b/09

r.+sı (Allāh rıżāsı içün) 41b/08

r.+sına (Allāh rıżāsına vir-) 62a/03

r.-yı hümāyūn 66b/01

[=5]

rıżāyuʾllāh [Ar.] Allah rızası.

r. 65a/09

r.+da ol- 53a/05

[=2]

rızıḳ Bk. **rızk**

r.+ı 46a/06

[=1]

rızḳ [Ar.] Allah tarafından herkese takdir edilen nimet.

r. 69b/10, 70b/10

[=2]

ribā [Ar.] Faiz.

r.+dan 64b/05

[=1]

ricā [Ar.] Dilek, istek.

r. it- 59b/01

[=1]

rūḥ [Ar.] Allah tarafından yaratıldıktan sonra insan bedenine üflenen, ölümden sonra da varlığı devam eden ve mahiyeti tam olarak bilinemeyen ilâhî ve manevi cevher.

r. (teslīm-i rūḥ it-) 59a/02

r.+ın al- 68a/07

r.+unı 47a/04

[=3]

rūḥāniyyūn [Ar.] Maddesi olmayan, ruhtan ibaret varlıklar, melekler.

r.+a (melāʾike-yi rūḥāniyyūn) 66a/02

[=1]

rukūʿ [Ar.] Namazda elleri dizlere dayayıp vücudun belden yukarı kısmı yere paralel gelecek şekilde eğilme, namazın beş erkanından kıyamla secde arasında olanı.

r.+ında 55a/06

[=1]

rusūl [Ar.] Peygamberler.

r. 66a/04

[=1]

rūzgār [Far.] Yer değiştiren hava, bu havanın hissedilen etkisi, yel.

r. 54a/06, 73a/11

r.+lara 47b/10

[=3]

rükn [Ar.] Bir şeyin temel direği, en sağlam ve en kuvvetli tarafı.

r.+i 56a/09

[=1]

rüsvāy [Far.] Rezil, kepaze.

r. ol- 64a/03

[=1]

S

saʿādet [Ar.] Mutluluk.

s. 57b/08, 59a/07, 59a/08

s.+iyle 64b/07

[=4]

saʿādetlü Saadet sahibi, saadetli.

s. (başı saʿādetlü) 65a/05

[=1]

sāʿat [Ar.] Vakit, zaman.

s. 46a/07, 46a/10, 50b/09, 52a/11, 57a/05, 68a/01

s.+de 45b/07, 46a/03, 46a/04, 46b/09, 47a/03, 47a/05, 47a/06, 47a/07, 47b/09, 48a/03, 48a/06, 48b/01, 48b/04, 48b/09, 48b/11, 49a/10, 49b/01, 49b/02, 49b/07, 49b/11, 50a/03, 50a/04, 50a/05, 50a/07, 50a/07, 50a/10, 50b/02, 50b/04, 50b/05, 50b/07, 50b/11, 51a/05, 57a/02, 57a/06, 57a/07, 57b/03, 57b/05, 57b/07, 58a/04, 58a/07, 58a/10, 58a/11, 59a/05, 59a/09, 59a/10, 59b/02, 59b/03, 59b/06, 59b/07, 59b/08, 59b/10, 59b/11, 60a/03, 60a/09, 60a/10, 60b/01, 60b/03, 60b/07

s.+de (dördünci sāʿat) 51a/04

s.+de (her sāʿat) 51a/01

s.+de idi 50a/01

s.+dür (üçünci sāʿat) 46a/10

s.+e (altı sāʿate varınca) 50b/06

s.+i 46a/07, 60a/01

s.+i (ġaflet sāʿati) 60a/02, 60a/02, 60a/11, 60b/05

s.+i (gökler sāʿati) 46a/08, 49a/09, 49b/04, 51a/03

s.+i (uyḳu sāʿati) 56b/11

s.+i ṭāʿat it- 60b/05

s.+idür (temcīd saati) 60a/03

s.+inde 54b/10, 58b/07

s.+inde (gökler sāʿati) 46b/03, 48a/09, 50a/08, 50b/08

s.+inde (uyḳu sāʿati) 59a/08

s.+inde (yatsu sāʿati) 45b/06, 45b/08

s.+inden 39a/06

s.+ini (gökler sāʿati) 46a/09

s.+ler 61b/01

s.+lerden 60a/01

s.+lerin 61a/06

[=96]

sāʿatnāme Melhame, İlm-i Nücum, Yıldızname, Kur'annaame ve Duanameler gibi astrolojik inançları dini bilgilere aktarmaya çalışan eser türlerinden biri.

s. 66b/02

s.+den 65a/08

s.+nüñ 61b/02

s.+yi 61a/06, 61a/09

[=5]

ṣabır [Ar.] Şikayet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme.

s. it- 63a/07

[=1]

sāc Demir levha.

s. 63b/07, 63b/07

[=2]

ṣaç- Etrafa serpmek, dökmek.

s.-arlar 54b/11

cehennem ḳumın ṣaç- 54b/11

[=1]

ṣaçıl- Yayılmak.

s.-ur 59b/09, 72b/03, 72b/09

raḥmet ṣaçıl- 59b/09

[=3]

ṣadaḳa [Ar.] Karşılık beklemeden sadece Allah rızası için verilen para.

s. 42a/08, 42a/09

s. it- 53b/07

s. ve ısḳāṭ ışmarla- 42a/11

[=4]

ṣaḍakāt [Ar.] Sadakalar.

s.+ı 44b/04

[=1]

ṣaded [Ar.] Kasıt, niyet, meram.

s.+inde 53b/02

[=1]

ṣādıḳ [Ar.] Dostluğunda samimi ve vefalı olan, sadakatli.

s.+laruñ 66a/05

[=1]

ṣaf [Ar.] Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra.

s. ṣaf ol- 70a/03

[=1]

ṣafā [Ar.] Eğlence, neşe, zevk.

s. (ẕevḳ ü ṣafā) 63a/07

s. (ẕevḳ ü ṣafā it-) 40b/06, 45b/04

[=3]

ṣaġ Vücutta kalbin bulunduğu tarafın karşısında olan, sağ taraf.

s.+ında 54b/10

s.+ından 45a/07

s. iken 51b/04

s. ol- 51a/11, 51b/06

s.+sız 52a/01

[=6]

şaġlıḳ Vücudun fizik ve psikolojik bakımlardan bütün fonksiyonlarının yerinde bulunması durumu, hasta halde olmama, esenlik.

s.+da 69b/11

s.+ında (saġlıġında) 42a/09, 68a/04

[=3]

şāḥib [Ar.] Bahsedilen şey kendisinde bulunan, o vasfı elinde bulunduran kimse.

s.+i (yüksek dereceler şāḥibi it-) 54a/01

s.+idür (ʿaẕamet şāḥibi) 38b/02

s.+ini 69b/10

s.+leriyle (ḥaḳ şāḥibleri) 53a/04

s.+üñ (şāḥibüñ) 45b/11

[=5]

sāḥir [Ar.] Büyü yapan, büyücü.

s. 59b/06

[=1]

şaḥrā [Ar.] Çöl.

s.+da 49a/03

[=1]

sāʾir [Ar.] Başka.

s. 41a/01, 41b/05, 44b/04, 45a10, 50a/02, 50a/04, 66a/03, 68a/05

s.+ler gibi 68b/07

[=9]

şaḳın- Uzak durmak, kaçınmak.

s.-uñ(!) 51a/09, 52a/05, 52a/06, 57b/02, 68b/06

diliñüzi şaḳın- 57b/02

[=5]

sākin [Ar.] Yerinde duran, hareketsiz.

s. ol- 49b/10

[=1]

şaḳla- Esirgemek, korumak.

s. (!) 41a/02, 57a/03, 66b/04

[=3]

şal- Sallamak.

s.-dıḳça 71a/05

ḳanad şal- 71a/05

[=1]

şalavat [Ar.] Salatlar, namazlar.

s. (ısḳāṭ-ı şalavat it-) 41b/02

[=1]

şāliḥ [Ar.] Dinin emrettiği hususlara uygun davranan, iyi amel sâhibi, günah işlemekten kaçınan (kimse).

s. 41a/11, 48a/07, 62b/07

s.+ası 56b/09

s. (peyġamberüñ şāliḥ ümmetleri) 61a/03

s.+lerüñ 48a/08

[=6]

şan- Şöyle veya böyle olabilecek bir şeyin zihninde kurduğu gibi olduğuna

inanmak, öyle olabileceğini düşünmek, zannetmek.

s.-dıḳ 51b/02

s.-ıram 68a/01

[=2]

sarāy [Far.] Büyük ve gösterişli bina.

s.+ına (dünyā sarāyı) 61b/10

s.+larınuñ 45a/07

[=2]

ṣarf [Ar.] Kullanma, tüketme.

s. it 63b/05

[=1]

ṣarıl- Dolanmak.

s.-up 55a/01, 68a/11

başından ayaġa ṣarıl- 68a/11

[=2]

ṣaru Altın rengi, sarı.

s. zeberced 72b/04

[=1]

sebeb [Ar.] Bir şeyin olmasına yol açan şey, durum yahut kimse, neden.

s. 55b/07, 55b/07

s.+iyle 43b/04, 59b/05

s. kıl- 44b/05

s. ol- 41b/10, 51a/07

[=7]

seccāde [Ar.] Üzerinde bir kişinin namaz kılacağı büyüklükte yaygı, namazlık.

s.+si üzerinde otur- 55a/07

[=1]

secde [Ar.] Allah'ın büyüklüğü, yüceliği önünde hīçliğini göstermek ve O'nu ululamak maksadıyla vücudu alın, burun, el ayaları, dizler ve ayak parmakları yere değecek duruma getirme, bu durumda yere kapanma.

s.+de 43b/05

s.+den (başımız secdeden ḳaldır-) 52b/01

s.+den (başıñız secdeden ḳaldır-) 43b/11

s.+den başın ḳaldır- 43b/07

s. üzerinde otur- 55a/03

s.+ye düş- 39a/10

s.+ye var- 39a/08, 43b/05, 60a/10, 70a/10, 73a/03

s.+ye yat- 39a/08

[=12]

sed [Ar.] Engel.

s. it- 55b/04

[=1]

sekerāt [Ar.] Ölüm anı sarhoşluğu.

s. (sekerāt-ı mevt) 70b/03

[=1]

sekiz Sekiz (sayı).

s. 65b/02, 70b/08, 71a/11

s. (ṭoḳsan sekiz bölük) 73b/06

s.+i (ṭoḳsan sekiz) 73b/08

s. ṭabaḳa uçmaḳ 71b/06

[=6]

selām [Ar.] Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezaket

göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için "selamün aleyküm, merhaba, hayırlı işler" gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma.

s.+ın al- 41a/05

s.+ın yetişdür- 60a/08

s.+ların 57a/09

s. vir- 57b/05

[=4]

selāmla- Selam vermek.

s.-yup 57a/09

[=1]

selīm [Ar.] Maddi ve manevi kusuru, noksanı olmayan, sağlam, doğru.

s. 43a/01

[=1]

selsebīl [Ar.] İçimi çok hoş ve hafif su. (Bu anlam cennette bulunan aynı isimdeki bir pınardan gelmektedir.)

s. ırmagı 45a/10

[=1]

semʿi [Ar.] Söz dinleme.

s. it- 65a/08

[=1]

sen Teklik ikinci kişi zamiri.

s. 40a/03, 40a/07, 40b/06, 43a/04, 47b/08, 55a/08, 57a/03,65b/07, 66b/07, 67b/01, 71a/11

s.+den 40b/05

s.+den ki 47b/08

s.+i 43b/07

s. saña 45b/11, 46a/01, 49b/05, 58b/11, 59a/01, 62b/10, 63a/01, 66a/05, 69a/08, 70a/09

s.+üñ 66a/11, 66b/01, 70a/10, 70a/10

[=28]

ser-gerdān [Far.] Şaşkın, perişan.

s. ol- 63b/02

[=1]

settārüʾl-ʿuyūb [Ar.] Ayıpları örten, gizleyen Allah.

s. 43a/11

[=1]

sev- Sevgi duymak, gönlünde (ona karşı) muhabbet beslemek.

s.-mese 68a/04

[=1]

ṣevāb [Ar.] İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükafat.

s. 40a/10, 40a/10

s.+a 60b/04

s. bul- 58b/09

s.+ı 46b/07, 47b/03, 48b/02, 49b/02

s.+ı (tesbīh-i ṣevāb) 49a/11

s.+ı veril- (ṣevābı veril-) 58b/08

s.+ın (ṣevābın) 48b/09

s.+ın vir- (ṣevābın vir-) 52a/09

s.+ını 50b/07

s.+ını yaz- 57b/06

s.+lar 48a/11, 61a/07

s.+lara 59b/05

s.+ların 61b/03

s. ol- 53b/10

s. vir- 55a/09

s. yaz- 60b/04

[=21]

seyir [Ar.] Gezip dolaşma, gezme.

s. it- 71b/02

[=1]

seyyiʾāt [Ar.] Kötülükler, fenalıklar.

ş.+ını 48a/03

[=1]

şıçan Sıçan.

s. ḳadar 49a/05

[=1]

şıdḳ [Ar.] İçten, yürekten.

s.+ıla 67a/03

[=1]

şıfat [Ar.] Bir kimsenin veya şeyin sahip olduğu nitelik, ona ait olan özellik.

s.+larla 45a/11

[=1]

şıġ- Yerleşmek.

s.-dı 49a/10

s.-madı 49a/09

hīç yere şıġma- 49a/09

ḳalbine şıġ- 49a/10

[=2]

şığın- Korunmak amacıyla başvurmak.

s.-dı 67b/05

s.-dık 56a/01

Allāha şığın- 56a/01

[=2]

şıḳ- Çepeçevre basınç altına almak.

s.-alar ki 69a/06

[=1]

şınıḳlıḳ Kırılmış, mahzun.

s.+ı (şınıḳlığı) 66a/06

[=1]

şırāṭ [Ar.] İslam inanışına göre, ahirette cehennem üzerinde kurulacak olan, müminlerin üstünden kolayca geçerek cennete gireceklerine, kafirlerin ise üzerinden cehenneme düşeceklerine inanılan köprü.

s.+ı 71b/06

s. köprisi 59a/03

[=2]

sidik İdrar.

s. 67b/04

[=1]

sidre [Ar.] Hz. Muhammed'in miraç gecesinde Cebrail ile birlikte yükseldiği yedinci kat semada bir makam.

s. (sidretüʾl-müntehā) 65b/11

[=1]

siḥr [Ar.] Büyü, efsun.

s.+i 59b/06

[=1]

sil- Kiri almak, temizlemek.

s.-diler 48a/01

s.-erler 46b/04, 46b/09, 47b/05, 47b/05

[=5]

sin- Saklanmak, gizlenmek.

s.-er 69b/03

[=1]

sinek Pek çok çeşidi olan uçucu böceklerin ortak adı.

s. gibi ol- 38b/01

s. ḳadar 49a/03

s. ḳanadı ḳadar 49a/07

[=3]

siñir Duyulardan ve hareketlerden gelen uyarıları organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bunların oluşturduğu demet.

s.+lerin 68b/02, 70b/01

[=2]

siyāh [Far.] En koyu renk, kömür rengi, kara.

s. 47b/09

s. cevher 72b/07

[=2]

siz Çokluk birinci kişi zamiri.

s. 51a/08, 52a/01, 52b/04, 53a/03, 57a/05, 58a/01, 63a/04, 63b/03

s.+e 52b/05, 57b/09, 61b/09, 63a/09, 63a/10, 69b/06, 69b/06

s.+e ki 57b/08

s.+i 51a/08, 51a/09, 61b/09, 61b/10

s.+lere 61a/05, 69a/01

s.+üñ 43b/02, 52b/06, 63a/11

[=25]

ṣofra [Ar.] Yemek masası.

s.+da 39b/05

s.+sında 40a/05

[=2]

ṣoḳ- Girmek, girmesini sağlamak.

s.-up 68a/11, 68b/02, 68b/03, 69b/01, 69b/04

[=5]

ṣol Kalbin bulunduğu tarafta olan, sol taraf.

s.+ından 54b/11

s.+undan 45a/07

[=2]

ṣolu- Nefes almak.

s.-duḳça 72b/08

[=1]

ṣoñ 1. İçinde bulunulan vakte en yakın geçmiş zaman.

s.+da (şimden ṣoñda) 46a/08

2. Ondan sonrası veya başkası olmayan, onunla nihayet bulan.

s. nefes 58b/10

s. pişmānlıḳ fāʾīde itme- 53a/08

[=3]

ṣoñra -nın ardından, arkasından.

s. 51a/10

[=1]

şor- Soru yönelterek bilgi istemek, sual etmek.

s.-mak 52b/09

s.-mış ki 54a/02

s.-sa 41a/06

s.-salar 42a/05

s.-uñ(!) 69b/06

ḥālin şor- 41a/06, 52b/09

[=5]

söndür- Yanmaz duruma getirmek.

s.-ür 54a/06

[=1]

söyle- Sözle bildirmek.

s.-miş 64a/08

s.-rse 57b/01

s.-sün 67a/09

s.-yecek 53a/02

ġıybet söyle- 64a/08

[=4]

söz Bir fikri, bir isteği yazılı veya sözlü olarak anlatmaya, açıklamaya yarayan kelimeler.

s.+imüze 54b/09, 67a/04

s.+in (Ḳurʾān sözi) 64b/10

[=3]

şu 1. Sıvı durumda bulunan renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab.

s. 54a/09

s. al- 50a/02

s.+dan 38b/05

s.+dur ki 54a/06

s. ırmaġı 45a/09

s.+lar 48a/06

2. *mec.* Hatır.

s.+yunadır (yüzi şuyuna) 48a/07

[=7]

suʾāl [Ar.] Sorulan şey, soru.

s.+ına (münkereyn suʾālı) 59a/03

s. it- 63a/01

s.+lerden 65a/10

s. olın- 62a/03

[=4]

şuç Ahlaka aykırı davranış, günah.

s.+dan-ötüri 67b/02

s.+ın 43a/02

s.+ından geç- 42b/04, 43a/05

s.+lar 44a/01, 52b/03

s.+ların 44a/11

s.+larından geç- 43a/07, 43a/10

s.+um 67b/02

s.+un bağışla- 52b/06

s.+uñuzı bağışla- 52b/06, 52b/07

[=13]

şuçlu Suçu olan kimse.

s.+lar 52b/05

s.+ların 42b/04

[=2]

şuleḥā [Ar.] Dinin emrettiği hususlara uygun davranan, iyi amel sahibi kimseler, salihler.

s. 47a/10, 73b/10

[=2]

sulṭān [Ar.] Bir alanın en büyüğü, en yücesi.

s.+ımız 66a/07

s.+üʾl-enbiyāʾ 66a/07

[=2]

şūret [Ar.] Dış görünüş, şekil, biçim.

s.+inde (ādem ṣūreti) 70b/08

s.+inde (öküz ṣūreti) 70b/09

s.+indedür (ḳuş ṣūreti) 70b/11

s.+indedür (yırtıcı ḥayvān ṣūreti) 70b/09

s.+lere gir- 68a/10

[=5]

süd Süt.

s. ırmaġı 45a/09

[=1]

sünnet [Ar.] Hz. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gereken sözleriyle örnek iş ve davranışlarının tamamı ve benimsenen bu yol.

s. (ehl-i sünnet) 73b/07, 73b/10

s.+dür 42a/06

s. midür 42a/06

[=4]

Ş

şafaḳ [Ar.] Güneş doğmadan önce ufukta görülen aydınlık.

ş. 39b/01

[=1]

şahādet [Ar.] İslam dininin beş temel esasından birincisi olan, "Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve yine şahitlik ederim ki Hz. Muhammed O'nun kulu ve elçisidir." anlamındaki "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh" cümlesi.

ş.+iñiz 43b/02

ş.+i (kelime-i şahādet) 56a/04

[=2]

şāhid [Ar.] Bir şeyin olduğu yerde hazır bulunup olanları gören kimse.

ş. ol- 57a/05

[=1]

şāḳ [Ar.] Sıkıntı ve zahmet veren, eziyetli.

ş. şāḳ ol- 53a/11

[=1]

şarāp [Ar.] 1. Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usullerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki.

ş. iç- 52a/05

2. Cennetteki Kevser ırmağının tatlı suyu.

ş. ırmaġı 45a/09

ş.+larla 45b/04

[=3]

şarṭ [Ar.] Bir şeyin varlığının veya meydana gelebilmesinin kendisine bağlı olduğu şey, bir şeyin var olabilmesi için gerekli olan husus, koşul.

ş.+ıdur 56a/09

ş.+ındandur 56a/11

ş.+ındandur (īmānuñ şarṭı) 56b/05

ş.+larıdur (Müslimānlıġın şarṭları) 56a/05

[=4]

şaş- Şaşırmak.

ş.-alar ki 62a/02

[=1]

şedīd [Ar.] Kuvvetli.

ş. 73a/11

[=1]

şefāʿat [Ar.] Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma.

ş. it- 41a/04, 48b/06, 53b/11, 60a/08, 70b/10, 71a/01

[=6]

şehr [Ar.] Otuz günlük zaman dilimi, ay.

ş. (leyleʾ-yi ḳadr-i şehr-i Ramażān) 66a/03

[=1]

şeker [Far.] Şeker kamışı, şeker pancarı gibi bitkilerin öz suyundan veya nişastasından çıkarılan, çoğunlukla beyaz billurlar halinde, suda kolayca eriyen, ağızda tatlı bir lezzet bırakan maddelere verilen ortak isim.

ş. 59b/08

[=1]

şekil [Ar.] Biçim, tarz.

ş. 67b/08

[=1]

şerr [Ar.] Kötülük, fenalık.

ş.+i it- 57b/01

ş.+inden 40b/11, 67b/05

ş.+ini 57a/10

[=4]

şer Bk. **şerr**

ş. 56a/07, 60b/04

[=2]

şeyʾ [Ar.] Belli bir nesne, oluş veya düşünceyi belirtmeyen, anlamı kendinden önceki ve sonraki kelimelerle ortaya çıkan; söz, olay, iş, durum, husus, madde, eşya vb. yerine kullanılan belirsiz kelime.

ş. 51b/02, 56a/05

ş.+i 69b/08

[=3]

şeyāṭīn [Ar.] Şeytanlar.

ş. 47a/11

[=1]

şeyṭān [Ar.] Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan asi varlık, iblis.

ş. 51a/09, 54b/10, 55b/10, 56a/01

ş.+a uy- 69b/07

ş. buyruġu 56a/01

ş.+da 40b/03

ş.+ı (ādem şeyṭānı) 40b/03, 40b/11

ş.+lar 46b/09, 47a/07, 55b/04

ş.+lar üş- 55a/11

[=13]

şeyṭānlıḳ Kurnazlık, hile.

ş. it- 40b/07

[=1]

şiddet [Ar.] Bir güç, hareket veya kuvvetin derecesi.

ş.+ile 69a/04

[=1]

şimdi Şu anda.

ş. 51b/03, 52b/03, 52b/05, 52b/06, 63a/01

ş.+den soñda (şimden soñda) 46a/08

[=6]

şimdicik Şimdi, şu anda, hemen.

ş. 69a/08

[=1]

şimdilik Şimdiki halde, bu an için.

ş. 52a/01

[=1]

şol Şu.

ş. 45a/05, 47a/08, 61b/08

ş. kadar 45b/11

[=4]

şöyle Şunun gibi, şuna benzer biçimde.

ş. 45a/02, 67a/07, 69a/03, 69a/06, 73a/11

[=5]

şu Yerini tuttuğu uzaktaki kimseyi veya şeyi gösteren zamir.

ş.+nlar ki 42a/08, 44a/05, 69a/09

ş.+nuñ gibi 51a/06

[=4]

şühedāʾ [Ar.] Şehitler.

ş. 66a/04

[=1]

şükr [Ar.] Verdiği nimetler için Allah'a duyulan minneti dile getirme.

ş.+in 63b/01

[=1]

şükrāne [Ar.] Teşekkür alameti, iyilik bilme nişanesi.

ş. 43b/05

[=1]

T

tā [Far.] Bir şeyin bulunduğu, başladığı veya sona erdiği yeri yahut zamanı anlatırken söze mübalağa katar.

t. 39a/11, 40b/03, 55b/04, 55b/11, 63b/08, 69a/05

t.+ki 39b/02, 44a/04, 44b/05, 51a/02

[=10]

ṭaʿām [Ar.] Yemek.

t. 59b/10

t.+a 39b/03, 39b/06

t.+ı 39b/09, 40a/02, 40a/04

t.+ından 41b/01

t.+ını 39a/11

t.+lar 45b/05, 62a/07

t. ye- 39b/04, 39b/08

t. yedir- 41a/10

[=13]

ṭāʿat [Ar.] İbadet, namaz.

t. (sāʿat-i ṭāʿat it-) 60b/05

t. bulun- 62a/01

t.+de 55b/02

t.+de ol- 50a/02

t. it- 55b/09, 55b/09

t.+lerden 61a/07

[=7]

ṭabaḳa [Ar.] Kat, katman.

t. (sekiz ṭabaḳa uçmaḳ) 71b/06

[=1]

tābiʿ [Ar.] Birine veya bir şeye uyan, bağlı.

t.+lerdür 72b/01

[=1]

tābiʿīn [Ar.] Hz. Muhammed'i görmüş olanları gören ve onlardan hadis dinleyen, peygamberden sonra gelen ikinci nesil.

t. (aṣḥāb-ı tābiʿīn) 73b/09

[=1]

tāç [Far.] Kıymetli taşlarla süslü, baş kisvesi.

t. (başına tāç ur-) 48b/07

[=1]

ṭaġ Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütlesi.

t.+da 49a/06, 67a/05

t.+ları 73b/02

[=3]

taḥfīf [Ar.] Hafifletme.

t. ol- 52a/10

[=1]

taḥḳīḳ [Ar.] Şüphesiz, muhakkak.

t. 56b/10

[=1]

ṭaḳ- Koymak, yerleştirmek.

t.-alar 55b/01

başına yular ṭaḳ- 55b/01

[=1]

taḳdīr [Ar.] Ezelde Allah'ın olmasını dilediği şeyler, her şey hakkında vermiş olduğu ezeli karar.

t.+iyle (Allāhuñ taḳdīri) 56a/07

t. olın- 69b/09

[=2]

taḳrīr [Ar.] Sözle anlatma, ifade ve beyan etme.

t. olun- 48b/03

[=1]

taḳṣīrāt [Ar.] Kusurlar, kabahatlar, suçlar.

t.+ını 74a/02

[=1]

ṭaleb [Ar.] İsteme, dileme, arzu etme.

t. it- 42a/07, 44b/11, 59b/03

[=3]

tam [Ar.] Tamamen.

t. 68a/01

[=1]

ṭamaʿ [Ar.] Aç gözlülük, tamah.

t. ṭamarların aç- 47a/01

t.+yın 47a/02

[=2]

tamām [Ar.] Bitmiş, tamamlanmış.

t. 69b/04

t. (ʿömr-i tamām ol-) 47a/04

t. ol- 47a/05, 64a/06

[=4]

ṭamar 1. Damar

t.+lara 69b/03

t.+ların 54b/11, 69a/04, 69b/02, 70b/01

t.+ların yırṭ- 68b/02

2. Yol

t.+ların (ṭamaʿ ṭamarların aç-) 47a/01

t.+ların (uyḳu ṭamarların aç-) 47a/02, 47a/08

t.+larını (kerem ṭamarlarını ḳapa-) 47a/01

[=10]

ṭamu [Soğd.] Cehennem.

t.+ya 51a/07

t.+yı (yedi ṭamu) 71b/05

[=2]

ṭanıḳlıḳ Tanık olma durumu, şahitlik.

t. vir- 63b/03

[=1]

Tañrı Allah.

t.+larından olucı 45a/03

t.+sı (ʿālemlerüñ Tañrısı) 65b/03

t. Teʿālā 50a/09, 59b/01

t. tebāreke 50b/04

[=5]

ṭapundur- Tapındırmak, bağlılığını göstermek.

t.-ur 55a/04

t.-ursıñ 55a/08

[=2]

ṭaraf [Ar.] Yön.

t.+a 47b/11

t.+ı 73a/06, 73a/06, 73a/07, 73a/08

t.+ına (dört ṭaraf) 55a/01

[=6]

ṭarṭ- Bir şeyin ağırlığını bulmak.

t.-alar 42b/07

günāhın ṭarṭ- 42b/07

[=1]

taṣdīḳ [Ar.] Doğrulama, onaylama.

t. it- 56a/10, 56b/01

[=2]

ṭaş Yeryüzünün sertleşmiş ve katılaşmış tabakalarında bulunan, içindeki maden, tuz ve oksitlere göre değişik renk ve birleşimdeki çok sert cisim.

t. 54a/10

t.+dur 54a/04

t.+ı 54a/04

[=3]

ṭaş- Bulunduğu yere sığmamak.

t.-ardur 72a/05

[=1]

ṭāʿūn [Ar.] Veba.

t.+dan 66b/09

[=1]

ṭavāf [Ar.] Kabe'nin etrafını dolaşma.

t. it- 50b/06, 60a/06

[=2]

ṭavar Davar, mal, servet.

t.+ı 46a/06

[=1]

ṭāvūs [Far.] Sülüngiller familyasından, tiz sesli, erkeğinin kuyruğu çok uzun, süslü, parlak ve güzel renkli çok büyük kuş.

t. 72b/10, 73a/01

t.+lar 73a/01

[=3]

tāze [Far.] Yeni, zamanı geçmemiş.

t.+dir 68a/02

[=1]

taʿẓīm [Ar.] Hürmet etme, saygı gösterme.

t. it- 41a/07, 41b/01

[=2]

Teʿālā [Ar.] "Şanı yüce olsun." anlamında olup Allah, Hak, Tanrı kelimelerinden sonra kullanılır.

t. (Allāh Teʿālā) 56a/03

t. (Allāhu Teʿālā) 39b/07, 41a/07, 42b/05, 42b/06, 43b/06, 44b/03, 48b/10, 52b/03, 57b/09, 60b/02, 69a/08, 71b/09, 73a/05

t. (Cenāb-ı Bārī Teʿālā) 60b/06

t. (euʿẕu bi Allāhu Teʿalā) 70b/02

t. (Ḥaḳ Teʿālā) 42b/06, 43b/10, 44a/04, 46a/10, 54a/03, 55a/02, 57b/08, 60b/09, 61b/07, 63a/10, 63b/03, 63b/06, 68a/06, 72a/06, 73b/04

t. (Rabb-i Teʿālā) 58a/05, 58a/11

t.+dan (Allāhu Teʿālā) 71a/03

t.+dan (Ḥaḳ Teʿālā) 43a/09, 68b/11, 70a/07

t.+dan (Tañrı Teʿālā) 59b/01

t.+nuñ (Allāhu Teʿālā) 51b/08, 54a/08

t.+nuñ (Bārī Teʿālā) 44a/09

t.+nuñ (Ḥaḳ Teʿālā) 41a/08, 48b/04, 49a/07, 62a/07, 68b/09

t.+nuñ (Tañrı Teʿālā) 50a/09

t.+ya (Allāhu Teʿālā) 62a/10

[=48]

tebāreke [Ar.] Ulu, yüce, mukaddes.

t. (Tañrı Tebāreke) 50b/04

[=1]

tebdīl [Ar.] Değiştirme, başka şekle sokma.

t. eyle- 48a/04

[=1]

tedārik [Ar.] Hazırlık.

t. it- 70a/01

[=1]

tekrār [Ar.] Yeniden, bir daha.

t. 63a/03

[=1]

telef [Ar.] Mahvetme.

t. it- 40b/04

[=1]

telḳīn [Ar.] Bir kimseye bir şeyi aşılama, öğretme.

t. it- 59a/03

[=1]

temcīd [Ar.] Sahur vakti.

t. sāʿati 60a/02

[=1]

ten [Far.] Vücut, beden.

t. ḳulaġı işit- 53a/10

t.+ümüzi 51b/02

[=2]

tenbīh [Ar.] Bir şeyin yapılıp yapılmamasını, şöyle veya böyle yapılmasını söyleme.

t.+i ver- 69a/01

[=1]

tesbīḥ [Ar.] Allah'ı takdis ve tenzih etme, Hakk'ın her türlü noksandan uzak olduğunu dile getirme.

t.+dedür 62b/03

t. (tesbīḥ-i şevāb) 49a/11

[=2]

teslīm [Ar.] Bırakma, terketme.

t. (teslīm-i rūḥ it-) 59a/02

[=1]

tevbe [Ar.] İşlediği bir hatadan, suç ve günahtan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme, tövbe.

t. it- 44b/10, 53a/03

t.+ler 46a/04

t.+ler it- 44a/04

t.+ye gel- 44a/11, 44b/09

[=6]

tevekkel [Ar.] Her şeyi oluruna bırakan.

t. it- 69b/08

[=1]

ṭırnıḳ Bk. **dırnaḳ**

t.+ları 69b/01

[=1]

tiz [Far.] Tez, çabuk.

t. 39a/06, 43b/06, 63b/10

t.+cek 40a/11

[=4]

ṭoġ- (Güneş) Doğmak, yükselerek gökyüzünde görünmek.

t.-unça 55b/04

gün ṭoġ- 55b/04

[=1]

ṭoġrı Doğru, doğruca, vakit geçirmeden.

t. 65b/01

[=1]

ṭoḳsan Doksan (sayı).

t. sekiz 73b/08

t. sekiz bölük 73b/06

t. ṭoḳuz bölük 73b/05

[=3]

ṭoḳuz Dokuz (sayı).

t. (beş yüz yigirmi ṭoḳuz buçuḳ) 67b/10

t. (ṭoḳsan ṭoḳuz bölük) 73b/05

[=2]

ṭolu İçinde alabileceği kadar veya ona yakın derecede kimse veya şey bulunan, dolmuş olan, boş yeri bulunmayan.

t.+dur 46b/02

[=1]

ṭoyur- Doyurmak, tok hale getirmek.

t.-a 70b/11

t.-maġa 39a/09

t.-mak 52b/09

aç ṭoyur- 52b/09

[=3]

ṭūl [Ar.] Boy, uzunluk.

t.+ı 72a/05

[=1]

ṭur- 1. Durmak.

t. (!) 58b/05

t.-a 58a/03

t.-abil- 55b/01

t.-alar 59a/02, 70a/04

ʿibādete ṭur- 58a/03, 58b/05

yanında ṭur- 59a/02, 70a/04

2. –ip ve –e ekleriyle yapılmış zarf fiillerden sonra devamlılık bildiren yardımcı fiil olarak kullanılır.

t.-an 39b/05

t.-urlar 39b/09

el ḳavşurup ṭur- 39b/05

uzada ṭur- 39b/09

[=7]

tut- Elle kavramak, elde bulundurmak.

t.-alar 42b/07

t.-alar ki 69a/04

t.-madıñız 63a/09

t.-uñ(!) 70a/02

t.-up 70a/06

2. Hedef olarak almak.

t.-(!) 56a/03

t.-asız 61b/01

t.-up 61b/04

Allāhuñ emrin ṭut- 61b/04

buyruġuñ ṭut- 56a/03

ḳulaḳ tut- 61b/01

[=8]

tutıcı Tutan, tutucu.

t. (kīn tutucı imiş) 64b/10

[=1]

tuz Suda eriyen, kokusuz, dili yakan bir tada sahip, yiyecekleri korumada ve tatlandırmada kullanılan madde.

t. 41b/08

t.+ın 52b/11

[=2]

tütün Duman.

t.+i 47b/07

t.+leri 46b/05

[=2]

U

uç- Havada yol almak, gitmek.

u.-an 62b/01

u.-dı 71a/04, 71a/05, 71a/06, 71a/07

u.-san 71b/01

u.-up 71a/08, 71a/08

[=8]

uçmaḳ Cennet.

u.+dan 51a/06

u.+ı (sekiz ṭabaḳa uçmağı) 71b/06

[=2]

ʿ**ūd** [Ar.] Ud ağacı kokusu.

u.+lar (ʿ**anber-i** ʿ**ūd)** 72b/09

[=1]

ʿ**uḳūl** [Ar.] Akıllar.

u. 72a/05

[=1]

ʿ**ulemāʾ** [Ar.] Alimler, bilginler.

u. 69b/07, 73b/10

u. meclisi 53a/06

[=3]

ulu Yüce, çok büyük.

u. 71b/10

[=1]

um- Dilemek.

u.-arlar 49b/05

u.-aruz 58a/03

destūr um- 49b/05

[=2]

ur- 1. Vurmak.

u.-up 64a/01

2. Yarmak.

u.-ur (49b/10)

3. Haykırmak.

u.-mamaḳ 53a/01

u.-masa 43a/06

u.-mazdı 43a/03

ʿ**aybın yüzine ur-** 43a/06, 53a/01

ʿ**ayıplarımızı yüzümize ur-** 43a/03

4. Yerleştirmek, koymak.

u.-up 47a/08

u.-ur 48b/07

başına tāç ur- 48b/07

uyan ur- 47a/08

[=7]

uşan- Bıkmak, bezmek.

u.-dı 38b/08

u.-mazdı 69a/10

[=2]

utan- Utanmak, hicap duymak.

u.-acak 63b/11

u.-uñ 53a/07

[=2]

uy- Katılmak, tabi olmak.

u.-mañ(!) 69b/08

şeyṭāna uy- 69b/08

[=1]

uyan Gem, dizgin.

u. ur- 47a/08

[=1]

uyan- Uyku durumundan çıkmak.

u.-mayalar 47a/09

[=1]

uyanıḳ Uyku durumunda olmayan, uyumayan.

u. 50b/07, 58a/11

u. bulın- 60a/11

u.+ları 58a/05, 58a/11

u.+ların 50b/03

u. ol- 57a/02, 57b/10, 57a/06, 59a/08, 60a/07

[=11]

uyḳu Organizmanın dinlenip toparlanabilmesini sağlamak üzere vücuttan ve dış dünyadan gelen uyarıları fizyolojik ve geçici olarak idrak edememe durumu.

u. 51a/05, 51a/06, 51a/07, 51b/01, 51b/03, 54b/09, 58b/06, 60a/01

u.+ları gel- 47b/01

u. sāʿati 56b/11, 59a/08

u. ṭamarların aç- 47a/02, 47a/08

u. uyu- 51b/06, 53b/01

u.+yı 51a/09, 55a/09

u.+yu 51a/08

[=18]

uyu- Uyku halinde olmak.

u. **(!)** 55a/02

u.-duġı 60b/09

u.-maḳ 53b/01

u.-maḳnı 51b/07

u.-mazdıḳ 51b/06

u.-r 58a/08

u.-r bulun- 59b/05

u.-yanlar 60b/07

u.-yanlaruñ 50b/03

uyḳu uyu- 51b/07, 53b/01

[=9]

ʿ**uyūb** [Ar.] Ayıplar, kusurlar.

u. (settārüʾl-ʿuyūb) 43a/11

[=1]

uyuḳla- Oturduğu yerde hafif hafif uyumak.

u.-r 47b/02

[=1]

uzat- Uzunlamasına koymak.

u.-a ṭur- (uzada ṭur-) 39b/08

[=1]

uzun Uzun süre devam edecek şekilde, uzun müddet.

u. (ʿömrin uzun it-) 50b/03

[=1]

Ü

üç Üç (sayı).

ü. 38b/07, 38b/09, 66b/02

ü. dāne 61b/02, 65a/09, 65b/06

ü. yüz altmış 60b/09

[=7]

üçler Alemlerin mânen yöneticisi durumunda oldukları kabul edilen üç ermiş kişi, kutup ve iki eren.

ü. yediler ḳırḳlar 65b/04

[=1]

üçünci Üçüncü.

ü. sāʿat 46a/10

[=1]

ümmet [Ar.] Bir peygambere iman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tabi olanların meydana getirdiği topluluk.

ü. (ümmet-i Muḥammed) 50b/08, 59a/11

ü.+iñ 60a/11

ü.+leri (peyġamberüñ ṣāliḥ ümmetleri) 61a/03

ü.+lerine 59b/02

[=5]

üş- Üşüşmek, çevresine yığılmak.

ü.-üp 46b/11, 55a/11

başlarına üş- 46b/11

şeyṭānlar üş- 55a/11

[=2]

üzere Üstüne, üstünde.

ü. (ayaḳ üzere ḳal-) 40a/06

ü. (iḥtizār üzere ol-) 51a/01

[=2]

üzeri 1. Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, üst tarafı.

ü.+nde 63b/08

ü.+nde (seccādesi üzerinde otur-) 55a/07

ü.+nde (secde üzerinde otur-) 55a/04

ü.+ne 44b/08

ü.+ne (dizleri üzerine otur-) 47b/02

2. Bir kimsenin kendisi, şahsı.

ü.+ne (zebāniler üzerine) 64a/04

[=5]

üzre Bk. **üzere**

ü. (ayaḳ üzre ḳal-) 39b/10

ü. (delāleti üzre) 56b/02

[=2]

V

vaʿd [Ar.] Söz verme, taahhüt etme.

v. it- 43a/04

[=1]

vaʿde [Ar.] Söz verme, taahhüt etme.

v. 55b/11

v. eyle- 55a/10

[=2]

vāh [Ar.] Feryat figan bildiren ünlem.

v. (āh vāh gene āh gine āh ki) 52a/10

v. (āh vāh gine gene āh) 67b/09

[=2]

vaḥiy [Ar.] Bir emir veya hükmün Allah tarafından peygamberin kalbine bildirilmesi ve bu yolla gelen ilahi haber.

v. gel- 38b/04

[=1]

vaḥşet [Ar.] Korku, dehşet.

v.+den 66b/07

[=1]

vaḳıf [Ar.] Bir şeyin tamamını bir amaca adama.

v. eyle- 65a/09, 65a/10

v. it- 53b/06, 53b/11, 61a/03, 61a/04, 61b/02, 65b/06, 66b/03, 68a/05, 69b/09, 74a/01

[=12]

vaḳıt [Ar.] Zaman.

v. 44a/06, 55a/05

v. (beş vaḳıt ḳıl-) 56a/03

v.+da 62a/01

v.+ı (namāz vaḳtı) 73a/02

v.+ıñ (beş vaḳtıñ ḳıl-) 41a/11

v.+lar 66a/04

[=7]

vaʾllāhi [Ar.] "Allah'a and olsun ki, Allah hakkı için" anlamında yemin sözü.

v. 53a/07

[=1]

var Kainatta veya düşüncede bulunan, mevcut olan (şey).

v. 40b/05, 40b/05, 54b/03, 55b/06, 55b/06, 55b/07, 55b/07, 55b/07, 55b/07, 63a/08, 67b/02

v. (yoḳdan var eyle-) 45a/03

v.+dur 56a/09, 56a/10, 57b/03, 71a/11, 71b/03, 72a/10

v. imiş 67b/04

v. ise 57a/08, 62b/07

v.+sa 64a/02

[=22]

var- Ulaşmak, vasıl olmak.

v.-(!) 38b/04

v.-alar 43b/05, 61a/11, 70a/11

v.-amazsın 71b/01

v.-dı 38b/05

v.-ınca 39a/11

v.-ınca (altı sāʿate varınca) 50b/07

v.-ır 39a/09, 60a/06, 60a/10

v.-madıñ mı 62b/10

v.-uñ 43b/11, 68a/07

v.-up 65b/01

v.-ur 67a/07, 73a/03

secdeye var- 39a/09, 43b/05, 60a/10, 70a/11, 73a/03

yanına var- 62b/10

[=17]

vāriṯ [Ar.] Kendisine miras düşen kimse,mirasçı.

v.+leri 41b/10, 41b/11, 42a/02

[=3]

vāṣıl [Ar.] Ulaşan, erişen.

v. ol- 59b/06, 59b/10

[=2]

vaşī [Ar.] Ölen bir kişinin vasiyetini yerine getirmeyle görevlendirilen kimse.

v. ol- 42a/01

[=1]

vaşiyyet [Ar.] Bir kimsenin sözlü veya yazılı olarak bildirdiği, ölümünden sonra arkasından yapılmasını istediği şey.

v. (meyyit-i vaşiyyet it-) 41b/06

v. it- 42a/10

[=2]

vaʿẓ [Ar.] Öğüt, nasihat.

v.+ıyla 64b/08

[=1]

ve [Ar.] İki kelime, cümle ve öbeği birbirine bağlayan bağlaç.

v. 39b/02, 39b/02, 39b/11, 40a/02, 40a/04, 40a/09, 40a/11, 40b/03, 41a/03, 41a/04, 41b/02, 41b/03, 41b/03, 41b/06, 42a/08, 42a/11, 42b/06, 43a/03, 43b/03, 44a/01, 44a/02, 44a/08, 44b/05, 45b/07, 45b/08, 46a/03, 46a/04, 46a/05, 46a/05, 46a/05, 46a/06, 46a/06, 46b/02, 46b/06, 46b/09, 47a/01, 47a/01, 47a/06, 47b/03, 47b/03, 47b/10, 48a/01, 48a/04, 48a/05, 48a/05, 48a/05, 48a/05, 48a/06, 48a/07, 48a/09, 48a/10, 48b/01, 48b/03, 48b/07, 48b/09, 48b/10, 48b/11, 49a/01, 49a/05, 49a/07, 49a/10, 49b/01, 49b/01, 49b/01, 49b/02, 49b/03, 49b/04, 49b/11, 50a/01, 50a/04, 50a/05, 50a/07, 50a/08, 50a/09, 50b/01, 50b/02, 50b/04, 50b/05, 50b/08, 50b/11, 51a/10, 52a/05, 52b/03, 52b/05, 52b/08, 52b/10, 52b/10, 52b/11, 52b/11, 53a/01, 53b/08, 53b/10, 54a/01, 54a/01, 54a/03, 54a/07, 54a/09, 54b/03, 54b/04, 54b/11, 55a/10, 55b/05, 56a/02, 56a/06, 56a/06, 56a/06, 56a/07, 56a/07, 56a/08, 56a/11, 56b/04, 56b/04, 56b/04, 56b/11, 57a/07, 57b/01, 57b/02, 57b/03, 57b/06, 58a/07, 58a/10, 58b/06, 59a/02, 59a/03, 59a/05, 59a/09, 59a/09, 59b/01, 59b/02, 59b/03, 59b/04, 59b/08, 59b/08, 59b/09, 59b/09, 59b/10, 59b/11, 60a/08, 60a/10, 60a/11, 60b/03, 60b/04, 60b/09, 60b/11, 61a/01, 61a/03, 61b/01, 61b/01, 61b/09, 62a/03, 62a/04, 62a/05, 62a/05, 62a/05, 62a/06, 62b/02, 62b/06, 62b/08, 63b/09, 64a/11, 64b/02, 64b/03, 64b/04, 64b/05, 64b/06, 64b/08, 65a/05, 65a/07, 65a/07, 65a/08, 65a/10, 65b/05, 66a/02, 66a/04, 66a/04, 66a/04, 66a/08, 66b/02, 66b/08, 66b/09, 66b/09, 66b/11, 67a/01, 67a/05, 68a/05, 68b/01, 68b/03, 68b/04, 69a/06, 69a/07, 69b/09, 70b/03, 70b/06, 70b/10, 71a/02, 71b/05, 71b/06, 72a/10, 72b/03, 72b/06, 73a/05, 73a/09, 73b/01, 73b/03, 73b/07, 73b/09, 73b/10, 73b/10, 73b/10, 73b/11, 74a/01

[=211]

vech [Ar.] Sebep, vesile.

v. ile ol- 65a/08

[=1]

vefā [Ar.] Bağlılık, sadakat.

v. it- 64b/04

[=1]

velākin [Ar.] Lakin, fakat.

v. 41b/04

[=1]

ver- Söylemek, ısmarlamak.

v.-düm 69a/02

tenbīhi ver- 69a/02

[=1]

veril- Vermek işine konu olmak, edilgen anlamı katan yardımcı fiil.

v.-e 58b/08

v.-ür 40a/10, 40a/11, 49a/01, 49b/02, 53b/10, 59a/06, 59a/07, 59a/10, 59b/08

nafaḳa veril- 49a/01, 59a/10

rāiḥā veril- 49b/02

ş̱evābı veril- 58b/08

[=10]

vir- 1. Vermek.

v. (!) 56a/04, 57a/04, 67a/09

v.-di 62a/03, 63a/10, 63a/11

v.-di-çün 64b/08

v.-di ki 55b/06

v.-digiñiz 62a/06

v.-e 52a/09, 63b/09, 63b/10

v.-e ki 42b/05

v.-iñ 64a/05

v.-iñ(!) 61b/11

v.-medi 53a/08

v.-medi mi 64a/05, 64a/09

v.-mek 52b/08

v.-memiş 64a/04

v.-meyeler 63b/02

v.-meyesiz 55b/08

v.-mez 63a/05, 69b/11

v.-mezdi 68b/10

v.-mişdür 60b/10

v.-se 60b/06

v.-üñ 63b/04

v.-üp 40a/01, 57b/05

v.-ürem 55a/09

v.-ürler 42a/09

Allāh rıżāsına vir- 62a/03

amān vir- 63a/05, 69b/11

bitisin eline vir- 63b/10

cevāp vir- 63b/02

evliyā mertebesin vir- 60b/06

ġaflete vir- 55b/08

ḫaber vir- 55b/06, 64a/05, 64a/09, 64b/08

ḥesābın vir- 63b/09

ḥisābıñız vir- 61b/11

ḫizmetkār vir- 60b/10

ısḳāṭ vir- 42a/09

ʿivāz vir- 42b/05

iẕīn vir- 67a/09

selām vir 57b/05

ş̱evābın vir- 52a/09

ş̱evāb vir- 55a/09

ṭanıḳlıḳ vir- 63b/04

zekūt vir- 56a/04, 64a/04, 64a/05

2. -i zarf-fiil eki almış fiillerden sonra yardımcı fiil gibi kullanılarak tezlik bildirir.

v.-ür 68b/05, 69b/05

v.-ürler 69a/05

ḳoyuvir- 68b/05, 69a/05, 69b/05

[=35]

vīrān [Far.] Kötü durumda, harap.

v. ol- 54b/08

[=1]

vuḥūş [Ar.] Vahşiler, yabani hayvanlar.

v.+u 70b/11

[=1]

Y

ya 1. Veya.

y. 55a/06

2. Soru cümlelerinin başında anlamı güçlendirir.

y. 62b/09

3. İki kelimeyi veya daha fazla kelimeyi, kelime öbeğini, cümleleri birbirine bağlar.

y. … ya 41a/06, 64a/07

[=3]

yā [Ar.] Ey.

y. 38b/04, 38b/11, 39a/03, 45b/11, 55a/05, 57a/05, 67a/04, 71a/10

y. Cebrāʾīl 54a/10, 54a/11

y. ʿĪsā 67a/10, 67a/11, 67b/01, 68a/02

y. Rabbenā 47b/08, 48a/02, 57a/02, 71a/09

y. Rabbi 38b/03, 38b/09, 39a/02, 42b/10, 43a/04, 43a/08, 49b/05, 54a/02, 59b/11, 63b/04, 65b/07, 66b/01, 67a/09, 70a/09

y. Rūḥu'llāh 67b/09

[=33]

yaġ- Gökten yere düşmek.

y.-an 48a/05

y.-ar 48b/05

nūr-ı raḥmeti yaġ- 48b/05

[=2]

yaġmur Atmosferdeki su buharının yoğunlaşması sonucu yeryüzüne damlalar halinde düşen su.

y. 48a/08, 49b/03

y.+lar 48a/05

[=3]

yāḫūd [Far.] Veya.

y. 40b/03, 44a/07, 55a/06

[=3]

yaḳ- Kurutmak, zarar vermek.

y.-mış 50b/10

[=1]

yaḳın Yakında olan, uzak olmayan.

y. gel- 47b/01

[=1]

yāḳūt [Ar.] En meşhuru kırmızı renklisi olan, pembe, erguvan vb. renklerde, sadece elmasın çizebildiği çok değerli taş.

y.+dan (ḳırmızı yāḳut) 72a/09

[=1]

yaman Kötü, fena.

y.+dur 67b/07

[=1]

yan 1. Yakın, civar.

y.+ına 54b/10

y.+ında 49a/04, 64a/03, 72b/03

y.+ında ṭur- 59a/02, 70a/04

y.+ına var- 62b/10

y.+larına 47b/01

2. Taraf, yön.

y.+ına (dört yan) 55a/11, 55b/04

3. Kat, nezd, huzur.

y.+ında 49a/08

[=11]

yaʿnī [Ar.] Açıklamak istenen bir hükümden önce "Şu anlatılmak isteniyor ki, demek ki" anlamında kullanılır.

y. 45a/04, 51a/03, 51a/09, 56b/07

[=4]

yapçacıḳ Yavaşça.

y. oḳu- 63b/11

[=1]

yapış- Bulaşmak.

y.-maḳdan 52a/03

ḥarāma yapış- 52a/03

[=1]

yapraḳ Bitkinin solunum, özümleme, terleme vb. olaylara yarayan, şekli bulunduğu bitkiye göre değişen yeşil uzantısı.

y.+lar 50b/10

[=1]

yār [Far.] Dost.

y.+iñi 66a/10

[=1]

yara Vücutta meydana gelen kesik, yara.

y.+m 68a/01

[=1]

yaradıl- Allah tarafından var edilmek.

y.-mışdur 73a/10, 73a/11

y.-ur 47b/04

[=3]

yaradılmış Allah tarafından var edilmiş, yaratılmış.

y. 59b/01

[=1]

yaramaz İşe yaramayan, yararlı olmayan.

y. 62b/10, 64a/02

[=2]

yarat- Yoktan var etmek.

y.-dı 46a/11, 55a/03, 71b/10, 73a/05

y.-mışdur 72a/07, 72b/04, 72b/06, 73a/01

[=8]

yardım Elindeki imkanları ve gücünü ihtiyacı olan biri için kullanma.

y. it- 69a/11

[=1]

yarıl- Ayrılmak, parçalanmak.

y.-up 54a/10

iki yarıl- 54a/10

[=1]

yarlıġa- Bağışlamak.

y.-dı 57b/08, 58a/11

y.-dım 57a/06

y.-maġa 44b/04

y.-na 41b/06

[=5]

yarlıġan- Günahı affedilmek.

y.-masın 42a/07

[=1]

yarlıḳa- Bk. **yarlıġa-**

y.-dı 58a/05

[=1]

yaşşı Basık, yayvan.

y. yaşşı ol- 63a/03

[=1]

yaş Göz yaşı.

y. (gözinden yaş çıḳar-) 68b/01

y.+ı (gözi yaşı) 54a/11, 66a/05

[=3]

yat- 1. Uyumak veya dinlenmek için yatağa girmek.

y. (!) 55a/02

y.-dı 58a/10

y.-tı 58a/09

y.-ur 55b/02

2. Kapanmak.

y.-ırlar 39a/08

secdeye yat- 39a/08

[=5]

yatsu Güneşin batışından bir iki saat sonraki vakit.

y. 39a/06

y.+dan 39a/05

y. ezānı 39a/10, 39b/01

y. sāʿati 45b/06, 45b/08

y.+yı 40a/09, 45b/07

y.+yı ḳıl- 46a/04, 58a/09

[=10]

yavaş Yumuşak huylu, yumuşak başlı.

y. 43a/01

[=1]

yay İki ucu arasında bir kiriş gerili olan, eğri ve esnek ok atma aleti.

y.+dan (ḳatı yaydan çıḳmış oḳ gibi git-) 38b/07

y. gibi iki ḳat bükül- 68b/05

[=2]

yay- Sermek.

y.-arlar 59a/04

ayaġuñ altına yay- 59a/04

[=1]

yaz İlkbaharla sonbahar arasındaki yılın en sıcak mevsimi.

y. 73a/08

[=1]

yaz- Bir şeyi kaydetmek.

y.-alum 58b/02

y.-anuñ 74a/02

y.-ar 57a/10, 57a/10

y.-arlar 57b/01, 57b/06, 60b/04, 60b/05

y.-dırup 66b/03

y.-up 58b/06

ḫayra yaz- 60b/04

s̱evābını yaz- 57b/06

s̱evāb yaz- 60b/05

[=10]

yazdır- Yazma işini yaptırmak, yazılmasını sağlamak.

y.-up 61b/02, 65b/06, 73b/11

[=3]

ye- 1. Karnını doyurmak.

y.-dügi 52b/11

y.-meden 52a/03

y.-mek 51b/06, 53b/01

y.-memek 52b/11

y.-r 39a/04, 39a/05, 39a/06, 47a/11

y.-seler 39b/04

y.-yen 41b/08

etmegüñ ye- 52b/11

etmek ye- 41b/08

2. Kendisine yasaklanan ve hakkı olmayan bir şeyi almak, kabul etmek.

y.-meden 64b/01

y.-miş 64a/08

y.-yince 39b/08

ḥaḳḳuñ ye- 52b/11

ḥarāmı ye- 52a/03

ṭaʿām ye- 39b/08

yetīm mālı ye- 64a/08, 64b/01

3. Harcamak.

y.-mesün 46b/11

mālın ye- 46b/11

[=15]

yedi Yedi (sayı).

y. biñ 60b/04, 63b/02

y. ḳat gök 46a/10, 65b/09, 71b/04

y. ḳat yer 49a/02, 71b/05

y. kerre 60a/05, 60a/06

y. ṭamu 71b/05

[=10]

yediler Allah tarafından alemi mânen idare etmekle görevlendirildiğine ve kendilerine aleme hükmetme izni verilmiş olduğuna inanılan velîlerin belli bir mertebede olan yedisine verilen isim.

y. (üçler yediler ḳırḳlar) 65b/04

[=1]

yedir- 1. Yemesini sağlamak.

y.-se 41a/10

ṭaʿam yedir- 41a/10

2. Harcatmak.

y.-mesün 47a/01

mālın yedir- 47a/01

[=2]

yedür- Yemesini sağlamak, yedirmek.

y.-em 41a/10

y.-se 41a/06

loḳma yedür- 41a/06

[=2]

yemek Yenmek için pişirilmiş, hazırlanmış yiyecek.

y.+i (yemegi) 47a/11

[=1]

yemiş Meyve.

y.+ler 48a/05

[=1]

yer 1. Zemin, yer.

y.+ler (yedi ḳat yer) 49a/02

y.+ler ḳarnında ol- 59a/09

y.+leri 38b/03, 39a/2, 39a/03, 46b/01

y.+leri (yedi ḳat yer) 71b/05

2. Yeryüzü, dünya.

y.+deki 73a/01

y.+e in- 57b/04

y.+lere 49b/03

y. yüzi 47a/04

y. yüzine in- 57a/08

3. Bulunulan mekan, mevki.

y.+de 47b/06

y.+e (hīç yere sıġma-) 49a/09

y.+ine 68b/04

y.+ini 71a/10

y.+ine getür- 63b/01

4. Organ.

y.+i 69a/06

5. Toprak.

y.+de 49b/01

[=17]

yetīm [Ar.] Babası ölmüş.

y.+lere 44a/01, 69a/10

y.+lerüñ 43a/03, 66a/06

y. mālı ye- 64a/08, 64ba/01

[=6]

yetişdür- Ulaştırmak.

y.-ür 60a/09

selāmın yetişdür- 60a/09

[=1]

yetmiş Yetmiş (sayı).

y. 73a/09

y. biñ 71a/04, 71b/10

y. iki dürlü 50a/10

[=4]

yıḳ- Perişan etmek.

y.-mamaḳ 52b/10

y.-mazdı 43a/03

y.-up 42b/02

ʿırżın yıḳ- 42b/02

ʿırżıñ yıḳ- 52b/10

ḳalplerin yıḳ- 43a/03

[=3]

yıḳıl- Bir tarafa doğru eğilmek, devrilmek.

y.-ur 55b/02

[=1]

yıl Sene.

y. 41a/07, 63b/02, 71a/04, 71a/06, 71a/07, 71a/07

y.+dan berü 67b/03

y.+dur 67b/10

y.+lar 71a/08

[=9]

yılan Yılan

y. 72b/06, 72b/08, 72b/09

y. gibi 55a/01

y. ol- 68a/10

[=5]

yıldız Işıklı ve sabit bir nokta halinde görülen gök cisimlerinden her biri.

y.+lar 62a/09

y.+ların 46b/03

y.+laruñ 46b/05, 46b/08

[=4]

yıllıḳ … kadar yıl sürecek derecede.

y. 71a/05, 72a/01

y. (beşer yüz yıllıḳ) 46b/01

y. (ḳırḳ yıllıḳ) 43b/09

[=4]

yımuş- Yumuşamak.

y.-maz 54b/02

gönülleri yımuş- 54b/02

[=1]

yırṭ- Yarıp geçmek, bölmek.

y.-a (yırṭa yırṭa) 69a/05, 70b/01

y.-ar 68b/02

ṭamarların yırt- 68b/02

[=3]

yırtıcı Yabani.

y. ḥayvān ṣūreti 70b/09

[=1]

yigirmi Yirmi (sayı).

y. (beş yüz yigirmi ṭoḳuz buçuḳ) 67b/10

[=1]

yine Bir daha, tekrar, gene.

y. 62a/11, 69a/05

[=2]

yoḫsa Ters bir ihtimal anlatır, aksi takdirde.

y. 53a/07, 58a/09

[=2]

yoḫsulluḳ Yoksulluk.

y.+dan 50a/11

[=1]

yoḳ Bulunmayan, mevcut olmayan (şey).

y. 41b/07

y.+dan var eyle- 45a/03

y.+dur 41b/05, 51b/07, 51b/08, 57b/03, 70a/09

y. ise 48a/11

[=8]

yol 1. Bir yerden bir yere gitmek amacıyla aşılan uzaklık.

y. 43b/09, 72a/01

y. al- 71a/05

y.+da 67a/08

y.+dur 46b/01

y.+ınca 61a/11

2. İçin, uğur.

y.+ı (cehennem yolı) 55b/07

y.+ı (cennet yolı) 55b/06

y.+ına(ḥaḳ yolı) 68b/10

y.+una 66a/11

[=10]

yoldaş Arkadaş, dost.

y. eyle- 66b/05

y.+ı ol- 65b/05

y.+ız 59a/01

y. ol- 70b/03

[=4]

yor- Anlam vermek.

y.-a 42b/01

ġażabını yor- 42b/01

[=1]

yön Cihet, taraf.

y.+inde 72a/04

[=1]

yuḳaru Üst tarafa doğru.

y. 72a/01

[=1]

yular Çekmek veya bağlamak için başına takılan ipten dizgin.

y. (başına yular ṭaḳ-) 55b/01

[=1]

yüce Ulu, büyük.

y. 49a/06

[=1]

yüksek Derece, rütbe bakımında üstün.

y. dereceler ṣāḥibi it- 54a/01

[=1]

yürek 1. Kalp

y.+in (yüregin) 68b/04

2. Gönül.

y.+ler 53a/11

[=2]

yürü- Bir yöne doğru yer değiştirmek, yer değiştirerek ilerlemek.

y.-mege başla- 47b/11

[=1]

yüz Yüz (sayı).

y. 40a/10, 50a/08 58b/08, 60b/10, 60b/11, 61a/01

y. (beş yüz yigirmi tokuz buçuk) 67b/10

y. (beşer yüz) 39a/04

y. (beşer yüz yıllık) 46b/01

y. (üç yüz altmış) 60b/09

y. biñ 53b/09, 67a/01, 68a/06, 68a/07, 71a/08, 71b/03

[=16]

yüz Çehre.

y. çevir- 52a/04

y.+i aḳ ol- 67a/03

y.+i suyuna 48a/07

y.+in 46b/03, 48a/01

y.+in aḳ eyle- 66b/06

y.+ine 46b/06

y.+ine (ʿaybın yüzine ur-) 43a/06, 53a/01

y.+ine (yer yüzi) 47a/04

y.+lerin 46b/09, 47b/09

y.+ümize (ʿayıplarımızı yüzümize ur-) 43a/02

[=22]

Z

zaḳḳūm [Ar.] Zakkumgiller familyasından iri ve gösterişli beyaz pembe çiçek açan, çalı görünüşünde, boyu beş metreyi bulabilen zehirli ağaççık.

z. 41a/10

[=1]

ẓālim [Ar.] Zulüm ve haksızlık yapan kimse.

z.+iñ 67b/05

z.+lerden 47b/07

z.+üñ 67b/06

[=3]

zamān [Ar.] Devir, dönem.

z. (āḫir zamān peyġamberleri) 66a/07

z.+ında idüm 67b/02

[=2]

ẕāt [Ar.] Sahip, malik.

z. (ẕāt-ı pāk) 40b/10

[=1]

zebānī [Ar.] Cehennemlikleri āteşe atmakla görevli melek, cehennem bekçisi.

z.+ler 42b/07, 52a/08, 62a/11, 62b/05, 62b/09, 63a/04, 63b/11, 64a/08, 64b/10, 69a/07

z.+ler üzerine 64a/04

z.+lere 62a/08

[=12]

zeberced [Ar.] Sarı renkte ve cam parlaklığında, doğal demir ve magnezyum silikat, krizolit.

z.+den (şaru zeberced) 72b/04

[=1]

zehī [Far.] Ne hoş.

z. 59a/07

[=1]

zekāt [Ar.] İslam dininin beş şartından biri olarak, sahip olunan ve belli bir miktarı aşan mal veya paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri ve bunun yoksullara dağıtılması işi.

z. 42a/08, 42a/09

z.+ı 44b/05

z. **vir-** 56a/04, 64a/04, 64a/05

[=6]

ẕelīl [Ar.] Aşağılanan, hor görülen, hakir.

z. 59a/11

[=1]

ẕellet: Lezzet, tat.

z. 59b/07

[=1]

ẕemīme [Ar.] Zemmedilecek nitelikte kötü olan davranış, kötü hal.

z.+den (aḫlāḳ-ı ẕemīme) 41a/02

[=1]

zencebīl [Ar.] Zencefil.

z. ırmağı 45a/10

[=1]

zencīr [Far.] Suçluların eline, ayağına vurulan bağ.

z. (āteşden zencīr) 65a/03

z.+ler 65a/02

[=2]

ẕerre [Ar.] Çok küçük, parçacık.

z. 48b/10, 49a/08

z. ḳadar 67b/11

z.+sin 54a/09

z. ẕerre 54b/06

z. ẕerre it- 73b/02

[=6]

ẕevḳ [Ar.] Hoşa giden ve eğlendiren şey.

z. ü ṣafā 63a/06

z. ü ṣafā it- 40b/06, 45b/03

[=3]

ẕikir Bk. **ẕikr**

z. it- 44a/10

[=2]

ẕikr [Ar.] Sözünü etme, anma.

z. (ẕikr-i cemīl) 51b/08

z.+im (ẕikrim) it- 55a/07

[=2]

ẕikruʾllāh [Ar.] Allah'ı zikretme, anma.

z. eyle- 58a/04

z. it- 59a/05

[=2]

zinā [Ar.] Evlilik bağı ile bağlı olmayan kadınla erkek arasındaki nikahsız birleşme.

z.+dan 52a/05, 64a/10

z. eyle- 64a/07

z. it- 56a/02

z.+ya 62a/05

[=5]

zindān [Far.] *teşmil.* Çok karanlık, sıkıntılı yer.

z.+dur 51b/10

[=1]

zinhār [Far.] Asla.

z. 47a/09

z. be zinhār 51a/07

[=2]

zīrā [Far.] Çünkü, şundan dolayı.

z. 39a/07, 39b/06, 40b/01, 41a/08, 42b/11, 43b/11, 46b/04, 48b/04, 58b/03, 68b/10

[=10]

ziyāde [Ar.] Fazla, çok.

z. 44a/10

[=1]

ziyān [Far.] Çıkar kaybı, zarar.

z.+a 63a/07

z.+ın (āḫiret ziyānın añ-) 63a/08

[=2]

ẕuʾl-celāl [Ar.] Celal sahibi.

z. (Allāhu ẕuʾl-celāl) 55a/05

[=1]

ẓulm [Ar.] Eziyet.

z. it- 44a/07

[=1]

zünūb [Ar.] Günahlar.

z. (ġaffārüʾz-zünūb) 43a/11

[=1]

4.5. Tıpkıbasım

38b

بر فیل ایله قاسندره بر سنان کبی اولدی اول بالیق بو
قدر عظمت صاحبدر کی بر کون موسی پیغمبر مناجات
ایدرکن یا رب یر لره کتورن بالیق بویله بقدر هر کون
دکن وحی کلدی یا موسی فلان دریایه وار
پس موسی وارد یکه بر بالیق بوزنی صودن
چقمش کندیسی بشلدی ایله یدرکه کان قیمتی
یا یدن چقمش اوق کبی یدر بویله اوج ای کتدی
حضرت موسی اوصاندی بو بالیق بنمدی دیکه
یا رب نه بیوك بالیقدر که اوج ای دن بر اوق
کبی یدر دکی قویرغی کلدی دیکه
یا موسی عمرین اولدقجه کلسه هنوز بوزلی

39a

دوکنمز دیدی کنه موسی علیه السلام دیکه
یا رب یر لره کتورن بالیق بومدر دیدکلدیکه
یا موسی یر لره کتورن بالیق بویله بقدر هر کون
ایکی نوبت بشر یوز بالیق یر انلر نفقه سیدر دی
بر دفعه یتسودن اکدین یر بر دفعه قوشلقدن
یر پس بر کیسه یتسوسا عتندن ازانی تر اقسه
اول بالغی اکوزی آج قور زیرا بالیق اکوزه هر ازاندن
سجدیه یا تر لر پس احشام ازانی اقینجق سجدیه
وارر باشین قلدرد قدن قرنی طیور معه بشلر
پس یتسو ازانینی تیز اقوینجه کنه سجدیه دوشر
بوکز طعامینی بر اغور آج قلور تا قشلوغه وارنجه

40a

انی اکوزلی آیاغی آلتنه ویرب حورد ایلیه کنه بتون
اولمه کنه حورد ایلیه وطعامی بر اقیوب جما
عتدن قلندر ازانی ارکن اقیانی دوتوب بر یی سن
جما عتدن محروم اتدی دیو دعوا ایدر وطعامی
بر اغوبه جما عتنه کیدنلرك صفرا سنده خذمتکار
اولوب ایاق اوزره قلن فرشته لرده ارکن ازان
اقیانه دعوا جی اولورکه سن ازانی ارکن اقودکدن
مؤمنلر جما عتنه کیدوب بر ایاق اوزره قلدق جما عت
دن محروم قلدق دیه لر ودخی یتسولی جما عتله
قلانه بلك ثواب وریلور بسمله قلانه یوز ثواب
وریلور ودخی بر کیسه بر خیر اتمك دیسه تر جك

39b

وقف فی سبیل الله

پس شفق غایب اولنجق یتسو ازانینی اقوما موکرك
تا کی اکوزی بالی آج قلیه وآوابین قلندر واورادی
ازکار اقیانلر هنوز طعامه اتور مشکن ازان
اقونجه اکر طعام یسلر جما عتدن قلورلر اکر
جما عته کتسلر صفرده آل قوشورب طوردن
ملکلره ازیتی اولور زیرا هر مؤمنکه طعامه
اتوره قرشوسنه الله تعالی امر ایله اون فرشته
خذمتکار اولور طعام یینجه آیاق اوزره
طورلر پس اول کشی طعامی بر اقوب نماز ه کتسه
اول ملکلر آیاق اوزره قلورلر پس ارکن ازان
اقیانه لعنت ایدرلر واکوزی بالی آج قلنجه قیامتده

40b

ایلیه چقلق کمسیه دانشمیه زیرا بلکه بر حسد
اهلینه مصارف اولده انی اول خیردن منع ایده
وتأخیرده شیطانده اغوا ایدر یاخود آدم شیطانی
مانع اولوردرکه نیلرسین مالکی تلف ایدوب بو خیری
اتمکه سندن دخی غنیلر وار انلر اتسونلرده وار
سن اهلکله عیالنله ذوق صفا ایت دیو بویله
شیطانلق ایدنلر قیامتده [illegible] ایله حشر
اولسه کرک نعوذ بالله الذی یوسوس فی صدور
الناس من الجنة والناس الهی عزتک عظمتک
ذات پاکک کبریان حقیچون حبیبک حرمتنه
آدم شیطانی اولن کمسنه لر شرندن جمله مزی

41a

حفظ ایله غرضدن حسددن سائر اخلاق
ذمیمه دن قلبلری صاقله اخلاق حمیده ایله مو
صوف ایله آمین ودخی بر کمسه بی نماز اولسه
الله هدایت اتمز وپیغمبر شفاعت اتمز بی نمازک
سلامن المق جائز دکلدر بر کمسه بر بی نمازه بر
لقمه یدرسه یا حالن صورسه یا اوینه کلسده
تعظیم اتسه الله تعالی اول کمسیه بیک ییل عذاب
ایدر زیرا حق تعالی نک دشمانینه دوست اولمقدر
حق تعالی اندا ایجوب بیورر که بر آدم بی نماز ایکن
آکا طعام یدرسه آخرتده آکا زقوم یدورم بر
آدمک اوینه بر صالح بش وقتک قیلور بر فقیر

41b

کلسده آکا تعظیم اتمسه جنت طعامندن محروم
قله ودخی بر میته اسقاط صلوة اتسلر الله
جل شانه ورسول الله اندن خشنود اولور وجمله
کناهلری مغفور اولور جنت ماوایه کیرر ولکن
حق عبده نفعی یقدر سائر کناهلری اسقاط
حرمتنه یرلغنه واکر میت وصیت اتمسه
مالندن ایده لر اکر مالی یوق ایسه انکله
توز اتمک یین دستلری ایده الله رضاسی
ایچون اول دست جغزنی کناهلرندن قورتمغه
سبب اوله اکر مالی اولبده وارثلری اسقاط
اتمسه اول مال انلره حرام اوله اکر وارثلری

بالغ

42a

بالغ اولمسه ایچ لرندن بری واصی اولوب مالندن
چقرب میته اسقاط ایده لر وارثلری بالغ اولوب
بیورسه انلره حلال اتدوره لر اکر حلال
اتمزسه اول مال آکا حرام اولور اما اول اسقاط
میته حلال اوله اکر صورسلر اسقاط فرض
مدر سنت مدر الجواب نه فرضدر ونه سنتدر
همان میتک یرلغنمسین طلب اتمکدر الذین
شونلرکه ینفقون صدقه زکوة واسقاط
ویررلر فی السراء صاغلغنده زکوة صدقه
اسقاطنی وصیت ایده لر والضراء دخی حسته
لقده صدقه واسقاط اصمرلیه لر والکاظمین

42b

الغيظ دخی بر کمسیه دارلدقده غضبنی یوده
بر کمسیه دارلدقده انك عرضین یقوب حقندن
کلمکه قادر ایکن عفو ایلسلر والعافین عن الناس
دخی صوجلولرین صوجندن کجه قیامتده اکا
الله تعالی اولقدر عوضلر ویره که مقدارنی
الله تعالی بیلور وحق تعالی بر کمسه نك کناهین
طرطلر کناهی اغر کلوب انی زبانیلر توتلر
بوقول فریاد ایدوب جهنمه کیدرکن ناکاه
جهنم قپوسنده بر بلوك اهل جهنم بو کمسنه
کوروب دیه لر که یا رب بزی جهنمه امر ایلدك
باری بونی قومه زیرا بوقولك دنیاده غایت

43a

حلیم سلیم یوش مظلوم ایدی دنیاده بزم کبی
محلوقلرین صوجین عفو ایدردی عیبلریمز یزیمزه
اورمزدی یتیملرك وازادسزلرك قلبلرین یقمزدی
یا رب سن قرآن عظیمده وعده ایتدك که دنیاده
بر قولم بر قولومك صوجندن کجسه عیبین
یزینه اورمسه عزتم حقیچون بنده انك جمله
صوجلرندن کجوب عفو ایدم دمشدك دیوب
جغر شورلر پس یا رب اکا ایده جکین عذابی
بزه ایت دیرلر پس حق تعالیدن خطاب کله که
بر قولم دنیاده بر قولومك صوجلرندن کجسه
پس بن خود ستار العیوب غفار الذنوب

43b

ارحم الراحمین اکرم الاکرمین پادشاهلر پادشاهی
اولمده انی سزك شهادتکز ایله رحمت ایتدم
کتورك قلومی جنته دیه وبونه ایتدککز رحمت
سببیله جمله کزی مغفرت ایتدم دیجك جمله سی
شکرانه ایچون سجده یه واره لر بونلر سجده ده
ایکن الله تعالی جهنمه امر ایده که تیز قچ کزلن
بوقوللرم سجده دن باشین قلدریجق سنی
کوربده قورقما سونلر دیه پس جهنم بوندا
نك خوفندن قرق یللق یول ایراق قچه اندن
حق تعالی بونلره خطاب ایده که ای قللرم باشکز
سجددن قلدیرن دخی جنتومه وارك زیرا

44a

دنیاده صوجلر عفو ایده نك ویتیملره فقرایه
مرحمت ایده نی جنتمه قورم ودخی کشی بر کناه
ایتدکده اکا مصر اولمیه بلکه فی الحال پشیمان
اولوب توبه لر ایده تا که انلره حق تعالی مغفرت
ایده نتکه بیورر والذین شونلر که اذا فعلوا
اول وقتکه ایشلدیلر فاحشة کناه ایشلدیلر
او ظلموا انفسهم یا خود کندیلرینه ظلم ایدلر
وعذابده انلره مستحق اوله ده ذکروا الله
بوکز انلر باری تعالینك قتی عذابنی کوربده
اندن زیاده قرقوب اللهی ذکر ایده لر فاستغفروا
لذنوبهم بوکز توبیه کلوب صوجلرن اللهدن

44b

دلدیلر مغفرت استدیلر ومن یغفر الذنوب الا الله
حال بوکه کناهلری اللهدن غیری کم مغفرت ایدر
بوندن مفهوم اولن بوکه الله تعالی قللرینک
کناهلرین یرلغماغه اسقاطی سائر صدقاتی
وزکواتی سبب قلدی تاکه قللرم جهنمده کافر
لرله قلماسونلر دیر ولم یصروا دخی دائم
مصر اولمدیلر علی ما فعلوا اشلدکلری کناه
اوزرینه وهم یعلمون حال بوکه انلر کناه
اتدکلرین بیلوب توبه یه کلوب مغفرت استیه لر
اولنک کناهلرینه توبه ایدوب اللهدن مغفرت
طلب ایدنلر کناهلرینه بشمان اولوب اللهدن

قورقد

45a

قورقدقلرندن ایچون جزاؤهم انلرک جزاسی
مغفرة شویله مغفرت درکه من ربهم اول
مغفرت انلری یقدن وار ایلین تکریلرندن
اولوجیدر یعنی انلری ربلری مغفرت ایدر
وجنات دخی انلرک جزاسی شول جنتلر درکه
تجری من تحتها اول جنتلر ایچنده اولن کوشکلرینک
سرایلرینک صاغندن صولندن التندن ار
دندن اوکوندن اقر الانهار بال ارماغی
سود ارماغی شراب ارماغی صو ارماغی
سلسبیل ارماغی زنجبیل ارماغی سائر ارماقلر
اقر اشته بو صفتلرله موصوفه جناتدر

45b

خالدین انلر ابدی مخلد قالجی اولدقلری حالده فیها
اول جنتلرده ابد الاباد قلورلر اکا کیرن ابدی
بر دخی چقمز انده درلو نعمتلرله حوریلرله ذوق
صفا ایدوب درلو شرابلرله درلو لباسلرله درلو
طعاملر براقلرمسک عنبرله ملمع اولنلر
پس یتسو ساعتنده اولن جانلری بونده قورلر
ویتسولی ابدی قضایه قومایوب بو ساعتده
قلنلری بونده قویه لر وبو یتسو ساعتنده
بر فرشته کلور هر کشینک قبری نه رسی
اولجق ایسه انده کلور قبرینه چاغروب درکه
یا قبر صاحبک سکا کلمکه شول قدر مدت

46a

قلدی حالا عبادتده درسکا مزده اولسون دینجه
همان اول قبر نورلنوب جنت بقچسنه پنجره لر
اچلور ومؤمنلرک قبرینه بو ساعتده رحمت
اینر وبو ساعتده توبه لر قبول اولور یتسولی
قلن مؤمنلرک عمری ومالی وایمانی وحوریلری
ورزقی وطواری ارتر قلمیانک نقصان اولارق
دوکنور پس بو ساعتی بتوردک بو ساعت
کچدکده کوکلر ساعتی کلیر شمدن صکره
کوکلر ساعتنی بیان ایده لم معلوم اوله پس
بو ساعت اوچنجی ساعتدر حق تعالی بویدی
قات کوکلری هر برین بر درلو جوهردن یرتدی

46b

هر بر بنك قلنلغي آرايرلرك بشريوزيللق يولي
دروهر بر بنده ملئكه طلوددر پس بوكوكلر
ساعتنده جمله ملكلر برنوري يلديز لرين يوزين
سلر لرجلاله لندير لرزيرا كندوزي انسانك
توتوقلري كوكلره اغوب ايلك كونين يلديزلرك
بر بنه متصل اولورده پاسدوتروكندوز
عبادت ايدنلرك ثوابي نورندن قرشيسنه لر
الوب كوكلره جفر لر ايلك كونين يلديزلرك
يوزلرين سلر لر وبوساعتده
كلورادم اغلاز نيه غفلت بزاغور لرمالي
جق اولنلرك باشلرينه اوشوب مالين يمسون

47a

ويدرمسون ودخي كرم طمعلرلري قبر لرطمع طمعلر
لرين اجر لرطمعين حرصين ارتورر لرايقو طمعلر
لرين اجر لربوساعتده ملك الموت حضرتلري
يزيرينه بقوب عمرك تمام اولنلرك روحني
قبض ايدركن بوساعتده عمرلرتمام اولور
امر حقله بوساعتده چوادم اولور ودخي
بوساعتده ديولر شيطانلر بزبرينه بلوشوب
دركوكر شولغيزنه اويان اورب ايقو طمعلرين
اجد يغين كسسنه لري ذهنها دبراقمق اويانمه لر
عبادته قلقميه لر ديو بكلر لرپس صلاحكه كيجه
قلقر انلرتمكي آزير آذ ايجر لرپس شيطانلين

47b

يانلرينه يقين بلكلرايقولرك دخي كلسه قبليه
قرشو دينلري وزرينه اتورب ايوقلر بودخي
عبادتدر وبونلرك عبادتي ثوابي ونوري
كوكلره اغزاندن ملكلريزادلور بوملكلرده
كوبي سلرلرپاسه كيتمزكينه سلرلرگلنلر
قزياده ايدركه مددبويرده اولان كناهكار
ظالملردن كه كناهلرك توتني بني بويله ايدبه
ديكرم يارتبنا سندن كه قيامتده سن انلرك
يوزلرين سياه كوزلرين كورايله درب وساعتده
روزكار دلكره دستورا ولوب وبولتلرين
امراولورير وعتكه بشلرلرامراولنان طرفه

48a

روانه اولورلر واول ملكلركه كنش يوزين سلديلر
امراولورجنته كيدرلرانلردركه يارتبنا غرتك
حقيچون بوساعتده عبادتده اولنلره جملهسيئاتي
حسنانه تبديل ايلديرلر ودخي بودنياده اولن
نعمتلر ومشلر واكين لر وجمكلر ويغان يغمورلر
وبتين جملهلر اوتلر اقان صولرجملهسي بوساعتده
عبادات ايدن صالح وعابدلرين يوزي صيونه دير
اكرصالحلرك كوبي كسليبه يغمورا نيوب بناتات
بتمزدي ودخي بوكوكلرساعتنده قضايه قلمش
نمازقيلهلرهم بورجي اودنورو هم اضعافا مضاعفه
ثوابلرحاصل اولورا كربورجي يوق ايسه نافله قيلهلر

48b

بر رکعته بیلک اولور ودخی بو ساعتده بیلک برکره
لا اله الا الله محمد رسول الله دسه انلرك ثوابی بیل
ایله تقریر اولنمز هما ن قیامتده کورور وبولور
زیرا بو ساعتده عبادتنه بولنا نلره حق تعالی
نك نور رحمتی یعنی حضرت پیغمبر اکا کلور هر کشینك
طالعه نظر ایدر عبادتنه بولنا نلره شفاعت ایدر
وباشنه تاج اورر انلر حرمتینه بیك ایما نلر کتشی
کیشیدن قبر عذابین قلدیرن لر اول مؤمن حرمتینه
وبو مبارك ساعتده اولان عبادتلرك ثوابن الله
تعالی رسولندن غیری کیسه بلمز الا کنشدن زره
دیکزدن قطره یلدر مشدر وبو ساعتده اکوزی

کتور

49a

کتورن بالغه نفقه ویلور ودخی بو ساعتده اکله
بویده فات یرلرا ول اکوزن فاتنه بر مرحمت قدر در
اکوزده بالق فاتنه بر صحراده برسنك قدر در بالغه
جهنم فاتنه بر فنجان قدر در جهنمده جنت یاننده
بر صچیغن قدر در وبو جمله سی کورسیلك هپسی عرش
عظیم فاتنه کان بر یوجه بیول طاعتده بلکه بتون
دنیاده برسنك قناری قدر در وحق تعالی نك عظمتی
یاننده بو جمله سی جمیع ماسوی ذره دیکل مهجدر الله
بو عظمتی پاکی هیچ یره صیغمدی الا بو کون کلر ساعتی
ایچنده عبادت ایدن مؤمنلر قلبنه صیغدی وبو ساعتده
اکوزلر یالغز تسبیحی ثوابی عبادتنه اولنلرك اولور

49b

وبو ساعتده یرده یتن نعمتلره وانجلره ومیوه لرینه
رایحه ویلور وبو ساعتده عبادتنه اولنلرك ثوابی
کوکلره انمز اندن رحمت اولور ویرلره اینر یعمور
برکت اولور وبو کوکلر ساعتی ایچنده دریالره دنیای
غرق ایمکه دستور اولمایلر دیکزلره دیکز یاد بی سکا طاعتی
اولنلرك کلسینه هلاك ایده لم بن بیوزده حذ
متده بولنا لم دیرلر لکن بو ساعتده عبادتنه
اولن مؤمنلرك دود قلرینه دیرمسه حرمتینه اندن
یر یوزی چقرا ول نور بن عظیم فرشته اولور آتشدن
قصایله دریالره اورر انلر هیبتندن ساکن
اولورلر وبو ساعتده عبادات ایدن مؤمنلر نفسندن

جقر

50a

جقر نور ملیکه اولور وبو ساعتده ایکه بتون
دنیای صوالدی پس نوح علیه السلام سائر طاعتده
اولن قومی نجاة بولدیلر بو ساعتده عبادت ایدنلر
حرمتینه وسائر کفار بو ساعتده عصیان ایدنلر
هپ غرق هلاك اولدیلر ودخی بو ساعتده بیلک
برکره لا اله الا الله دملك منکر ینه جوابن آسان
ایدر وبو ساعتده ایکی رکعت نماز غیری ساعتده
یوز رکعت نمازله برابر در وبو کوکلر ساعتینده
تکری تعالی نك خاص قللرینه دعا دیلرلر وهم اللهم
رحمتك ایسترلر بو ساعتده عبادت ایدنلر یمشو
ایکی دو لو رنجدن بیلک برلادن یخسو للقدن

50b

وكيجه نك قضا سندن كندزك بلا سندن امين
اولور وبو ساعتده عمر دفترلرين دوزرلر
اويا نقلرين عمرين اوزون ايدرلر ايويانلرك
عمرين قصه ايدرلر وبو ساعتده تكرى تبارك
قللرينك نازين نيازين قبول ايدر وبو ساعتده
ملكلر اينوب كعبهٔ معظمه طواف ايدرلر التى سا
عته وارنجه نماز قلرلر ثوابنى بو ساعتده ايانق
بولنان امت محمده باغشلرلر وبو كوكلر ساعتنده
بر كشى نماز ايچون الينه ابريق الدغى ساعت
جمله كناهى اندن كوز كونلرى قراغى يقمش يبرقلر
وقزللر كبى دوكوله پس بو ساعتده بونك كبى

كناهلرى

51a

كناهلرى بلكه هر ساعتده احتراز اوزره اولمق كرك
تاكه دنياده اخرتده غضب اللهدن امين اوله پس
بو كوكلر ساعتى كجدكده غفلت يعنى دردنجى
ساعت كلور پس شمدن كرو انده اولان عجايب
لرى بلديرلم معلوم اوله پس بو ساعتده ايقوا
غالب اولور ايقو شونك كبى دشماندر كه اجماقدن
الى قورطامويه ط سبب اولور زنهار بر زنهار ايقو
سزى مغبون اتمسون سز ايقولى مغبون ايدك
يعنى ايقولى الدرك صقنك شيطان سزى الدايوب
صكره كولمسون ودخى دكلى قبرده اولن موتى
بهر كيجه جغرشورلر كه اى دنياده صاغ اولن

51b

ادم اغلنلرى بزى دنياده ايقو الدادى بز بلمدك
انى ايو شى صندق دائم تنومزى راحته براغوب
شمدى جانمزى قبرده جزاده بولدق ايقو قبريمزك
نورين المش بزى قراكولقده قومش اكر صاغ ايكن
قبر حالن بليدك كيجه نك اون ملوكندن بر بلوكن
ايومازدق اى دنياده صاغ اولنلر يمك اجمك ايقو
ايومق بى هوده در قطعا اخرته نفعى يقدر قبره
فائده يقدر قبره فائده الله تعالى نك ذكر جميلدر
بز بلمدك بونده نور سوز قلدق كورورز كمينك
قبرى نور كمينه زنداندر بز بونده ايو اولنلره
بقوب اه ايده رز امدى قرداشلر هله بز دنيادن

كتدك

52a

كتدك اما سز شمديلك صاغسز همان غيبتدن
بهتاندن نفاقدن كبردن حسددن كندن حرامه
بقمدن حرامه يا بشمقدن حرامى يمدن جنك جفانيه
دكله مكدن بر فقير الله رضا سيچون دسه يوز
جورمكدن كى صقنك زنادن شراب اجمكدن ودلبر
اغلنلر له كلب كبى اينماقدن پك قاصاقنك انده
الله كرمدر ديوب عذابلردن امين كوسترب بونده
عذابه كرفتار اولورسز ها زبانيلر حيه ها ظردر
الا مكر بزه بر قرداش فاتحه اقيده ثوابن بزه ويره
بر مقدار عذابدن تخفيف اولاين اه واه كنه اه
كنه اه كه نوليدى بر ساعت امان بوليدق دنيايه

52b

جقیدق دائم باشمز سجده دن قلدرمزدق آه نه
کوزل نسنه ایمش دنیاده کمسیه کین عداوت اتمک
وصوجلر عفو اتمک شمدی بونده بزه الله تعالی
بیورر که سز دنیاده بنم مخلوقمه کین عداوت اتدکز
بنده شمدی سزه عداوت ایدرم ودنیاده صجلولر
صوجک بغشلمزدکز بنده شمدی سزک صوجکزی
بغشلمزم در آه نه کزل نسنه ایمش مقصود بتورمک
فقرایه احسان اتمک واورنج استینلره ورمک
آه نه کزل ایمش آج طیورمق حسته حالن صورمق
وآنا انا حقین کوزتمک وکمسه نک عرضنک یقمامق
وحقک یممک وطوزین اتمکک یدکی کمسه نک

حقن

53a

حقک کزتمک وکمسه نک عیبن یزینه اورمامق
آه کینه آه سویلیه جک چوق قنغی برین ایده لم
هله باری سز دنیاده غافل اولمک کیجه کندز توبه
ایدب حق صاحبلریله حلال اللشوب قضاسی لازم
اولنلرک قضا ایدک دائم رضاء اللهده اولک دائم
علما مجلسنده حاضر اولک اللهدن قرقون پیغمبردن
اوتانک والله کزیکزی اچک یخسه بزدن بتر اولورسکز
بز جان الجیدن امان دلدک ونرمدی صوک بشیمانلق
فائده اتمز دیو قیامت کوننه دک بویله دسلر کرک
بونی جان قلاغی اشیدب لکن تن قلاغیده اشیده
ایدی یورکلر پاره پاره جکرلر شاق شاق اولوردی

53b

پس نه یمک نه اجمک نه ایقوا یومق نه عورت نه اولاد
نه باغ نه بقچه نه اقچه نه بقچه صددنده اولوب بلکه
لا یعقل داغلره دشوب دیوانه اولورلردی بو کتاب
مؤلفی هبة الله رحمة الله علیه ایدر چوق حدیث
کتابلرنده کوردمکه پیغمبریمز علیه السلام بیورر
که برکمسه بر کلام الله وقف ایتسه جامعلرده
اقونسه بتون دنیا مالن صدقه اتمکدن افضل
در واقونمسه بیله برکمسه اجوب اول کلام اللهک
حوب جمالنه بقسه اکا یوز بیک حسنات
وریلور هر حسنه اونر ثواب اوله وقیامتده
اول کلام الله کندی وقفایده نه شفاعت ایده

وجنتده

54a

وجنتده یوکسک درجلر صاحبی ایتسه کرک ودخی حضرت
جبرائیل علیه السلام صورمشکه یا رب دنیاده پک ندر
وپکدن پک ندر دخی اندن پک ندر حق تعالی بیورمشکه
ای قولوم جبرائیل قتی طاشدر اندن قتی دموردر طاشی
پاره لر اندن قتی آتشدر که دموری اریدر اندن قتی
صودر که آتشی سیندرر اندن قتی روزکار اندن قتی انسان
اندن قتی جمله دن قتی انسانک قلبدر وبو جمله دن قتی
الله تعالی نک هیبتیدر بو جمله انک هیبتن دکزدن قطره
وکنشدن ذره سین کورسلر موم کبی اریوب صو البدی
یا جبرائیل طاش بنم برکره هیبتم اشتدی ایکی یاریلوب
کزی یاشی روان اولدی دریالر اندن اولدی یا جبرائیل

54b

ادم اغلنلر بوقدر هيبتم ايشيدرلر كيمه كوكلرى قطعا
يموشمن بوعجب منكردر ثم قست قلوبكم من بعد ذلك فهى
كالحجارة اواشد قسوة قرآن كبى رحمت وهيبت قندن وآن
ادم اغلنلرينه اندرديكم قورقدير وعملا تهديدلر اكثر اول
قرآن كريمى داغلر اندورديلر قورقودن پارچا پارچا
ذرة ذرة چاك اولدى لو انزلنا هذا القرآن على جبل لرايته
خاشعا متصدعا من خشية الله پس بوغفلت انسانلر
اولمسه دنيا خراب اولوب ويران اولوردى دنيانك بويله
عمارتى غفلتلدر امديه بزكنه سزدن كلم بوايقوا
ساعتلرى هركيشنك يانينه ايكشر شيطان كلوب صاغندن
وصولندن كون لرينه جهنم قومن صمجرلر طمرلرنه

55a

كسرلر دورت طرفنه يلان كبى صاريلوب قولقلرينه اغوا
ايدرلر يا ثبور احت ايله حوتقى كيجه راحت يجون
يرلرندى دكلرامتا پاك ابدست ايله قبليه قرشو سجاده
اوزرلرنه اتورلرلر ايمه من انجق غفلت براغوب طابورلر
پس اول وقت الله ذوالجلال قسم ايدوب بيورر كه يا لعين
عزتم حقيجون اول قلوبكه قينا مكده ياركو عندى ياخود
قبليه قرشو سجاده سى اوزرنده اتورب بنم ذكرم ايدركن
سن اكا كلوب براغورسلرده طابورلرسلر انلر اول
ايقوندى عبادت بردم بلكه نمازندن ارتق ثواب ويرورم
ديو وعده ايلدى الحمد لله ثم الحمد لله ودخى بعضى
كيسنه لرنده دورت يانينه شيطانلر اوشوب ايچاره

55b

نك باشنه يلدز طاقه لرنه طوره بلورنه اطوره بلورنه
نه عبادتدنه طاعتدنه همان يقلورلر يتورلر بونلرحيواندن
دخى اضلدر اولئك كالانعام بلهم اضل بونلرك دورت
يانينه شيطانلر سد ايدرلر تاكون طوغنجه قلورلر وجعلنا
من بين ايديهم سدا ومن خلفهم سدا ودخى قرآن
بنى خبر ويردكه حرام وار حلال وار جنت يولى
وار جنته سبب وار جهنم يولى وار جهنمه سبب وار
پس حلالى حرامى بيلوب كندوكزى غفلتدن ورمييه كز
كيجه طاعت ايدنلر جنته كيرور كندوزطاعت ايدنلر
اللهم غضبندن جهنمدن قورتلور شيطان دشمنلرندن
يا ادم پيغمبرمدن بنى وعدم عدودر اندن الله

56a

صيغدق شيطان بويرغلر قوشيطانلر امر ايدركه
زنا ايتمكه دلبر اغلنلر له جماع ايتمكه وادم اولدرمكه
انلرى ايتمه الله تعالا بويرغلر طوت بشى وقت قيل
رمضانى دوت زكوة ويرمجه كت كلمة شهادة دائم
دلكدن ايرمه بوبشى شئ مسلمان لغين شرملايدر
اللهم بركينه وملائكه سنه وكتابلرينه و
پيغمبرلرينه وقيامت كونينه خير وشر اللهم تقديرله
ويرلسيله اولديغنه ايمان كتورلر بوالتى تسنيه ايمان
متى ايمانك شرطيدر ايمانك ايكيده رهنى وارديل ايله
اقرار قلبيله تصديق ايتمكدر ايكيده حكمى وارديرى
دنيادة حراجدن قورترمق وشرطيدركه احوال اخرتى

56b

تصديق ايمه سهى غايبانه اولهرق يومنون بالغيب نظم
كريمى دلالتيله اوزره مثلو بركافر حالتيله نزع عذابى اخرتده
كى مقامينى جهنمده كورب ايمانه كلسه مقبول دكلدر
ودخى بقلبيله وبخود جكنلرى وقلبيله كرجك
اسلمك ايمانك شرطيدندر شكه افنديمز بيورمشكه
من اتى عرافا ولم يصدقه لم يقبل له العمل اربعين
يوما وصدقه فقد كفر يعنى بيورمشكه بركسه
برقاجيه كلسه امالكا اينانمسه قرق كون كجسيله
الدخى ابدست قيلدوغى نمازك جملهسى صالحه ايله مقبول
دكل امالكا اينانسه تحقيق كافر اولوردى نعوذ
بالله ودخى بوساعتى كريجك كوكلر قيوسى

اجلور

57a

اجلور جنت حورلرى دونانور ملائكه يرى نظارهده
١٧ درلركه يا ربنا عزتك حقجون بوساعتده اويانق اولنلرك
سك اسزكه جهنمكدن صقله دعالرين قبول ايله جمله
استدكلرين ويرقورقدقلرندن امين ايله درلر پس اول
ساعت خطاب كلوركه يا ملائكتى سيز ده شاهد اولك
كه بوساعتده اويانق اولان مومنلرك جمله يرلغدم
دعالرين قبول ايتدم ديروبوساعتده ذكر ملائكه
واراسيله بعضسى يرينه اينوب تمامزه دورنلرق
سلام عليكم يا اولياء الله سلام ملكرينه كراما كاتبين ملكلرك
يربلوكى خيرلى يزار يربولوكى شرلى يزار وان عليكم
لحافظين كراما كاتبين يعلمون ما تفعلون هركسه بالغ

58a

كراما كاتبين لره درلركه بنجه سنز بوكيشيله عبادتده مشغول
اولمدقكزى بيلورسكز ديو سوريلرسه اى ربنا بزلره
اومادوغمز شيء يراغوب قلقه عبادته طوغرى ديلكله يارك
ذكر الله ايليه درلر اول جنت ملكلرى درلركه بوساعتده
اويانيقلرى ربتعالى يرلغدم ديو دفترلريالديوق جنته
كتورويوردوقلرى بوكيشيده عبادتده دكل ايسه يارى غفلتده
دكل ديوب اينده دفترده قترلر واداى اول ساعتده
ايوربولسلر كاتبين لره درلركه بومؤكل اولدوغكز
كيشى يتشوبلى قلديره مى يتدى يخشه قلديمى اكر قلديسه
نعم قلدى ويتدى درلر پس جنت ملكلرى درلركه بوساعتده
اويانيقلرى ربتعالى يرلغدم اه بوادم بوساعتده اويانق

57b

اولنجه اتدكى خيرلرى وهرنه سويلرسه انى يزارلر
اميد ايدرم صاقلنمق دلكزى وحملكزى كه انى حفظ ايدر
وارمدر انلره مجال يقدر ودخى بوساعتده جنتدن
يربلوك رحمت ملكلرى يرينه اينوب كلوزلر حفظه
ملكلرينه سلام ويروب اول ساعتده عبادتنه بو
لنانلرك عبادتى ثوابنى يزارلر وحفظه ملكلرينه
درلركه بوساعتده مؤكل اولدوغكز كسنه حق
تعالى يرلغدم نه سعادت سزه كه بويله قوله خدمتكار
اولمش سكز الله تعالى اندن سزدن راضى اولدوغ
ديه لر اكر اول كسه اويانيق اولوب عبادتنه دكل
ايسه تلكله ايله مشغول ايسه جنت ملكلرى

كراما

58b

بولنمه‌ی بخه ایدر لوم هله باری نمازی قلدیغیمون
کتورلر دفترینه نور یزالوم الیجك باری قبرده
دکلنسون عذاب کور مسون زیرا انلر دفتریی کوب
جنته کتورمکه مأمور دکلر کاتبین لر محزون اولوب
هی الی دولت قلوب عبادته طوردیه لر پس جنت ملکلری
انلر دفترینه نور یزوب بوینونه اصر لرده هی بوایقو
ساعتنده قچ رکعت نماز قلدرسه هر بر رکعته بك
حج بیك قربان ثوابی ویریلیور کافر ایمانه کتورمش
قدر ثواب بولیه بیك ملك آکا استغفار ایدر دنیاده
اخرتده منصور مظفر اولور آکا ایچی محلده کورینور صور
نفسنده بری کلوب ذکر قورقم سکا مژده مغفور سك

59a

یز سکا قبرده قینا متنه دك یولدا سنی دیر انکله مصاحبت
ایدر لر تسلیم روح ایدر وقبره کردکده یانده طورور لر
منکر نکیر سوالینه انلر تلقین ایدر لر وصراط کبری سنده
کچر کن قناد لرینی اچه اچه آیاغك الته یاردم ایدر لر جمله
انلك قنادیله کچر لر وبوساعتده ذکر الله ایدنه
دنیاده مال دولتنی اخرتده ایمان دولتی ویریلور جنتده
اولیاء الله دولتی ویریلور زهی سعادت اول کیشیه که
ایقوساعتنده اویانیق اولوب عبادتنه بولنه نه سعادت
وبوساعتده یرلر قرینده اولان بوجقلر وانجلرده
اولان قورتلره نفقه ویریلور بوساعتده جمله مقربه
ملکلر دعا دیلیوب امت محمدك عاجز ذلیل عاصیلری

60a

ابدك ایرمه ایشبو ساعتلرده ایقوساعتی دخی کچدی
غفلت ساعتی کلدی پس بو غفلت ساعتی تجدید
ساعتیدر ایشبو ساعتده فخر عالم صلی الله
علیه وسلم روضه پاکیزه یه نور جقر
روضه مطهره یدی کره طواف ایدر اندن بوتون
جهانی قبلادر اویانیق اولان مؤمنلرك ایچون دعا
وشفاعت ایدر حضرت پیغمبرك مبارك سلامن
انلره یتیشدورور پس بوساعتده جمله حوایج قضا
اولنور ورسول حضرتی بوساعتده سجده یه وارر
امتلك دلر وبو غفلت ساعتی ایچنده اویانیق

59b

تکرمه تعالی رجا ایدر لر وجمله یه یاردملیشی ملکلر آمین
دیرلر وبوساعتده جمله پیغمبر لر امتلرینه مغفرت
طلب ایدر وبوساعتده اولان مؤمنلرك جانینی درحال
جنته کتورر لر ودخی بر اوده مسافر بولنسه اول
اوایتی اویور بولنسه بو ثوابلر کنه اول مسافر سببیله
واصل اولور بوساعتده ساحر ملعون لرینی سحری
آرتر بوساعتده میوه لر ذلت لذته حاصل اولور
وقامشلره شکر ویریلور وبوساعتده کوکلر قیوسه اجلور
وقبرلره رحمت صاچلور ومیتلره افنان قرآن
وبیشن طعام جانلرینه بوساعتده واصل اولور
وبوساعتده ایمان درکی الهی یاردیم بخه مؤمنلرك

60b

بولنيان مؤمنلر جنّتده عدنه كيرر بو ساعتده كوكدن
اولقدر ملك نازل اولور كه عددني انجق الله تعالى
بيلور وبو ساعتده كراماً كاتبين عبادتنه اولنلرك
شر عملارين خير يزارلر وبر ثواب يدي يللك ثواب
يزارلر پس بو غفلت ساعتي ايجنده ساعتي طاعت
ايدنلره جناب باري تعالى اولياء مرتبه سيله ويرسه
كرك بو ساعتده ايو يا نلر اشبو مراددن محروم
مغبون قلورلر مكر اوزنه مسافر بولنه انلك
ايو دغي عبادتدن ودخي حق تعالى هر قولنه اجيوز
التمش ملك حذمتكار ويرمشدر يوز ملك باشنه
حذمتي ايدر ويوز ملك بوغازندن كوكسنه دك

حذمت

61a

حذمت ايدر ويوز ملك كوكسندن ديزلرينه دك حذمت
ايدر التمش ملك آياقلرينه دك حذمت ايدر انما للمهلك
حاص قولكري وپيغمبرك صالح امتلري بوكلام الله وقف
اتمنك بويله كتاب وقف اتمنك فضيلتي بغايت
چوقدر سز لرة اشتدردم بر بر بيان ايدم امدي
بو مبارك ساعت حانامه اقيوب دكليوب ساعتلرين
مبارك لكين بيلوب بوطاعتلردن بوثوابلرنجه محروم
قلرسز بو نجه الوم حالنه اكدم فوقوب احسانلرينه
مشتاق اولميه سز مي بو مبارك ساعت نامه قرآن
كريم آيا تيله احاديث نبويه ايله اثبات ايدم بولف
اقيوب مغفرت بوللر پس بو كتاب يولنجه واره لر

61b

وبو ساعتلر ايجنده اولان حكمتلره قلاق توته سز وبو
ساعت نامنك اوچ دانه سين يازديرب وقف ايدنلك
ثوابلرين ايشيدب عاشق اولوب بو اجرلر محروم اولميه لر
ها امانا للمهلك امرين توقوب نهيندن چكيوب بو كتابده
عمل ايتيوب كنه الله كرهدر ديوب انلر قياميده
ايكي كوز سوز قويرلر جزاسنه كورورلر فقد حرم الله
عليه الجنة ومأويه النار ودخي بو اصل لري حق تعالى
قهر ايدر پس قورقوله شول عظمتلو پادشاهدن
كه قيامتده كونده سيزي حسابه چكر وسزدن انده
خطاب ايدر كه سيزي دنيا سرايينه كندردوم بكا
انده قلاقوا تيكه پس كلك امكه بكا حيا يكز ويرك

نه كتوردكز

62a

نه كتوردكز كورديم پس اول وقتده طاعت بولنميه
نه مرتبه حجالنده اولوب شاشه لركه قياسه
كلميه وما لدن سؤال اولنه الله رضاسنه ويردي
كوكز ميدانه كلسون ديه قزل آغجه بيان انلك وكجه دن
قلمه چوروبه امانا مسخره يه وجانغويه وزنا يه ودلبر
پوشت اغلاته ويرديكز كله نفيس آغجه لرو نفيس
طعاملر پس حق تعالى نك غضب دريا سي جوشه كلوب
عد ليله زبانيلره امر ايده فالحال جهنمه كتوروب
ديه لركه دنياده كورمدكي آي كونش يلدزلر الله
تعالى يه بجه قلاقوا ايدرلر هيچ بريلر فوت اتمزلر والشمس
والقمر والنجوم مسخرات بامره يله زبانيلر حقره لر

وقف

62b

هیچ هوادە اوچن قوشلر کورمدیکز می درلر یا لردە اولات
بالقدرة کورمدوکز می بنجه کبه کندز عبادتنه و
تسبیحنه درلر الم یروا الی الطیر مسخرات بامره مایمسکهن
الا الله دخی بیورر تسبح له من فی السموت والارض کل
قد علم صلوته وتسبیحه کنه زبانیلر ای ده کرکه
انی بی سعادت انی کورمدکمی دنیاده نقدر عابد و
صالح وارایسه جمله خلق مابینده دخی مجتلو ایدی
واهل فسق مذموم ایدی عبرت المدوکز مدی
یا بویله اوجغنه اینانمز میدوکز دیو زبانیلر حیقره کر
انی یرامز هیچ بر عالم یانینه وارمدکمی بونلری سکا
بلدیرمدمی بن بونده نیه کلدم نه ایش قلایم دیو

63a

سوال ایتدکمی جنکده دنیاده اکر نمدن شمدی بزسکا
اکردکوم دیوب التشدن چمقلمله اولقدر دوکلرکه
یصیح یصیح اولوب حورد اولر تکرار کنه بتون اولر
کنه زبانیلر دیه کرکم سزدن زکی کم دنیاده الم
حقدر اجل بزکون کلور امان ورمز عمردن بز
نفس ارتیق اکسلیر الدرمز بلکه کوکلوکزی دوق
صفا ایله حضور دکز قطعا زیانه صبر ایتمز دکز اخرت
زیانینه اکمز دکز قرآن کبی اوکوت قدره وار محمد حضرتلرینه
سزه اللهدن امرسز نهیسز یلدرمدمی بخون طوتمدیکز
دیه کرحق تعالی سزه آل ایاتی دیل دودق کوزکوز ورد
ماآل اولارخذ متکاز ورد ایجمله سزدن سزل فرمانیکزه

64a

حیقره التشدن عمودکرله اوزرینه اوتون بوکز بونلر
دنیاده نقدر یرامز مهملات کناهی واردسه محشر خلق
جمله انبیا اولیا یانندن رسوای اولدخی بتسیندکوره
کرماز قیلمش زکوة ویرمهش زبانیلر اوزرینه حیقره
دیه کرکم قرآن خبر ویرمدمی نمازی قیلان زکوتی ویرلر
انلر سزدین تمام اولمازاقیموا الصلوة واتوالزکوة دخی
بتیسیندکوره کم زنا ایلمش یا ادم الدرمش یا غیبت
سوبلمش یا افترا ایلمش یا یتیم مالی یمش زبانیلر ایدرکه
اشتمدکمی دنیاده قرآن خبر ویرمدمی بونلر اخرتده
کیشی هلاک ایدر اولا زنادن نهی ایتمدمی ولا تقربوا
الزنا وقتل ایتمکدن نهی ایتمدمی ولا تقتلوا النفس

64b

الّتی حرّم الله الا بالحق یتیم مالی یمدن نهی اتمدیمی ولا
تقربو مال الیتیم وغیبتدن نهی اتمدیمی ولا یغتب
بعضکم بعضا وبربریکزی لقب قومادن نهی
اتمدیمی ولا تنابزوبالالقاب وعهدیکزم وفا اتمدیمی
واوفوبالعهد ودیبادن نهی اتمدیمی واحل الله البیع
وحرم الربو وبربریکزی مسخره لغه المدن نهی اتمدیمی
لا یسخر قوم من قوم بونلری قران کریم سعادتله خبر
ویردیکجون قران کریم وعظیه متعظ وقرفات حکیم
نصیحتیله متنصح اولمدیکی دخی بتیسن کوره که کیم
توبه ایمش دنیا نیکر حیقرب دیه کوران خبر ودمدیمی
کیم توبه ایمش حرامدر بجون قرانک سزن قبول اتمدیکز

65a

آندن ذوالعظمة والکبریاء جل جلاله امر ایده بونلری تشدد
زنجیر ایله الکریاردینه بغلیه کردنی بوینونه تشدد
زنجیر دقه کرجهنم کتوریلدکده زنجیر یله دردلو عذابلر
ایده کر ذوقوا عذاب النار الّتی کنتم بها تستعجلون پس ای
عزیز قرنداشلر وای باشی سعادتلو خاتونلر بو کتاب
موثقی هبة الله رحمة الله علیه بکا الهام حق اولدیکی
هر کیم وهر قنغی ار وهر قنغی عورت غیرت ایدب
هرنه وجهله اولورسه همت وسعی ایدب اشبو ساعت
نامردن اوچ دانه سین یزدیرب رضاء لله وقف ایلسه
ویرکلام الله دنی وقف ایلسه اشبو کونه دن سؤال
کردن عذابلردن امین اولله بلکه همان قبردن عرصیله

65b

فلقوب طغرے عرشے اعلایه وارب اندن محمد المصطفی
ایله بیله جنت عدنه کرکه اندن دخی اون سکز بیک عالم
کرک نکرسه اولان اللهم جمالی باکما لینی کوره الله
میسر ایلیه امین اجلر یدیکز قرقدن بدلا اولیا اتمک
دنیاده واخرتده یولداشی اولمه هر کیم بو بیم کتابمدن
اوچ دانه سین یزدیرب وقف اتسه رحمتدن نیاز ایده رم
الهی یارب سن عظیم الشان عزتک عظمتک حقیچون
بنیله برابر بنی حرمتنه اسمائک الحسنی حرمتنه اسم
اعظم حرمتنه جلال جمال جبروتک حرمتنه یدک قدرت
کوکلره اولان ملائکه کرام حرمتنه کرسید نوح
محفوظده قلمدن سدرة المنتهیده اولان ملائکه

66a

مقربین حرمتنه آه رب عرش اعلایی کتورن
ملائکه روحانیون وکروبین حرمتنه لیلة القدر
شهر رمضان حرمتنه سائر مبارک رحمتلر اندوکی
وقتلر حرمتنه وجمیع پیغمبر ورسل شهداء وحاصل
قللرکز حرمتنه سکاغا شقللرکز کوری یا شی صاد قلبک
بغرے یا شی حرمتنه یتیملرک کوکلی صنقلغی حرمتنه
او اخر زمان پیغمبرک یزم پیغمبر یمز سلطانمز سلطان
الانبیاء ورسول کبریاء محمد المصطفی صلی الله علیه
وسلم حرمتنه وآله وصحبه اجمعین حرمتنه حضرت
رسولک دورت یارکه ابابکر عمر عثمان علی رضی الله عنهم
حرمتنه حسن حسین اولکوردیه جانلرک سنک یولنه

66b

بزل اللہ وکی حرمتنہ یا رب ہر کیم سنک رضاء
ہما یولنک ایجون اوچ ساعت قام وبر کلوم اللہ
یزدیرب وقف ایتسہ انی جملہ مشکل اشدردن
صقلہ دینی دنیا سینی معمورا ایلہ ایمانین کتورکا
یولداش ایلہ مالنہ کادینہ کسبنہ خلیل الرحمان
برکاتینی احسان ایلہ ایکی جہانلرہ یوزیراق ایلہ
قبردہ وحشتدن محشردہ دہشتدن سنی حفظ
ایلہ اہلنی عیالنی اولادینی مدتلرندن وفقیر لقدن
وحسنہ لقدن وناموزدہ محتاج اولمدن طاغوندن
جملہ مہلکلدن امراضدن وجاغدن اسقامدن حفظ
ایلہ وبو کتابہ نجی اقچہ حرج ایدرسہ ہر اقچہ سنہ

67a

بخہ یوز بلک دینار وجنت کوشکلرندن نصیب ایلیہ
بودعا مزی کندیہ قاتندہ حسن قبول ایلہ بودعا مزہ
صدقلہ عشقلہ جانلر کوکولدن آمین دیہ نک یوزواق
غافیتہ خیر اولہ آمین یا ارحم الراحمین بزکنہ سز بزہ
کلہ لم ودخی اجل کلدکدہ کشی کرک طاغدہ کرک باغدہ
کرک اودہ نہ دہ اولورسہ اولسون مالنی اولادینی
براغور اندہ وارور الورم اجیسی شویلہ اجیدرکہ
برکون عیسے علیہ السلام یولدہ کیدرکن برقرواده باشی
بولدی دیکہ یا رب بنی وریو بوش بکا سویلیسون اللہ
اذنیلہ باش دیکہ بیور یا عیسے عیسے دیکہ حالن نیچہ
در باش دیکہ یا عیسے حالم عذابدہ یم کنہ عیسے

68a

صانرم بو ساعت عزرائیل الیندن چقمشم یارم تمام
تازہ دیدیا عیسے اشبو جانی اجیسی هیچ براغرمیہ اصلا
بکزمز کہ آکا قیاس اولنہ همان باشنہ کلن بیلور پس
محمد برکشی صاغلغندہ غیرانی سومسہ بویلہ کتابلر
وقف ایتمسہ وسائر حسنات دن قجسہ انلر اجلی کلدکدہ
حق تعالی عزرائیلہ امر ایدر انلرک انی الیندہ اولن یوزبلک
عذاب ملکلریلہ وارلر فلان کیسہ نلرک روحین یوزبلک
بلا اشکنجہ ایلہ الوب کورسون بنم غضبم پنجہ در
پس عزرائیل علیہ السلام اول عذاب ملکلریلہ قرقیچ
صورتلرہ کرب اولجسیتہ کلورکہ کی یلدن اولوب
باشندن آیاغہ صاریلوب دیہ سیدن صوصوب

67b

دیکہ سن کیسین اول باش دیکہ یا عیسے بن نوح پیغمبر
زمانندہ ایدم ایکی صوجم وار ایکی صوجدن اوترو
بوبخہ یلدن برو عذابدہ یم بری بوکہ برکون نماز قلدم
مگر بندہ برقطرہ سیدک بلا شفی وار ایمش بری دہ
بوکہ بردرمندظالملرلہ شرلندن بکا صیغندی بندہ قادر
ایکن مدد ایتمدم اول ظالملک خاطری ایجون انکجون
الدکلرم کوندن برو عذابدہ یم حالم یامانلر دیدی
عیسے علیہ السلام دیدیکہ ای کشی الوم اجیسینی نہ شکل بولدک
اول باش دیدیکہ آہ وآہ کہ نہ آہکہ یا روح اللہ
بن الکی بش یوز یکرمی طقوز یلدر اشبو
هنوز بو غازمدہ جانم اجیسی دقہ قدر کسلمدی

ISTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

68b

کوزندن اجی یاش جیقره وکمی دوغان پنجلو اولوب
الینی اغزندن ایجرو صقوب طمرلرین یرطرسکرلرین
پاره لر وکمی کوزلرندن ایجرو الین صوقوب باشندن
بینین ویورکین جقاروب تا اغزینه کتورر کنه یرینه
قیو ویرر اول حسته دوشکنده یای کبی ایکی قات
بوکلوب اینلر اول فرشته لر دیرلر که صاقنک بونه قطعا
مرحمت اتمک بو منافقک جاننی سائرلر کبی المک حضرت
عزرائیل جبرائیل میکائیل درلر که ای قرنداشمز عزرائیل
حق تعالی نک فرمانی بویلدر بو کشینه اصلا اسر کمیه سز
زیرا بو آدم دنیاده حق یولنه ایکی اقچه ویرمزدی
معصیتدن قچمزدی دیوب بالذات حق تعالی دن ندا

69a

کلوب درکه ای عذاب ملکلری سزلره تنبیهم ٥
واردر بو کشینک جاننی حشمله غضبمله الوک دیه
پس فرشته لر بو جوابی اشیدنجه شویله ازیتله
شدتیله طوطلر که جاننی بیک بر بلا ایله طمرلرین
یرطه یرطه جاننی تا بورننه کتوروب ینه قیو ویررلر
وهر اعضاسنی شویله صیقه لر که هر بر یری حورر
مجرم اوله وکوزلرینک نوری دوکله زبانیلر دیه لر که
الله تعالی سکا نه عذابلر حاضرلدی شمدیجک کورورسون
دیه لر پس کنه خطاب کله که شونلر که دنیاده الوم
اکمزدی نفسنه اوصنمزدی کین دوتر ایدی یتیملره
مرحمت اتمزدی مظلوملره یردم اتمزدی دیه اندن

69b

عذاب ملکلری انک طرنقلری دبندن صقوب اللرین
دخی کوکده سندن طمرلرین جیقره لر جانی قورقوب
بوجاقلره قچرلر طمرلره سینر پس عذاب ملکلری
انک درنقلری دبندن الینی صقوب جاننی تمام خلقومه
کتورر کنه قیو ویرر کنه خطاب کله که ای ملک
لرم صورک اکا دینکه سزه کتاب کلمدیمی سزه
علما نصیحت اتمدیلرمی غافل اولمک شیطانه
اویمک الله توکل ایدک هر شیء اللهدن بیلک
والله رضاسیچون کلام الله وقف ایدک تقدیر
اولنان رزق صاحبنی بولور اجل کلدکده هیچ
امان ویرمز دایه لر صاغلقده نجون بکون

70a

ایچون تدارک اتمدک کنه ندا کله که ای فرشته لرم
توتون انک جاننی جمله قللری دبندن الک دیه
عذاب ملکلری صاف صاف اولوب کلوب حسته نک
دولای یاننده طوره لر دیه لر که ای چاره سز
اشتدنمی نجه خطاب کلدی دیه لر بویله اندن ایله
بر توتوب حسته جمله قللری دبندن جانن جکرلر
حق تعالی دن کنه ندا کله ای حسته بکلر اولن دستلری
بکون بو دستوکزی بنم قهرمدن کیم قورتورر
ملکلر دیه لر که حاشا سکا مانع یقدر یا رب
قولده سنک فرمانده سنک دیوب سجده
یه واره لر اندن عذاب ملکلری بیک بر بلا

70b

ایله طمرلرین یرطه یرطه سکرلرین پاره لیه پاره لیه
جانین آله لر نعوذ بالله تعالی هر کیم بو دعاء اقسر
اکا سکرات موت آسان اوله وایمانی اکا یولداش
اوله اللهم اعنا سکرت الموت اللهم هون علینا
سکرت الموت اللهم انا نسئلک حسن الخاتمة
وبو دعاء اقیانه عرش رحمان کتورن ملکلر
استغفار ایده بو عرش عظیم کتورن ملائکه حالا
درتدر قیامتده سکز اولوب در بری آدم صورتنده
بری اکوز صورتنده بری یرتجی حیوان صورتنده
در انلره رزق ایچون شفاعت ایدر وبری
قوش صورتنده در وحوش طیوره نفقه

ایچون

71a

ایچون شفاعت ایدرلر دردی دخی بونلره اشدر
وعرش اعلانک بیوکلکنی کمسه بله ممشدر
الله تعالی دن غیری نتکه حضرت میکائیل علیه
السلام یتمش بیک قنادیله اوجدی اون بیک یل
اوجدی هر قناد صالدقچه اللی بیک یللق یول
الوردی پس بو منوال اوزره اون بیک یل اوجدی
قوندی بیک یل دکلندی کنه اوجدی اون بیک یل
دخی اجوب قوندی بویله یوز بیک یلر اجوب
عاجز قلدی دیدیکه یا ربنا عرش اعلانک
نقدر یرینی کزدم خطاب کلدیکه یا میکائیل
عرشک سکز ایاغی واردر سک بویله قیامته

71b

دک اوجسن هنوز بر ایاغنه بله واره مزسین
قنده قلدی بتون عرشی سیر اتمک اول
عرشک التنده یوز بیک قندیل واردر
بر قندیلک ایچنه بتون دنیای یدی قات
کوکلری ویدی قات یرلری یدی طاموتی
وسکز طبقه اجماغی صراطی میزانی اکوزی
بالغی قوسلر همان بر قزانه بر حردال دانه
سی قونمشه دونردی پس عرش اعلا
بو قدر عظمتلو ایکن الله تعالی بو عرشدن
اولو بر ازدرها یرتدی عرشدن یتمش بیک
قات بیوکدر امر اولندی عرش قوشاتدی

72a

باشی عرشدن قرق بیک یللق یول یقرو کتدی
عرشی اللی بیک قات دولندی اول ازدرهانک
باشی آق انجودن قنادلری اطلسدن هر قنادنک
بر یوننده بر فرشته عبادت ایدر اللهک قدرتنه
عقول ایرمز طول عقلدن طشردر جمله
عقللر خیراندر بقکه حق تعالی کوکده بر حروف
یرتمشدر باشی عرشده آیاقلری کوکده باشی
بیاز جوهردن آیاقلری عقیقدن کودسی آیاقلری
قزمزی یاقوتدن باشی مشرقده آیاقلری مغربده
واول خروسک چوره سنده بیک خروس واردر

72b

بو خروسه تابعلردر پس قچن بیوك خروس اتسه
جمله سی اوتر اغزلرندن مسك عنبر چقوب
جنته صاچلور ودخی جنتك یاننده بر اوردك
یرتمشدر بورنو التوندن بوینو صرو زبر
جددن ایکی قنادلری اسمانی لاجوردن
وجنتك اردنده بر یلان یرتمشدر اق
انجودن سیاه جوهردن قرمزی مرجاندن
اویلان صلودقچه اغزندن جنت ایچنه
عنبر عودلر صاچلور اول یلان جنتی
چوره قوشتمشدر ودخی بر طاووس

یرتمشدر

73a

یرتمشدر قچن اول طاووس اوته یرده کی طاووس
لر اوته قچن نماز وقتی اولجق حوروز اوتر
جنتك حوریلری سجدیه وارر اوردك اوتجك
درکه قورقوك اللهك حشمندن غافل اولمك
دیر وبو عرش اعلاده الله تعالی بر ملك یرتدی
بر طرفی قاردر بر طرفی اوددر اول ملك کوکلر
دندکجه بیله دونر قچن اتشدن طرفی دنیایه
دنسه یاز اولور قچن قاردن طرفی دنیایه دنسه
قیش اولور وبو دنیا کوکنك التنده یتمش دریا
یرادلمشدر اول دکزلرك التنده بر قتی اجی
شدید قوتلو روزکار یرادلمشدر شویله

73b

اجی وقتی پك اسرکه دنیاده دوقیندی
طاغلری پاره پاره ذره ذره ایدردی
اندن اشاغه بولتلر دورت قاتدر ودخی
کنه علم حاله کلهلم که قیامتده حق تعالی
جمله خلقی طقسا طقوز بولك ایدر برین
جنته طقسان سکز بولکی جهنمه امر ایدر
اول بر بولك اهل سنت وجماعت مذهبیدر
طقسان سکزی فراق ضاله در رب العالمین
جمله مزی رسول الله واصحاب تابعین
وعلماء وصلحا اهل سنت وجماعت اعتقا
دندن ایرمیه وبو کتاب یزدیرب

74a

وقف ایده نه غریق رحمت ایلیه وبونی
یزانك تقصیراتنی عفو ایلیه اخر
ایمانله ختم ایلیه ربم امین

مجرمة سید المرسلین

وقف

محمد

وقف

BÖLÜM V: SONUÇLAR

Yapılan çalışmada Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesi 22 SEL 7174 numaralı arşivde kayıtlı bulunan *Sāʿatnāme* adlı eserin içerik analizi yapılarak dil özellikleri incelenmiş, ardından literatür taraması modeline uygun olarak bilim ve bilim dilinin Türk dili ve edebiyatı eğitimine katkısı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma sonucunda bilim dili ile oluşturulan ifadelerin, kavramların ve üslubun; Türk dili ve edebiyatı metindelerin hangi amaçla kullanıldığının tespiti ve işlevlerinin belirlenmesine, bilim dili ve bu dilin Türk dili ve edebiyatı eğitimindeki yeri ve öneminin belirlenmesine yönelik sonuçlar elde edilmiştir. Türk dili ve edebiyatı eğitiminde metinlerin sınıflandırılması temelde ikiye ayrılarak incelenir: 1. Sanatsal/kurmaca metinler, 2. Öğretici metinler.

Öğretici metinler sanat kaygısı taşımadan bir şey öğretmeye çalışan, açıklayan, bilgi veren metinlerdir. Bu metinlerde dil sade, açık, anlaşılır olmalıdır. Amaçları daha çok okuyucusuna bilgi vermek, ele aldığı konuyu derinlemesine anlatmaya çalışmaktır. Dil daha çok göndergesel işlevinde kullanılmaktadır. *Sāʿatnāme* metni de öğretici metin örneği olarak ele alınmalıdır.

Ele alınan metnin geneli açıklayıcı anlatım biçimi ile oluşturulmuştur:

ve daḫı bir kimse bī-namāz olsa (4) Allāh hidāyet itmez ve peyġamber şefāʿat itmez. Bī-namāzuñ (5) selāmın almaḳ cāʾiz degildür. Bir kimse, bir bī-namāza bir (6) loḳma yedürse ya ḥālin ṣorsa ya evine gelse de (7) taʿẓīm itse Allāhu Taʿālā ol kimseye biñ yıl ʿaẕāb (8) ider. Zīrā Ḥaḳ Taʿālānuñ düşmānına dost olmaḳdur. (9) Ḥaḳ Taʿālā and içüp buyurur ki: Bir ādem bī-namāz iken (10) aña ṭaʿām yedirse āḫiretde aña zaḳḳūm yedürem. Bir (11) ādemüñ evine bir ṣāliḥ, beş vaḳtıñ ḳılur bir faḳīr ***[41b]*** *(1) gelse de aña taʿẓīm itmese cennet ṭaʿāmından maḥrūm (2) ḳala ve daḫı bir meyyite ısḳāṭ-ı ṣalavat itseler Allāhu (3) celle şānuhu ve resūluʾllāh andan ḥoşnūd olur ve cümle (4) günāhları maġfūr olur.*

[44a] *(1) dünyāda ṣuçlar ʿafv idenüñ ve yetīmlere fuḳarāya (2) merḥamet ideni cennetime ḳoram ve daḫı kişi bir günāh (3) itdükde ana muṣır olmaya. Belki fiʾl-ḥāl peşīmān (4) olup tevbeler ide. Tā ki anlara Ḥaḳ Taʿālā maġfiret (5) ide. Nite-ki buyurur: والّذين ṣunlar ki اذا فعلوا (6) ol vaḳıt ki işlediler فاحشة günāhı işlediler (7) اوظلموا انفسهم yāḥūd gendilerine ẓulm itdiler (8) ve ʿaẕābda anlara müsteḥaḳ ola da ذكروا الله (9) bu kez anlar Bāriʾ Taʿālānuñ ḳatı ʿaẕābını görüp de (10) andan ziyāde ḳorḳup Allāhı ẕikir ideler.*

Pes *bu sāʿati bitürdik. Bu sāʿat (8) geçtikde gökler sāʿati gelir. Şimden ṣoñda (9) gökler sāʿatini beyān idelim. Maʿlūm ola* ***pes*** *(10) bu sāʿat üçünci sāʿatdür. Ḥaḳ Taʿālā bu yedi (11) ḳat*

gökleri, her birin bir dürlü cevherden yaratdı. ***[46b]*** *(1) Her birinüñ ḳalınlıġı, ara yerleri beşer yüz yıllıḳ yol- (2) dur ve her birinde melāʾike ṭoludur.*

[51a] Pes *(3) bu gökler sāʿati geçdikde ġaflet yaʿnī̄ dördünci (4) sāʿat de gelür.* ***Pes*** *şimden kervānda olan ʿacāyip- (5)leri bildirelim. Maʿlūm ola.* ***Pes*** *bu sāʿatde uyḳu (6) ġālip olur. Uyḳu şunuñ gibi düşmāndur ki: Uçmaḳdan (7) eli ḳor, ṭamuya sebeb olur. Zinhār be zinhār uyḳu (8) sizi maġbūn itmesün. Siz uyḳuyu maġbūn idiñ. (9) Yaʿnī̄ uyḳuyı öldürüñ. Ṣaḳınuñ, şeyṭān sizi aldayıp (10) soñra gülmesün ve daḫı dükeli ḳabirde olan mevtā (11) be-her gice çaġrışurlar ki ey dünyāda ṣaġ olan* ***[51b]*** *(1) ādem oġlanları bizi dünyāda uyḳu aldadı.*

Sāʿatnāme metninde "akşam saati, uyku saati, gaflet saati, gökler saati" şeklinde adlandırılan saatlerden söz edilirken bu saatlerde özellikle yapılması gereken ibadetler hakkında ayrıntılı şekilde bilgi verilmektedir. İbadetlerin yapılmadığı durumunda ise neler olabileceği betimlenip açıklanarak anlatılmıştır.

Eser Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında belirtilen metin merkezli kazanımlara uygun bir eser olması, Eski Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dil özellikleri göstermesi bakımından da farklı metinlerle karşılaştırılarak öğrencilere dil özelliklerinin daha iyi öğretilebilmesi imkanını vermesiyle Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi açısından ayrıca bir öneme sahiptir.

Dil duygu, düşünce ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan faydanalarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü, çok gelişmiş sistem olarak tanımlanmaktadır. Dil, kullanıldığı alana özgü kelime, kavram, ifade ve terimleri kullanması bakımından da kendi alt dallarına ayrılan kendine özgü bir yapıdır.

Ele alınan *Sāʿatnāme* adlı eserde ilm-i nücum da denilen astroloji bilimine ait birtakım terim ve bilim dili özellikleri görülmektedir. Saatnâmelerin genel mahiyetindeki gibi, saatlerin özelliklerini 12 burca dayayarak anlatmamaktadır, sadece öküz (boğa) ve balık burcu geçmekte fakat bu burçların ve burç katlarının özellikleri ayrıntılı olarak verilmemektedir. Saatler "uyku saati, akşam saati, gaflet saati, gökler saati" gibi bazı özel isimlendirmelere sahiptirler. Bu özel isimlendirmeler içerisinde de hangi saatte neyin gerçekleşeceği, hangi ibadetlerin yapılması gerektiği açıklanarak anlatılmıştır. Bu saatler içerisinde olması ya da olmaması gerekenler Kur'ân-ı Kerîm'den gerek ayetin tamamı gerekse kelime kelime alınarak ve Hz. Muhammed'in hadislerinden alıntı yapılarak izah edilmeye çalışılmıştır:

[56b] *Niteke efendimiz buyurur ki (6)* يَوْماً وَصَدَّقَهُ فَقَدْ *(7)* مَنْ آتى عَرّافاً وَلَمْ يُصَدِّقْهُ لَم يُقْبَلْ لَهُ الْعِهَلْ آمِرْ بَعِيْنِ *كَفَرَ Yaʿnī buyurur ki: Bir kimse (8) bir fālcıya gelse ammā aña inanmasa ḳırḳ gün geçesiyle (9) alduġı āb-dest , ḳılduġı namāz, cümle ṣāliḥası maḳbūl (10) degil. Ammā eger inansa taḥḳīḳ kāfir olur, dedi.*

[45a] *(1) ḳorḳduḳlarından içün* جزاؤهم *anlaruñ cezāsı (2)* مغفرةً *şöyle maġfiretdür ki:* من ربّهم *ol (3) maġfiret anları yoḳdan var eyleyen tañrılarından (4) olucıdur. Yaʿnī anları, Rabbileri maġfiret ider. (5)* وجنّات *Daḫı anlaruñ cezāsı şol cennetlerdür ki: (6)* تحرى من تحتها *ol cennetler içinde olan köşklerinüñ, (7) sarāylarınuñ ṣaġından ṣolundan altından ar- (8) dından öñünden aḳar,* آلآ نهآرُ *bal ırmaġı, (9) süd ırmaġı, şarāp ırmaġı, ṣu ırmaġı, (10) selsebīl ırmaġı, zencebīl ırmaġı sāʾir ırmaḳlar (11) aḳar. İşte bu ṣıfatlarla mevṣūfe cennātdur.*

Eserde dil göndergesel işlevde kullanılmıştır, karşı tarafı harekete geçirmeye odaklıdır. Kısa ve net cümleler olduğu kadar, betimlemelere sahip daha uzun cümleler de mevcuttur.

Eser hem Eski Türkiye Türkçesi hem de Osmanlı Türkçesine ait karışık bir imla kullanılarak yazılmıştır. Kelimelerde ve eklerde tam anlamıyla düzleşme ya da yuvarlaklaşma durumu söz konusu değildir. İmla birliği yoktur:

[54a] *(3) ve pekden pek nedir daḫı andan pek nedür?*

Eski Türkiye Türkçesinde yaygın olarak görülmeyen ekler metinde mevcut iken Eski Türkiye Türkçesinde yaygın olarak görülen bazı ekler mevcut değil, aksine dönemin henüz sonlarında ortaya çıkan ekler mevcuttur. Bu durum da eserin her iki dönemden özellikler yansıttığını ortaya koymaktadır:

[58a] *(5) uyanıḳları Rabb-i Taʿālā yarlıḳadı. Biz defterlerin aldıḳ, cennete (6) götürüyoruz.*

[45b] *Her kişinüñ ḳabri neresi (10) olacaḳ ise anda gelür, ḳabrine çaġırup der ki*

[47a] *(8) derler ki: Şol aġzına uyan urup uyḳu ṭamarların (9) açdıġız kimesneleri zinhār bıraḳmañ.*

Ünsüzlerin yazımında da bir birlik söz konusu değildir. Aynı zamanda Arapça ve Farsça kelimelerdeki yazım yanlışları metinde dikkat çekmektedir. Bu yazım yanlışları metin alt başlığında dipnot şeklinde düzeltilmiştir. Fakat bu yanlışların, metin yazıldığı dönem içerisinde bazı harflerin bazı harfleri karşılaması sebebiyle mi yoksa müstensihinin yanlış yazması sebebiyle mi olduğu anlaşılamamaktadır:

[56a] *(4) Ramażānı dut,* ***[61b]*** *(1) ve bu sāʿatler içinde olan ḥikmetlere ḳulaḳ tutasız.*

[55a] *(8) sen aña gelüp bıraġursañ da ṭapundurursıñ.* ***[71b]*** *(1) dek uçsan henūz bir ayaġına bile varamazsın.*

[41b] *(3) celle şānuhu ve resūluʾllāh andan ḥoşnūd olur* ***(Kelimenin ḫoşnūd şeklinde yazılması gerekir.)***

[40a] *(2) ola, gene ḥurd eyleye ve ṭaʿāmı bıraḳmayup* ***(Kelimenin ḫurd şeklinde yazılması gerekmektedir.)***

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak *Sāʿatnāme* adlı eserin öğretici metin örneği olması, açık, anlaşılır ve didaktik bir üslup içermesi bakımından dilin alt unsuru olan bilim diline örnek unsurlar taşıması, kelimelerin gerçek anlam, terim anlam gibi kelimede anlam konusuna ait örnekler bulunabilmesiyle Türk Dili ve Edebiyatı eğitimindeki kazanımlara uygundur. Bu sebeplerle eserin Türk Dili ve Edebiyatı eğitimi çerçevesinde kitaplar içerisinde örnek metin olarak yer alması ve incelenmesi bakımından büyük bir değere sahiptir.

BÖLÜM VI. KAYNAKÇA

Akalın, Ş. Hâluk; [ve başk.]. (2009). *Büyük Türkçe Sözlük* (10. b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Ş. Halûk; [ve başk.]. (2009). *Yazım Kılavuz*u (26. b.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akaalın, E. G. (2018). *Kitâb-ı Sâʿatnâme (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Dizin, Tıpkıbasım).* İstanbul. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim* (5. b., Cilt I). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Ayverdi, İ., & Topaloğlu, A. (2016). *Türkçe Sözlük* (1. b.). İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Brockelmann, V.C. (2002). *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Buran, A. (2004). *Türkçe Sāʿatnāmeler ve Hibetu'llāh İbni İbrāhim'in Sāʿatnāmesi.* [Elektronik versiyon]. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi http://journals.manas.edu.kg/mjtc/oldarchives/2004/25_797-2058-1-PB.pdf

Buran, A. (2011). *Sāʿatnāme*. Ankara: Akçağ Yayınları

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (5b.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Clauson, S. G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press.

Çelebi, K. (2017). *Keşfu'z-Zunûn*. [Elektronik versiyon]

Çifci, M. (2015). Dil Öğretimi. İ. Çetin içinde, *Dil ve Edebiyat Öğretim Yöntemleri* (s. 125-172). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Demir, S. (2016). *Türkiye'deki Edebiyat Eğitimi Üzerine Bir Değerlendirme*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, XIII(33), 48-68.

Devellioğlu, F. (2009). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (29. b.). Ankara: Aydın

Kitabevi Yayınları.

Dilçin, C. (2009). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercilasun, A. Bican, vd. (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ergin, M. (2012). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

Erol, H. A. (2018). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine Anlam Değişmeleri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gabain, A. Von (1988). *Eski Türkçenin Grameri*, Çev. Mehmet Akalın. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Günay, D. (2018). *Söylem Çözümlemesi.* İstanbul: Papatya Yayınları.

Kanar, M. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü.* İstanbul: Say Yayınları.

Korkmaz, Z. (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2001). *Bilim Dili ve Türkçe.* Türk Dili ve Edebiyat Dergisi. C: XLVI, S:595, s. 7-19. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Oktay, A. (2009). *Eğitimin Temel Kavramları ve Eğitim Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi.* Eğitim Bilimine Giriş (3. baskı) içinde. Ankara: Pegem Akademi.

Öztürk, E. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi El Kitabı.* Ankara: Akçağ Yayınları

Redhouse, J.W. (2005). *Turkis and English Lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Sezgin, F. (2010). *Arap-İslam Bilimleri Tarihi.* İstanbul: İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı.

Steıngass, F. (2005). *A Comprhensive Persian-English Dictionary.* İstanbul: Çağrı Yayınları

Sinan, A. T. (2006). Ana Dili Eğitimi Üzerine Bazı Düşünceler. *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, IV* (2), 75-78.

Şahin, H. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Şen, M. (2008). Miktar Zarfı Olarak Kullanılan Kelimelere Lengüistik Bir Bakış. *TürkDili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,* 109-123.

Şen, M. (2016). *Türk Dilinin Dünü ve Bugünü -El Kitabı-*. İstanbul: Post YayınDağıtım.

Tahir, Bursalı M. (2003). *Osmanlı Müellifleri I-II-III*. [Elektronik versiyon]

Timurtaş, F. Kadri (2012). *Eski Türkiye Türkçesi.* İstanbul: Kapı Yayınları.

Tatcı, M., & Gökçeli, S. (2017). Estetik Bir Zevk Kazandırma Aracı Olarak Edebiyat Eğitimi. *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri*, (s. 421-448). Ankara.

Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük (Türk Dil Kurumu Sözlükleri (sozluk.gov.tr)

Türk Dil Kurumu. Tarama Sözlüğü (Türk Dil Kurumu Sözlükleri (sozluk.gov.tr)

Türk Dil Kurumu. Derleme Sözlüğü (Türk Dil Kurumu Sözlükleri (sozluk.gov.tr)

Türkiye Diyanet Vakfı. İslam Ansiklopedisi (https://islamansiklopedisi.org.tr/)

Türkiye Diyanet Vakfı. Kur'ân-ı Kerîm (kuran.diyanet.gov.tr)